

GLĂSU BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXIX, Nr. 5 — 6 - MAI — IUNIE 1970

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXIX Nr. 5 — 6
MAI - IUNIE
1970

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

JUSTINIAN
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM TÎRGOVIȘTEANUL
Episcop vicar patriarhal

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. PETRE F. ALEXANDRU
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

ANIVERSĂRI

REDACTIA, <i>A XXII-a aniversare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian ca Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Române</i>	425
Pr. PETRE F. ALEXANDRU, <i>Tîrgoviștea în sărbătoare. Comemorarea a 450 de ani de la înținosirea Mitropoliei din Tîrgoviște</i>	428
Pr. CORVIN PARNIA, <i>Gînduri la aniversarea celor 450 de ani de la sfințirea Mitropoliei Țării Românești de la Tîrgoviște</i>	438

ÎNDRUMĂRI PASTORALE, OMILETICE ȘI CATEHETICE

Pr. CORNEL SAVA, <i>La Duminica orbului</i>	445
Prof. C. PAVEL, <i>Trupul omenesc destinat Învierii</i>	447
Pr. Prof. GHEORGHE SÎRBU, <i>La Înălțarea Domnului</i>	450
Pr. Prof. ENE BRANIȘTE, <i>La Duminica Rusaliilor</i>	453
Pr. DUMITRU SOARE, <i>La Duminica a II-a după Rusalii</i>	457
Pr. CURSARU I. DUMITRU, <i>La Sfinții Apostoli Petru și Pavel</i>	461
Pr. Prof. MIHAIL BULACU, <i>Cuvînt despre taina ungerii cu Sfîntul Mir</i>	464

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACTIA, <i>Acțiuni în slujba păcii (mai—iunie)</i>	469
Prof. O. BUCEVSCHI și AL. I. CIUREA, <i>Știri ecumenice</i>	478
REDACTIA Moartea patriarhului Alexei al Moscovei și a toată Rusia	489

ARTICOLE ȘI STUDII

Pr. Prof. ATH. NEGOIȚĂ, <i>Problema Paștilor din nou actuală</i>	493
Pr. ILIE D. NEGOIȚĂ, <i>Biserica și atribuțiile ei</i>	497
PARASCHIV V. ION, <i>«Problema omului» în cadrul antropologiei contemporane</i>	502
Pr. POPESCU M. ARISTIDE, <i>Despre sarcinile teologiei în vremea noastră</i>	514
Diac. GEORGE DINCĂ, <i>Cărți de învățatură și de zidire sufletească — cărțile bisericești</i>	522
VIRGIL MOLIN, <i>S-au tipărit oare cărți slavo-bisericești la Cracovia în 1491 pentru Biserica din Țările Române?</i>	533

DOCUMENTARE

Dr. OVID SACHELARIE, <i>Rolul clericilor în formarea diatelor în vechilul nostru drept</i>	539
--	-----

Diac. Asist. NICU MOLDOVEANU, *Indice bibliografic al studiilor, articolelor și altor lucrări mai mari privind muzica bisericească, publicate în revistele bisericești — centrale și mitropolitane și în Editura de Stat, între anii 1950—1970*

555
566

LUCIAN PREDESCU, *Contribuții inedite la operele lui Ion Creangă*

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

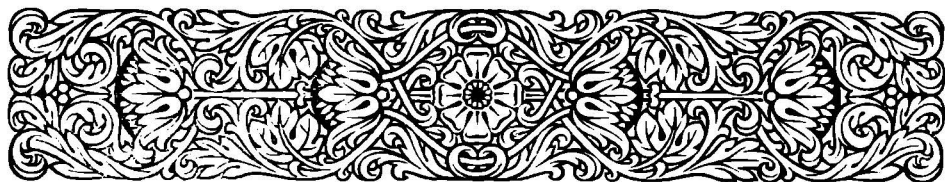
REDACȚIA, <i>Conferințele de orientare a clerului din luna mai 1970</i>	581
ASISTENT, <i>O binemerită aniversare</i>	584
Stud. CONST. ȚUȚUIANU, <i>Șezătoare culturală la Institutul teologic din București</i>	592
ASISTENT, <i>Biserica din parohia Șerban Vodă</i>	594
ASISTENT, <i>Biserica din parohia Radu Vodă</i>	596
ASISTENT, <i>O pioasă aducere aminte</i>	598
ASISTENT, † <i>Preotul Constantin Moisiu</i>	601
ASISTENT, † <i>Preotul Gheorghe Slivneanu</i>	602
ASISTENT, † <i>Preotul Ioan Petrescu-Visarion</i>	603
ASISTENT, † <i>Prezvitiera Alexandrina C. Provian</i>	606

EPISCOPIA BUZĂULUI

CRONICAR, <i>Viața bisericească în cuprinsul Eparhiei Buzăului</i>	607
ASISTENT, † <i>Preotul Dumitru Vlădescu</i>	613
<i>Note bibliografice de Diac. Prof. O. B., C. BĂRBULESCU și I. STÂNCULESCU</i>	614

RECENZII

Vasile Drăguț, <i>Pictura murală din Transilvania (sec. XIV—XV)</i> , Editura Meridiane, București, 1970, 116 pag. și 67 ilustrații alb-negru și color, de IOAN F. STÂNCULESCU	622
Hans-Georg Bandi, <i>Originea eschimoșilor</i> , trad. de Dr. Lucia Berciu, Studiu introductiv și note, de Prof. Ion Nestor, Editura Științifică, București, 1969, 206 pag., + 36 planșe, de Pr. DUMITRU SOARE	628
<i>450 Jahre Reformation. Herausgegeben von Leo Stern und Max Steimmetz</i> , Redaction: Erhard Voigt Gerhard Brendler. VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften. Berlin, 1967, 497 pag., de IOAN I. ICA	631
<i>Prima Conferință panortodoxă de la Rodos (24 sept.—1 oct., 1961)</i> , de Pr. D. POPESCU	634
Igor Smolitsch, <i>Les moines, histoire et anthologie</i> , Paris, Maison Mame, 1967, 222 pag. de Pr. GHEORGHE I. DRAGULIN	635
ANEXA	I—XVI

ANIVERSĂRI

A XXII-A ANIVERSARE A INTRONIZĂRII PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN CA ÎNȚIISTĂTĂTOR AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

An de an, ziua de 6 iunie prilejuiește clerului și credincioșilor, bucuria de a sărbători aniversarea intronizării Prea Fericitului nostru Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Anul acesta s-au împlinit 22 de ani de la acest fericit și memorabil eveniment pentru viața Bisericii noastre strămoșești. Este încă un prilej pentru înalții ierarhi, slujitorii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, de a înălța către cel Atotputernic rugăciuni de mulțumire pentru binefacerile revărsate în acest răstimp asupra Bisericii noastre și de a aduce Întiistătorului Bisericii Ortodoxe Române prinosul lor de dragoste și de recunoștință pentru înțeleapta activitate de slujire la cîrma Bisericii moșilor și strămoșilor noștri.

În această zi de iunie Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit delegațiile de la Centrul Arhiepiscopal în frunte cu P. S. Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, vicar patriarhal și P.C. Preot Alexandru Ionescu, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor și a Centrului Patriarhal condusă de P. C. Preot Ioan Gagi, directorul Administrației Patriarhale, care au oferit Înaltului nostru sărbătorit buchete de flori și i-au adresat urări de fericire, sănătate și viață îndelungată asigurîndu-l totodată de devotamentul și dragostea slujitorilor și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române.

Apoi, în paraclisul palatului patriarhal un sobor de preoți și diaconi de la Catedrala patriarhală sub conducerea P.S. Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, vicar patriarhal, au oficiat un Te-Deum. Se mai afla II. PP. SS. Mitropoliți Tit Sîmedrea și Firmilian al Olteniei.

Au luat parte la slujbă conducători și reprezentanți ai instituțiilor centrale ale Patriarhiei Române : P. C. Pr. Ioan Gagi, directorul Administrației Patriarhale, P. C. Preot Traian Ghica, directorul Casei de Pensii și Ajutoare a Salariaților Bisericii Ortodoxe Române, P. C. Preot Alexandru Ionescu, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, PP. CC. Consilieri patriarhali și mitropolitani, funcționari ai Administrației Pa-

triarhale și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, P.C. Diac. Prof. Dr. Nicolae I. Nicolaescu, rectorul Institutului teologic de grad universitar din București, profesori ai Institutului teologic, Dl. Prof. Nicolae Grosu, directorul Seminarului teologic și Școlii de cântăreți bisericești din București, stareți și starețe de la minăstirile din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor, protoiereii Capitalei, membri ai Adunării Naționale Bisericești și alți invitați.

După săvârșirea slujbei solemne, asistența a trecut în cabinetul de lucru al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian unde au prezentat felicitări Inaltului sărbătorit.

În numele ierarhilor, clericilor și credincioșilor Patriarhiei Române, I.P.S. Mitropolit Firmilian al Olteniei a rostit cuvîntul omagial.

Subliniind că sărbătorirea în fiecare an a intronizării a devenit o tradiție pentru clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, Inalt Prea Sfinția Sa a caracterizat cei 22 de ani de patriarhat ca «o lungă și întreagă activitate și purcedere de lucruri și întru împlinirea rosturilor bisericești».

Referindu-se la calamitățile abătute asupra țării noastre Inaltul prelat a subliniat energia neînchipuită de care a dat dovadă Conducerea de Stat, optimismul și hotărîrea cetățenilor patriei noastre — între care se numără și fiii credincioși ai Bisericii — de a reface mai bine, mai frumos, tot ceea ce a fost distrus de ape.

În încheierea cuvîntării omagiale I.P.S. Mitropolit Firmilian, al Olteniei a spus :

«În numele Sfîntului Sinod, în numele celor de față : ierarhi, profesori, dascăli de teologie, sfetnici ai Prea Fericirii Voastre, cei de la Administrația Patriarhală, de la Institutul Biblic și de la Atelierele acestuia care produc atîtea lucruri ce ne impresionează atît pe noi cît și pe oaspeții străini care le-au vizitat, în numele tuturor ostentitorilor de la toate unitățile pe care Prea Fericirea Voastră le aveți în grijă, în numele tuturor celor care astăzi au participat la această fericită aniversare, Vă dorim o lungă păstorire, sănătate și aceeași puternică energie pe care ați adus-o încă de acum 22 de ani. La mulți ani!»

La frumoasele urări ce i-au fost adresate, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a adresat mulțumiri, din toată inima, pentru dragostea cu care a fost întîmpinat la această sărbătoare.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a mulțumit apoi I.P.S. Mitropolit Firmilian pentru cuvîntul omagial rostit și a urat I.P.S. Sale «o păstorie îndelungată cu sănătate, acum cînd a împlinit 50 de ani de slujire la altarul Bisericii noastre strămoșești».

«Dacă într-adevăr — a spus Prea Fericitul Patriarh — cei 22 de ani au fost rodnici aceasta nu se datorește unei singure persoane, ci tuturor colaboratorilor mei, începînd cu membrii Sfîntului Sinod și cu toată conducerea de la toate așezămintele noastre bisericești, Patriarhie, Arhiepiscopie, Institutul și Seminarul teologic și așa mai departe».

Referindu-se la grelele încercări prin care a trecut poporul nostru dreptcredincios, și țara întreagă, Prea Fericitul Patriarh s-a alăturat aprecierilor făcute de I.P.S. Mitropolit Firmilian al Olteniei cu privire la conducerea noastră de stat care «cu mîină energică a organizat munca

pentru salvarea orașelor, a satelor, prin digurile pe care le-au înălțat împotriva apelor, pentru salvarea oamenilor, a poporului nostru, de la mic pînă la mare, pentru largă înțelegere a greutăților prin care trec cei sinistrați, pentru înțelegerea Conducerii de Stat prin ajutorul acordat. Trebuie să exprim în numele Bisericii, satisfacția că întregul nostru cler a fost printre cei dintii care au contribuit cu ajutorul lor la această operă de reconstruire».

În fața puhoaielor dezlănțuite s-a ridicat întregul nostru popor «de la Conducătorii statului, la ultimul cetățean al țării noastre». Referindu-se la această impresionantă solidaritate, Prea Fericirea Sa a subliniat: «Solidaritatea aceasta a poporului care a fost una pentru toți în asemenea împrejurări ne-a impresionat și ne-a dat nădejdea în tăria poporului român, în virtuțile sale care atît de elogiaste de poeții noștri și de istoria noastră s-au dovedit și astăzi a fi o realitate. Ne-am rugat lui Dumnezeu, în bisericile noastre, ca să înceteze urgiile Sale asupra noastră și avem credința neclintită că rugăciunile noastre vor fi ascultate și vom fiocoliți și vor înceta izvoarele acestea, care au dezlănțuit atîta apă pe pămînt. Dar, în același timp, nu trebuie să uităm că ne rămîne datoria frățească, umană, de a da ajutorul nostru neprecupețit celor în lipsă, celor ce au rămas fără adăpost, fără hrană, fără sănătate».

Vorbînd în continuare despre relațiile cuprinse în scrisorile unor credincioși din rîndurile celor loviți de dezastrul inundațiilor, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a remarcat moralul ridicat al acestora, recunoștința lor față de Conducerea noastră de stat, pentru grija purtată.

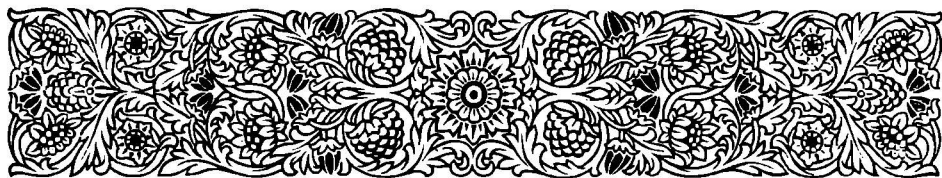
Prea Fericirea Sa a vorbit în continuare despre cei 22 de ani ce au trecut de la intronizare, și-a exprimat regretul pentru faptul că unii dintre cei ce au fost de față la acest eveniment, nu mai sînt astăzi în viață. «Cei 22 de ani — a spus Prea Fericirea Sa — cred că arată și dovedesc tuturor cît de sincere și cît de curate au fost intențiile celor care au promovat smerita mea persoană în locul de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Fiindcă cu timp și fără timp, colaboratorii mei, printre care unii au devenit mitropoliți sau episcopi, alții au murit iar alții sînt în viață — mi-au dat tot sprijinul. Nădăjduiesc că și de acum înainte colaboratorii mei din Sfîntul Sinod, din lumea preotească și din așezămintele noastre bisericesti, vor continua să fie alături și vor asculta sfatul și îndrumarea noastră, formînd una cu noi în slujba pe care trebuie să o aducem Bisericii și neamului nostru românesc».

În încheierea cuvîntului de răspuns Înaltul sărbătorit a rugat pe Cel Atotputernic să dăruiască sănătate tuturor colaboratorilor săi, preoților și credincioșilor pentru ducerea mai departe a vieții noastre bisericesti.

«Cu aceste nădejdi, închei — a spus Prea Fericirea Sa — binecuvîntîndu-vă, mulțumindu-vă și felicitîndu-vă pentru tot ceea ce ați înfăptuit alături de mine cu nădejdea că și de acum înainte vă veți strădui să faceți tot ceea ce este bine pentru Biserica și Patria noastră».

După ce a ascultat frumoasele cuvinte ale Intîistătătorului Sfintei noastre Biserici întreaga asistență a intonat Imnul patriarhal.

REDAȚIA

TIRGOVIȘTEA ÎN SĂRBĂTOARE

— Comemorarea a 450 de ani de la înnoșirea Mitropoliei din Tirgoviște —

Cine vizitează astăzi Tirgoviștea găsește un oraș al vremii noastre : un vechi oraș de provincie care se dezvoltă și se înnoiește mereu. Noul și vechiul se îmbină aci în chip armonios ; bogățiile naturale ale subsolului din jurul bătrânei cetăți crează aci o puternică industrie petrolieră care face cinste nu numai orașului, ci și țării întregi ; blocuri mari, moderne, se înalță an de an, încercînd să domine tot ceea ce s-a construit în trecut.

Ca pretutindeni, în toate orașele de provincie ale țării, Conducerea Patriei s-a îngrijit să facă și din vechea Tirgoviște, un oraș în care, — păstrîndu-se și respectîndu-se tot ceea ce a rămas moștenire din trecut, — noul să-și urmeze cursul său tumultuos, venind să ajute cu un însemnat aport la saltul gigantic pe care țara îl face de un sfert de veac, către culmile progresului.

Cine vizitează însă Tirgoviștea și zăbovește mai mult lângă vestigiile trecutului glorios al acestei seculare cetăți, cine încearcă să asculte șoaptele trecutului la umbra monumentelor care au mai rămas, cine stă de vorbă cu un tirgoviștean care cunoaște tainele bătrînului oraș de scaun, cine are răgazul și dorința de a trăi cîteva ceasuri, pentru el, întorcîndu-se cu mintea și sufletul cu veacuri în urmă, acela va pleca din Tirgoviștea de astăzi și mai înseninat și mai încrezător în forțele acestui neam. Acela va putea să-și dea seama că istoria noastră zbuciumată rodește astăzi din plin, că jertfele acestui popor care a luptat cu urgia și vitregiile veacurilor trecute n-au fost zadarnice, că strămoșii care altădată au luptat ca să-și apere «sărăcia și nevoile cu neamul» sînt bucuroși și mulțumiți acolo în lumea lor, că nepoții și strănepoții lor fi răzbună ; că dealurile pentru care au luptat ei, astăzi s-au înfăptuit ; că urmașii lor trăiesc acum într-o țară mare, mîndră, unită sufletește, liberă și independentă.

Zăbovește un ceas într-o seară pe străzile Tirgoviștei, unde orice loc, la fiecare pas, are însemnătatea lui, căci pe aceste drumuri au călcat vitejii și ctitorii țării noastre, zăbovește un ceas în curtea bisericii domnești, lângă turnul Chindiei, printre ruinele cetății domnești, du-te cu mintea înapoi cu veacuri în urmă ; ascultă șoaptele veacurilor ce

s-au scurs, ale domnilor și domnițelor, ale vlădicilor și călugărilor creatori de cultură românească. Amintește-ți că Bătrînul Mircea Voievod care a mutat scaunul domnesc de la Argeș, aici la Tîrgoviște, îndată după anul 1400, aici a trăit, că pașii săi biruitori pe aici au trecut; că Vlad Țepeș de aici, din turnul Chindie scruta zărilor pentru a apăra pămîntul țării; că Radu cel Mare ca și evlaviosul și învățatul Neagoe aici au trăit, au gîndit și au lucrat pentru progresul țării lor; că cel care a intrat în legendă, făuritorul unirii noastre pentru o clipă a istoriei, marele Mihai, pe care nu noi cei de astăzi, ci vremea sa l-a numit «Vi-teazul», de aici pleca să înfrunte oștile dușmane și aici se întorcea să-și făurească noi planuri pentru împlinirea visului său, care ascundea în el tot dorul unui neam; că înțeleptul și bunul Matei Basarab aici a trăit, că tot aici a avut scaunul și Brîncoveanul Constantin, mucenicul neamului și credinței noastre și creatorul epocii ce-i poartă numele; că ctitorii tiparului românesc și deci ai culturii românești, Macarie Ieromonahul, Coresi diaconul, Antim mitropolitul aici au trudit să dea la lumină cărți în limba neamului, pe care apoi — unii dintre ei — cu desaga în spate să le ducă peste munți și pretutindeni în cele trei țări unde era grai și suflet românesc.

Cele aproape trei veacuri cîte i-a fost dat acestui oraș să fie cetate de scaun, capitală a Țării Românești, vor aminti celui care încearcă să vorbească cu istoria, la umbra zidurilor bătrînului palat și bisericii de aici, că la Tîrgoviște, secole de-a rîndul, s-au plămădit idealuri, s-au realizat gînduri înalte și sfinte, au trăit eroi și martiri care au lăsat urme și moșteniri ce ne grăiesc și astăzi despre epopeea neamului românesc.

Astfel de gînduri au încercat cei care la 17 mai anul acesta au însoțit pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian la comemorarea a 450 de ani de la tirnosirea Mitropoliei din Tîrgoviște.

Duminică 17 mai 1520 — duminică 17 mai 1970 I

Patrusute cincizeci de ani de viață a vechii Mitropolii a Tîrgoviștei, strălucită ctitorie a lui Neagoe Basarab I

În această zi de 17 mai, cu patrusute cincizeci de ani în urmă, evlaviosul Domn, — care numai cu trei ani înainte tirnosise, la 1517, neîntrecuta în strălucire minăstire de pe Argeș, ctitorie a sa și rod al concepției și osteneții legendarului meșter Manole, — tirnosea o nouă și măreață biserică, la Tîrgoviște, cetatea sa de scaun, biserica în care el, Neagoe Voievod, muta din acea zi scaunul mitropolitan de la Argeș. Căci așa se cuvenea: unde era cetatea de scaun să fie și «mama tuturor bisericilor», Mitropolia; unde era Domnul, să fie, lângă el, și primul său sfetnic, mitropolitul țării.

Tîrgoviștea, prin parohul și Consiliul parohial al parohiei «Mitropolia» și cu sprijinul Protoieriei respective și al organelor locale, n-avut să lase să se treacă sub tăcere această dată. Era un număr de ani prea însemnat și prea frumos, ca să treacă nesărbătorit. De aceea, apreciind toate acestea, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, «urmaș al vlădicilor ungrovlahi și deci și ai celor șezători pe scaunul Mi-

tropoliei» de la Tîrgoviște, a înțeles să cinstească această sărbătorire, răspunzînd invitației călduroase de a lua parte la ea, oficiînd sfînta liturghie din acea zi și rostind cuvîntul festiv.

Sîmbătă 16 mai la ora 19, Prea Fericirea Sa, însoțit de Preotul Petre F. Alexandru, consilier la Mitropolia Ungrovlahiei și de diaconii Petre Zamfira și Constantin Dumitrescu de la Catedrala Patriarhală, ajunge în Tîrgoviște, unde Protoiereul Gh. Tache și preoțimea locală împreună cu conducerea Comitetului pentru Cultură și Artă al județului Dîmbovița i-au făcut o frumoasă primire. Însoțit de reprezentantul Departamentului Cultelor și de conducătorii acestui Comitet, înaltul oaspete a vizitat Muzeul de Istorie al Tîrgoviștei, Muzeul Tiparului și Muzeul Scriitorilor. Prea Fericirea Sa a rămas plăcut impresionat — consemnînd aceasta și în cartea de aur a muzeelor amintite — de modul de organizare a celor trei instituții de cultură vizitate, de materialul expus și de pasiunea pe care tinerii profesori și artiști tîrgovișteni de la conducerea celor trei muzee și a Comitetului pentru Cultură și Artă județean o pun pentru a arăta generațiilor viitoare trecutul glorios al acestei bătrîne cetăți. Tîrgoviștea are cu ce se mîndri și ieri și astăzi; ieri s-a mîndrit cu veacurile de strălucită istorie care s-a făurit nu numai pe cîmpurile de luptă, dar și în cetatea de scaun de către atîția voievozi împreună cu vlădicii și cu cărturarii vremii lor; astăzi, nu numai cu «aurul negru» și munca entuziastă a cetățenilor săi, dar și cu punerea în valoare a trecutului său glorios. Din punct de vedere cultural, puține orașe au ceea ce are Tîrgoviște de spus despre trecutul lor.

Seara, la ora 21,30, tot Comitetul de Cultură și Artă județean a oferit Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și preoțimii tîrgoviștene, un spectacol de sunet și lumină la biserica și palatul domnesc.

A fost o evocare minunată a istoriei noastre eroice din timpul cit la Tîrgoviște a rămas scaunul domnesc al Țării Românești.

A doua zi, duminică dimineața, la ora 9,30, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a sosit la biserica Mitropoliei. Măreața biserică era în haină de sărbătoare. Credincioșii din Tîrgoviște au ținut să ia parte la această rară festivitate. Rară și pentru evenimentul sărbătorit și pentru faptul că aveau prilejul să se roage alături de Părintolo lor sufletesc, de Conducătorul Bisericii Ortodoxe Române.

De la locul unde a oprit mașina pînă sus pe înaltele trepte ale bătrînei catedrale, calea pe care trecea Înaltul nostru ierarh era un imens și minunat covor de flori ale lunii trandafirilor și florilor.

La ora 10 a început sfînta liturghie, oficiată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian înconjurat de un sobor format din 6 preoți și 2 diaconi. Răspunsurile au fost date, înălțător de frumos, de către toți credincioșii din biserica plină pînă la ultimul loc. Dacă se poate vorbi de o cîntare omofonă integral realizată, apoi aceasta s-a putut constata în această minunată zi de sărbătoare a Tîrgoviștei, cînd cu ade-vărat, «toată suflarea» din biserică a lăudat pe Domnul prin cîntări

care au avut darul să creeze în acele momente o singură inimă și un suflet și o atmosferă de înaltă trăire duhovnicească.

La sfârșitul sfinteii liturghii, parohul bisericii sărbătorite, preotul Corvin Parnia, a rostit următorul cuvânt festiv :

Prea Fericite Părinte Patriarh,

Sintem nespuse de fericiți de cinstirea pe care ne-o faceți, prin venirea Prea Fericirii Voastre aici, în fosta Cetate de scaun a Țării Românești, în catedrala Mitropoliei, ctitorie a Voievodului Neagoe Basarab, de la a cărei sfințire se împlinesc astăzi 450 de ani.

Cu prilejul acestei comemorări — 17 mai 1520 — 17 mai 1970 — moment de înaltă trăire spirituală, Mitropolia de la Tîrgoviște ne va evoca astăzi amintirile trecutului nostru de zbucium și de pătimire care se împletesc cu aspirațiile actuale pentru făurirea unui viitor luminos.

Numeroasele monumente istorice care, la Tîrgoviște, se întîlnesc la tot pasul și care astăzi se bucură de o deosebită atenție din partea statului nostru, tresaltă de viața tumultuoasă și creatoare care pulsează în jurul lor.

Ruinele palatului domnesc al lui Mircea Basarab de la începutul secolului al XV-lea, Turnul Chindiei al lui Vlad Țepeș, Biserica Domnească a lui Petru Cercel, biserica Stelea a lui Vasile Lupu, Domnul Moldovei și alte multe monumente vechi stau astăzi pline de mîndrie alături de noile construcții ale regimului nostru socialist.

Trecutul glorios al Tîrgoviștei descris și cîntat de scriitorii și poeții noștri : Enăchiță Văcărescu, Ion Heliade Rădulescu, Vasile Cîrlova, Grigore Alexandrescu și Smaranda Gheorghiu (Maica Smara), reprezintă pagini de seamă din istoria poporului nostru.

Iată, locașul acesta sfînt în care ați oficiat astăzi sfînta liturghie întru pomenirea vrednicilor ei ctitori, este lăcașul vechii Mitropolii a Țării Românești, zidit la începutul veacului al XVI-lea de către evlaviosul voievod Neagoe Basarab și reconstruit la începutul veacului nostru de arhitectul francez André Lecomte de Nouy ; lăcașul acesta a concentrat în jurul lui toată viața religioasă și culturală a țării, timp de mai bine de două veacuri.

Strălucirea ctitoriei lui Neagoe Basarab și dărnicia voievozilor noștri nu au întîrziat să ajungă vestite în toată lumea ortodoxă.

De aceea vedem perindîndu-se pe la Mitropolia din Tîrgoviște multe personalități de seamă ale ortodoxismului răsăritean. Astfel, vestiți ierarhi ca patriarhul Constantinopolului Chiril Lucaris care între 1614—1635 în mai multe rînduri predică în Mitropolia de aici, patriarhul Antiohiei — Macarie — care în trecerea sa prin Țara Românească admiră frumusețea lăcașului Mitropoliei și entuziasmat de climatul cultural de la curtea lui Matei Basarab, traduce în versiune arabă cel mai vechi text cunoscut al «Letopisețului Țării Românești»

(1292—1664) descoperit recent de istoriograful român Virgil Cândea, — și alții vin, slujesc și predică în această mîndră biserică.

Insoțitorul lui Macarie — diaconul Paul din Alep — în jurnalul său de călătorie descrie în cuvinte de laudă frumusețea ctitoriei lui Neagoe de la Tîrgoviște.

De asemenea și alți soli și ierarhi din orientul ortodox găseau la curtea voievozilor români nu numai subsidii financiare, dar și valori culturale din care să se inspire și să le introducă adesea la ei acasă.

Ierarhi ca Dionisie Patriarhul Ecumenic de la Constantinopol și Dimitrie Patriarhul Ierusalimului, fiind surprinși de moarte la noi în țară, au fost înmormîntați cu mare cinste în pronaosul acestui sfînt lăcaș, alături de Mitropolitul cărturar al Țării Românești, — Ștefan.

Cea mai mare strălucire însă a avut-o Mitropolia de la Tîrgoviște sub domnia lui Matei Vodă Basarab care împreună cu cumnatul său Udrișe Năsturel, fratele Doamnei sale Elena și cu Mitropolitul Ștefan, zeloși luminători ai neamului, contribuîră la răspîndirea cărților bisericești în grai românesc, înființînd în clădirea Mitropoliei de aici, tipografia în care s-au tipărit printre primele cărți: *Psaltirea*, *Cazania* și *Îndreptarul Legii*.

Din descrierea diaconului Paul din Alep reiese că tipografia lui Matei Basarab a fost instalată pe locul unde se afla în 1888 clopotnița Mitropoliei.

În epoca lui Constantin Brîncoveanu, voievod al Țării Românești între 1688—1714, Mitropolitul Teodosie restaurează Mitropolia lui Neagoe, în interior și exterior, adăugîndu-i acel «prîdvor brîncovenesc», cu stîlpi din piatră sculptată, înaintea ușii de intrare în tînda bisericii, care au durat pînă la dărîmarea vechii Mitropolii.

Tot în timpul domniei lui Brîncoveanu, cărturarul mitropolit Antim Ivireanul reînființează în clădirile Mitropoliei din Tîrgoviște vechea tipografie domnească unde au văzut lumina tiparului între anii 1709—1715 multe cărți de slujbă și de învățătură ortodoxă în graiul poporului.

După martiriul domnitorului Brîncoveanu și al mitropolitului Antim Ivireanul, toți vlădicii Ungrovlahiei au încetat de a-și mai continua reședința la Tîrgoviște. Astfel, cu toate «reparațiunile urgente» făcute de Mitropolitul Dositei Filitti și Climent economul Sfintei Mitropolii — seculara ctitorie a lui Neagoe Basarab ajunge la dărăpănare, inducînd multe suferințe din partea dușmanilor care în numeroase rînduri ne-au cotoplit țara, prădînd și arzînd cetatea Tîrgoviște, iar în 1821 eteriștii lui Ipsilanti, după ce au ucis mișelește pe eroul național Tudor Vladimirescu chiar în curtea Mitropoliei, i-au despuiat acoperișul de plumb.

În ciuda micilor reparații încercate în 1847 de Mitropolitul Ungrovlahiei Neofit, — vestita Mitropolie a lui Neagoe Basarab «cu cele opt turlle și tot rotunde ce nu satură ochii privitorului de vederea ei» precum spune Cronică țării, își trăiește agonia existenței pînă în anii 1889—1893, cînd, după atîtea «restaurări și reparaturi» nereușite, acest sfînt și încercat lăcaș este dat spre «restaurare științifică» arhitectului francez André Lecomte de Nouy.

Astfel, vechea Mitropolie din Tîrgoviște, care timp de aproape patru secole a fost martora multor fapte din viața poporului nostru, dispare de pe fața pămîntului.

Cu prilejul dărîmării acestui măreț locaș s-au distrus aproape toate mărturiile istorice aflate în biserică, iar puținele rămase, parte au fost aduse la Muzeul de artă religioasă din București, parte păstrate în Muzeul Mitropoliei, dărîmat în 1942 și apoi transportate în noul muzeu istoric al orașului.

După patru decenii de nepăsare, actuala catedrală a Mitropoliei este sfințită cu fastul tradițional în ziua de 12 noiembrie 1933, servind de la această dată ca biserică de enorie.

Vechiul scaun de Mitropolie, așezat aici la Tîrgoviște de fericitul întru pomenire Voievodul Neagoe Basarab, rămîne pentru istoria neamului nostru un punct de luminoasă strălucire — și este bine ca acest lucru să nu se uite.

Acum, la împlinirea celor 450 de ani de cînd s-a aprins întia candelă în Mitropolia de la Tîrgoviște, îndreptăm un gînd de pioasă pomenire către acei slăviți ctitori de iznoavă, voievozi și vlădici, începînd cu Neagoe Vodă Basarab și Macarie mitropolitul, acești mari binefăcători și milostivi slujitori ai ortodoxiei noastre românești.

La acest popas sărbătoresc de împlinire a patru veacuri și jumătate încrustați pe răbojul vremii de la actul măreț al sfințirii Mitropoliei de la Tîrgoviște, prezența Prea Fericirii Voastre în această frumoasă catedrală însemnează cel mai pios omagiu închinat vrednicilor ei ctitori.

Credincioșii acestei parohii, la această slăvită aniversare, Vă aduc prin mine prinosul lor de recunoștință cu smerite mulțumiri pentru marea cinste ce ne-o faceți de a sluji aici sfînta liturghie arhierască.

Noi toți, cler și popor, Vă rugăm Prea Fericite Părinte Patriarh să ne împărtășiți patriarhiceștile Voastre binecuvîntări, spunîndu-Vă din toată inima :

«Christos a Inviat, întru mulți și fericiți ani!»

Ia cuvîntul apoi Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian care spune următoarele :

Iubiții mei fii sufletești,

«Prăznuim azi, în cea de a 17-a zi a lunii mai din acest an, 1970, împlinirea a 450 de ani de la prima tîrnosire a bisericii mitropolitane din Tîrgoviște. O dată cu acest fapt, retrăim acele clipe de emoție și reculegere din aceeași zi de 17 mai 1520, cînd la praznicul Înălțării Domnului, în «fața întregii țări, a marilor ierarhi, a vecinilor prieteni și a tot poporul», acest sfînt lăcaș — după legea și datina ortodoxă — a fost închinat celui Atotputernic.

Clădită din temelie — în anii 1518—1520 — de evlaviosul voievod Neagoe Basarab și apoi — în anul 1537 — zugrăvită de ginerele său voievodul Radu Paisie, biserica mitropoliei tîrgoviștene, — despre care un contemporan spunea că avea opt turla «tot rotunde» și că era frumoasă încît ochii tuturor «să satură de vederea ei» —, a fost în

timpul său, cea mai mare biserică din cîte se ridicaseră pe pămîntul românesc.

Ctitorul ei, în anul 1517, mutînd, pentru totdeauna, scaunul mitropolitan de la Argeş în oraşul Tîrgovişte, care de mai bine de un veac era cetatea de scaun a Țării Româneşti, a sorocit-o a fi, — precum spun acte de mai apoi, — «mama tuturor bisericilor», adică Mitropolie a țării. Ajungînd chiar la început reşedința a celei dintîi instituții bisericești din țară, ea și-a păstrat această calitate timp de aproape două veacuri, vreme în care a fost martoră a multe fapte din trecutul nostru și înăuntrul ei a văzut multe și alese fețe de ierarhi și slujitori din țară și de peste hotare.

Ca urmaş al vlădicilor ungrovlahi, deci și al celor șezători pe scaunul mitropolitan de aici, cade-se ca la acest popas sărbătoresc să îndrept cuvîntul meu mai ales către aceștia din urmă.

Cercetări competente încredințează că ei au fost în număr de 23 și că unii dintre ei au înscris luminoase pagini atît în viața Bisericii străbune cît și în vechea cultură românească. Cel dintîi dintre ei, care, acum patru veacuri și jumătate a slujit la sfințirea acestei mitropolii, nu este altul decît «smeritul monah și preot» *Macarie* (1513—1521), care, în anii 1508—1512, în tiparnița nou înființată la Mînăstirea Dealu din apropiere, a imprimat primele cărți în țara noastră, și care, după ultimele cercetări, vlăstar al neamului românesc era. Legat, ca și el, de acest sfînt lăcaș, a fost arhiepiscopul *Varlaam* (1535—1544), «exarhul tuturor plaiurilor», sub care în anul 1537 s-a zugrăvit. În afară de aceasta, numele lui este pus alături de începutul celei de a doua perioade de tipar în Țara Românească, cînd, sigur, tipografia a funcționat în Tîrgoviște, poate chiar în chiliile de la Mitropolie.

În același veac, al XVI-lea, aici la Tîrgoviște mitropolitul *Anania* (1542—1558), a fost sprijinitor al vestitului diacon — tipograf *Coresi* «ot Tîrgoviște», iar mitropolitul *Serafim* (1576—1586), cel care și-a zis «arhimitropolit», mergea în solii peste munți, stătea în strînse lecă-turi cu mitropolitul transilvan *Ghenadie*, îndemna pe același diacon tipograf *Coresi* să dea la tipar noi cărți și punea pe preoții din Scheii Brașovului să facă tălmăciri de cărți în românește, după exemplare ale acestora aflate în proprietatea sa.

În ultimii ani ai aceluiași veac, a păstorit la Tîrgoviște mitropolitul *Eftimie*, (1594—1603), sfetnic apropiat al lui *Mihai Viteazul*, care a militat pentru apropierea sufletească a tuturor românilor, s-a îngrijit de viața din mînăstiri, a mers în solii, a depus jurăminte de credință, și a semnat tratate în numele domnului său. În o asemenea situație față de *Mihai Vodă* a fost și un alt vlădică tîrgoviștean *Luca* (1603—1629), bărbat învățat și plin de talente, pe care, pe cînd era numai episcop de Buzău, eroul de la Călugăreni l-a trimis în mai multe misiuni diplomatice peste hotare. Acest activ ierarh a stat în legătură și cu parte din prelații ortodocși ai vremii, între care a fost și Patriarhul ecumenic *Chiril Lucaris*, cel ce a vizitat de mai multe ori Tîrgoviștea și mitropolia ei. Bune relații a avut el și cu ortodocșii de peste munți, cărora, înainte de anul 1606, aici în Tîrgoviște le-a hirotonit arhieru pe Mitropolitul Teoctist, precum și cu cei din Moldova

de la al căror vlădică, Anastasie Crimca († 1629) a primit în dar pentru mitropolie, «niște Proloage», adică Vieți de sfinți.

Dintre mitropoliții țirgovișteni de după el, merită a fi pomenite numele cărturarilor mitropoliți *Teofil* (1636—1649) și *Ștefan* († 1668), îngropat chiar aici la mitropolie, al gospodarului mitropolit *Teodosie* († 1708), cel ce a făcut adaoase acestui sfânt locaș și al martirului mitropolit *Antim Ivireanul* († 1716). Aceștia aici, în cetatea de scaun a Țirgoviștei, în «casa Nălțării Domnului», adică la mitropolie au desfășurat și o frumoasă și bogată activitate culturală cu rezultate pozitive atât pentru neamul nostru cit și pentru Biserica strămoșească.

În același timp, ierarhii țirgovișteni au trudit activ și pentru strângerea legăturilor dintre românii de pretutindeni. Aici merită a fi amintită mai întâi apropierea dintre unii din ei și mitropoliții Moldovei — Luca și Anastasie Crimca, Ștefan și ieruditul mitropolit Varlaam — și apoi grija lor pentru românii din Transilvania cărora, după puțină, le-au trimis cărți și antimise, i-au ajutat să-și facă tipografii, când nevoia a cerut i-au îndemnat să fie și să se păstreze tari în credința străbună și uneori aici în această mitropolie, pînă în pragul secolului al XVIII-lea, le-au hirotonit arhieriei mitropoliți, din rîndul cărora vom pomeni numai pe : Ghenadie în 1579, pe Ioan de la Prislop în 1585, pe sfinții Ilie Iorest și Sava Brancovici în 1640 și 1656, pe cărturarul Simion Ștefan în 1643, și chiar pe «nepilduitorul» Atanasie Anghel în ianuarie 1698.

Înțelegătoare atitudine au arătat aceiași vlădici țirgovișteni și față de celelalte Biserici Ortodoxe. Reședința lor, din această voievodală cetate, a fost deschisă atitor ierarhi din orientul ortodox, cărora la plecare li s-au hărăzit și însemnate daruri, din avutul cu care evlavia străbunilor înzestrase din belșug această sfîntă casă. Patriarhi ecumenici ca : Ieremia Trănos, Chiril Lucaris, cel ce a predicat de mai multe ori în această mitropolie și Dionisie, cel ce din anul 1696 tot aici își doarme somnul de veci ; patriarhi de Alexandria ca învățatul Mitrofan Critopulos ; patriarhi de Ierusalim ca vestiții Dositiei și Hrisant Notara și patriarhi de Antiohia ca acel Macarie, al cărui însoțitor, diaconul Paul din Alep a lăsat o pagină atât de frumoasă despre lăcașul sfînt în care ne aflăm acum, — cercetînd cu interes și evlavie această «mamă a tuturor bisericilor» din Valahia au simțit din destul dărnicia ei și duhul de viață cărturărească ce pulsa înăuntrul și în afara zidurilor sale.

Oficial această ctitorie țirgovișteană a lui Neagoe Basarab a încetat să mai fie reședință mitropolitană la 8 iunie 1668. Și după această dată însă, unii din ierarhii ungrovlahi își mai petrec parte din păstorie aici. Această situație a durat numai pînă în anul 1716, cînd într-adevăr ea și-a pierdut definitiv rostul de «mamă a tuturor Bisericilor» din Țara Românească.

După aceasta, voievodala ctitorie, admirată în trecut de atîția vizitatori pentru măreția și splendoarea ei, s-a tot năruit. În anul 1889 s-a pășit la restaurarea ei, încredințîndu-se aceasta arhitectului francez Lecomte de Nouy. Acesta, potrivit sistemului său de lucru, după ce a dărîmat-o pînă în temelie, a clădit în locu-i pe cea de azi, care

a fost isprăvită abia în anul 1933 și care așa cum se înfățișează, nu-i decît «o reconstruire ipotetică» a celei vechi, ridicată de meșterii pri-cepuți ai lui Neagoe Basarab.

La capătul acestei sumare prezentări, cu privire la viața și istoria mitropoliei din Tîrgoviște, se poate afirma că în trecut ea n-a fost numai cel mai de seamă centru administrativ al Bisericii din Țara Românească și nici numai o simplă martoră a multe fapte din sbuciumata noastră istorie, ci a fost mai ales o vatră de cultură și tărîe duhovni-cească și românească. A fost un centru în care s-au zămislit multe idei de spiritualitate românească, un centru din care prin diaconul Coresi, a început să se pună temei limbii literare române și, totodată, prin această limbă, vorbită și scrisă mai apoi în toate colțurile locuite de români, să se cristalizeze și să se întărească ideea unității nea-mului nostru răslețit pe atunci.

La trecerea acestor patru veacuri și jumătate de la prima ei sfin-țire, se cade să ne aducem aminte cu evlavie și recunoștință de cti-torii ei cei dintii : voievodul Neagoe Basarab și soția sa Despina Doam-na, de toți cei ce după aceea au ajutat-o să biruie toate greutățile vremii și, chiar și așa refăcută, să ajungă pînă la noi, de toți ierarhii care au păstorit aici, de toți sfințiții ei slujitori și de toți cei ce au trudit cu gîndul, cu scrisul și cu fapta în această vatră de cultură și în acest loc sfînt. Se cade iarăși a exprima și de aci recunoștința noastră față de Conducerea Statului nostru socialist pentru înalta so-licitudine ce întotdeauna a arătat și arată monumentelor istorice, de artă și cultură ale patriei, și totodată, să ne mărturisim încrederea că și pe viitor vor fi însuflețiți de aceeași aleasă purtare de grijă față de aceste mărturii vii ale trecutului nostru printre care se numără și așezămintele bisericești.

Să mulțumim prea bunului Dumnezeu că ne-a prilejuit această clipă duhovnicească de trăire în care am avut ocazia să ne aducem aminte de vrednicia, dărnicia și evlavia străbună și să-L rugăm ca și de aci înainte să ocrotească acest sfînt și dumnezeiesc lăcaș, să re-verse harul Său peste credincioșii lui, să ferească de orice rea întîm-plare și de primejdii pe conducătorii și poporul nostru pașnic și mun-citor, și cit mai de grabă, să sălășuiască pacea și înțelegerea între toate popoarele lumii.

La încheiere, cuvînt de caldă mulțumire și pentru voi, iubiți cre-dincioși, care ați venit să participați alături de noi și de păstorii voș-tri sufletești la sărbătoarea împlinirii a patru veacuri și jumătate de la prima tîrnosire a mitropoliei din Tîrgoviște, în care moșii și stră-moșii voștri s-au rugat și în clipe de bucurie și în clipe de necaz.

Tuturor patriarhiceasca Noastră binecuvîntare și ruga fierbinte ca harul Domnului să fie și să rămînă peste voi și peste toți cei dragi ai voștri în veac de veac, Amin !

La sfîrșitul cuvîntării, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a acordat preotului Corvin Parnia actualul paroh al bisericii Mitropolia, «Crucea Patriarhală» și i-a dăruit un rînd de veșminte de stofă cu fir executate în Atelierele Institutului Biblic. După aceea, Prea Fe-ricirea Sa a oficiat parastasul pentru ctitori — toți voievozii Țării

Românești care au avut scaunul la Tîrgoviște și toți mitropoliții care au slujit în acest sfînt lăcaș.

La ora 14,30, la Mînăstirea Dealul de lîngă Tîrgoviște — și ea strălucită ctitorie a unuia din voievozii noștri și una din necropolele țării noastre, a avut loc o agapă oferită de parohia «Mitropolia», la care a luat parte Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și însoțitorii Prea Fericirii Sale, Domnul Director Gh. Nenciu de la Departamentul Cultelor și reprezentanți ai organelor județene și locale.

La ora 18, după ce a vizitat complexul Mînăstirea Dealul în care este adăpostit astăzi Azilul de preoți și călugări pensionari, care nu au familii și după ce a dat îndemnuri de ordin gospodăresc-administrativ conducerii acestei instituții, Prea Fericirea Sa s-a reîntors la București.

Duminică 17 mai 1520! Duminică de primăvară plină de soare și flori. Domnitorul Neagoe Basarab și Despina Doamna, cu întreaga curte, cu toți boierii țării, cu oaspeți mulți din țările creștine vecine, cu mii și mii de credincioși din întreaga Țară Românească, la parte la tîrnosirea sfîntului lăcaș închinat «Înălțării Domnului», hărăzit a fi Mitropolia Țării Românești, «mama tuturor Bisericilor», tîrnosire făcută de Mitropolitul Țării, Macarie, vestitul tipograf, înconjurat de vlădici și egumeni și de înalți ierarhi din țările ortodoxe vecine. Strălucita sărbătoare «reedita fastuoasele serbări desfășurate cu trei ani mai înainte», prilejuite de tîrnosirea mînăstirii de pe Argeș.

Duminică 17 mai 1970! Duminică de primăvară plină de soare și de flori. În catedrala zidită, sfințită și slujită de ei, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române de astăzi — Prea Fericitul Justinian — aduce un pios omagiu ctitorilor și evlavioșilor ierarhi slujitori ai acestui sfînt altar.

Un neam care își cinstește înaintașii dă dovadă că este înzestrat cu înalte și multe virtuți ce îl fac să dureze în veci. Neamul nostru romînesc nu-și uită strămoșii. Noi, cei de astăzi și fiii fiilor noștri sîntem și vom fi încredințați că lor le datorăm și virtuțile sufletesti și țara aceasta apărută de ei cu prețul vieții lor. Le vom urma pilda iubindu-ne pămîntul moștenit și tot ceea ce ei ne-au lăsat, — urme ale vresniciei și virtuților lor.

Ținînd strîns în mîini firul istoriei noastre eroice, îl vom duce mai departe, peste milenii, cu cinste, așa cum ne-a învățat această istorie, împletită din vitejie și bunătate, din muncă și cumîntenie, din omenie și demnitate.

Preot PETRE F. ALEXANDRU

GÎNDURI LA ANIVERSAREA CELOR 450 DE ANI DE LA SFINȚIREA MITROPOLIEI ȚĂRII ROMÂNEȘTI DE LA ȚIRGOVIȘTE

Vechiul scaun de Mitropolie al Țării Românești a avut la început reședința la Curtea de Argeș, îndată după întemeierea Statului Muntean, pe la mijlocul secolului al XIV-lea, unde se afla și «cetatea de Scaun» a domnilor. Voievodul Alexandru I Basarab a adus dinspre gurile Dunării, de la Vicina, pe Mitropolitul Iachint, pe care l-a așezat la Argeș, unde a clădit și lăcaș pentru noua mitropolie.

Ca scaun al celei dintii Mitropolii românești, Argeșul a avut un rost de mare însemnătate. «Aici a zidit Alexandru Basarab, biserica de piatră în care avea să slujească Iachint și urmașii lui, timp de un veac și jumătate; aici aveau ei să pomăzuiască pe voievozi și să facă hirotonii de ierarhi, de preoți și diaconi, dar mai ales să păstorească mulțimea credincioșilor de la un capăt la altul al țării»¹.

Biserica Mitropoliei de la Argeș nu-și putea avea cea mai potrivită așezare decât «pe Argeș în sus», exact pe locul unde se află azi ctitoria lui Neagoe Basarab. Despre alegerea locului și zidirea Mitropoliei de la Argeș, nu aflăm știri în nici un izvor al vremii. Singur Gavriil Protul, care a scris viața Sfântului Nifon, patriarhul Țarigradului, ne dă amănunte îndestulătoare, spre a nu ne îndoii că le-a cules dintr-un izvor vrednic de încredere, când spune: «Și sparse (Neagoe Vodă) Mitropolia din Argeș, din temelie ei și zidi în locul ei altă sfântă biserică tot din piatră cioplită și netezită și săpată cu flori».

Precum vedem, tradiția culeasă de învățatul călugăr Gavriil Protul, mărturisitoare că biserica Mitropoliei dintr-un început a Țării Românești era zidită «tot din piatră» și se afla pe locul unde strălucește azi frumoasa minăstire zidită de mâna meșterului Manole cu cei nouă meșteri mari.

Aici la Curtea de Argeș, în leagănul cel vechi al Basarabilor, s-a înfiripat modest la început și apoi și-a luat avântul, întâiul scaun mitropolitan al Țării Românești.

Faptul apare destul de firesc, cunoscut fiind că în cadrul statului feudal, conducătorul bisericii era și întâiul sfetnic al șefului statului,

1. Pr. Prof. G. Moisescu — Articol publicat cu prilejul împlinirii a 600 ani de la întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei, în 1959, în «Glasul Bisericii».

participînd de obicei la ședințele divanului și semnînd întîiul orice hrisov eliberat de cancelaria domnului.

Mai puțin lămuritoare ar fi rămînerea scaunului Mitropolitan în continuare la Argeș, încă un secol și mai bine, după ce Voievodul Mircea cel Bătrîn așezase pe la 1390—1400 «Scaunul de Cetate la Tîrgoviște».

În aceste împrejurări, participarea mitropolitului la Sfatul domnesc, nu mai putea fi permanentă, lucru ce reiese și din apariția sa cu totul întîmplătoare, printre martorii care semnează actele domnești.

Evident, că situația, mai ales în condițiile greutăților pe care le prezentau mijloacele de legătură din acele vremi, crea certe neajunsuri.

Acesta a fost probabil motivul ce l-a îndemnat pe fostul patriarh al Constantinopolului, Nifon, ajuns în urma unor neînțelegeri cu Poarta, Mitropolit al Țării Românești, să stăruie pe lângă Radu cel Mare, domnul de atunci al țării, să mute Mitropolia de la Argeș la Tîrgoviște, fapt semnalat de cronică. Îndemnul nu i-a fost urmat imediat, poate din cauza conflictului ivit între domn și șeful bisericii.

Mutarea scaunului mitropolitan s-a făcut ceva mai tîrziu de către Neagoe Vodă Basarab, care, spune aceeași cronică, la două zile după tirnosirea bisericii de la Curtea de Argeș, mai precis la 17 august 1517, sfîtuindu-se cu patriarhul Theolipt, cu Macarie mitropolitul țării, egumenul Gavriil Protul din Sfîntul Munte, cu episcopii și egumenii mînăstirilor din țară, domnul și boierii, și alți înalți prelați invitați la sfînșirea splendorii din fosta capitală — au luat hotărîrea foarte interesantă prin clauzele întărite cu aspru jurămint: «ca deacum înainte, niciodată în veci, în Argeș să nu mai fie Mitropolie, ci să fie mînăstire și arhimandrie, iar în Tîrgoviște să fie mitropolie stătătoare, cum s-a așezat». «Și se făcură aceste lucruri cu mare opeală și blestem, ca să nu se mai cîntească nici de patriarhie, nici de Mitropolit, nici de Domn».

Și jurămintul a fost respectat cu sfințenie vreme de mai bine de un secol și jumătate, pînă la 1668, cînd reședința mitropoliților se va muta din nou, alături de noua capitală a țării — București sub domnitorul Radu Leon Vodă.

Pentru a asigura păstrarea strictă a legămintului, evlaviosul Neagoe Basarab Voievod a poruncit «Cu a lui blagoslovenie de a se zidi Mitropolie în Tîrgoviște, mare și frumoasă, cu 8 turle și tot rotunde, cum se satură ochii tuturor de vederea ei», ne spune aceeași cronică a țării.

Începută în anul 1518, această nouă ctitorie a credinciosului Voievod, socotită a fi «mama tuturor bisericilor», era terminată în primăvara anului 1520, fără să fie zugrăvită.

Tirnosirea noului lăcaș cu hramul «Înălțării Domnului», a reeditat fastuoasele serbări desfășurate la Argeș cu trei ani mai înainte și de astădată fiind prezenți — domnul țării, mitropolitul Macarie, vlădici și egumeni ai țării, înalți ierarhi din țările vecine, căpetenii politice prietene și reprezentanți ai întregii populații a țării».

Serbările avură loc în 17 mai 1520, așa cum reiese dintr-o invitație adresată cu câteva zile înainte de Vodă Neagoe, municipalității brașovene: «Pe lângă altele, cum vă este cunoscut și vouă, am isprăvit după legea și datina credinței noastre, biserica noastră, sau mănăstirea pe care dispusesem să o rezidesc. Am închinat această numită biserică Înălțării Domnului nostru Iisus Hristos și pentru hramul (ad dedicacionem) celui templu am poruncit să vină aci și să se adune toată țara, ca să putem vedea, mai ușor cu prilejul celui Hram, tot poporul nostru, deaceea vă rugăm, pentru această și pe Dumneavoastră să trimiteți aici la noi, pe unul credincios din cei 12 jurați ai Cetății Voastre»².

Biserica Mitropoliei din Tîrgoviște ce «nu-și avea păreche în țara românească, fiind zidită după modelul Sf. Sofii, înaltă, vastă, sprijinită pe mai multe coloane și foarte impozantă», avea 140 de pași de jur-împrejur și multe turlle mari și mici, toate cu cruci poleite. Această influență bizantino-turcească se recunoștea în bazele de piatră, cioplite în formă de imense turbane turcești, pe care se sprijineau crucile turelor. Pietrele acestea de sute de kg. una, ne dă ideea de soliditatea ce au avut-o turllele ce le susțineau, toate aceste baze de cruci avînd cioplitură (sculptură) deosebită una de alta. Bazele de coloane, capitellurile, lucrute mult mai fin ca la Mănăstirea Dealului, ne dau aspecte de foi de acant, modelate fin și în toate chipurile.

În interior avea 3 despărțituri dintre care cea de-a 3-a vastă și luminată de o mare cupolă, de mijlocul căreia atirna un uriaș policantru; avea 3 tabernacole foarte înalte, cel din mijloc era înconjurat de strane. Iconostasul și crucile erau foarte elegante. Numeroasele ferestruici din jur aveau cercevele lustruite. Strana domnească din care s-a mai păstrat resturi, era în dreapta alături de strana arhierului eparhiot.

În față era strana mitropolitului. Strana pentru doamnă și suita ei era în despărțitura mijlocie³.

O veche pisanie a bisericii, pierdută acum, iar din fericire copiată pe la 1805, din porunca mitropolitului Dosithei, arată că abia după vreo 17 ani monumentală construcție a fost desăvîrșită prin grija și cheltuiala lui Radu Paisie, numit ca domn Petru Voievod și fiul său Marcu.

«Iar după cităva vreme, cînd au ridicat Dumnezeu schiptrul Domniei mele, Eu smeritul robul lui Christos, Io Potru Voievod, împreună cu fiul meu Marcu Voievod, văzut-am că de multă vreme stă nesăvîrșită această sfîntă casă, și am dorit cu osîrdie, din îndeminare Dumnezeliască ca să se săvîrșească această sfîntă mare biserică. Pentru aceia o am și săvîrșit și cu plumbul o am acoperit și o am zugrăvit și cu toată podoaba o am înfrumusețat desăvîrșit». «S-au săvîrșit în zilele arhiepiscopului Chir. Varlaam și încă am adaos lîngă ctitori și Domnia mea sfintei și Marei biserici: balta care se cheamă Săltava și cu un vad de moară la Căscioare și hotarul care iaste la Deal să fie

2. Virgil Drăghiceanu, *Mitropolia Tîrgoviștei — Note istorice și arheologice*, București, 1933, p. 5.

3. Dr. Mircea B. Ionescu, *Tîrgoviște schițe istorice și topografice*, 1929, p. 25.

cu vinăriciul nesticat și neclătit în veci. Și încă am cumpărat Domnia mea un sat anume Epinezi, drept aspri 6.000»⁴.

În tindă se găseau zugrăviți : în dreapta : Petru Voievod, Ecaterina Doamna ; Neagoe Voievod, Despina Doamna ; jupîn Barbu Corbeanu, vătaf de aprozi.

În stînga : Jupîn Enache Văcărescu Vel paharnic ; Stanca jupînița cu cinci copii : Marina, Bălașa, Constantin, Barbu și Ștefan.

În despărțitura II (pronaos). În dreapta : Radu Voievod, Matei Basarab Voievod, Constantin Basarab Voievod, Radu Voievod, Șerban Cantacuzen Voievod, Ștefan mitropolitul și Antim mitropolitul. În stînga : Mircea Voievod, Radu Voievod, Vlad Voievod, Mihai Voievod, Alexandru Voievod.

Domnii și doamnele erau unii îmbrăcați în haine lungi de stofe aurite iar pe deasupra aveau mantale cu iacale de blană, ca împărații Bizanțului. Pe cap aveau toți coroane imperiale. Alții aveau mantale lungi cu ceaprazuri de fir galben și nasturi mari. Domnii aveau la briu hangere cu mînere împodobite cu mărgăritare și pietre prețioase.

Mircea Voievod, Matei Voievod și Mihai Voievod, aveau haine scurte de oșteni încheiate pînă la cingătoare și săbii atîrnate.

Mitropolitul Ștefan era în odăjdii, iar Antim numai în mantie ; amîndoi avînd mitre și toiege păstorești⁵.

În Mitropolie în stînga, se găsea printre alte morminte, — ale patriarhilor Dionisie al Constantinopolului și Dimitrie al Ierusalimului și piatra care acoperea mormîntul mitropolitului Ștefan purtînd data 1668, iar în dreapta admirabilul mormînt de marmură sculptată avînd deasupra vulturul bicefal — emblema familiei Cantacuzenilor, al Domniței Bălașa soția lui Ștefan Brîncoveanu fiul lui Constantin Brîncoveanu.

Din prima pisanie pe care desigur n-a pus-o Neagoe Voievod, rezultă că cineva care a urmat la domnie după el, confundă pe primul fondator Radu cel Mare cu Neagoe Basarab — restauratorul integral al Bisericii.

Istoria afirmă însă că Mitropolia începută de Radu cel Mare, a fost terminată de Neagoe Voievod, ce a mutat scaunul Mitropoliei de la Argeș la Tîrgoviște. Astfel terminată, Mitropolia din Tîrgoviște s-a bucurat de sprijinul tuturor voievozilor următori și mitropoliților care i-au purtat de grijă ; construind în vecinătatea ei locuințe pentru mitropolit și chilii pentru călugării care serveau sfîntul lăcaș, precum și numeroase alte acareturi de trebuință unei instituții atît de importante.

Ansamblul construcțiilor principale și al anexelor vechii mitropolii din Tîrgoviște ocupa un spațiu întins așa cum rezultă din descrierea călugărului cărturar sirian diaconul Paul din Alep, care însoțea în călătorie în țările române pe tatăl său, patriarhul Macarie al Antiohiei și care nota în însemnările sale : «Palatul Mitropolitan e la un capăt al orașului, tocmai lîngă un zid și e foarte mareț. Îl înconjoară

4. Virgil N. Drăghiceanu, *Mitropolia Tîrgoviște*, 1933, p. 6.

5. Dr. Mircea B. Ionescu, *Tîrgoviștea. Schițe Istorice și topografice*, 1929, p. 27.

trei îngrădituri de lemn avînd trei curți. — Curtea exterioară e pentru creșterea păsărilor, cea de-a doua pentru grajduri și bucătării, ce-a de-a treia cuprinde un scump edificiu, întreg de piatră, în care intră prin porți mari, în fața cărora e prea frumoasa biserică ce nu are păreche în aceste regiuni, afară numai de biserica mitropolitană a Casazilor, amîndouă fiind zidite după modelul Sfintei Sofii; sprijinite pe mai multe coloane foarte imponente».

Aceeași impresie de așezămint cuprinzător și populat o lasă Mitropolia și episcopului catolic Baksici, care menționa că aici sta mitropolitul cu călugării minăstirii și ținea atîta curte și servitori, călugări, diaconi și alții în curtea sa, sau minăstire, ca și cum te-ai afla prin mijlocul Italiei.

Numeroasa curte era formată din cei care îngrijeau de nevoile instituției, dar și din preoții călugări slujitori ai bisericii, între care unii erau remarcabili cărturari.

S-au păstrat cîteva mărturii din perioada popasului țirgoviștean al Mitropoliei, care vorbesc despre remarcabila cultură a mitropolitului însuși și a principalilor săi colaboratori. Remarcabilă în acest sens este mărturisirea călugărului rus Suhanov care asista la masa mitropolitului Ștefan din vremea lui Matei Basarab, la discuții care îl depășeau, stîrnindu-i firească admirație.

Tradiția cărturărească era veche aici, încă de la mutarea scaunului mitropolitan la Țirgoviște; aproape în același timp cu apariția primelor tipărituri pe teritoriul patriei noastre.

Alături de domnitori, mitropolii au dat un larg sprijin cuvîntului tipărit, comandînd diferite cărți sfinte sau achiziționînd din cele apărute în țară și peste hotare.

Este amintită, găsirea după o lungă căutare de către judele Hrijil al Brașovului la Mitropolitul Serafim la Țirgoviște, a Evangheliei cu învățătură tipărită la Zabludov de către primul tipograf rus Teodorov la 1569.

A existat se pare o deplină armonie între domni și mitropolit în lungul timpului — privind importanța pe care o acorda tipăriturilor și au colaborat ori de cîte ori a fost cazul pentru a înzestra bisericile și minăstirile țării cu această prețioasă hrană spirituală.

În iunie 1573, Alexandru cel Tânăr trimitea la Brașov «un popă» pentru aranjarea unor chestiuni de tipografie, iar în decembrie același an mitropolitul țării, trimitea în același oraș și în același scop, un diacon.

Rezultatul tratatelor a fost probabil — *Octoiul* — apărut în 1574 în predoslovia căruia se întilnește confirmarea colaborării amintite: «Eu, deci, robul lui Hristos Io Alexandru, Voievodul întregii țări a Ungro Vlahiei..., am cunoscut și am înțeles domnia mea împușinarea și raritatea în țara domniei mele, a cărții mai sus amintite *Octoih*, și din dragoste către lucru am dorit și ne-am sfătuit cu părintele... Mitropolit Kir Evtimie al întregii Țări Românești — și am tipărit această carte de suflet folositoare *Octoih*, ca să fie în dar și în cinste și spre lauda sfințelor biserici...».

La fel de fecundă s-a dovedit colaborarea dintre domnie și șeful bisericii pe vremea lui Matei Basarab, când păstorea amintitul mitropolit Ștefan, care împreună cu doamna Elina și fratele ei vestitul cărturar Udriște Năsturel, au dat o nouă strălucire vieții culturale a țării, strălucire care a iluminat și țările vecine, fiind continuată tradiția Țirgoviștei de centru cultural al unei vaste arii, avînd limba slavonă drept limbă a culturii.

Dar, razele acestui remarcabil moment cultural se răsfrîngeau în primul rînd asupra pămîntului românesc și aceasta datorită rivnei ilustrului patriot care a fost Mitropolitul Ștefan.

Îngrijorat de lipsa de cultură a multor preoți, fapt ce i-ar fi putut ușor apleca spre influențe străine, el pornește o stăruitoare muncă de ridicare culturală și profesională a slujitorilor bisericii.

Mult neajuns îl constituia neînțelegerea de către preoți a indicațiilor tipiconale scrise în slavonește. Spre a-l înlătura mitropolitul Ștefan ia lăudabila inițiativă de a tipări cărțile de slujbă tot în slavonește, dar cu tipicurile traduse în limba română, pentru a fi înțelese de preoți și a conduce toți slujba într-un singur chip.

Conștient de însemnătatea inovației, Mitropolitul recunoaște că a făcut operă «foarte de treabă Neamului nostru, Țării Românești».

Dar acțiunea marchează în același timp un nou aport al Mitropoliei Țirgoviștene la dezvoltarea culturii naționale și anume instalarea în 1651 — a unei tipografii aici, în încăperile amenajate poate în urma reparării edificiului cu generosul sprijin al lui Matei Basarab și al Doamnei sale Elina.

Prima carte tipărită aici a fost «Mistirio» în 1651, lucrare de tipic bisericesc, urmată de «Țirnosania bisericilor» în 1652.

Lucrarea cea mai valoroasă însă care cinstește noua tipografie atît prin însemnătatea ei, cît și prin aceea că a fost tipărită în românește, este «Îndreptarea legii», cunoscută și sub numele de «Pravila cea mare de la Țirgoviște».

De altfel tipografia mitropolitană din vremea lui Matei Basarab, marchează acest moment crucial de introducere treptată a limbii române în tipărirea cărților de cult în limba română, mai întii în formă bilingvă slavo-română și apoi română curată.

Moartea luminatului domn Matei Basarab, precedată de aceea a nu mai puțin harnicei sprijinitoare de opere lăudabile — doamna Elina, mutarea scaunului mitropolitan apoi definitiv la București, au pus capăt pentru o vreme activității tipografice de aici.

Abia la începutul secolului al XVIII-lea, mai precis între anii 1708—1715 se va relua activitatea tipograficească la Țirgoviște și anume în chiliile de la Mitropolie cari păstrau încă, măcar în parte încăperile special construite cu peste jumătate de secol mai înainte.

A fost perioada cea mai fecundă a tipografiei de aici, care a lucrat sub directa îndrumare a strălucitului cărturar mitropolitul Antim Ivireanul. S-au tipărit acum circa 20 de cărți, parte în grecește, cele mai multe în românește, atît cărți de cult, cît și maxime filozofice, romanul «Alexandria» sau «Sfaturi privind comportarea preoților».

Tragedia Brincoveanului, urmată de mutarea definitivă a capitalei la București a încheiat și spornica activitate culturală desfășurată în jurul Mitropoliei de aici.

O pierdere ireparabilă a constituit-o risipirea poate a uneia din cele mai mari biblioteci aflate în vechime pe pământul României.

În timpul războiului dintre austrieci și turci dintre 1736—1739, când turcii au intrat în Țirgoviște de-au incendiat fostul palat domnesc, au spart și Mitropolia, și după mărturisirea cronicarului grec Cezar Deponte, «la 12 septembrie 1737, arzînd Mitropolia, au scos dintr-o tainiță de sub pămînt, într-o mulțime de care, cărțile din biblioteca mînăstirii și le-au dus peste Dunăre».

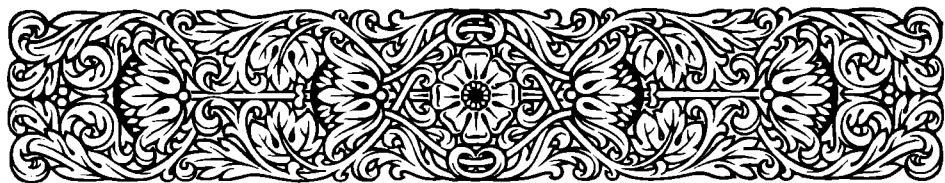
Părăsirea fostului scaun mitropolitan n-a însemnat însă așternerea pulberii uitării peste contribuția sa la viața politică și spirituală a Țării Românești. Din contră, Țirgoviștea mitropolitană ca și cea domnească a transmis noului centru ștabela unei glorioase tradiții ce urma a fi dezvoltată o dată cu însuflețirea aspirațiilor de libertate națională și dreptate socială, idealuri sprijinite necontenit și de numeroși sprijinitori ai bisericii.

Vechiul scaun de Mitropolie — așezat aici la Țirgoviște, de fericitul întru pomenire voievodul Neagoe Basarab, rămîne pentru istoria neamului nostru un punct de luminoasă strălucire, pe care vitregia vremii încearcă să-l dea uitării: epoca celor 100 de ani de înflorire a credinței și a culturii, în care trei voievozi, ca trei eroi ai creștinătății românești, pun neamului pedestalul spiritualității — «credința și cartea».

Prăznuirea a patru sute cincizeci de ani de la sfințirea primei biserici a Mitropoliei din Țirgoviște, va fi pentru creștinii de azi prilej de aducere aminte și de cinstire a virtuților voievozilor noștri.

Acest popas sărbătoresc capătă un sens național oferind un admirabil prilej de evocare a operelor înfăptuite aici, dar și a oamenilor cari s-au ostenit pentru luminarea poporului și măreția patriei.

Pr. CORVIN PARNIA

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA DUMINICA ORBULUI

*«Nici el n-a păcăluit, nici părinții lui, ci ca să se arate prin el lucrurile lui Dumnezeu»
(Ioan IX, 3).*

Sfânta Evanghelie de azi ne amintește despre minunea vindecării unui orb din naștere, fapt dumnezeiesc prin care Mântuitorul a uimit pe fariseii plini de ură, și, mulțimea de popor care au văzut-o, deoarece «din veac nu s-a auzit să fi deschis cineva ochii unui orb din naștere» (Ioan IX, 32).

De-abia scăpat din mînile fariseilor, care crezînd în orbirea lor sufletească că Iisus are demon, căutau să-l omoare cu pietre, cînd Mîntuitorul le răspunde cu o altă faptă minunată, cu vindecarea orbului.

Căci ce este minunea, dacă nu o faptă dumnezeiască, un eveniment suprafiresc, săvîrșit în sfera naturalului, totdeauna avînd un scop religios moral.

Autorul minunii este Dumnezeu, care își descopere puterea Sa, acționînd în aceste cazuri mai presus de legile firii, pentru a-și dovedi atotputernicia Sa.

Oprindu-ne gîndul asupra acestei întîmplări descrise în capitolul IX de la Sfîntul Evanghelist Ioan, vedem cum caută fariseii să cerceteze cazul amănunțit, pentru a nimici înțelesul minunii și chiar a tăgădui faptul petrecut.

Ei cheamă pe orbul căruia Iisus i-a dat vederea, cheamă pe părinții lui să afle de la ei dacă fiul lor a fost orb din naștere sau nu, cheamă încă de două ori pe orbul vindecat și totdeauna în răspunsurile primite ei aud cîte o condamnare.

Pînă la urmă orbul îi înfruntă zicîndu-le: «Voi nu știți și nici nu vreți să știți — care și de unde este acest om, dar El mi-a deschis ochii. De ce nu mi-ați deschis voi? Voi sînteți dreți și El are demon? El este păcătos? Dar chiar voi învățați că Dumnezeu nu ascultă pe păcătoși, ci dacă este cineva temător de Dumnezeu și face voia Lui pe acela îl ascultă» (Ioan IX, 31).

În continuarea dialogului acest orb de acum vindecat, bucuros și luminat, dornic să înceapă o viață nouă, frumoasă și echilibrată le răspunde simplu și nimicitor: «Dacă omul acesta nu ar veni de la Dumnezeu nu ar putea face nimic. Dar omul acesta face totul ca și Dumnezeu, deci El este de la Dumnezeu». Firesc, fariseii în loc să răspundă la judecata necruțătoare a celui vindecat, ei continuă să

orbecăiască și în mândria lor îi fac acestuia înfruntarea nesăbuită: «Tu păcătosule vrei să ne înveți pe noi?»

Cită deosebire între atitudinea cinstitoare a acestui fericit om, luminat cu sufletul și de acum și cu ochii trupului prin marea lui credință în Cel ce este: Calea, adevărul și viața, și, orbirea plină de răutate și ură a acelor farisei — negativiști ai vieții, infectați de toate viciile și desfigurați pînă în rărunchi de toate păcatele.

Au sufletele paralizate de orice elan de înălțare și dezgoliți de orice conținut lăuntric, luminos și adevărat. În toată slujirea Sa pe pămînt Mîntuitorul i-a condamnat pe acești inecați în adîncul fărădelegilor de totdeauna.

El a venit în lume tocmai să restaureze imaginea șlearsă și incoloră a omului duhovnicesc, creat de Dumnezeu după chipul și asemănarea Sa, să îndrepte conștiința fiecărui creștin spre o umanizare reală a sufletului omenesc.

În schimb omul vindecat, omul acesta eliberat de răul sufletesc și trupest, a cărui suflet era de acum un receptacol sfînt de gînduri bune și năzuinți curate în raporturile cu ceilalți oameni, rămîne chipul etern și odihnitor al creștinului dornic să biruiască păcatul.

La întrebarea de unde vine răul, învățătura creștină răspunde: din libertatea noastră greșit înțeleasă, atunci cînd omul nu-și mai pune probleme de viață mai adînci, cînd aleargă în chip strigător după plăceri care întunecă mintea și turmenlează simțurile. Atunci cînd creștinul nu mai dă ascultare cerințelor morale ale sufletului său, nu rodește în viață fapte bune, cunoscînd că răul este o privațiune a binelui.

Ar fi greșit să înțelegem din cuvintele Sfintei Evanghelii: «Nici el n-a păcătuit, nici părinții lui, oi ca să se arate prin el lucrurile lui Dumnezeu», că eventual Creatorul ar fi autorul răului. Noțiunea de Dumnezeu exclude prin definiție ideea răului, iar a face din voința Lui, care e binele absolut, generatoarea răului în lume — alături de bine — firește este o gravă rătăcire.

Învățătura și doctrina creștină au statornicit în mod indiscutabil, că răul din om și lume nu are o existență ființială. Răul nu este substanță ci numai un simplu accident. Ca atare el nu poate avea o cauză eficientă, o cauză pozitivă, ci cel mult o cauză negativă.

Răul după cum afirmă sfinții părinți și scriitorii bisericești, care au studiat în mod aprofundat această problemă, răul moral și fizic nu este faptă și acțiune a Providenței, ci tocmai lipsa acesteia.

Dumnezeu prevede răul așa cum a prevăzut și păcatul în care aveam să cadă protopărinții noștri, dar nu-L vrea acest rău și nu-L crează, după cum nu a vrut nici păcatul strămoșesc.

Prin faptul că Dumnezeu îngăduie răul în lume — spre îndreptarea noastră — poate fi considerat o cauză presupusă a acestuia? Sau: putem oare noi să ne plîngem împotriva Tatălui Ceresc și să-i imputăm că n-ar trebui să permită existența răului de vreme ce ne-a dat putere și mijloace de a lupta și înfringe răul sub multiplele lui aspecte?

Pricina răului moral și fizic stă în noi înșine în libertatea de voință greșit înțeleasă, de a abuza de ea în rău.

Nu sîntem noi de vină oare, că prin reaua întrebuintare a libertății de voință ne-am dat stricăciunii și ne-am înjugat cu moartea?

Dacă Dumnezeu îngăduie suferința orbului chiar fără păcatul direct cauzal a acestei infirmități, o face pentru îndreptarea vieții lui sufletești și morale, pentru mîntuirea prin suferință, care implică confirmă atotputernicia Sa. După cum dacă

unii credincioși, mai spun, ori de câte ori se întâmplă vreo nenorocire, durere sau moarte, că: «Așa a vrut Dumnezeu», sau: «Este bătaia lui Dumnezeu», tot această atotputernicie o recunosc. Este darul acestor suflete creștine-obișnuite și puternic prinse în glia fecundă a credinței străbune, — pe care îl atribuie Atotputernicului.

Să învățăm deci fraților că viața tuturor ne este un dat bun de la Dumnezeu și ea trebuie înțeleasă în sensul nobil, să o trăim demn, folositori sieși, aproapei, poporului său, să dăm viață prin fapte bune mediului în care trăim, să creem, să edificăm pentru fericirea și bună înțelegerea oamenilor. Pentru a noastră îndreptare cea dintâi datorie e să ne cunoaștem, să ne vedem lăuntric așa cum sîntem, încărcăți uneori de palide virtuți, dar mai ales de alătea păcate. Căci lenea, lașitatea, necinstea, îngîmfarea și alte păcate sînt reziduurile de răutate, care ne apasă sufletele. Toate trec muștrător prin fața noastră, ne fac să fugim de chipul nostru întunecat.

Pentru potolirea acestor cutremurări din sufletul nostru, să ascultăm îndemnul Mîntuitorului din Sfînta Evanghelie: «Atît cît sînt în lume, Eu sînt lumina lumii» (Ioan IX, 5).

Să facem apel la luminile Sf. Scripturi ca orice creștin care s-a convins că învățătura Bisericii noastre este depozitara supremului adevăr divin. Arșița sufletului nostru nu o putem potoli decît la izvoarele curate și înviorătoare ale eternelelor lumini de credință.

În calea vieții pămîntești nu găsim popasuri mai ziditoare și mai odihnitoare, nu găsim ostroave mai senine și mai pline de lumină decît rîvna de a ne zidi din această viață o cetate a binelui, luminii și păcii atotprosperă.

De două săptămîni, poporul român trece prin grele încercări în urma calamităților naturale suferite, cauzîndu-se mari pagube materiale.

Dar prin imediată intervenție a poporului muncitor, prin eroice eforturi, apele involburate și întunecate au putut fi îndiguite, depășindu-se astfel prin curajul și hotărîrea plină de admirație a întregului popor, această lovitură a soartei.

Marea bătălie a apelor a fost cîștigată sub înțeleapta și energica Conducere de Stat; de acum cu ajutorul și munca patriotică a întregii națiuni încercate, nevoile se cer alinate și urmările distrugerilor și stricăciunilor refăcute mai frumos.

Avem datoria sfîntă și ca fii ai Bisericii să sprijinim pe frații sinistrați, prin contribuția generoasă și darurile personale, răspunzînd astfel cu tot elanul la apelul statului, pentru a putea fi înlăturate cît mai grabnic uriașele pagube provocate de stihiiile apelor.

Doamne, pleacă-Ți cerurile și Te coboară cu soare și belșug peste noi. Să nu mai fie Doamne rău în lumea asta, nici viiturile sălbatice pe ulițele și pămîntul bogat al Patriei iubite și înfloritoare.

Pr. CORNELIU SAVA

TRUPUL OMENESC DESTINAT INVIERII

Mîntuirea adusă de Domnul nostru Iisus Hristos privește pe oameni în ființa lor întreagă, adică nu numai sufletul ci și trupul. Sufletul deține fără îndoială învîietatea, dar nici trupul nu este disprețuit. Dimpotrivă, nici o altă învățătură nu

acordă trupului o mai mare prețuire, un rol mai important și o soartă mai bună ca învățătura creștină.

Astfel, în lumina Sfintei Scripturi, trupul omului este creat de Dumnezeu într-un chip deosebit față de celelalte făpturi, spre a-l face capabil să colaboreze cu sufletul. Trupul omenesc s-a bucurat de mare cinste prin întruparea Fiului lui Dumnezeu și poate deveni locaș al Duhului Sfânt prin primirea Sfintelor Taine: se spală în apa Botezului, se unge cu Sfântul Mir și se hrănește cu însuși Trupul și sângele Mântuitorului. Prin toate acestea el câștigă și privilegiul de a se bucura de înviere.

În cuvîntul nostru ne propunem să arătăm pe scurt care este învățătura Bisericii noastre despre învierea morților.

Pe pămînt, nu există o mai mare nenorocire decît moartea. Nimic nu ne-ngrozește mai tare! Toți ne ferim de ea pe cît putem. Toți dorim să ne bucurăm de o viață cît mai îndelungată. Aceasta înseamnă că noi purtăm în ființa noastră presimțirea nemuririi noastre, presimțirea că noi nu sîntem făcuți pentru moarte, ci pentru viață. Și de asemenea, nu există o mîngiere mai mare pentru noi decît încredințarea adusă de Învierea Domnului că moartea a fost biruită.

Într-adevăr, noi știm din Sfînta Scriptură, că primii oameni au fost creați pentru a putea trăi o viață nemuritoare, dar, prin păcat, oamenii au ajuns muritori cu trupurile, rămînînd nemuritori numai cu sufletele. Știm, de asemenea, că prin moartea și Învierea Sa, Domnul nostru Iisus Hristos a biruit moartea. «Hristos a înviat din morți cu moartea pre moarte călcînd și celor din mormînturi viață dăruindu-le».

El care este «calea, adevărul și viața», a venit în lume «ca să aducă viață și cît mai multă viață».

În Simbolul credinței este exprimată învățătura Bisericii despre învierea morților prin cuvintele: «Aștept învierea morților».

Învierea morților înseamnă revenirea la viață a tuturor oamenilor care au trăit pe pămînt și au decedat înainte de a doua venire a Domnului. Această a doua venire a Domnului va avea loc la sfîrșitul lumii prezente, cînd prin atotputernicia lui Dumnezeu, sufletele oamenilor din lumea de dincolo se vor uni cu trupurile în care au mai trăit și în această unire vor trăi în veșnicie.

Mîntuitorul ne spune despre aceasta astfel: «Vine ceasul cînd toți cei din mormînte vor auzi glasul Lui și vor ieși cei ce au făcut cele bune spre învierea vieții, iar cei ce au făcut cele rele spre învierea osîndirii» (Ioan V, 28—29).

Învierea morților va fi, deci, universală. Vor învia atît dreptii, cît și păcătoșii (Fapte XXIV, 15).

Trupurile înviate vor fi identice cu cele actuale. Ele, însă, se vor schimba. Vor fi asemănătoare cu trupul Domnului după înviere, adică vor fi nestricăcioase, preamărite, puternice, duhovnicești și nemuritoare (I Cor. XV, 42—44; I Cor. XV, 53).

Ele vor fi nestricăcioase, pentru că nu vor avea nevoie de hrană materială pentru întreținere și nu vor depinde de condițiile externe; vor fi preamărite ca trupul Domnului după înviere (Filip. III, 21); vor fi puternice, adică capabile de a realiza dorințele sufletului, căci nu mai alfnă de nici un fenomen al naturii; vor fi duhovnicești, adică în armonie cu sufletul și nu vor mai muri, mai precis, nu vor mai putea muri (Luca XX, 26) deoarece puterea morții va fi distrusă definitiv o dată cu învierea generală (I Corinteni XV, 26). Dar trebuie precizat că numai tru-

purile dreptilor se vor bucura de toate aceste însușiri, pe cînd trupurile păcătoșilor vor avea numai însușirea nestrîcaciunii și a nemuririi.

De asemenea, trebuie adăugat că cei ce se vor afla în viață la a doua venire a Domnului nu vor învia, căci nu vor muri, ci trupurile lor vor fi schimbate fulgerător în trupuri nemuritoare (I Corinteni XV, 51—52).

Posibilitatea învierii morților a fost dovedită de Mîntuitorul Hristos prin învierile pe care le-a făcut și anume prin învierea fiicei lui Iair, prin învierea fiului văduvei din Nain, prin învierea lui Lazăr din Betania și cu deosebire prin învierea Sa din morți.

Sfîntul Apostol Pavel aduce mai multe argumente în sprijinul credinței în învierea morților. Astfel el spune mai întîi că după cum este posibil ca un grăunte îngropat în pămînt să ajungă — după ce putrezește — la o viață nouă, tot așa este posibil ca omul să învieze, după ce trupul său se descompune prin moarte (I Corinteni XV, 35—38).

Un al doilea argument este existența în sufletul nostru a suspinului după învierea și viața nestrîcacioasă, pus în noi de Duhul Sfînt (II Corinteni V, 2—5). La acesta se adaugă faptul că același Duh Sfînt ne pecetluiește la Sfînta Taină a Mirungerii, pentru a ne păstra întregi pentru ziua rîscumpărării (Efes. IV, 30). De asemenea, prin înfierea noastră obișnuită prin harul Sf. Duh, noi moștenim împreună cu Hristos învierea și proslăvirea Sa (Romani VIII, 14—19).

În sfîrșit, prefacerea noastră prin sfintele taine în templul Sfîntului Duh care se află în noi (I Corinteni VI, 19), precum și încorporarea noastră în Trupul tainic al lui Hristos, care este începutul învierii tuturor celor ce-i aparțin ca mădulare (Romani VIII, 10—11), fac din învierea noastră o realitate neîndoielnică.

Conduita apostolilor care-și expun viața pentru Evanghelie întărește credința în învierea morților, care este una din pietrele de temelie a Bisericii (I Corinteni XV, 13—14).

Așadar, la baza învierii noastre stă comuniunea harică pe care o avem cu Hristos și credința că Dumnezeu ne va învia cu puterea Sa așa cum a înviat și pe Hristos (I Corinteni VI, 14).

Învierea Mîntuitorului este începutul și granița învierii noastre (I Corinteni XV, 20—28).

Învierea morților este considerată — pe drept cuvînt — ca un mare act de dreptate ce se face omului, pentru că este drept ca acesta să fie răsplătit nu numai în suflet ci și în trup, căci și trupul a colaborat la săvîrșirea faptelor.

Credința în învierea morților satisface cea mai adîncă și mai arzătoare dorință a noastră a tuturor. Ea ne dă puterea de a suporta cu bărbăție toate greutățile și suferințele vieții și ne face să privim și să primim moartea noastră și a celor ce ne sînt scumpi nu ca pe o nenorocire ireparabilă, ci numai ca pe o poartă de intrare obligatorie în viața veșnică.

În același timp, nădejdea în învierea morților și viața veșnică este pentru noi cel mai puternic sprijin al vieții noastre morale, cea mai mare mîngîiere posibilă și sursa celei mai mari bucurii. Ea ne îndeamnă și ne obligă la o prețuire și îngrijire deosebită a trupului nostru și a semenilor noștri, spre a le pregăti pe acestea cum se cuvine pentru o viață veșnică și fericită.

Iar această pregătire noi știm că nu se poate face decît în cadrul vieții prezente. Numai în viața de acum și în trupul actual — cu toate slăbiciunile lui — se poate cîștiga o viață veșnică și fericită.

De aceea, trebuie să ne ferim de toate păcatele care întinează sau slăbesc nu numai sufletul, dar și trupul nostru și să împlinim datoriile creștinești față de trupul nostru și al aproapelui nostru, pentru ca acestea să fie cu adevărat vrednice de a fi temple ale Duhului Sfânt și de a se bucura de o viață veșnică și fericită.

Prof. C. PAVEL

LA ÎNĂLȚAREA DOMNULUI

«Deci Domnul Iisus, după ce a vorbit cu ei, s-a înălțat la cer și a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu» (Marcu XV, 19).

După slăvita Sa înviere din morți Mântuitorul Hristos a rămas timp de patruzeci de zile, în preajma ucenicilor și prietenilor Săi, încredințându-i de adevărul învierii Sale și grăindu-le în continuare despre tainele Împărăției lui Dumnezeu.

La acest mare și dumnezeiesc praznic — Înălțarea Domnului — îl vedem pentru ultima dată pe pământ, pe muntele Măslinilor, însoțit de Sfinții Săi Apostoli cărora le dă cele mai de pe urmă sfaturi și îndrumări, îi încredințează purtării de grijă Părintelui Său Ceresc și le garantează ajutorul Său pentru totdeauna.

Uitând parcă de scopul slujirii lui Hristos, precum ne arată cartea Faptelor Apostolilor, mintea și inimile lor fiind aplecate mai mult către împărăția lui Israel decât către Împărăția lui Dumnezeu, sfinții apostoli sînt încă preocupați de restaurarea împărăției lui David. «Doamne — îl întrebă ei pe Mântuitorul — oare, în acest timp vei așeza Tu la loc împărăția lui Israel?» Iar Domnul Hristos le răspunde, dojenindu-i: «Nu este al vostru a ști anii sau vremile pe care Tatăl le-a pus în stăpînire, ci veți lua pulberea, venind Duhul Sfânt peste voi, și imi veți fi Mie martori în Ierusalim și în toată Iudeea și în Samaria și pînă la marginile pământului» (Fapte I, 6—8).

După ce a grăit El ucenicilor acestea, Mântuitorul și-a ridicat mîinile și i-a binecuvîntat, și pe cînd îi binecuvînta, desprinzîndu-se de pământ, a început a se îndepărta de la dînșii și a se înălța la cer.

Domnul nu a dispărut dintr-o dată ca în cele cîteva rînduri după Învierea Sa, ci El s-a înălțat la cer în mod vizibil și material; vînd să le arate că El merge la Tatăl de unde cînd s-a întrupat, le-a îngăduit ucenicilor să-L poată vedea cu ochii liberi, pînă ce «un nor luminos L-a luat de la ochii lor» și L-a purtat în sus, ca într-un tron cu adevărat împărătesc.

Cuprinși de o teamă și de o emoție religioasă de nedescris Sfinții Apostoli au rămas într-o adîncă contemplație divină, privind îndelung norul dumnezeiesc ce lăsa în drumul său o dîră strălucitoare de lumină. Mult ar fi rămas ei așa, dacă nu ar fi fost scoși din această stare de doi bărbați care stau lingă dînșii, îmbrăcați în haine albe și care au și zis: «Bărbați galileeni, de ce stați privind la cer? Acest Iisus, care s-a înălțat de la voi la cer, astfel va și veni, precum l-ați văzut mergînd la cer» (Fapte I, 10—11).

Așa și-a încheiat Domnul nostru Iisus Hristos viața Sa pămîntească și lucrarea de mîntuire a neamului omenesc, pentru care a fost trimis de Tatăl...

*

Fiul lui Dumnezeu întrupat s-a înălțat acolo, de unde n-a încetat a fi prezent niciodată, iar Tatăl a primit pe Fiul pe care îl are în sinuri de-a pururi.

Înălțarea Domnului la cer ne dovedește că El e din cer. Căci «nimeni nu s-a suit la cer — ne spune Mîntuitorul însuși — decît Cel ce s-a pogorît din cer, Fiul Omului, care este în cer», (Ioan III, 13). Adevărat, adevărat zic vouă, de acum veți vedea cerurile deschizîndu-se și pe îngerii lui Dumnezeu suindu-se și coborîndu-se peste Fiul Omului» (Ioan I, 51).

Intr-adevăr, ieșirea din lume a Mîntuitorului și înălțarea Sa cu trupul la cer, în liniștea Muntelui Măslinilor, a fost pe măsura dumnezeieștii Sale nașteri, în liniștea peșterii din Betleem. Îngerii lui Dumnezeu au vestit păstorilor, în noaptea sfîntă, nașterea lui Hristos din Fecioară; tot îngerii se arată astăzi și vestesc Sfinților Apostoli, că El s-a întors la Părintele Său ceresc. Văzîndu-l înălțîndu-se la cer, îngerii au ieșit în întîmpinarea Lui cu bucurie mare, întrecîndu-se unii pe alții să deschidă porțile cerului ca să intre Împăratul Slavei. «Pentru aceasta — scrie în același sens Sfîntul Ioan Gură de Aur — se pogorau grăbindu-se să vadă acea priveliște nouă și minunată, adică pe Fiul Omului care se arată în Cer».

Cel ce a părăsit sîmurile Tatălui și s-a dezbrăcat de slava Sa dumnezeiască, născîndu-se în chip de prunc; Cel ce a străbătut satele și orașele patriei Sale pămîntești, în chip de rob, pretutindeni vestind evanghelia mîntuirii, dar de cele mai multe ori fiind neînțeleș, disprețuit și urît; Cel ce, pentru noi și a noastră mîntuire, a fost umilit, răstignit, omorît și îngropat, dar Cel ce a înviat a treia zi din morți, se înalță astăzi pe un nor strălucitor, ca Dumnezeu și om, plin de slavă, către Părintele Ceresc, ducînd cu sine și așezînd de-a dreapta Tatălui firea noastră omenească îndumnezeită».

«Astăzi firea noastră — spune Sfîntul Ioan Gură de Aur — luminează ca un fulger de pe tronul Împărătesc și strălucește cu o slavă și o frumusețe nemuritoare».

Mare și minunată a fost, așadar, dărnicia și prețuirea de care s-a învrednicit omul din partea lui Dumnezeu, prin înălțarea Domnului cu trupul la cer și așezarea firii noastre pe tronul dumnezeirii, în slava și cinstea Sfintei Treimi și în comuniunea fericirii veșnice. «Și noi — spune același Sfînt Părinte Ioan Gură de Aur — care ne credeam nevrednici pe pămînt, astăzi ne-am înălțat la cer. Noi, care nu erăm vrednici de nici o cinste pe pămînt, ne-am înălțat la Împărăția cea de sus și am trecut peste ceruri și am ajuns la tronul dumnezeiesc; și acea fire care a fost alungată din Rai, astăzi s-a ridicat mai presus de Heruvimi». «Nu era, oare, destul că a ajuns împreună cu îngerii? Nu era, oare, nepregătită această cinste? Dar firea omenească a trecut mai presus de îngeri, s-a înălțat peste Arhangheli, peste Heruvimi, peste Serafimi și nu s-a oprit, pînă nu s-a așezat pe tronul lui Dumnezeu».

Căci așa este, firea omenească prin Hristos s-a ridicat la cer».

Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om ca să ridice și să așeze firea omenească pe suprema treaptă de apropiere și unire cu Sfînta Treime. De aceea, Mîntuitorul Hristos s-a înălțat la cer cu trupul, cu care s-a întrupat din Fecioara Maria și cu care a petrecut pe pămînt, a pățimit și a înviat. Însă trupul Domnului, după înviere, nu mai era supus aceluiași legi și condiții materiale ca ale trupului omenesc: obo-

seală, suferință, foame, sete, etc., ci proslăvit și transfigurat de Dumnezeu Cuvîntul care sălășluia în El.

«Și acum, Părinte — se ruga Mîntuitorul ca om înainte de patimi, —, proslăvește-Mă Tū, la Tine însuși, cu slava cu care am avut-o la Tine, înainte de a fi lumea... slava, pe care Tu Mi-ai dat-o, le-am dat-o lor (oamenilor), ca să fie una, precum Noi una sîntem» (Ioan XVII, 5, 22).

Firea omenească a lui Hristos s-a împărtășit, într-adevăr, după Înviere, de slava și firea dumnezeiască a Fiului, căci dumnezeirea inunda acum, în întregime, firea omenească, fără a mai întâmpina rezistența și opacitatea materiei slabe și stricătioase. Îndumnezeirea firii omenești a Domnului a fost o consecință a sălășluirii în trupul Său nu numai a Fiului lui Dumnezeu ci și a Duhului Sfînt, care e propriu Fiului, căci unde este Cuvîntul este și Duhul.

Dar Duhul Sfînt, umplînd și îndumnezeind firea omenească a lui Hristos, este și în trupul nostru, pururea stînd în ajutorul nostru. «Sau nu știți — scrie Sfîntul Apostol Pavel creștinilor din Corint — că trupul vostru este templul Duhului Sfînt care locuiește întru voi și pe care-l aveți de la Dumnezeu...?» (I Corinteni, VI, 19).

Deci trupul îndumnezeit al lui Hristos este pricină de îndumnezeire a trupului nostru, prin comuniunea de natură cu El, ca om. Hristos ne cuprinde și ne poartă în Sine și, fiind legat de noi prin firea Sa omenească îndumnezeită și curățită de păcat, ne transmite înreaga Sa putere divină pentru proslăvirea noastră.

Prin Înălțarea la cer a Mîntuitorului Hristos, unit într-un mod atît de desăvîrșit cu noi, după firea Sa omenească, noi am devenit iarăși fii, după har, ai lui Dumnezeu și cetățeni ai cerului, intrînd definitiv la Tatăl și stînd, în Hristos, pe Tronul Dumnezeirii în slava și cinstea Sfintei Treimi. Înălțîndu-Se cu trupul la cer, Domnul a arătat calea pe care putem să ne ridicăm de pe pămînt la cer și a deschis porțile Împărăției veșnice, prin care să trecem de la moarte la viață.

Mîntuitorul Iisus Hristos ne-a învățat în Evanghelia Sa că, pentru a deveni moștenitori ai Împărăției lui Dumnezeu, sîntem datori să ne înlocuim la o viață nouă și fără de păcat și în ea să petrecem neîncetat; să scoatem adică trupul nostru de sub stăpînirea simțurilor și a instinctelor, a poftelor, a patimilor și a tuturor plăcerilor vinovate și să ducem o viață, după har și cu adevărat creștinească, din care să radieze viața sfîntă și fără de păcate a lui Hristos.

«Preamăriți, dar, — ne îndeamnă Sfîntul Apostol Pavel —, pe Dumnezeu în trupul vostru și în duhul vostru care sînt ale lui Dumnezeu... Au nu știți — adăugă el — că trupurile voastre sînt mădulare ale lui Hristos?» (I Corinteni VI, 15, 20).

«Zic dar: cu duhul să umblați și să nu împliniți poftele trupului» (Gal. V, 16) «Nu știți, oare, că nedreptii nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu? Nu vă amăgiți: Nici desfrînații, nici închinătorii la idoli, nici adulterii..., nici furii, nici lacomii, nici răpitorii nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu» (I Corinteni VI, 9—10).

Trupul nostru nu trebuie, așadar, înjosit, disprețuit și batjocorit cu vorbe și fapte nedemne și nici să devină izvor de nedreptăți și fărădelegi pentru semenii noștri, ci trebuie îngrijit și prețuit, curățit și sfințit prin fapte ale binelui, adevărului, frumosului, dreptății și păcii, plăcute lui Dumnezeu și de folos oamenilor. Astfel trupul nostru devine chivot și templu în care sălășluiește Hristos și Duhul Său cel Sfînt, proslăvindu-l de dragostea Sfintei Treimi și de bucuria și frumusețile Împărăției veșnice.

Se cuvine, dar, ca la acest Praznic al Înălțării Domnului la cer, să înălțăm inima și cugetul nostru și să ne rugăm așa: Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dum-

nezeu și Mântuitorul lumii, Cel ce cu preaslăvita înălțarea Ta la cer ai îndumnezeit trupul pe care Tu l-ai luat și l-ai cinstit cu șederea de-a dreapta Tatălui, luminează mintea noastră spre a Te cunoaște, aprinde inimile noastre spre a Te iubi, întărește puterea noastră spre a Te urma și ne învrednicește să dobândim partea cea de-a dreapta a celor mântuiți, ca neîncetat să Te slăvim și să Te lăudăm pe Tine, împreună cu Părintele Tău cel fără de început și cu prea Sfântul și Bunul și de viață făcătorul Tău Duh, acum și în veci. Amin.

Pr. GHEORGHE SĂRBU

LA DUMINICA RUSALIILOR

«Să luăm toți Duhul înțelepciunii, Duhul înțelgerii, Duhul temerii de Dumnezeu...» (Molitifelnic, cântările din slujba Aghiazmei mari).

Cu cincizeci de zile mai înainte am trăit cu toții din plin marea bucurie duhovnicească a praznicului Învierii Domnului. Acum zece zile, am sărbătorit slăvita Lui înălțare cu trupul la ceruri, iar astăzi serbăm pogorirea Sfântului Duh, Rusaliile sau Cincizecimea, cum i se mai spune, pentru că acest mărit praznic cade totdeauna la cincizeci de zile după Paști. Este ultimul și cel mai mare dintre praznicile împărătești legate de Sfintele Paști prin data lor schimbătoare sau variabilă de la an la an: «Praznicul cel după praznice, care este cel mai de pe urmă...», cum este numit în cântările noastre bisericești. Este totodată una dintre sărbătorile cele mai scumpe ale creștinătății ortodoxe, nu numai prin însemnătatea ei, ci și prin pomernirea morților din simbăta precedentă sau simbăta «Moșilor», de care se leagă atâtea datini populare, frumoase și străvechi. Cu praznicul Rusaliilor se încheie șirul celor cincizeci de zile ale serbărilor pascale, sau perioada numită a *Pentecostarului*, din cursul fiecărui an bisericesc. O ultimă rază din marea lumină a soarelui Învierii își aruncă astăzi peste sufletele noastre strălucirea de rămas bun, înainte de a apune, pentru a răsări din nou în anul viitor. Astăzi, «lumina Mântuitorului a venit și lumea a luminat». Întristarea, care cuprinsese inimile ucanicilor și ale credincioșilor după depărtarea de la ei a Iubitului lor Înviător, se preschimbă în bucurie, prin încrederea și tăria pe care o toarnă în sufletele lor razele de foc ale Harului dumnezeiesc, revărsat peste ei prin pogorirea Sfântului Duh.

Pogorirea Sfântului Duh fusese proorocită cu sute de ani înainte de venirea Mântuitorului, mai întâi de către Dumnezeu Însuși, prin gura și condeiul sfântului prooroc Ioil, care spune: «După aceea voi turna Duhul Meu peste tot trupul și vor prooroci feciorii voștri și fetele voastre și bătrânii voștri vor visa, iar tinerii voștri vedenii vor avea. Și peste robii Mei și peste roabele Mele voi turna în zilele acelea din Duhul Meu și vor prooroci. Și voi face minuni în cer sus și semne pe pământ» (Ioil III, 1—3). Aceeași pogorire fusese prevestită și de Sfântul Ioan Botezătorul, care spunea celor botezați de dînsul în Iordan: «Eu vă botez cu apă spre pocăință; dar Cel ce vine după mine... vă va boteza cu Duh Sfânt și

cu foc...» (Matei III, 11; Luca III, 16 și Fapte I, 5). Mîntuitorul însuși o prevestise cu puțin înainte de palama Sa mîntuitoare, adică în seara Cinei celei de Taină; prevenind pe sfinții Săi ucenici că El va fi dat morții, că va învia și apoi se va înălța la Tatăl, le făgăduiește, între altele: «Și Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mîngietor va da vouă, ca să fie pururea cu voi: Duhul Adevărului..., Care va fi în voi... Iar Mîngietorul, Duhul cel Sfînt, pe care Il va trimite Tatăl în numele Meu, Acela vă va învăța toate și vă va aduce aminte toate cele ce v-am grăit vouă... Iar cînd va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul, căci nu va vorbi de la Sine, ci cîte va auzi va vorbi și cele viitoare vă va vesti» (Ioan XIV, 16—17, 26 și XVI, 13—14). Imediat înainte de înălțarea Sa la ceruri, Mîntuitorul a reînnoit această făgăduință, poruncind Sfinților apostoli să rămînă la Ierusalim, pînă cînd se vor îmbrăca cu putere de sus (Luca XXIV, 49 și Fapte I, 4—5).

Și dumnezeiasca făgăduință s-a împlinit, într-adevăr, la cincizeci de zile după Înviere și după zece de la Înălțare, adică în luminatul praznic pe care îl sărbătorim astăzi. Același Duh, care, înainte de zidirea lumii, plutea pe deasupra apelor (Facere I, 2) și care se pogorise apoi asupra Mîntuitorului, la botezul Său în Iordan, sub chipul unui porumbel, s-a pogorît în această zi și peste Sfinții Săi apostoli, sub chipul limbilor de foc, preschimbînd întristarea lor în bucurie, slăbiciunea în tărie, îndoiala în încredere, frica în entuziasm și rîvnă nepotolită pentru predicarea cuvîntului Evangheliei. A fost ca o vilvătaie de lumină supranaturală, care a zguduit puternic sufletele lor, punîndu-le în mișcare și însuflîndu-le un duh nou. În lumina orbitoare a limbilor de foc revărsate peste capetele lor, ei simțeau prezența mîngietoare a Învățătorului lor iubit, care le insufla înțelepciune, bărbăție și curaj pentru îndeplinirea pînă la jertfă a misiunii sfînte care li se încredințase. Prin pogorîrea Sfîntului Duh peste ei, pescarii aceea galileeni, oameni simpli, smeriți și neînvațați, cu fețele arse de soare și cu mîinile crăpate de muncă, se umplu de lumină, de înțelepciune, de tărie și de o îndrăzneală supraomenească, împotriva căreia nu va mai putea sta nici o piedică.

Iar cel dintîi semn al acestei îmbelșugate revărsări peste ei a comorilor cerului, a fost darul minunat al grăirii în limbi; fiecare din ei a început a grăi în limbi străine, încît mulțimea evreilor veniți din toate laturile lumii la Ierusalim, cu prilejul marelui sărbători a Cincizecimii, se mirau auzind pe acești smeriți ucenici ai Galileanului cum vorbeau în limbile fiecăruia dintre ei (Fapte II, 7—11). Nedumerirea compătrioților din străinătate a fost atunci risipită de Sfîntul Apostol Petru, care, ca cel mai în vîrstă dintre apostoli și ca unul dintre cei mai apropiați ucenici ai Domnului, s-a ridicat și, luînd cuvîntul, a rostit o însuflețită cuvîntare, vorbind despre Iisus celor ce nu auziseră pînă atunci despre Dînsul (Fapte II, 14—40). Încheindu-și cuvîntarea Sfîntul Petru îi îndemna astfel: «Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor și veți lua darul Sfîntului Duh; căci pentru voi este făgăduința și pentru copiii voștri și pentru toți cei de departe pe ori cîți va chema Domnul Dumnezeu nostru» (Fapte II, 38—39).

În urma acestei cuvîntări s-au convertit la credința creștină și s-au botezat ca la trei mii de suflete, care s-au adăugat la ceata ucenicilor și a celor dintîi următori ai lui Iisus, formînd astfel cea dintîi obște creștină, numită de obicei «Maica tuturor Bisericilor», adică simburile Bisericii Universale de mai tîrziu. De aceea, Duminica Pogorîrii Sfîntului Duh este socotită de unii și ca ziua întemeierii Bisericii creștine, sau mai bine zis a botezului ei, direct de către Sfîntul Duh, revărsat

de sus în chipul limbilor de foc. Ca o ploaie venită la timp peste un ogor de curînd brăzdat și insetat de apă a fost atunci revărsarea aceasta a Duhului peste frageda Biserică a lui Hristos. Ea a făcut prea înțelepți pe neînvățații ucenici, a făcut, din simpli pescari, apostoli sau vînători de oameni și din păgîni pe viitorii mucenici. Insuflețiți și întăriți de puterea Duhului, Sfinții Apostoli s-au răspîndit după aceea în toată lumea, săvîrșind minuni, întorcînd pe păgîni de la închinarea idolilor, semănînd pretutindeni sămînța credinței celei adevărate și înfruntînd toate împotrivirile, toate necazurile și toate suferințele. Căci Domnul însuși le făgăduise: «Nu vă îngrijiți de ce veți grăi sau ce veți răspunde în adunări și înaintea dregătorilor, căci Duhul Sfînt vă va învăța în acel ceas ce trebuie să grăiți» (Luca XII, 12). Prin cuvîntul Evangheliei răspîndit de Sfinții Apostoli și de primii propovăduitori creștini, insuflețiți de harul apostoliei și al grăirii în limbi, Biserica creștină s-a întins în scurtă vreme peste tot pămîntul și la toate semîniile lumii cunoscute pe atunci.

A părăsit, oare, Sfîntul Duh lumea după ce s-a pogorît asupra Sfinților Apostoli? — Fără îndoială că nu! Ci El a rămas pentru totdeauna prezent, viu și activ (lucrător) în Biserica Sa, întemeiată și botezată în ziua Cincizecimii, așa cum făgăduise Mîntuitorul Însuși: «...Alți Mîngîietor va trimite (Tatăl) vouă, ca să rămîna pururea cu voi» (Ioan XIV, 16). Biserica este torța sfîntă prin care Duhul întreține veșnic nestinse limbile Sale de foc din ziua Cincizecimii; ea este fîntina nesecată a darurilor Duhului, revărsate din belșug la Cincizecime. Puterea de viață dătătoare, care de atunci încoace însuflețește, ocrotește și întărește neconținut Biserica văzută, este Sfîntul Duh. El a «plinit» lucrarea răscumpărătoare a Mîntuitorului în lume, continuînd-o în Biserică. După cuvîntul Domnului Însuși, «Duhul este Cel ce dă viață (face viu)» (Ioan VI, 13 și II Corinteni III, 6). «Prin Sfîntul Duh tot sufletul viază și cu curăție se înalță, se luminează în unimea Treimeii, cu sfințenie de taină» (*Octoih*, Antif. Inv., gl. 4). Sfîntul Duh este puterea divină care ridică din moarte pe cei căzuți și scoate viața din neștiință: «Trimite-vei Duhul Tău și toate se vor zidi și vei înnoi fața pămîntului...» (Ps. CIII, 31). El este «Vistierul bunătăților», adică vistieria sau comoara tuturor darurilor celor bune, care se dau oamenilor de sus: viață, sănătate, putere de muncă și de creație, virtute, sfințenie, talente și diferite înzestrări deosebite etc. «Prin Sfîntul Duh izvorăsc izvoarele Darului Carele adapă toată făptura spre rodire de viață...» (*Octoih*, Antif. Inv., glas 4). Prin El ne naștem din nou în baia botezului, pentru viața lui Hristos și fără El nu putem intra nici în Biserică și nici în împărăția cerurilor (Ioan III, 5 și Tit III, 5—6). El inspiră toate gîndurile și intențiile noastre cele bune, El ne învață adevărul și ne călăuzește voința și pașii spre tot ceea ce este bun și plăcut lui Dumnezeu. «Iar roadele Duhului Sfînt sînt: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, bucuria, cumpătarea» (Galateni V, 22; cp. și Efeseni V, 9). Sub adumbrirea Duhului zămislește, rodește și crește tot ceea ce e bun și de preț în Biserica lui Hristos și în lume. El prefăce și înnoiește sufletele oamenilor, ridicînd eroi și sfinți din netrebnici și păcătoși.

Căci nu numai sfinții apostoli și ceilalți fericii martori și beneficiari ai harurilor Cincizecimii s-au adăpat din ploaia îmbeșugată a Duhului; atingerea aripilor nevăzute ale Mîngîietorului au simțit-o și au experimentat-o, de atunci încoace, și alți privilegiați ai Harului, care au devenit prin aceasta «temple ale Duhului» și instrumente ale lui Dumnezeu spre împlinirea voinței Lui, a adevărului, a binelui și a frumosului în lume. A simțit-o, pe drumul Damascului, dumnezeiescul Pavel, care, din cel mai cumplit prigonitor al creștinilor, a devenit cel mai dirz și mai fecund

apostol al lui Hristos și propovăduitor al Evangheliei Lui. Au simțit-o, după aceea, milioanele de martiri din vremea prigoanelor, care au uimit pe prigonitori cu eroismul muceniei lor. Au simțit-o, mai târziu, toți aceea prin care Biserica creștină a crescut și a propășit: sfinții ierarhi, care au organizat-o, au condus-o și au împodobit-o cu înțelepciunea, cu faptele și cu scrierile lor nepieritoare; cuvioșii pustnici, călugări și sihaștri, care au năzuit să urce cât mai aproape de cer pe scara desăvârșirii în curăție și în sfințenia vieții; apărătorii luminați ai dreptei credințe, care au înfrunt ereziile și s-au ridicat cu agerimea minții lor pînă la vederea luminii necreate a Taborului. Puterea Duhului a insuflat pe Sfinții Evangheliști și pe ceilalți sfinți autori ai cărților Sfintei Scripturi; ea a grăit în predica de foc a Sfântului Ioan cel cu gura de aur, a ridicat din tina păcatelor sfinți ca Maria Egipteanca și Fericitul Augustin, a întărit brațul și spada voievozilor creștini, ca Ștefan cel Mare și Mihai cel Viteaz, întru apărarea legii străbune și a țării, a călăuzit mina și ochiul iscusitelor meșteri ziditori, cioplitori în piatră și în lemn și a zugrăvitorilor, care au dat lumii acele frumuseți ale artei creștine, ca Sfânta Sofia din Țarigrad, înăstirea lui Neagoe de la Argeș, Trisfetitele din Iași și Moldova, și altele altele.

Dar puterea Duhului, care sălășluiește pururea în Biserică, se împarte credincioșilor și lucrează mai cu seamă prin harul deosebit, dat la hirotonie sfinților slujitori — arhieriei, preoți și diaconi — și prin slintele slujbe săvârșite de aceștia. Sfântul Duh este Acela care, prin minile și rugăciunile preoților, sfințește apa botezului, untdelemnul Mirungerii și darurile de pîine și de vin de la liturghie, prefăcîndu-le în Sfântul Trup și Sînge al Domnului. Dar nu numai preoții, ci orice creștin, primește, în măsura necesară, darurile Sfântului Duh, îndată după botez, prin sînta țină a Mirungerii; căci Sfântul Mir este cu adevărat «Pecetea Darului Sfântului Duh», cum spune preotul, cînd unge cu el trupul celui botezat. Prin aceasta, fiecare dintre noi devine un *pnevmator*, adică un purtător de Duh. Trupul nostru devine, cum spunea Sfântul Apostol Pavel, un «templu al Duhului Sfînt ce este întru voi, pe care îl aveți de la Dumnezeu» (I Corinteni VI, 19). Chiar și prin rugăciune Dumnezeu-Tatăl dăruiește Duh celor ce I se roagă (Cp. Luca XI, 13); ceva mai mult, «Duhul vine în ajutor slăbiciunii noastre, pentru că noi nu știm cum să ne rugăm, și (atunci) Duhul se roagă pentru noi, cu suspinuri negrăite» (Romani VIII, 26). Iar dacă la unii dintre noi, creștinii, darurile Duhului, primite la botez, nu se văd mai târziu, adică nu dau roade în viața duhovnicească, aceasta nu înseamnă că aceea nu le-au primit, ci înseamnă că ei le-au lăsat să se înnăbușe și să se stingă prin lipsa lor de voință și de strădanii duhovnicești.

Praznicul Rusaliilor este sărbătoarea realizărilor Sfântului Duh în lume, fiindcă prezența nevăzută și lucrarea Duhului pogorît peste sfinții apostoli în ziua Cincizecimii se prelungește oarecum neconținut peste lume și veacuri, în lucrarea Bisericii, Care este sălășul pămîntesc al Duhului. De aceea, la începutul Vecerniei pe care o săvîrșim astăzi îndată după liturghie, preoții se roagă, în fiecare an, «pentru poporul ce stă înaintea și așteaptă darul Sfântului Duh». De aceea se împart astăzi în biserici ramuri verzi de tei sau de nuc, care amintesc limbile de foc, sub chipul cărora Sfântul Duh s-a revărsat peste sfinții apostoli. Odinioară, se botezau în această zi mulțimi mari de catehumeni, făcîndu-și astfel intrarea în Biserică prin botezul de foc al Duhului; iar astăzi toate Bisericile creștine au făcut sărbătoarea Rusaliilor zi de rugăciune obștească pentru reunirea tuturor creștinilor într-o singură mare familie a închinătorilor lui Hristos, precum se spune în Condacul sărbătorii: «Cînd Cel Preainalt coborîndu-se a turburat limbile, atunci a despărțit nea-

murile; iar cînd a împărțit limbile cele de foc, atunci a chemat pe toți la o unire; ca toți, într-un glas să slăvim pe Duhul Cel Preasfînt».

De aci se vede cît de necesar este botezul creștin pentru intrarea în Biserică și pentru dobîndirea mîntuirii. Să ne rugăm deci, în această sărbătoare a Duhului Sfînt, ca și aceștia să se învrednicească, cît mai curînd, de **baia** curățitoare și înălțătoare a botezului și de intrarea în marea familie duhovnicească a închinătorilor lui Hristos, care este Biserica. Să ne rugăm apoi și noi, alături de creștinii din lumea întreagă, ca să dispară cearta, ura și dezbinarea dintre creștini și dintre Biserici, pentru ca toți cei ce cred în Hristos «să fie una» întru El. Noi toți, care am primit puterea Duhului prin botez, să ajutăm darul acesta dumnezeiesc să ro-dească și să se înmulțească în noi prin faptele cele bune; căci prin faptele cele rele «întristăm Duhul Cel Sfînt al lui Dumnezeu, în care am fost pecetluiti pentru ziua rîscumpărării» (Efeseni IV, 30). Așadar, «Duhul să nu-l lăsați să se stingă întru voi» (I Tes. V, 19); căci «dacă prin Duhul viem, întru Duhul să și um-blăm!» (Gal. V, 25). Poporul nostru a fost încercat în acest început de primăvară cu unul dintre cele mîi pustiitoare dezastre pricinuite de puhoaiile apelor dezlăn-tuite. Să dăm, ca și pînă acum, ajutorul și darul nostru, cu toată inima, fiind tot-deauna prezenți acolo unde este o nevoie sau o lipsă de împlinit, o suferință de alinat, un ajutor de dat. Făcînd așa, vom dovedi că sîntem sălaşuri vrednice ale Duhului care ni s-a dat la botez, iar «Dumnezeul nădejzii ne va umple de toată bucuria și pacea în credință, spre a prisosi noi în nădejde, cu puterea Sfîntului Duh» (Romani XV, 13). Cu această hotărîre și încredințare, să ne rugăm: «Doamne, Ceta ce pe Preasfîntul Tău Duh L-ai trimis sfinților Tăi apostoli, pe Acela, Bunule, nu-L lua acum de la noi, ci înnoiește-L întru noi, cei ce ne rugăm Ție!» Amin.

Pr. Prof. ENE BRANIȘTE

LA DUMINICA A II-A DUPA RUSALII

«Veniți după Mine și vă voi face pescari de oameni» (Matei IV, 19).

Pe malul mării Galileei, în zorii unei dimineți senine de vară, aceste cîteva cuvinte, rostite de Iisus cu simplitate dar cu o neașemnată putere de convingere, vesteau zorile unei lumi noi, anunțate ca «plinire a vremii» pentru desfășurarea lucrării mîntuitoare a lui Dumnezeu în suflete. Simon care avea să se numească Petru și Andrei fratele său priveau cu uimire la necunoscutul ce le adresase o che-mare atît de neobișnuită. Dar, fără o clipă de ezitare, trudiții pescari galileeni își părăsesc mrejiile care le asigurau existența zilnică și pornesc pe urmele Celui ce avea să le schimbe viața în chip minunat. Puțin mai departe, aceeași chemare determină pe alți doi frați, Iacov și Ioan, fiii lui Zevedeu, să lase luntrea de pes-cuit în seama bătrînului lor tată și, ca împinși de un resort nevăzut și irezistibil, să urmeze pe Cel care avea să-i învețe ce este mîntuirea, iubirea semenilor și sfin-țirea vieții și să le încredințeze înalta slujbă de cucuritori de suflete pentru împă-răția lui Dumnezeu.

Sfânta noastră Biserică a rinduit astăzi citirea pericopei evanghelice care cuprinde această împrejurare în scopul de a ne îndemna să cugetăm la rostul chemării primilor apostoli, precum și la însemnătatea chemării pe care o are fiecare creștin în calitate de fiu al Bisericii întemeiate de Mântuitorul Iisus Hristos.

După cum ne încredințează Sfânta Evanghelie, încă de la începutul propovăduirii Sale Iisus și-a ales din rîndul mulțimilor credincioase dornice de mîntuire pe ucenicii care aveau să devină vestitori ai învățăturilor și minunilor Lui. Și în această alegere — ca de altfel în întreaga activitate a Mîntuitorului — se vedește unul din lucrurile minunate care covârșesc puterea obișnuită de înțelegere: Domnul nostru Iisus Hristos nu se îndreaptă către cărturarii vremii, nici către mai marii lumii de atunci, nici către cei bogați și mulțumiți de ei înșiși și de situația lor. Mîntuitorul cunoștea prea bine starea sufletească a unor asemenea oameni legați numai de lucrurile deșarte și trecătoare ale vieții, incapabili de a se desprinde de ele și de a deveni ziditori ai unei lumi noi. El își alege apostolii din rîndul unor oameni simpli, dar curați la suflet și mari în credință. Dintre sărmanii pescari truditori pe marea Galileei Iisus cheamă în slujba Sa pe cele două perechi de frați, la care se alătură apoi alți pescari și oameni de rînd, împlinind numărul de 12, pentru a deveni ostenitori în călăuzirea sufletelor pe marea vieții, sau — așa cum li se făgăduise — «pescari de oameni».

Pe acești ucenici Iisus îi învață adevărurile cu privire la o împărăție care nu era «din lumea aceasta», ci sălășluia — adeseori neabăgată în seamă sau lăsată în părăsire — în adîncul fiecărui suflet omenesc. Însoțit de ei, Mîntuitorul își începe propovăduirea, iar cei flămînzi de adevăr și dreptate, ca treziți dintr-un somn adînc, îl urmează prin sate și orașe, prin locuri pustii și neumblate, în case particulare sau în locașuri publice de rugăciune, sorbind cu nesăț fiecare cuvînt ieșit din gura Lui și mărturisind cu uimire de nedescris: «Niciodată nu a grăit vreun om ca Acesta» (Ioan VII, 46).

Sosise timpul potrivit pentru lucrarea de mîntuire făgăduită de Dumnezeu. Sătulă de zeii falși și chipurile lor cioplite, vechea lume păgînă era frămîntată de dorința descătușării din legăturile viciului, înșelăciunii, nedreptății și neadevărului. Din rîndurile scriitorilor și ale înțelepților acestei lumi se ridicau, tot mai des și mai hotărît, voci care cereau schimbarea stării de copleșitoare decadență morală. Altă lume, aceea a poporului ales de Dumnezeu să fie călăuzitor spre mîntuire, sufocată de interpretarea strîmtă și formalistă a Legii vechi, dar nutridin credința în unul Dumnezeu, aștepta cu nerăbdare împlinirea făgăduinței Creatorului.

Cuvintele neobișnuite ale lui Iisus care vestea «împărăția cerurilor» (Matei IV, 17), vorbind nu ca ceilalți oameni, ci «ca unul care are putere» (Marcu I, 22), au fost însoțite de cele mai multe ori de semne minunate, care au dus la mărturisirea fără putință de tăgadă: «Cu adevărat, Fiul lui Dumnezeu a fost Acesta» (Matei XXVII, 54). Ucenicii Domnului au fost cei dintii ascultători ai acestor cuvinte și cei dintii martori ai minunilor Lui. Pe ei Iisus i-a învățat în chip special, altfel decît pe ascultătorii de rînd, atrăgîndu-le atenția: «Vouă vă este dat să cunoașteți tainele împărăției lui Dumnezeu, iar celorlalți în pilde...» (Luca VIII, 10). Acești ucenici, pe care Domnul i-a desăvîrșit treptat, ridicîndu-i la cîinstea de «prieten» ai Săi, au primit de la Mîntuitorul puterea de a săvîrși cele sfinte în numele Lui: «Căroră veți ierta păcatele, se vor ierta, și căroră le veți ținea, vor fi ținute» (Ioan XX, 23) și porunca: «Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura» (Marcu XVI, 15).

Pentru a-și îndeplini misiunea încredințată, după învierea și înălțarea la cer a Mntuitorului Sfinții Apostoli sînt înveșmîntați cu puterea Duhului Sfînt, pogorît peste ei la Duminica Cincizecimii, sub forma văzută a limbilor de foc (Fapte II, 1—4). Duhul Sfînt li umple de o înțelepciune mai presus de fire și de un curaj eroic nemaiîntîlnit. Ieșind din casa cu «ușile încuiate», în mijlocul mulțimilor adunate la praznicul Cincizecimii, acești oameni simpli, fără prea multă pregătire intelectuală — care erau Ucenicii Domnului — vorbesc «faptele minunate ale lui Dumnezeu» (Fapte II, 11), într-un chip uimitor, plin de convingere, avînd ca rezultat imediat bolezarea celor «ca la trei mii de suflete» (Fapte II, 41), act prin care s-a întemeiat în chip văzut Biserica creștină.

Prin cuvîntul și rîvna Apostolilor, împuterniciți cu darurile Sfîntului Duh, Biserica lui Hristos, întocmai aluatului cu bună frămîntătură, a crescut și s-a dezvoltat armonios, hrînind de-a lungul veacurilor, din seva dumnezeieștilor sale învățături și așezăminte sfințitoare, sufletele credincioșilor. Dacă rezultatele acestei opere de transformare și primenire duhovnicească ne sînt cunoscute, nu trebuie să uităm însă că temeiurile și începutul lor au luat naștere pe țărmurile mării Galileei, prin chemarea hotărîtoare adresată celor dintîi apostoli: «Veniți după Mine!» Această chemare, care a făcut din smeriții pescari galileeni «pescari de oameni» pentru împărăția lui Dumnezeu, a fost hotărîtoare nu numai pentru cei cărora li s-a încredințat slujba apostoliei, ci și pentru urmașii acestora, care au primit darurile și îndatoririle sfinței preoții pentru ca, prin acestea, să împlinească în numele lui Hristos lucrarea de slujire a semenilor lor, în vederea mîntuirii.

Prin alegerea apostolilor și a urmașilor acestora — episcopii și preoții — Dumnezeu și-a arătat încă o dată nemărginita Sa iubire față de oameni. Căci, așa cum învață Sfîntul Apostol Pavel, «nimeni nu-și ia singur această cinste, ci numai cel chemat de Dumnezeu, ca și Aaron» (Evr. V, 4). Cu toții sîntem chemați într-un anumit fel să urmăm lui Hristos, dar mai puțini sînt cei aleși pentru slujba de propovăduitori ai Evangheliei. Prin instituirea ierarhiei bisericești se răspîndește în rîndurile credincioșilor lumina învățăturii creștine, se revarsă în suflete harul sfințitor prin Sfintele Taine și se călăuzesc fiii ascultători ai Bisericii pe calea mîntuirii. Chemarea adresată odinioară apostolilor: «veniți după Mine» și-a găsit un fericit ecou în slujba preoției, care, după tîlcuirea Sfîntului Ioan Gură de Aur, «se săvîrșește pe pămînt, dar are rang de slujbă cerească», prin purtarea de grijă și înțelepciunea nespusă a lui Dumnezeu, care «a rînduit ca niște ființe pămîntesti să săvîrșescă lucruri cerești».

Prin Sfînta Taină a Preoției se mijlocește mîntuirea credincioșilor și se împărtășește tuturor îndemnul sfințit de a urma pe Domnul și Mîntuitorul Iisus Hristos. Căci chemarea «veniți după Mine» nu se referă numai la Apostolii și slujitorii Domnului, ci și la toți cei ce au crezut și vor crede prin cuvîntul lor. Pentru toți aceștia s-a rugat Iisus Părintelui ceresc, sfințindu-i întru adevărul Său, pentru toți s-a jertfit, pe toți li cheamă la Sine.

Pescarii galileeni de odinioară au fost chemați de Iisus la o slujbă aleasă. Tot astfel și noi sîntem chemați de Dumnezeu să înfăptuim opera mîntuirii, ținta ultimă a adevărului creștin.

Așa cum am văzut, chemarea «veniți după Mine» a avut un sens unic pentru pescarii deveniți apostoli; un sens special a avut și are pentru urmașii acestora, primilor ai slujbei preoției. Dar această chemare are și un sens general, întrucît ea se adresează tuturor credincioșilor. Iisus ne cheamă pe toți să mergem după El. Nouă tuturor El ne face în repetate rînduri această chemare stăruitoare.

Încă de la sfântul Botez, primit în pruncie, fiind purtați pe brațele nașilor și luînd de la Dumnezeu prin glasul preotului slujitor calitatea de «fiu al lui Hristos», am primit o dată cu aceasta chemarea de a fi următori lui Iisus. Mai târziu, în repetate rînduri, prin glasul Sfințelor Evanghelii care răsună din fața sfîntului altar, sau în diferite împrejurări ale vieții, în adîncul sufletului nostru pătrunde cu aceeași stăruință cuvîntul Său cald de chemare: «Veniți după Mine!»

Iisus cheamă la Sine, fără deosebire, pe toți. Pe toți ne iubeste, pe toți ne așteaptă să ne întoarcem către El, toți sîntem datori să-I urmăm, pentru că «Dumnezeu... vrea să ne întoarcem către El, să ne mîntuiască și să vină la cunoștința adevărului» (I Tim. II, 4). Cel ce ne îndeamnă să mergem după El nu e o persoană oarecare, de care noi credincioșii ne-am putea dispensa, ci este însuși Fiul lui Dumnezeu, Care s-a coborît din strălucirea cerurilor pe pămînt, făcîndu-se asemenea nouă, în afară de păcat, pentru a bucura pe cei întristați, a lumina pe cei întunecați, a îmbrățișa și a ridica pe cei păcătoși. Ne cheamă să mergem după El Acela ale cărui picioare au sîngerat pe drumul căutării celor pierdute între care ne aflăm și noi; ale cărui mîini — dătătoare de via și de viață — făcătoare de atît bine — au fost străpunse cu sulițe și cu săgeți, ca un simbol al supremei iubiri și al jertfei Lui. El, al cărui cap însîngerat de spini s-a aplecat asupra noastră în moarte, în ultimele chinuri ale morții, spre a asculta glasul nostru și a ne întreba dacă — după toate cîte a făcut pentru noi — mai putem să stăm la îndoială în ceea ce privește urmarea Lui. Negreșit că noi creștinii pătrunși de însemnătatea jertfei Mîntuitorului și a roadelor acestei jertfe ne dăm seama că nu putem rămîne cu sufletul împietrit sau nepăsător în fața chemării lui Iisus, pentru că de ascultarea acestei chemări și de împlinirea ei depinde însăși mîntuirea noastră.

Dar cum să mergem după Iisus și cum să înțelegem această chemare a Lui? Drumul pe care El ne cheamă este drumul ascultării de Dumnezeu, drumul împlinirii poruncilor și învățăturilor Lui. Vom putea spune că urmăm pe Iisus dacă ne vom lepăda de tot răul, dacă vom înlătura din viața noastră toate păcatele care fac stavilă în calea mîntuirii, dacă ne vom sili ca în grădina sufletului nostru să cultivăm numai florile suave ale virtuților, dacă vom preface viața noastră într-o permanentă slujire a semenilor, îmbrăcîndu-ne astfel — după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel — în «omul cel nou, care este făcut după chipul lui Dumnezeu, în dreptatea și în sfințenia adevărului» (Efes. IV, 24).

După cum drumurile publice sînt prevăzute cu indicatoare de distanță sau de direcție, pentru orientarea călătorilor, tot așa și drumul urmării lui Hristos este marcat de poruncile evanghelice și bisericești care ne călăuzesc spre Cel ce este «calea, adevărul și viața» (Ioan XIV, 6). Pe această cale a vieții spirituale creștine nu sîntem singuri niciodată. Iisus merge înaintea noastră — ca țintă supremă la care trebuie să ajungem —, dar în același timp El merge continuu și alături de noi, sprijinindu-ne și întărindu-ne puterile sufletești. El e întocmai unei mame bune și iubitoare care călătorește la un drum lung împreună cu copiii ei, iar atunci cînd unul din copilași obosește și nu mai poate să continue drumul, ea îl cheamă la sine, îl mîngîie, îl ia în brațele-i ocrotitoare, îl hrănește și astfel îi dă puteri să meargă mai departe. Tot așa face Mîntuitorul și cu noi, copiii Săi, care ne străduim pe drumul desăvîșirii creștine. Atunci cînd puterile sufletești ne slăbesc, cînd furtuna păcatului ne îngenunchează sau caută să ne abată de pe acest drum, cînd povara patimilor de tot felul ștă gata să ne copleșească, Cel ce pînă atunci

ne-a îndemnat : «veniți după Mine», ne cheamă : «Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni» (Matei XI, 28). La picioarele lui Iisus, prin Taina Sfintei Spovedanii, primim ușurare sufletească și iertare de păcate, pentru ca apoi, întăriți cu merindea dătătoare de viață a Sfintei Împărătesanii, să ne putem continua drumul spre mântuire.

Ca și odinioară pe malul mării Galileei, chemarea Mântuitorului Iisus Hristos se adresează în chip stăruitor fiecărui creștin, în toate împrejurările vieții. «Veniți după Mine» este îndemnul menit să străbată până în cele mai îndepărtate cute ale sufletului nostru. Să ne cercetăm cu atenție conștiința, să ascultăm chemarea lui Hristos și să devenim următori și împlinitori ai acestei chemări în lumina căreia viața noastră creștină își află cele mai adânci sensuri spirituale și o inepuizabilă comoară de har. Amin!

Pr. DUMITRU SOARE

LA SFINȚII APOSTOLI PETRU ȘI PAVEL

Cîtă bucurie și seninătate se revarsă peste drumetul care, după o călătorie obositoare, descoperă un pîlc de copaci umbroși pe o pajistă înverzită, alături cu un izvor de apă, limpede, răcoritoare.

Astfel de popasuri ne oferă și sfînta noastră Biserică ori de cîte ori ne cheamă glasul ei duos de clopot în zilele de sărbătoare!

Dar cît vă odihniți cu trupul, haideți cu sufletul și inima să însoțim pe Iisus, în căutarea celor dinții inimi pe malul lacului Tiberiada!

Geografia sfîntelor locuri, ne umple sufletul de vrajă cînd descrie lacul Ghenezaret: ca o cupă azurie, încadrată în munți de argint, cu orașe pierdute în pîlcuri de portocali, duzi, rodii și leandri, cu sute de pînze de corăbii ce brăzdeau albastrele sale valuri.

Nicăieri aerul nu e mai curat, ca aici unde te bucuri de o primăvară veșnică.

Aici au fost auzite cuvintele cele mai sublime, frumoase pînă la ideal, cari au putut răpi sufletul și inima omului; deci și a celor doi Sfinți Apostoli Petru și Pavel.

Să ascultăm pe Sfîntul Luca (V, 2, 11)... «Și a văzut Iisus două corăbii stînd lîngă lac, iar pescarii ieșind din ele își spălau mrejele. Și intrînd într-o corabie care era a lui Simon, l-au rugat s-o depărteze puțin de la uscat și șezînd învăța mulțimile din corabie. Iar cînd a încetat să vorbească a zis către Simon: Depărtează-o la adînc și aruncați mrejele pentru pescuit. Și răspunzînd Simon i-a zis: «Învățătorule! Toată noaptea ostenindu-ne nimic n-am prins, dar după cuvîntul Tău, voiu arunca mrejele.

Și aceasta făcînd au prins mulțime multă de pește încît se rupeau mrejele.

...Și a zis Iisus către Simon: Nu te teme, de acum vei pescui oameni».

«Și trăgînd corăbiile la țarm, lăsînd toate, au mers după El!»

Sfântul Petru e fratele mai mare al Sfântului Andrei, fiul lui Iona, pescarul din Betsaida Galileii, din seminția lui Simon. Privea în apă și căuta rodul muncii sale, în plasa care o arunca zi și noapte, ca să îndestuleze masa celor șase membrii ai familiei sale.

...Dar în apa limpede ziua cu soare, se oglindește cerul. Și-n amenințarea valurilor, se află chipul lui Dumnezeu. Simon, fiul lui Iona, privind cerul Galileii în apa mării unde pescuiau, avea frământări sufletești ca acelea pe care le are marea, mama pescarilor. Și gîndea la sufletul său și al altora, la trecerea omului prin viață și la ceea ce rămîne veșnic!

Dorîa o lume mai bună, ca și fratele său Andrei...

Cînd Iisus apare în Galileia, le arată o altă lume, pe care ei o căutaseră, dar n-o avuseseră.

Mîntuitorul avea un sfat apropiat, alcătuit din Iacob, Ioan și Petru. Toți trei apar în momentul schimbării la față a Domnului, cînd înviază pe fiica lui Iair (Luca VIII, 51), și în Getsimani în ora ultimei rugăciuni.

Sfântul Petru neînvățat, cunoscînd doar Scriptura, îndrăzneț, hotărît, tare în credință, vas al alegerii lui Dumnezeu, care mai înainte de a se îmbrăca cu putere de sus, aproape singur primea descoperire de la Tatăl: «Fericit ești Simone fiul lui Iona, că nu trup și sînge, ți-au descoperit ție aceasta, ci Tatăl».

Este cel mai inimos, deși mai în vîrstă (Matei XVI, 17) între ceilalți apostoli, gata oricînd de faptă, plin de entuziasm roditor. O revărsare de suflet, ce seamănă cu revărsările apelor, aducînd belșug semănăturilor. Ferice de omul, care păstrează toată viața entuziasmul. E în stare să înflăcăreze și pe alții.

Avea în același timp neputințele firii omenești. Jura credință, dar se leapădă tot cu jurămînt, mărturisirea în Duhul lui Dumnezeu, apoi iscodea cu duhul lumii acesteia; trăgea sabia să înfrunte o cohortă întregă, dar se înfricoșa pînă și de portărița arhierului.

Un om întreg cu slăbiciunile și țăriile firii omenești! O!... dar după ce se îmbracă cu putere de sus, în ziua cincizecimii, Pescarul din Galileia, biruind lumea cu înțelepciunea și orînduielele ei ajunge pînă la Roma, unde după ce întemeiază Biserica lui Hristos este și răstignit, însă cu capul în jos. Il cunoaștem din vorbele lui: «Dacă pentru binele făcut veți pătimi și veți răbda, aceasta este bine primit la Dumnezeu» (I Petru II, 20).

O! Doamne! Cine oare poate povesti despre Pavel? El care a scris atîta și astfel cum numai Duhul lui Dumnezeu poate să scrie. Pavel era învățat. Învățat și în iudaism și în elinism. Țesător de corturi după meserie, evreu ca nație, fariseu după credință, născut în Tarsul Ciliciei, dar căpătase cetățenia romană. Era și el îndrăzneț, hotărît, tare în credință, în toate prisoselnic, întocmai după cuvintele: «O de ai fi fost rece sau fierbinte și niciodată căldicel» cu care era mistuit de flacăra apostoliei la care îl chemase însuși Iisus Hristos.

În creștinism fierbinte, în iudaism fierbinte, așa cum profetizaze Mîntuitorul «Va veni vremea, cînd cei ce vă vor ucide, să li se pară că aduce slujbă lui Dumnezeu» și el, slujba aceasta o căuta cu ardoare cînd întetea la uciderea lui Ștefan pînă la chemare; încît apoi încercînd să se alătore de ucenici, toți se temeau de el, necrezînd că este ucenic (Fapte IX, 20).

Întimplarea aceasta a uciderii lui Ștefan, i-a fost pe plac crezînd că prin asemenea mijloace creștinismul va fi distrus. Nu-și dădea seama, că fiecare piatră ce-l lovea pe Sfântul Ștefan, cădea pe conștiința lui, i-o dărlma la pămînt și-i în-

firipa alta nouă; căci pe drumul Damascului, în alungarea creștinilor își pune întrebarea: merită Iisus să fie prigonic? Frământarea sufletească este luminată de vedea denia convertirii (Fapte IX, 4—7).

...Și căzînd la pămînt a auzit glas zicîndu-i: Saule, Saule, de ce mă prigonești? Și el a zis: Cine ești Doamne? Iar Domnul i-a zis: «Eu sînt Iisus pe care tu îl prigonești!» cum zice Psalmistul (XXX, 5): prin lumină Doamne vom vedea lumină. Cît de mare este puterea lui Dumnezeu. Țepușa ascuțită pe care nu putea s-o calce era conștiința... că Iisus nu trebuie persecutat. De aceea după botez Pavel se hotărăște să devină apostolul păgînilor și al tuturor neamurilor, în timp ce Petru rămîne apostolul evreilor. Vreme de 20 de ani, călătorește întărind Biserica în Asia Mică, Macedonia, Grecia, Iliria.

Italia cu Roma păgînă, insulele din Marea Egee înfigînd crucea pe altarele tinerei, dar divinei învățături ce luminează lumea.

Cu o predică destul de simplă... Toți oamenii săvîrșesc păcate, care aduc moartea; Dumnezeu este iubire și nevrînd să pedepsească păcatul în oameni L-a trimis pe Fiul Său, Domnul Hristos, care a luat asupra Sa păcatele tuturor și a murit cu ele pe cruce, făcînd pace. Cine crede în jertfa Sa și duce o viață morală devine Fiul lui Dumnezeu. «Cîți în Hristos v-ați botezat în Hristos v-ați și îmbrăcat» (Gal. II, 20).

Călătorînd cu mintea pe urmele lui Pavel de la Ierusalim la Roma, ne punem întrebarea fără să vrem: «Ce-ar fi fost creștinismul fără de el?»

În vremea împăratului Neron, Petru și Pavel se găseau la Roma. În prigoana contra creștinilor ei sînt prinși și omorîți: Petru prin răstignire — moarte de ocară destinată strinilor; iar Pavel fiind cetățean roman — i s-a tăiat capul în ziua de 29 iunie anul 67, în curgerea vremii de la Hristos.

Creștini, apostolii și ucenici!... iată ce-au fost Sfinții Apostoli Petru și Pavel.

Sfîntul Petru ca cel mai popular dintre sfinți îi întîlnim numele în mai toate credințele, legendele și povestirile religioase și morale.

Insoțitor al lui Dumnezeu pe potecile vieții, ca un sfătos moșneag stă de vorbă cu toți învățînd: pe cel leneș hărnicia, pe grăitorul în deșert tăcerea, pe nefdurat mila, pe fricos bărbăția, pe răzbnunător iertarea, pe copii respectul față de părinți, pe cel murdar curățenia, pe toți îndrumînd ca un înțelept bun și drept, cu incuie și descuie porțile Raiului.

Momentele de ridicare ale lui sînt și ale noastre. În clipele de frământare ale vieții noastre, de cîte ori nu ne-am pus întrebarea: Cum să trăim?

Dacă Sfîntul Petru este mare prin învingerea pînă la urmă a temerii, Sfîntul Pavel este mare prin curajul luptei creștine și al dragostei pînă la sacrificiu.

...În osteneți, în bătaii peste măsură, în temniță, la moarte adeseori. De la iudei de cinci ori am primit cîte patruzeci fără una; de trei ori am fost bătut cu toege, o dată cu pietre, de trei ori s-a sfărîmat corabia cu mine, o noapte și o zi am petrecut în largul mării. În călătorii, în primejdii, în osteneală, în trudă, în privegheri, de multe ori în foame și în sete, în posturi, adeseori în frig și în golătate (II Corinteni XXIV, 27).

Popasul la această sărbătoare cînd Biserica prăznuiește pe cei doi corifei și stâlpi ai creștinătății Petru și Pavel, constituie pentru noi creștinii un fericit prilej de apreciere a ființei noastre duhovnicești.

Predicând credința trăită în fapte, Sfinții Apostoli Petru și Pavel au fost trîmbițe ale învățăturilor sfinte, lire spirituale de armonii cerești.

Din ușa Raiului, de sus și a Bisericii unde stau: Petru cu cheia în mînă ne îndeamnă să fim: pietre vii să zidim o casă duhovnicească și o sfință preoție ca să vestim în lume bunătățile Celui ce ne-a chemat din întuneric la lumina sa cea minunată (I Petru II, 5—8) prin dragostea care îndelung răbdă, este bună, nu pizmăiește, nu se îngîmfă, nu se semește, toate le îndură, toate le crede, toate le îngăduiește, toate le răbdă... (I Corinteni XIII, 4, 7).

Iar voi cei ce sînteți între apostoli, mai întii pe scaun șezători, Stăpînului tuturor rugați-vă, Pace lumii să dăruiască și sufletelor noastre mare milă. Amin!

Pr. CURSARU I. DUMITRU

ÎNVĂȚĂTURA DE CREDINȚĂ CREȘTINĂ ORTODOXĂ

CUVÎNT DESPRE TAINA UNGERII CU SFÎNTUL MIR

Bucuria noastră creștinească cea mare, la săvîrșirea Sfîntului Botez, este urmală în continuare, de bucuria primirii de către cel botezat a celei de a doua Sfinte Taine. Aceasta este Taina ungerii cu Sfîntul Mir. Căci dacă cel botezat este curățit de păcatul strămoșesc, prin a doua Sfînta Taină este pecetluit cu puterea dumnezeiască a Sfîntului Duh. De aceea făclia de lumină aprinsă și acoperămîntul cel alb însoțesc mai departe pe cel ce se încreștinează în chip deplin.

Primirea Tainei ungerii cu Sfîntul Mir este vădirea primăverii înfloritoare a vieții celei duhovnicești a celui botezat, întrucît sub puterea dumnezeiască a Sfîntului Duh, cel ce se unge cu Sfîntul Mir devine unsul Domnului, un creștin deplin, un nou Hristos. Precum tînărul pom răsădit în grădina noastră și altoit are trebuință de lumină, căldură și umezeală spre bună rodire, asemenea și cel botezat are trebuință de ungera Sfîntului Duh, cel dătător de viață, pentru creșterea întru rodnicia virtuților creștine. Dumnezeu este cel ce face să crească toate acestea (I Corinteni III, 7), după cum Sfîntul Apostol donuiește virtuțile creștinopti, ce sînt roade ale Duhului Sfînt: «Iar roadele Duhului Sfînt sînt: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blîndețea, înfrînarea, curăția...» (Galateni V, 22—23). Iată, atîtea mari și frumoase virtuți creștine, cu care își împodobește viața creștinul, sub înfrurirea dumnezeiască a Sfîntului Duh.

Avem deci toată îndatorirea creștinească de a urmări cu atenție, prin puterea credinței, toate frumusețile duhovnicești ce se desfășoară la oficierea Tainei Ungerii cu Sfîntul Mir, cînd cel botezat se pecetluiește cu Sfîntul Duh, care aduce roade atît de binefăcătoare pentru viața creștină. În privința aceasta folosim orientarea tălmăcirilor tradiționale ale Sfinților Părinți ai Ortodoxiei, precum și «Cartea de Învățătură de Credință Creștină Ortodoxă», tipărită cu aprobarea Sfîntului Sinod și cu binecuvîntarea și purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Mai întâi, ce este Sfântul Mir, când și de cine se sfințește? Ca parte văzută, Sfântul Mir este alcătuit din untdelemn curat de măslire, amestecat cu mirodenii și arome, pregătit după o anumită rânduială în primele trei zile ale săptămânii Patimilor Domnului. Sfințirea Sfântului Mir se săvârșește cu o solemnitate religioasă deosebită în Joia cea Mare, la sfânta liturghie, de către un sobor de Prea Sfințiți Arhieri în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh. Mulțimea și varietatea mirodeniilor din care este alcătuit Sfântul Mir, înfățișează partea cea nevăzută a darurilor, cu puteri deosebite ale Sfântului Duh. În fiecare Biserică Sfântul Mir, într-un anumit vas, se află la locul de cinstire, în Sfântul Altar, pe Sfânta Masă, lângă Sfânta Evanghelie și Sfânta Cruce, alături de Sfânta Împărtășanie, pe care o avem tot acolo din Joia cea Mare.

Prin Ungerea cu Sfântul Mir, cel botezat devine creștin în chip deplin, căci primind darul Sfântului Duh, prin această suprapunere de natură dumnezeiască, ca uns al Domnului devine un nou Hristos. Noul botezat numai după ungerea cu Sfântul Mir poate purta numele de creștin, păntaș al lui Hristos, noul Hristos, pentru că la natura omenească curățată de păcat prin Sfântul Botez s-a adăugat puterea dumnezeiască prin *«Pecetea darului Sfântului Duh»*. Dacă Sfântul Duh la Botezul Domnului a apărut în chip de porumbel, iar asupra Sfinților Apostoli a apărut în chip de limbi de foc, acum la încreștinare apare sub chipul văzut al ungerii cu Sfântul Mir. Adevărul acesta îl propovăduia și Sfântul Apostol Pavel, când scria *«Iar Cel ce ne întărește pre noi împreună cu voi în Hristos și ne-a uns pe noi este Dumnezeu, care ne-a și pecetluit pe noi și a dat arvuna Duhului, în inimile noastre»* (II Corinteni, I, 21—22).

Acțiunea binefăcătoare a Sfântului Duh, prin ungerea cu Sfântul Mir, se poate cunoaște deopotrivă din cuvintele rugăciunii ce se rostește de preot, după semnul sub care se face, după părțile trupului ce se ung, precum și după repetata invocare a pecetei darului Sfântului Duh. Mai întâi, la rugăciunea dinaintea săvârșirii Sfintei Taine, putem auzi despre *«dumnezeiasca sfințire prin ungerea cea făcătoare de viață»*, pentru care se cere lui Dumnezeu să i se dăruiească celui ce a primit *«fericita curățire prin Sfântul Botez»* și *«pecetea darului Sfântului și întru tot puternicului și închinatului Duh»*.

După citirea rugăciunii preotul unge cu luare-amințe pe cel botezat cu Sfântul Mir, făcând chipul Sfintei Cruci: la frunte, la ochi, la nări, la gură, la amândouă urechile, pe piept, pe spate, la mâini și picioare. Folosirea semnului Sfintei Cruci la ungerea cu Sfântul Mir, precum ne explica un Sfințit Părinte de la Ierusalim, este îndreptățită prin faptul că, după cum Hristos a fost răstignit, a fost îngropat și a înviat în realitate, iar cel ce se botează este învrednicit să fie răstignit, îngropat și înviază împreună cu El, prin asemănare tot așa și cu privire la ungerea cu Sfântul Mir. Hristos a fost uns cu untdelemnul spiritual al bucuriei, adică cu Duhul Sfânt. Este untdelemnul bucuriei, fiind cauza bucuriei duhovnicești. Astfel și cel uns cu Sfântul Mir ajunge păntaș al lui Hristos. Însuși Sfântul Mir, după invocare, nu este simplu mir, ci un dar al lui Hristos și al Sfântului Duh, că lucrează prin prezența Dumnezeirii Lui.

Se unge cu Sfântul Mir, mai întâi fruntea, spre sfințirea minții și a gândurilor celui botezat, pentru a-și conduce viața încununată de virtuțile creștine, ce sînt roade ale Duhului Sfânt. Cei luminați trebuie să meargă pe căile luminii: *«Altădată erați întuneric, iar acum sînteți lumină întru Domnul; umblați ca lîii ai luminii»* (Efezeni V, 8). Se unge la ochi, cu același semn și aceleași cuvinte: *«Pecetea darului Sfântului Duh»*. Ungerea ochilor se face în sensul, ca prin curățirea vieții,

păstrată ca de la Duhul Domnului, ochii creștinului să-și poată îndrepta privirea către strălucirea lui Dumnezeu: *«Iar noi toți, privind ca în oglindă, cu fața descoperită, slava Domnului, ne prefacem în același chip, din slavă în slavă, ca de la Duhul Domnului»* (II Corinteni III, 18).

Se unge apoi la nări, cu același semn și aceleași cuvinte spre a putea rămâne în viața creștinească aceeași bună mireasmă a lui Hristos precum scria Sfântul Apostol Pavel creștinilor din Corint: *«Pentru că sintem lui Dumnezeu bună mireasmă a lui Hristos, între cei ce se mîntuiesc»* (II Corinteni II, 15).

Ungerea cu Sfântul Mir se continuă la gura celui botezat pentru a putea grăi vorbe înțelepte, după adevărata înțelepciune. Limba creștinului să se înfrîneze de la rostirea celor rele și mincinoase, să grăiască adevărul, să dea binecuvîntare lui Dumnezeu și să rostească cuvinte de zidire sufletească pentru oameni, precum scrie în epistola sa Sfântul Apostol Iacov (III, 10). În același chip învață și Sfântul Apostol Pavel făcînd legătura între vorbire și angajamentul față de Duhul Sfînt: *«Din gura voastră să nu iasă nici un cuvînt rău, ci numai care este bun, spre zădărire, după trebuință și care să dea har celor ce ascultă. Să nu întristați Duhul cel Sfînt al lui Dumnezeu, întru care ați fost pecetluitți pentru ziua rîscumpărării»* (Efeseni IV, 29). Se va unge apoi la amîndouă urechile, dăruite de Dumnezeu pentru a auzi (Isaia L, 5) și pentru a asculta învățăturile Evangheliei, cu îndrumările vieții creștine: *«Cine are urechi de auzit să audă»* (Matei XI, 25).

Se unge la piept cu Sfântul Mir, pentru ca primind platoșa dreptății să poată sta împotriva tuturor uneltirilor diavolului (Efeseni VI, 11, 14). Astfel, îmbrăcat cu toată armătura Sfîntului Duh, să poată urma exemplul Domnului Hristos, după Botez, în pustie cu biruință asupra ispitirilor protivnicului, și să poată rosti la rîndul său: *«Toate le pot întru Hristos, cel ce mă îmbracă cu putere»* (Filipeni IV, 13). Urmează ungera spatelui, spre a fi tare cel încreștinat, avînd mijlocul încins cu adevărul (Efeseni VI, 14). Se ung amîndouă minile la încheieturi, spre a putea munci lucrînd binele cu brațele sale, pentru a avea să dea și celui ce nu are *«cu bunădăcie și milostivirile îndurărilor»* (Coloseni III, 12). Se ung picioarele celui botezat, pentru ca drumurile vieții să fie spre binele tuturor, precum învață Sfântul Apostol Pavel: *«Și încălțați picioarele voastre, gata fiind pentru Evanghelia păcii»* (Efeseni VI, 15).

Această ungeră cu Sfântul Mir este o ungeră cu Sfîntul Duh cu adevărat, pecetluindu-se renașterea celui botezat și învrednicindu-l de a purta numele de creștin, după numele lui Hristos, căci începutul mîntuirii este Hristos. Precum spunea un Sfînt Părinte la o asemenea împrejurare de ungeră cu Sfîntul Mir, Hristos este cu adevărat începutura, pînzădeala (I Corinteni XV, 23), iar cel botezat este frămîntătura (I Corinteni V, 7). Prin primirea Sfîntului Duh cel botezat s-a făcut pe deplin părtaș al lui Hristos, al vieții creștinești, sfințindu-i-se sufletul prin Sfîntul și de viață făcătorul Duh. Toate semnificațiile ungerii cu Sfîntul Mir, de la frunte și pînă la picioare, oferă deci cununa virtuților creștine ale unei depline vieți creștinești.

Acuma se exprimă marea bucurie a Bisericii noastre strămoșești, că un nou creștin a intrat în rîndul membrilor săi, cu renașterea din apă și din Duh (Ioan III, 5) prin Sfîntul Botez și Ungerea cu Sfîntul Mir, cîntîndu-se de prea cucernicii preoți și cîntăreți, tradiționala cîntare: *«Cîți în Hristos v-ați botezat în Hristos v-ați și îmbrăcat, Aleluia»*. Cuvintele acestei cîntări sînt luate din epistola Sfîntului Apostol Pavel către Galateni (III, 27). În răsunetul creștinesc al acestei cîntări, ce se repetă în trei rînduri, nașul cu pruncul în brațe și cu luminarea aprinsă

urmează pe preoții slujitori, și în chip de horă, înconjoară cu toții de trei ori criteștița și Sfânta Evanghelie. Această ocolire în cerc închipuiește eternitatea legământului celui botezat cu Hristos, întru care s-a botezat și cu care s-a îmbrăcat. Acum se împart și mărturiile creștinești celor ce au luat parte la săvârșirea acestor Sfinte Taine.

Urmează citirea *Apostolului*, cu învățătura Sfântului Apostol Pavel către Romani (VI, 5—13), prin care se arată temeiurile Sfântului Botez, în legătură cu jertfa răscumpărătoare a Domnului Hristos, cele trei zile în mormint și Învierea Sa. Îndată urmează citirea *Evangheliei*, în care Sfântul Evanghelist și Apostol Matei (XXVIII, 16—20) ne istorisește instituirea Tainei Sfântului Botez și trimțterea Sfinților Apostoli pentru învățarea și botezarea neamurilor. Toate aceste citiri din Sfânta Scriptură ne dovedesc, nu numai temeiul dumnezeiesc al Sfințelor Taine, dar și marele adevăr, că această Carte dumnezeiască este primul izvor al credinței noastre strămoșești.

Stropirea și spălarea părților unse cu Sfântul Mir arată evlavia noastră creștinească, de a nu lăsa ca cele sfinte să fie atinse de lucruri necurate din viața de toate zilele. Cei ce primeau în primele veacuri creștine, la virstă înaintată, Taina Sfântului Mir, purtau timp de șapte zile ale săptămânii luminate vestmintul cel alb îmbrăcat după Sfântul Botez. În ziua a opta veneau la Biserică spre a depune vestmintele cele albe și a fi spălați în locurile ce au fost atinse cu Sfântul Mir. Astfel și în vremea noastră, după rugăciunile ce se citesc la spălarea pruncului, prin care ne rugăm pentru păzirea neintinată a vieții celei înnoite și a hainei nepieritoare, în care s-a îmbrăcat și s-a înlărit cu pecetea cea duhovnicească. Preotul luând fașa pruncului, udă amindouă capetele și-i stropește fața rostind: *«Indreptatu-te-ai, luminatu-te-ai, slițțintu-te-ai...»*. Asemenea luând un burete nou, udat în apă, șterge pe prunc pe toate părțile pe unde le-a miruit, zicând: *«Botezatu-te-ai, luminatu-te-ai, mitruitu-te-ai, spălatu-te-ai, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh...»*. Toate acestea au fost profețiile prin inspirația Sfântului Duh, precum a scris psalmistul: *«Stropi-mă-vei cu isop și mă voi curăți, spălamă-vei și mai virtos decât zăpada mă voi albi»* (Psalmul L, 8).

Tunderea celor câteva fire de păr de pe capul pruncului, pentru care preotul cere prin rugăciune binecuvântarea lui Dumnezeu, spre a gândi toate întru legea Sa, este semnul vădit al supunerii celui botezat voinței lui Dumnezeu, căruiă îi încredințază gândurile și binefacerile vieții sale. Astfel preotul tunde din părul pruncului, tot în chipul Sfintei Cruci, rostind cuvintele: *«Se tunde robul lui Dumnezeu (N), în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh...»*. Se încheie serviciul religios cu pomenirea numelui neșului, alături de al pruncului botezat.

Deci Taina Ungerii cu Sfântul Mir este pecetluirea celui botezat cu Sfântul Duh, precum ne-a învățat și ne-a dat exemplu Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos și ne-au propovedit Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți.

Ascultînd aceste explicații, părinții de copii în genere și mamele în special, au prilejul să înțeleagă, încă o dată mai mult, cu ce comori dumnezeiești vine pruncul botezat și încreștinat de la Biserică noastră strămoșească în căminul său părintesc. Asemenea trebuie să înțeleagă și îndatorirea purtării lor de grijă pentru copilul încreștinat de a rămîne curat și nepătat, în creșterea părintească ce i se va da. Tot așa și nașii își vor pătrunde mai adînc menirea lor în viitor, prin angajamentul luat în fața Sfântului Altar. După cum noi creștinii, care am primit aceste Sfinte Taine și printr-insele fiecare ne-am îmbrăcat și ne-am întărit în Hristos, deve-

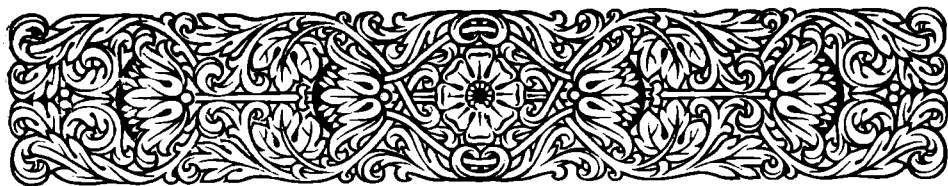
nind mai conștienți de legământul mărturisit, să căutăm prin viața noastră creștinească de toate zilele, să nu întristăm Duhul cel Sfânt al lui Dumnezeu, întru care am fost pecelluiți pentru ziua răscumpărării (Efeseni IV, 30).

Să ne smerim dar cu toți, întru conștiința noastră creștină, luminată de aceste adevăruri și să ne rugăm lui Dumnezeu să ne ajute, ca viața noastră creștină să fie încununată de roadele vintușilor morale creștine, ce sînt roadele Sfîntului Duh, cu care am fost pecelluiți la încreștinarea noastră. Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu noi toți, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Pr. Prof. MIHAIL BULACU

BIBLIOGRAFIE :

1. *Biblia sau Sfînta Scriptură*. Tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte *Justinian*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și cu aprobarea Sfîntului Sinod, București, 1968.
2. *Invoățătura de credință Creștină Ortodoxă*. Tipărită cu aprobarea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și cu binecuvîntarea și purtarea de grijă a Inalt Prea Sfințitului *Justinian*, Patriarhul României, București, 1952, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă.
3. *Aghiasmatar*, cuprinzînd slujbe, rînduieli și rugăciuni ce se săvîrșesc de preot la diferite împrejurări din viața creștinilor.
4. *Sfîntul Ioan Damaschin. Dogmatica*. Traducere de Pr. D. Fecioru, București, 1943.
5. Nicolae Cubasila, *Despre viața în Hristos*, traducere de Pr. Prof. Teodor Bodogae, Sibiu, 1946.
6. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheze*, traducere de Pr. D. Fecioru, București, 1945.
7. *Conștiința creștină. Studiu catehetic după Catehezele Sf. Chiril, Arhiepiscopul Ierusalimului*, de Preotul Mihail Bulacu, București, 1941.

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

(*mal — lunte*)

«ÎN NUMELE GENERAȚIEI CARE A COPILĂRIT ÎNTRE RUINELE RĂZBOIULUI» — Sub acest titlu inginera Veronica Grigoraș publică, în revista «*Pentru apărarea păcii*», nr. 5/1970, un articol ce exprimă dorința de pace a acelei generații care «nu-și poate aminti, din zilele copilăriei sale, decît șuierul sirenelor de alarmă, întunecimea și mirosul umed al adăposturilor, refugiile fără sfîrșit și foamea». Această copilărie au avut-o mii și mii de copii din lume în al doilea război mondial. Copiii de atunci au acum aceleași amintiri ce îi fac să se înțeleagă reciproc. Este «o înțelegere ce depășește barierele naționale ale convingerilor politice sau a credințelor religioase și îi poate uni pe toți într-un efort comun pentru împiedicarea unui nou război, pentru preîntîmpinarea unor noi distrugerii, a noi pierderi de vieți și a altor copilării fără soare». Un asemenea efort comun poate transforma pămîntul într-o «planetă senină, albastră — azurie, a păcii, a bucuriei și a bunăstării».

PENTRU O PACE ADEVĂRATĂ. — În întreaga lume, mișcarea împotriva războiului american din Vietnam, cunoaște o amploare fără precedent. În această mișcare se integrează și cea de a V-a Conferință de la Stockholm pentru Vietnam, desfășurată la sfîrșitul lunii martie. Cei 324 de reprezentanți a 31 de organizații internaționale și 59 naționale au exprimat dorința a milioane de oameni de a înceta războiul nejust din Vietnam, de a fi lăsat poporul vietnamez să-și hotărască singur soarta.

Alături de ceilalți participanți la conferință, delegația română condusă de Prof. Ioan Botar, membru al Biroului Comitetului Național pentru Apărarea Păcii, a susținut ca reuniunea aceasta «să marcheze începutul unei mobilizări mondiale a omenirii progresiste în direcția sprijinirii cerințelor legitime ale poporului vietnamez».

Printre documentele adoptate de Conferință se numără și o rezoluție în care se spune: «cauza poporului vietnamez este cauza tuturor popoarelor lumii». Toate popoarele sînt chemate să ceară încetarea acestui război nejust dus de americani, să treacă la acțiuni noi în sprijinul luptei juste dusă de poporul vietnamez pentru independență națională, libertate și o pace adevărată.

Ca o primă acțiune pe această linie Conferința a hotărît crearea unei Comisii internaționale de anchetare a crimelor săvîrșite de mili-tarii americani în Vietnam.

PE CALEA ASIGURĂRII PĂCII INTERNAȚIONALE. — La Geneva, la începutul lunii mai, au avut loc lucrările Comitetului special al Națiunilor Unite pentru principiile dreptului internațional privind relațiile de prietenie și cooperare între state.

În timpul sesiunii au avut loc discuții asupra formei generale a unui proiect de declarație asupra principiilor de drept național ce trebuie să guverneze relațiile amicale și de cooperare dintre state, proiect redactat pe baza propunerilor delegației române.

Declarația, exprimă, în esență, principiile nerecurgerii la forță, neintervenției în treburile interne, dreptul popoarelor de a-și hotărî singure soarta, reglementarea pe cale pașnică a conflictului, coope-rării între state, egalității suverane, îndeplinirii de bună credință a obligațiilor internaționale.

Referindu-se la aceste principii, reprezentantul român, Aurel Cristescu a subliniat importanța principiului egalității suverane pentru realizarea țelurilor Națiunilor Unite: Subjugarea, dominarea unei țări de către altă țară, a arătat reprezentantul român, reprezintă un obsta-col esențial pe drumul asigurării păcii în lume. Nu forța ci res-pectul reciproc este acela ce trebuie să conducă popoarele pe acest drum.

România, a arătat vorbitorul, consideră că principiile și normele relațiilor internaționale trebuie nu numai proclamate în declarație ci, mai ales, aplicate în practică. Numai astfel se va aduce o contribuție de seamă la întărirea păcii — preocupare majoră a lumii contem-porane.

LIBERTATE, PACE ȘI PROGRES. — Acesta este țelul luptei popoarelor africane care, în fiecare an la 25 mai, aniversează Ziua eliberării Africii.

Din dorința de a se întări și mai mult în lupta lor pentru apărarea libertății și independenței naționale, pentru lichidarea pentru totdea-una a sistemului colonial, conducători de state și guverne de pe con-tinentul african au hotărît acum șapte ani în cadrul unei conferințe, crearea Organizației Unității Africane.

Drept urmare tot mai multe state africane și-au cucerit indepen-dența, numărul lor ajungînd azi la 41. Populația, în procent de 6 la sută, rămasă încă sub dominația colonială, este puternic antrenată în mișcarea de eliberare.

Dar, cucerindu-și independența, popoarele africane au în fața lor probleme mult mai complexe: consolidarea independenței cucerite, înlăturarea înapoierii economice, înlăturarea decalajului dintre țările lor și țările dezvoltate, zădărnicierea oricăror încercări ale cercurilor imperialiste de a interveni în treburile interne ale țărilor africane și, implicit, de a crea noi focare de amenințare a păcii în lume.

Țara noastră a sprijinit și sprijină mereu, prin forme multiple, lupta popoarelor africane pentru libertate, pentru pace.

Ca expresie a sentimentelor de prietenie ale țării noastre față de statele africane, România întreține relații diplomatice cu 30 de state

africane, mărindu-și continuu volumul de schimburi economice cu aceste țări, iar între conducători, șefi de state și diferiți reprezentanți ai statelor africane și cei ai țării noastre, au loc numeroase schimburi de vizite. Aceste vizite au evidențiat dorința comună de întărire a colaborării și cooperării româno-africane spre a servi cauzei păcii și înțelegerii în întreaga lume.

Sărbătorirea Zilei eliberării Africii constituie un nou prilej pentru poporul român de a adresa popoarelor africane urări de noi succese pe drumul unei vieți noi, al libertății și păcii.

RELAȚIILE DE PRIETENIE DINTRE STATE CONTRIBUIE LA INSTAURAREA UNUI CLIMAT DE PACE. — Cu prilejul deschiderii, la București, a expoziției «O privire asupra Romei», Dl. Clelio Darida, primarul capitalei italiene, a făcut o vizită în țara noastră.

În cadrul unui interviu acordat cu acest prilej, referindu-se la specificul expoziției, domnia sa a spus printre altele: «Expoziția a fost concepută astfel încît să prezinte publicului cele trei aspecte esențiale ale orașului Roma: Roma antică, Roma creștină și Roma — capitală a Republicii Italia. Vrem să demonstrăm prin ea că orașul nostru ne aparține nu numai nouă, italienilor, ci aparține în același timp, prin civilizație și tradiție, lumii». Sînt prezentate în primul rînd fapte și evenimente ce au făcut din Roma, capitala Italiei, în anul 1870.

Expoziția este expresia dorinței de dezvoltare a relațiilor dintre Italia și România, «o țară ce dorește să trăiască în pace cu toate popoarele lumii, o țară care a știut întotdeauna să-și apere independența sa națională».

Italia dezvoltă relații cu toate statele și dorește să-și dezvolte relațiile în special cu România cu care are, de veacuri, un element comun de înțelegere: «civilizația comună».

Cele două state au orînduiri sociale diferite, ceea ce nu constituie un impediment în dezvoltarea relațiilor dintre ele... «Cunoașterea reciprocă între state cu orînduiri sociale diferite înseamnă pace», a spus în încheiere dl. Clelio Darida.

EXPOZIȚIILE — FACTOR DE ÎNTĂRIRE A PRIETENIEI ÎNTRE POPOARE. — La 25 mai a fost inaugurată, la Petit Palais din Paris, expoziția «Comori de artă veche românească». Sub înaltul patronaj al președinților Nicolae Ceaușescu și Georges Pompidou, expoziția a fost deschisă cu cîteva zile înainte de vizita în Franța a șefului statului român. Sînt expuse aproximativ 500 obiecte de artă ce exprimă 4000 de ani de civilizație și cultură pe teritoriul țării noastre. Tezaurile de la Pietroasa, Boiceni, Cucuteni sînt numai cîteva dintre inestimabilele exponate din aur și argint.

Așa după cum au apreciat personalitățile prezente la festivitatea de deschidere, exponatele, de o nespusă frumusețe artistică, introduc pe vizitator în trecutul istoric al poporului român, care a lăsat urmașilor mărturie ale talentului său.

Cu prilejul vernisajului, Jaques Baumel, secretar de stat pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, a spus printre altele, despre expoziție: «Ea este un semn premergător» al manifestărilor de prietenie

ce se vor desfășura cu ocazia vizitei în Franța a președintelui Nicolae Ceaușescu; «va întări și mai mult relațiile tradiționale de prietenie dintre România și Franța, pe care le-a legat o caldă prietenie de-a lungul istoriei».

Exponatele prezentate, spunea Adeline Cocan, directoarea muzeului Petit Palais, «sînt oglinda istoriei românilor de-a lungul a 4000 de ani și ne ajută să descoperim și să cunoaștem mai bine trecutul țării prietene».

«PENTRU O POLITICĂ DE PACE ȘI DE COOPERARE INTERNAȚIONALĂ».

— Acesta este titlul unei culegeri de texte din principalele rapoarte, discursuri și declarații ale Domnului Nicolae Ceaușescu. Volumul a apărut în Editura Nagel, colecția «Scrieri politice». Textele prezentate se referă la politica externă a țării noastre și sînt grupate pe capitole: Raportul de forțe în viața internațională; — Relațiile României cu celelalte țări socialiste; — Coexistența pașnică și relațiile României cu țările cu sisteme social-economice diferite; — România și țările în curs de dezvoltare; — Despre norme și relații între state; — Despre rolul națiunii în lumea contemporană; — România și problemele europene; — pentru lichidarea focarelor de încordare internațională; — Pentru o politică de pace și dezarmare; — România și Națiunile Unite, etc.

În volum sînt înserate o notă biografică și o serie de ilustrații înfățișînd pe tovarășul Nicolae Ceaușescu întretîinîndu-se cu reprezentanți din diferite state.

Toț la editura Nagel se pregătește tipărirea acestui volum în limbile engleză și spaniolă.

OMENIREA SĂ NU UITE NICIODATĂ. — La 4 mai, a. c., în incinta fostului lagăr de concentrare nazist de la Mauthausen, a avut loc, cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la eliberarea deținuților din acest lagăr, o adunare comemorativă. Au fost prezenți cancelarul federal Bruno Kreisky și alți membri ai guvernului austriac, aproximativ 2000 de supraviețuitori ai lagărului, reprezentanți ai Comitetului internațional și ai Comitetului austriac al foștilor deținuți în lagărul de la Mauthausen.

Din partea Comitetului român al foștilor luptători antifasciști a participat Ambrus Coloman, fost deținut în acest lagăr.

Vorbitorii au arătat, printre altele, cifrele ce reprezintă numărul celor exterminați prin împușcare, gazare, ardere în cuptoare, înfometare din care 12 milioane de oameni în lagărele din Europa, 127.767 de deportați numai în lagărul de la Mauthausen. Aceste cifre, omenirea nu trebuie să le uite niciodată.

PENTRU CAUZA PROGRESULUI ȘI PĂCII. — Sub titlul «Prietenii ai popoarelor arabe», revista «Pentru Apărarea Păcii», nr. 6/1970 a publicat un articol consacrat relațiilor de înțelegere și colaborare dintre poporul român și popoarele arabe.

Convinsă că buna înțelegere și colaborarea servesc cauzei progresului popoarelor și păcii în lume, România dorește să dezvolte relații cu toate statele arabe pe baza principiilor respectării independenței și suveranității internaționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc.

Există mărturii că încă din secolul al XIX-lea poporul român a întreprins acțiuni de solidaritate cu lupta pentru libertate și dreptate a arabilor. În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza își făcuseră apariția și se dezvoltau relațiile comerciale româno-arabe. De-a lungul anilor aceste relații s-au extins continuu.

În anul 1970 aceste relații s-au intensificat ca urmare a vizitei în Kuwait a unei delegații guvernamentale române și întrunirii la Cairo și București a comisiilor guvernamentale mixte româno-egiptene și respectiv româno-tunisiene.

Aceeași linie ascendentă este înregistrată și în domeniul relațiilor cultural-artistice.

Prietenia nutrită de poporul român față de popoarele arabe se manifestă prin poziția României față de conflictul din Orientul Apropiat. Referindu-se la relațiile României cu statele arabe, în Darea de seamă cu privire la activitatea internațională a Republicii Socialiste România în anul 1969, prezentată la sesiunea Marii Adunări Naționale, dl. Corneliu Mănescu spunea: «...Noi considerăm că în prezent există posibilități pentru normalizarea deplină a relațiilor cu toate țările arabe și dezvoltarea acestora în interesul poporului român și al popoarelor arabe, al cauzei păcii».

APEL LA ÎNTĂRIREA ROLULUI ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE. — La O.N.U. a fost difuzat raportul lui U Thant referitor la înscrierea pe ordinea de zi preliminară a celei de XXV-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U., a problemei «Măsuri pentru consolidarea securității internaționale».

Evidențiind faptul că nu s-au înregistrat încă progrese pe linia înțetării războiului din Asia de sud-est, iar conflictul din Orientul Apropiat se agravează, U Thant a arătat necesitatea unor noi eforturi de stabilire a relațiilor dintre statele europene pe baza încrederii, respectului reciproc și prieteniei.

Secretarul general al Națiunilor Unite a subliniat totodată nocivitatea cursei înarmărilor și a făcut apel la creșterea rolului Organizației Națiunilor Unite în promovarea păcii în întreaga lume.

SUB SEMNUL COLABORĂRII ȘI PĂCII. — Sub auspiciile Asociației de Drept Internațional și Relații Internaționale din Republica Socialistă România s-au desfășurat la București, la începutul lunii iunie, lucrările unui colocviu științific. Cu acest prilej, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, a adresat un mesaj de salut specialiștilor în domeniul teoriei și practicii relațiilor internaționale, participanți la colocviu.

Lucrările colocviului, se arată în mesaj, se desfășoară în condițiile existenței unor multiple posibilități de inițiere a acțiunilor în slujba păcii în Europa și în întreaga lume.

Tema acestui colocviu, «Probleme ale Conferinței pentru securitate și colaborare în Europa» subliniază încă o dată necesitatea unei asemenea Conferințe ce ar marca «un important pas înainte în realizarea dezideratelor majore ale popoarelor de pe continent — de pace și securitate, de colaborare pașnică și fructuoasă». Totodată, Conferința ar crea condițiile încheierii între state, a unui sistem de angajamente și inițierea unor măsuri concrete menite «să asigure dezvoltarea

pașnică, nestingherită, a fiecărei națiuni, în conformitate cu propria sa voință, într-un climat de respect reciproc al independenței și suveranității naționale, neamestec în treburile interne, deplină egalitate în drepturi a tuturor statelor și popoarelor» — se arată în continuare în mesaj. La succesul unei asemenea conferințe o contribuție valoroasă pot aduce oamenii de știință, experții și specialiștii în problemele relațiilor internaționale.

În încheierea mesajului, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România a urat participanților succes deplin în realizarea scopurilor înalte — colaborare și pace — sub semnul cărora se desfășoară acest colocviu științific.

MARȘUL PACII. — Sîmbătă, 6 iunie, a început la Hiroșima primul marș al păcii din acest an din Japonia. Marșul este organizat de Consiliul național japonez pentru interzicerea armelor atomice și cu hidrogen (Gensuike) și se va încheia la Tokio, după cîteva săptămîni. El este închinat aniversării a 25 de ani de la bombardamentele atomice asupra orașelor Hiroshima și Nagasaki. Se adaugă astfel, încă o acțiune în sistemul celor întreprinse în scopul pregețării celei de a 16-a Conferințe internaționale pentru interzicerea armei atomice și cu hidrogen. La Conferință au fost invitați reprezentanți ai unor organizații ale partizanilor păcii din 60 de țări).

O CONTRIBUȚIE DE SEAMĂ LA CAUZA PACII ȘI COLABORĂRII ÎN LUMEA ÎNTREAGĂ. — Între 15 și 19 iunie 1970, la invitația președintelui Republicii Franceze, Georges Pompidou, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, împreună cu soția, Elena Ceaușescu, a făcut o vizită oficială în Franța.

La Paris, Versailles, Toulouse, Nîmes, Lyon, în regiunile văii Rhonului și Languedoc, pretutindeni unde au fost în vizită, solii poporului român au fost primiți cu căldură, expresie a tradiționalelor relații de prietenie dintre România și Franța.

Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România și Președintele Republicii Franceze au purtat convorbiri, la care, din partea română, au participat: Ilie Verdeț, prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, Corneliu Mănescu, ministrul afacerilor externe, Cornel Burtică, ministrul comerțului exterior, Ioan Avram, ministrul industriei construcțiilor de mașini, Gheorghe Cloară, prim-vicepreședinte al Comitetului de Stat al Planificării, Constantin Flitan, ambasadorul Republicii Socialiste România în Franța.

Din partea franceză, au participat: Jaques Chaban-Delmas, primul ministru, Maurice Schumann, ministrul afacerilor externe, Valery Giscard d'Estaing, ministrul economiei și finanțelor, Francois Ortoli, ministrul dezvoltării industriale și științifice, Jean de Lipkowski, secretar de stat al afacerilor externe, Pierre Pelen, ambasadorul Franței în Republica Socialistă România.

Convorbirile desfășurate într-o atmosferă de prietenie s-au referit la probleme privind dezvoltarea relațiilor dintre cele două țări și probleme internaționale actuale.

Referitor la relațiile româno-franceze cei doi șefi de stat au constatat că există numeroase domenii în care aceste relații se pot extinde

pe baze reciproc-avantajoase: economic, cultural, științific etc. În acest scop, s-a subliniat în declarația româno-franceză, o importanță deosebită o au consultările purtate între miniștri și înalți funcționari ai celor două state referitoare la problemele internaționale de interes comun.

În discuții asupra problemelor care frământă lumea contemporană s-a ajuns la concluzia că cele două țări, își fundamentează relațiile lor pe principiile suveranității, egalității și neamestecului în treburile interne.

Pentru asigurarea păcii pe continentul nostru este necesară instituirea unui sistem de angajamente și măsuri concrete care să asigure dezvoltarea pașnică a tuturor statelor. În acest scop toate statele europene trebuie să acționeze în direcția respectării principiilor menționate indiferent de regimul lor social. Orice acțiune de încălcare a acestor principii duce la crearea de divergențe, la periclitarea păcii și cooperării între popoare.

În discuțiile asupra conflictelor armate ce există astăzi în lume cei doi șefi de state și-au exprimat îngrijorarea față de agravarea conflictului din Indochina și Orientul Mijlociu. S-a subliniat, cu acest prilej, necesitatea reglementării pașnice a acestor conflicte, a respectării dreptului fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta.

În rezolvarea problemelor majore ale lumii contemporane, Organizația Națiunilor Unite trebuie să capete un rol din ce în ce mai mare pe baza universalității și a principiilor Cartei.

În stabilirea păcii în lume o importanță deosebită se acordă progresului pe linia dezarmării, în primul rând a dezarmării nucleare.

Vizita generalului Charles de Gaulle în România, rezultatele ei, reprezintă un exemplu de colaborare și prietenie între două state cu sisteme sociale diferite.

Cei doi șefi de state și-au exprimat convingerea că aceste relații de prietenie între România și Franța vor cunoaște o linie ascendentă, în interesul cooperării și al păcii pe continentul european și în lumea întreagă.

Poporul român este convins că vizita Președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, în Franța, va constitui o etapă importantă pe drumul dezvoltării prieteniei și colaborării dintre cele două popoare, o contribuție de seamă la cauza păcii și colaborării în lumea întreagă.

MĂSURI CONCRETE PENTRU O PACE TRĂINICĂ. — Ca răspuns la recomandările rezoluției 2606 (XXIV) adoptată de Adunarea Generală O.N.U. la 16 decembrie 1969, Comisiunea Permanentă a Republicii Socialiste România pe lângă O.N.U. — New York a transmis Secretarului General al O.N.U., o notă verbală în care sînt cuprinse considerațiunile guvernului țării noastre asupra problemei întăririi securității internaționale.

Preocupările pentru întărirea securității internaționale sînt cu atît mai justificate cu cît, există astăzi atîtea focare de încordare ce periclitează pacea lumii. Se impune astăzi ca toate statele să întreprindă măsuri concrete prin care să se dea garanția înlăturării primejdiei.

agresiunii, sau a altor acte de folosire a forței, garanția instaurării unui climat de pace și colaborare.

România consideră că aceste deziderate pot fi realizate numai prin dezvoltarea între state a relațiilor pe baza principiilor suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi, neamestecul în treburile interne, nerecurgerii la forță sau la amenințarea cu forța, și avantajului reciproc.

O primă măsură în direcția întăririi securității internaționale o constituie adoptarea solemnă a Declarației asupra principiilor de drept internațional privind relațiile prietenești și cooperarea între state.

O altă măsură ar fi și elaborarea definiției general acceptate a agresiunii.

Incurajarea și instituirea unui proces larg de cooperare între state pe baza egalității în drepturi și a excluderii discriminării constituie de asemenea un factor esențial necesar menținerii păcii și securității în lume.

Dorința popoarelor pentru pace se poate realiza numai prin acționarea hotărâtă pe linia dezarmării generale și în primul rând a dezarmării nucleare. Se impune totodată lichidarea rămășițelor colonialismului.

Orice acțiune întreprinsă în această direcție, pe plan regional contribuie la apropierea și înțelegerea între popoare la instaurarea și consolidarea păcii în lumea întreagă.

IMPORTANȚA ȘTIINȚEI ȘI TEHNICII PENTRU PACE ȘI ÎNȚELEGERE INTERNAȚIONALĂ. — La sfârșitul lunii iunie a. c., s-au desfășurat lucrările primei conferințe a miniștrilor științei din statele europene, membre ale UNESCO la care au participat delegații din 30 de țări. Delegația română a fost condusă de Prof. Gheorghe Buzdugan, președintele Consiliului Național al Cercetării Științifice.

Timp de o săptămână în cadrul Conferinței au fost dezvoltate probleme ca: selecția, formarea și utilizarea oamenilor de știință și a inginerilor; determinarea priorității în cercetarea științifică în funcție de obiectivele naționale ale dezvoltării economice sociale și culturale, aspectele naționale ale cercetării fundamentale; cooperarea europeană în domeniul cercetării fundamentale.

Documentul final al Conferinței a subliniat rolul științei și al tehnicii în stabilirea păcii și înțelegerii internaționale, a unui climat de destindere și colaborare între țări cu sisteme sociale diferite.

Se subliniază totodată necesitatea fundamentării cooperării științifice pe plan internațional pe baza principiilor fundamentale ale respectării independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc.

Un prim pas în această direcție îl constituie colaborarea bilaterală și multilaterală pe plan regional și subregional.

Consecvență principiilor de promovare a păcii, România a contribuit la inițierea unei conferințe a miniștrilor științei din țările Europei. Ea s-a pronunțat în acest sens la cea de a XIV-a sesiune a Conferinței generale a UNESCO, din anul 1966. În anul 1968 luna aprilie, în țara noastră a avut loc o reuniune a unor experți însărcinați cu pregătirea

ordinei de zi și a documentelor de lucru ale Conferinței. La propunerea țării noastre în cadrul conferinței s-a căzut de acord ca la UNESCO să fie studiată problema posibilității elaborării de acorduri internaționale referitoare la cooperarea în domeniul cercetării științifice pe continentul european.

Conferința miniștrilor din țările europene a adus o contribuție de seamă la realizarea unui climat de pace și cooperare internațională în Europa.

DOUĂZECI ȘI CINCI DE ANI DE LA SEMNAREA CARTEI O.N.U. — La 26 iunie 1970 s-au întrunit în sesiune comemorativă reprezentanți ai statelor membre a O.N.U.

În cuvîntarea rostită cu acest prilej Dl. Corneliu Mănescu, ministrul de externe al Republicii Socialiste România, a subliniat că rezultatele de pînă astăzi ale activității Națiunilor Unite dovedesc că progresele obținute se datoresc acțiunii sale de transpunere în viață a păcii și securității internaționale de a instaura o colaborare rodnică între state cu sisteme social-politice diferite pe baza principiilor independenței, egalității și respectului reciproc.

Astăzi, după un sfert de veac de la încheierea celui de al doilea război mondial există însă probleme ce trezesc îngrijorarea lumii întregi. Ca un omagiu ce poate fi adus Organizației Națiunilor Unite în anul jubiliar se impune lichidarea acestor conflicte, intensificarea acțiunilor de înlăturare a forței, dominației și agresiunii, a colonialismului, de instaurare a unor relații de colaborare între toate statele.

Se impune totodată acțiuni hotărîte pentru încetarea cursei înarmărilor, pentru dezarmarea generală, și în primul rînd, dezarmarea nucleară.

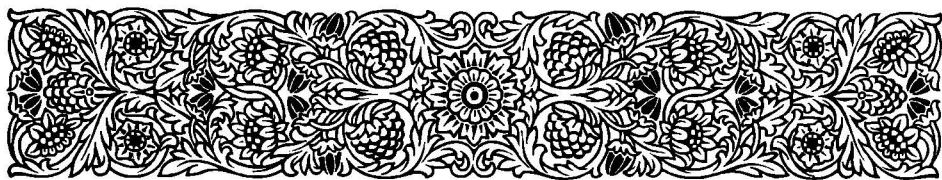
Referindu-se la cuprinsul Cartei O.N.U., Dl. Corneliu Mănescu a subliniat locul principal pe care îl ocupă principiile suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forța, reglementarea prin mijloace pășnice a conflictelor, dreptul popoarelor de a-și hotărî singure soarta.

Consecventă principiilor Cartei, România promovează colaborarea cu toate statele lumii indiferent de orînduirea lor socială, luptă pentru instaurarea unui climat de pace în lumea întreagă.

Ca o recunoaștere a contribuției României la cauza păcii, securității, colaborării și înțelegerii între popoare, un reprezentant al țării noastre a fost ales în fruntea unei Adunări Generale a O.N.U.

La încheierea festivităților prilejuite de împlinirea a 25 de ani de la semnarea Cartei O.N.U., Secretarul General, U Thant a lansat un apel de pace în întreaga lume, la înțelegere și reconciliere, la colaborare, eliminarea războaielor și întărirea O.N.U.

REDAȚIA

ȘTIRI ECUMENICE

— P. S. Episcop Ghermoghen de Podolsk este noul reprezentant al Patriarhiei Ruse la centrala Consiliului Ecumenic al Bisericilor din Geneva.

— Un grup de preoți și mireni ortodocși din eparhiile Prešov și Mihailov (Cehoslovacia) împreună cu profesori și studenți ai Facultății teologice ortodoxe din Prešov au vizitat Biserica Ortodoxă Rusă.

— Preoții romano-catolici din S.U.A.: Mgr Marwin Bardelon, directorul comisiunii «Dreptate și Pace» de pe lângă «Conferința națională a Episcopilor catolici din S.U.A.» și Rolland Bordelon, directorul regional al «Serviciului catolic de ajutoare» din America de Sud, au vizitat, la invitația Patriarhiei din Moscova, Biserica Rusă.

— Un grup de credincioși ortodocși din Finlanda, sub conducerea înființătorului catedralei ortodoxe din Helsinki, Wejko Loponen, a vizitat Biserica Ortodoxă Rusă.

— La invitația Mitropolitului Nicodim al Leningradului și Novgorodului au vizitat Biserica Rusă monahii Gervasius Kavia, rectorul Universității Gregorienne Papale și Paulus Moie, rectorul Colegiului pontifical «Russikum» (Vatican).

— Fundația din Viena (Austria) «Pro Oriente» a organizat al 6-lea Simpozion ecumenic. În cadrul acestuia a conferențiat mitropolitul ortodox Maximos Repone-llis, rectorul Institutului teologic din Falki (Patriarhia ecumenică a Constantinopolului) despre: «Dialectica iubirii» și prelatul Mauriu Nedoncelle, profesor de teologie sistematică la Universitatea catolică din Strasburg, despre «Biserică — Koinonie și Agape» (*St. Orth.*).

— Patriarhia Ortodoxă greacă din Alexandria a reluat contactele directe cu Vaticanul. Faptul s-a întâmplat cu ocazia vizitei făcute Patriarhului ortodox Nicolae VI de către nuntial papal Episcopul Bruno Heim. Ca această ocazie Patriarhul Nicolae VI a declarat: «Ca Papă și Patriarh de Alexandria, mă alătur Papei de la Roma pentru a se împlini cuvântul lui Frîstos și noi să fim «o turmă și un păstor».

— Arhiepiscopul ortodox al Sinaiului, Grigorie II Maniatopoulos a declarat, în legătură cu problema celibatului, preoților romano-catolici, că admiterea bărbaților căsătoriți la hirotonie ar face să dispară unul dintre cele mai bătătoare la ochi puncte deosebite dintre Biserica apuseană și cea răsăriteană. Dar arhiepiscopul a atras atenția că celibatul nu trebuie desființat și nici depreciată înalta lui valoare pentru viața preoților, care au vocație pentru el. Arhiepiscopul, cere preoților romano-catolici, care au depus votul minăstirii, să-l țină cu fidelitate, și prin indisciplina lor, să nu închidă drumul unei tinere generații de preoți căsătoriți, care —

asă cum e cazul cu Biserica răsăriteană — s-ar decide, înainte de hirotonie, pentru căsătorie sau pentru celibat.

— Patriarhul copt Chiril VI (Egipt) duce tratative cu Vaticanul pentru obținerea moaștelor Sfântului Atanasie, dorind să le primească chiar din mâna Papei Paul VI. Se știe că în anul 1968, Vaticanul i-a predat acestei Patriarhii moaștele Sfântului Marcu.

— Papa Paul al VI-lea a subliniat că obligația celibatului preoților trebuie păstrată în Biserica latină. «Celibatul sfânt al preoților — a spus Papa — ne stă foarte la inimă, — el este o lege fundamentală a Bisericii latine».

— «Conferința Episcopilor (romano-catolici) din India» a instituit o Comisiune care să intervină pentru acordarea de mai multă dreptate socială clasei muncitorilor.

— Secretariatul «Conferinței Episcopilor Olandezi» a luat atitudine față de declarația Papei Paul VI, că celibatul preoților trebuie menținut în Biserica Latină.

În comunicatul Secretariatului se spune că episcopii olandezi n-au impresia că cuvântarea Papei ar fi un răspuns la declarația episcopatului olandez în privința celibatului preoților. În această problemă episcopii olandezi sînt în contact permanent cu Vaticanul. Iar dogmatistul de la Universitatea catolică din Nijmegen — Edward Schillebeeckx a declarat unor ziaristi că după părerea sa declarația Papei nu înseamnă un refuz de a discuta despre celibat cu Arhiepiscopul de Utrecht, Cardinalul Jan Bernard Alfrink, președintele «Conferinței Episcopilor Olandezi». «Dacă Papa — a spus profesorul Schillebeeckx — vorbește despre celibat ca despre un semn al caracterului catolic al Bisericii, nu poate considera celibatul ca harismă, căci obligația celibatului există numai în Biserica apuseană. Papa nu poate avea nici intenția să spună că Bisericile răsăritene unite cu Roma nu fac parte din această Biserică universală».

— Cardinalul Alfrink (Utrecht, Olanda) afirmă într-un interviu că nu crede să ajungă în situația de a se pronunța pentru Roma sau pentru Biserica olandeză. «Dacă argumentele Romei sînt clare, atunci se poate admite că vor fi și înțelese de toți creștinii. Sigur, se va ajunge la un dialog în care se va găsi o rezolvare. Care va fi aceasta, nu știu. Cel puțin se va lămurii că în actuala situație nu se poate face altceva decît să se păstreze celibatul. În Conciliul pastoral olandez nu s-a cerut desființarea celibatului, ci găsirea unei alte forme de celibat. Mai întii să se afle posibilitatea ca celibatul să fie acceptat după o liberă hotărîre. Libertatea alegerii trebuie să fie mult mai vizibilă».

— Un grup de preoți romano-catolici din Arhiepiscopia Ravena s-au pronunțat împotriva legării celibatului de preoție.

— 84 profesori romano-catolici din aria limbii germane, au adresat un apel tuturor episcopilor din lume ca să intervină la Roma pentru organizarea unei discuții obiective în privința celibatului preoților. Profesorii atrag atenția că problema celibatului preoțesc poate duce la o schismă în Biserica latină. «Noi invităm episcopii noștri — scriu profesorii — ca, în conformitate cu coresponsabilitatea episcopilor, întărită din nou de Conciliul Vatican II, pentru Biserica întreagă, să intervină în mod public la Roma, individual și prin Conferințele lor, pentru ținerea unei discuții obiective, cerute de repetate ori, în problema aceasta. Profesorii își exprimă părerea că unitatea Bisericii este un «bun mai mare» decît menținerea unei legi disciplinare, care n-a existat în toate timpurile și nici azi nu există pretutindeni».

— «Reunirea Bisericilor», afirmă Episcopul romano-catolic de Münster Heinrich Tenhumberg, nu trebuie înțeleasă ca un fel de fuziune în care fiecare partener

dă ceva din învățătura sa, ci ca o «reunire cooperativă» în care fiecare Biserică își aduce moștenirea sa.

— În Polonia a apărut o nouă revistă catolică intitulată: «Creștin în lume». Noua publicație vrea să documenteze în spiritul conciliului și al enciclicilor papale relațiile dintre Biserică și societate».

— Într-un interviu acordat ziarului anglican «Church Times», Primatul Bisericii Anglicane, Arhiepiscopul de Canterbury, Dr. M. Ramsey, a afirmat că Biserica Anglicană caută comunitatea dar nu unitatea de organizare cu Biserica Romano-Catolică. Iar la întrebarea dacă-i posibilă acceptarea din partea anglicană a primatului și infailibilității Papei, Primatul anglican a răspuns: «Mă îndoiesc că este posibilă o unitate pe baza definiției papalității de la 1870. Dar situația ar putea să se schimbe, dacă aspectul colegial al autorității papale și-ar spori mereu importanța în Biserica Romano-Catolică».

— În legătură cu «reforma curiei», Arhiepiscopul Giovanni Benelli, conducătorul Secretariatului de stat de la Vatican, a afirmat într-un interviu că nu-i vorba numai de o reformă de structură, ci de o reformă de atitudine, de deprinderi și de mentalitate... și aceasta va dura ani. Curia trebuie adaptată timpului de azi, — mai întâi trebuie dezvoltat duhul sărăciei. Nu avem nevoie de carieriști, ci de oameni care să-și îndeplinească cu fidelitate datoriile lor».

— În cadrul Congresului internațional al canoniștilor romano-catolici, întrunit la Roma și la care au participat 350 de specialiști din toată lumea, Prof. Pio Fedele de la Universitatea Perugia a tratat problema: «Biserică harismatică sau juridică?» Conferențiarul a deosebit două grupe de catolici: una accentuează autoritatea bisericăască și dreptul ei de a impune credincioșilor norme de conduită; — cealaltă dorește o comunitate de credincioși curat harismatică, spirituală, impregnată numai de iubire. Fără a contesta elementul harismatic și importanța lui în viața Bisericii, conferențiarul subliniază totuși elementul juridic, fiindcă «Biserica nu-i o sectă de iluminiști, ci o societate organizată, juridică». Esențialul nu-i contrapunerea abstractă a normelor date de autoritatea bisericăască cu prescripțiile divine, ci adaptarea concretă a legilor umane la normele dreptului divin.

— Prof. Pietro Gimondi de la Universitatea din Roma a vorbit despre «Necesitatea stringentă de a traduce în practica vieții Bisericii principiile juridice elaborate de Conciliul Vatican II, stăruind asupra acordării unei «autonomii bisericăști locale». Alte probleme tratate: puterea Bisericii — puterea episcopului —, colegialitatea episcopală, autonomia Bisericilor locale. Toți cei care au tratat această problemă au fost de acord că «astăzi Bisericile locale nu mai pot fi considerate teritorii administrative sub conducerea unui locțiitor papal. Biserica locală este vizibil Biserica întreagă. În eparhia sa, episcopul nu-i delegatul Papei, ci a primit de la Hristos puterea sa, — însuși este locțiitorul lui Hristos (concepție papală)».

— O Conferință a «teologilor romano-catolici de limbă germană» a propus ca să fie admisi la hirotonie și bărbați, cu studii teologice terminate, dar care sînt căsătoriți, sau care sînt în alt serviciu.

— Preotul ortodox grec Dimitris Liontos și-a sărbătorit la 28 iunie a. c. vîrsta de 123 ani.

— În Polonia studiază teologia catolică 3227 studenți.

— «Societatea biblică britanică» a trimis Nigeriei 39 tone de Biblii, iar în Lagos a expediat 24.000 de Biblii.

— Capitala congoleză Kinshasa este cel mai creștin oraș al Africii negre. 95% din populația de 2 milioane a orașului mărturisesc credința creștină.

— «Modelul olandez» găsește aderenți. Astfel, în catolicismul din Polonia — îndeosebi în Cracovia — s-au constituit grupe de preoți, cerînd desființarea celebratului.

— La Basel (Elveția) se înființează o «Facultate teologică liberă, fidelă Bibliei», sub numele «Academia teologică evanghelică Basel».

— «Comisiunea ecumenică germană pentru texte liturgice comune» (A.L.T.) a publicat un nou proiect pentru o redactare germană ecumenică a Simbolului apostolic.

— Comisiunea internațională anglicană-catolică și care urmărește să infăptuiască o deplină unitate organizatorică între Biserica anglicană și cea romano-catolică s-a întrunit la Windsor. Tema de discuții: «Autoritatea Bisericii, slujirea preoțească și Sf. Euharistie».

— «Congresul internațional al canoniștilor» ținut recent la Roma a hotărît înființarea unei «Societăți internaționale a canoniștilor», care să facă studii sistematice de drept canonic. În ședința de încheiere, prof. d'Avack, rectorul Universității de stat din Roma a declarat că în Italia vor interveni adînci schimbări în relațiile dintre Biserică și Stat. Necesitatea revizuirii Concordatului italian o recunoaște și Biserica, întrucît unele dispoziții nu mai corespund timpului. De altfel Concordatul ca formă de tratat între Biserică și Stat va dispărea, întrucît Biserica are legături directe cu credincioșii din diferite state (KNA, 16/970).

— Episcopii romano-catolici din India au hotărît înființarea, la New-Delhi, a unui birou central care să informeze opinia publică despre activitatea Bisericii catolice și totodată să facă legătura între Stat și Biserică.

— Episcopii celor trei eparhii catolice din Brazilia de Nord au îngăduit preoților căsătorii săvîrșirea funcțiilor bisericesti exceptînd săvîrșirea Sfințelor Taine.

— «Alianța Bisericilor Evanghelice» din R. D. G., pregătește publicarea unui «Catehism detaliat pentru timpul nostru».

— Dr. Michael Ramsey, Arhiepiscopul anglican de Canterbury și Arhiepiscopul romano-catolic de Mecheln și Brüssel, Leo Cardinal Suenens organizează în New-York un seminar comun pentru episcopii Bisericii Episcopale Americane (anglicane).

— Adunarea generală a mișcării internaționale «Una Voce», ținută la Zürich s-a declarat pentru păstrarea limbii latine ca limbă liturgică în Biserica Romano-Catolică, cultivarea cîntării bisericesti gregoriene, păstrarea liturghiei tridentine și studierea limbii latine în școlile teologice (KNA).

— Biserica anglicană proiectează aderarea sa la «Conferința Bisericilor Europene».

— Biserica Anglicană și Biserica Reformată (membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor) pregătesc discuții teologice oficiale cu Biserica Romano-Catolică.

— Biserica Evanghelică din Republica Democrată Germană organizează, în vacanțe, pentru studenții teologi, cursuri practice de diaconie, catehetică, activitate cu tineretul și organizarea parohiei (E. p. d.).

— «Teologie» este titlul publicației editate în volum anual de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Belgrad. Spiciuim sumar din volumul anului 1967 (p. 92):

— Dr. Gavro Skrivanic, în articolul: *Senioria de la Studenica* analizează hrisovul de întemeiere a senioriei și Mînăstirii de la Studenica, închinată Maicii Domnului. Hrisovul e dat de oberjupanul Ștefan Nemanja între anii 1183—1190. E păstrat numai parțial în copie scrisă, originalul probabil a fost scris pe un perete al bise-

ricii. Hrisovul cuprinde și informații despre felul cum era organizată și administrată «feuda» de la Studenica, precum și date despre viața din Mănăstirea Studenica.

— C. Drascovic tratează despre *Criza predicii și despre problemele acesteia*. De ani de zile — scrie autorul — se simte în lumea creștină o criză a propovăduirii de pe amvon. Se obiectează împotriva felului predicii și împotriva problemelor pe care le expune. Ființa predicii se cuprinde în «transmiterea cuvântului lui Dumnezeu inimilor credincioșilor», deci teologia predicii trebuie să se ocupe, pe baza revelației, de probare științifică a ființei, cauzei, scopului, metodei predicii precum și a mijloacelor de transmitere a cuvântului lui Dumnezeu credincioșilor. Predica este acțiunea lui Dumnezeu în colaborarea credincioșilor pentru mântuirea acestora. Un prim izvor al crizei îl poate constitui vocația predicatorului. Dificultăți procură și cunoașterea reală a mediului în care se predică. În ce privește ascultătorii, aceștia să nu aibă niciodată impresia că sînt subestimați și disprețuiți de predicator, ceea ce se poate întîmpla cînd se predică fără pregătire. Fără aceasta este foarte dificil a rosti o predică bună, convingătoare, plină de iubire și prețuire. Pentru a putea predica bine, predicatorii trebuie să cunoască bine învățătura creștină, Sfînta Scriptură și mediul în care trăiesc și căruia se adresează.

— Dr. Rad. Vucic semnează articolul *Genialul*. Acesta simbolizează relația omului cu lumea numenală, care constituie «veșnica problemă» a omului gînditor. Rezolvarea problemei o încearcă filozofii, oamenii de știință și cei religioși. Pentru Plato imaginea genialității o prezintă zeul care este creator și instrument al zeilor. În contrast cu pesimismul său, și Schopenhauer vede genialul în artist. Lumină asupra problemei «marelui gînditor» aruncă azi Karl Jaspers, afirmînd că acesta nu-i repetabil, ne-pretinde să fim ceea ce sîntem și chiar dacă uneori este umbrat, nu-și pierde «strălucirea și influența sa». În știință geniul este privit naturalist și problemele sale privesc rezolvarea cu succes a problemelor vieții. Recent se afirmă că geniul prezintă ceva specific, activitatea sa descoperă adevărul veșnic și el aparține istoriei culturii. — Gînditorul religios — spune autorul — nu vorbește cu plăcere despre geniu, pentru dînsul sfîntul este proba prezenței luminosului în om.

— Petar Petrovici face istoricul Mănăstirii Draca de lângă Kragujevac, amintit pentru prima dată în anul 1579.

— Dr. Nedeljko B. Grgurevic în *Comunitatea Vechitestamentară de jertfă cu Dumnezeu* scrie că credinciosul trebuie să tindă la unirea cu Dumnezeu. Credinciosul vechitestamentar n-avea cunoștința niciunei posibilități de unire cu Dumnezeu și totuși n-a încetat cu încercările de a înfăptui unirea cu Dumnezeu. A crezut în milostivirea lui Dumnezeu și de aceea n-a pierdut nădejdea în această unire, după care năzuia el prin diferite jertfe.

— Din volumul pe 1968 (p. 75) menționăm în paginile semnate de Slobodan Petrovic, despre «Datele biografice și activitatea prof. Dr. Borislav Lorenz, de la Facultatea de teologie din Belgrad».

— Dr. Dušan Lj. Kasic tratează despre «Sfîntul Metodie din Olimp și începuturile scrisului slav». Lucrările Sfîntului Metodie din Olimp sînt păstrate în mare parte, unele în traducere slavă, făcută după veacul al X-lea. Motivul traducerii atît de timpurii a lucrărilor acestui părinte îl vede autorul în atașamentul Sfîntului Metodie al slavilor față de Metodiul din Olimp, al cărui lucrări le-a cunoscut bine. Scrierile lui Metodiul de Olimp se potriveau foarte bine pentru activitatea între creștinii slavi și anume pentru simplitatea, exegeza lor limpede și stilul viu.

— Un istoric al «Bisericii din Divostin, lângă Kragujevac», datînd din secolul al IX-lea, semnează Petar Petrovic.

— Dr. Ljubomir Durkovic-Iaksic **examinează imaginile sfinților sârbi și bulgari, ale episcopilor, împăraților, regilor și reginelor, descoperite în Bulgaria în anul 1843.**

— În volumul anului 1969 (p. 203) Dr. Nadeljko B. Grgurevic publică date biografice despre vestitul liturg sârb Dr. Lazăr Mirkovic (1885—1968) și bibliografia completă a lucrărilor sale (129 de scrieri).

— O «prezentare în imagini a școlii sârbe și a Sfântului Sava ca luminător al sârbilor» semnează dr. Ljubomir Durkovic-Iaksic.

— «Maica Domnului în cele mai vechi izvoare liturgice» sînt pagini semnate de Prof. Dr. Dim. Dimitrijevic. Izvoarele sînt: *Didachiile, Euhologiul lui Serapion, Papirusul Der-Bolyzeh și Liturghiile Sfîntului Iacob, Vasile cel Mare și Ioan Gură de Aur.* În toate Fecioara Maria e numită Născătoare de Dumnezeu și Maica lui Dumnezeu.

— Dr. Lazăr Milin se ocupă de *Importanța Hexaameronului*. Concepțiile Hexaameronului și interpretările acestuia le împarte autorul în două grupe, numind-o pe una realistă, pe cealaltă irealistă. De prima grupă țin «interpretarea cuvînt ca cuvînt», teoria reștituției și concordismul. Aceste trei concepte prezintă Hexaameronul ca redarea reală a evenimentelor de la crearea lumii. Evenimentele acestea s-au petrecut în timp și spațiu ca fapte reale și de aceea autorul numește cele trei concepte ca reale. Conceptele: ideal, finalist, mitologic și cabalist, nu prezintă Hexaameronul ca redarea reală a evenimentelor de la crearea lumii, ci ca pe o schemă logică, ideală, finalizată pentru a redă un anumit eveniment, sau ca pe un mit, sau ca pe o revelație tainică a cărei însemnătate poate fi înțeleasă abia prin explicația unui experiment cabalist, ceea ce-l face pe autor să numească aceste interpretări ale Hexaameronului ca irealiste. Niciuna dintre aceste interpretări Biserica n-o socotește obligatorie pentru credința creștinului. De altfel problema: cînd, cum și în ce ordine a fost creată lumea — afirmă autorul — n-are importanță pentru viața morală și pentru fericirea veșnică. Important este numai că Dumnezeu a creat cu cuvîntul lumea văzută și nevăzută și că ea nu-i veșnică, că omul este creat după chipul lui Dumnezeu pentru a fi stăpînul tuturor ființelor vii de pe pămînt, că numai căsătoria monogamă e binecuvîntată de Dumnezeu și că credinciosul are să se închine numai lui Dumnezeu.

— În articolul *Capitelurile Mîndirii Zitomislec* datînd din secolul al XV-lea, Petar Momirovic descrie arhitectura bisericii, relevînd deosebi frumusețea capitelurilor, în motivele lor decorative, semnalînd însă și elemente de influență turcă.

— Branko A. Cisarz scrie despre *Dezvoltarea ritualului tainei Pocăinței*. Sfînta Scriptură și scrierilor bisericești dau mărturie bogate despre Sfînta Taină a Pocăinței. Despre actul de stare al acestei taine sînt puține date din timpul apostolilor și pînă în veacul al VI-lea. Este probabil că ritualul tainei l-a fixat Patriarhul de Constantinopol Ioan Postitorul (582—595), — ritual cunoscut însă numai dintr-un manuscris din veacul al X-lea; Bisericile slave din sud aveau însă pînă în secolul al XVII-lea un ritual al tainei, deosebit de ritualul grecesc. Și Biserica rusă are un ritual propriu. La încreștinarea lor — spune autorul — n-au tradus pur și simplu formele serviciilor divine din grecești în limba slavă, ci au creat adesea forme noi, deosebite de cele grecești. Acești și cazul cu ritualul tainei Pocăinței.

Miriana Lessek descrie frumusețile picturale ale iconostasului bisericii Mîndirii Besonovo, aflat în Muzeul de artă bisericească din Sremska Mitrovica.

— *Din istoria prediciei bisericești românești* tratează 10 pagini semnate de J. Petrovic. Inceputurile prediciei bisericești la români datează din secolul al XIV-lea, cînd influența greacă era în floare. La începutul secolului al XV-lea, prin strădania

lui Grigorie Tamblac, apar predici în limba greacă și sîrbă. În jumătatea a doua a secolului al XVI-lea se tipăresc predici în Moldova și anume în limba sîrbă (călugărul Macarie în 1512). Luptele dintre Roma și Constantinopol pentru supremație au determinat apariția la români a unei animate activități predicatōriale în limba română. Primele predici în limba română sînt cele ale lui Coresi. Există și multe colecții de predici în limba greacă și slava bisericească din secolele al XVI-lea și al XVII-lea, parte traduse în limba română, mai ales din cea rusă. În secolul al XVIII-lea și al XIX-lea la români ia mare avînt predica originală, care se continuă și azi. Succese vrednice de notat înregistrează și activitatea din domeniul teoriei predicii.

Autorul întrebuițează următoarea bibliografie românească: C. Vașilescu, *Data rii preotului de a predica învățătura creștină*, București, 1900; Ștefan Meteș, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a Românilor din Ardeal și Ungaria*, Arad, 1918; Diac. Dr. George Comsa, *Istoria predicii la Români*, București, 1921; Ieromonah Nestor Vornicescu, *Cazanile noastre*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», nr. 3—4/1961; Mitropolitul Andrei Șaguna, *Predici cu un studiu introductiv de preotul Florea Mureșan*, Cluj, 1945.

— *Simpozion asupra Teologiei eliberării*. Mai mult de 500 de creștini s-au reunit la Bogota (Columbia) în zilele de 6 și 7 martie 1970 pentru a discuta «eliberarea» ca noțiune teologică. Preotul Gustavo Perez, cōinițiatorul simpozionului, deschizînd reuniunea a salutat prezența a numeroși preoți din toată țara, ca și a unor laici proveniți din regiunile cele mai diverse și a cîtorva episcopi și provinciali.

Cu privire la temele simpozionului, în cele două zile, cît a durat reuniunea, s-au făcut următoarele expuneri: German Bravo sociolog columbian și membru al Departamentului planificării din guvern a tratat «Subdezvoltarea, stare de dependență»; tema lui Joao Bosco Pinto, specialist în sociologie rurală și teolog a fost «Educația factor al eliberării»; Javier Alonso Hernandez, teolog peruvian a vorbit despre «Teologia eliberării»; Pêrla Ortiz Monasterio, psiholog mexican a abordat problema «Psihologia eliberării»; Margareta Nino a expus «Rolul femeii în eliberare». Javier Lozano, teolog mexican, a tratat despre «Rolul Bisericii în eliberare» și episcopul Leonidas Proana din Ecuador a vorbit despre «Momentul acțiunii».

Fiecare expozeu a fost urmat de o dezbaterē. Apoi grupele de studiu, de 20 de membri fiecare, au aprofundat subiectele prezentate.

German Bravo a plasat dezbaterēa în contextul său. Analiza sa a subdezvoltării și starea de dependență s-a deosebit puțin de liniile definite de către organizațiile laice internaționale. El a lărgit noțiunile de «dezvoltare», «dependență» și «eliberare» adăugînd dimensiunile filozofice și teologice. În felul acesta dezvoltarea a devenit ceva complex și complet.

Pentru German Bravo «Dezvoltarea este acest ansamblu coerent de modificări, de structuri mintale, sociale, economice, culturale și politice care permit unei comunități să-și mărească producția indigenă în mod independent și continuu, de a defini tipul de societate către care aspiră, și în limita posibilităților existente, să

«leagă prioritățile și mijloacele indispensabile pentru ca populația să ajungă să fie mai multă, să aibă mai mult și să participe atât la producția cât și la beneficiile activității economice, politice și sociale».

În studiul său asupra «Educației, factor de eliberare» J. Bosco Pinto a încercat să atenueze relieful dezvoltării, zicînd: «Eliberarea este un substitut al conceptului de dezvoltare care, în cursul ultimului deceniu s-a descoperit insuficient, inadecvat și absurd pentru America latină». Contrar ideilor primului orator, Bosco Pinto a subliniat că «eliberarea este izvorîită dintr-o situație concretă și se referă la un viitor deschis, fără structuri prestabilite». Acesta a fost de acord pentru a recunoaște că procesul eliberării are propria sa dinamică și comportă un element de risc pe care nu este întotdeauna posibil a-l prevedea și a-l stăpîni.

Expozeul asupra «Teologiei eliberării» a lui J. Alonso Hernandez a fost divizat în două părți: 1. Teologia trebuie să fie întemeiată pe fapte: ea este reflectarea unui grup de creștini asupra acțiunii credinței în cadrul unei realități particulare. Dat fiind întregul sistem de dominare existent în America latină și forma de angajament eliberator: necesar, teologia trebuie să fie o teologie a eliberării. Această noțiune este intim legată de noțiunea biblică a mîntuirii care cuprinde trei elemente esențiale: elementul politico-social, elementul personal și elementul teologic (eliberarea finală, definitivă vine de la Dumnezeu).

2. Concepția despre ministerul pastoral (praxis cristiana) pe care Biserica din America Latină o are este un minister eliberator. Această viziune se integrează într-o lume în curs de unificare în care aspirația finală a omului este mai curînd de a fi mai mult, decît de a avea mai mult. În această *praxis cristiana*, credința este de natură politică; este un compromis cu realitatea. Educația este apariția unei conștiințe critice și nu numai transmiterea științei (cunoștințelor).

La sfîrșitul simpozionului s-au relevat următoarele concluzii principale ca reprezentînd opinia majorității: 1. Un apel în favoarea unui contact direct cu clasa muncitoare; 2. Ajunși la acest stadiu de responsabilitate, creștinii trebuie să se angajeze în «denunțarea profetică» a nedreptăților concrete. «Biserica conștientă de nedreptățile pe care le implică sistemul capitalist și puterea personală pe care o naște atât pe arena politică cât și în ordinea economică și socială, poate ea să se simtă scutită de păcat atunci cînd este integrată într-un sistem care este responsabil de opresiunea omului?»

3. Atunci cînd creștinii și preoții lucrează printre masele dezmoștenite pentru a atinge anumite scopuri politice și sociale, angajamentul lor trebuie luat în serios.

Acest tip de angajament a găsit un sprijin considerabil la numeroși participanți. Fără îndoială că simpozionul «Teologia eliberării» a reușit să suscite o nouă conștiință. Alte reuniuni de acest gen au fost anunțate pentru alte regiuni ale Columbiei (Mensual — Soepi april /1970, p. 10—11).

— *Consiliul ecumenic omagiază pe Patriarhul Alexei*. Un scurt serviciu religios a avut loc la 20 aprilie la Centrul ecumenic în amintirea Patriarhului Alexei. Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Ruse a decedat la 17 aprilie în vîrstă de 93 de ani, în urma unei crize cardiace. Biserica Ortodoxă Rusă — cum se știe — este membră a Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Pastorul Alan Brash, secretar-general interimar, în absența pastorului Blake plecat în Statele-Unite, a reprezentat Consiliul Ecumenic al Bisericilor la funera-

liile patriarhului care au avut loc la biserica Sf. Treime din Mănăstirea Sf. Sergiu din Zagorsk (circa 60 km. de Moscova).

O telegramă a fost adresată de Consiliul Ecumenic al Bisericilor mitropolitului Pimen, care asigură interimatul, cu următorul conținut: «Cu mare întristare am aflat de moartea patriarhului Dvs. În acest timp în care Paștele ne amintește în același timp de moarte și înviere noi dăm slavă pentru o viață trecută și pentru nădejdea ei în înviere. Transmiteți Vă rugăm Bisericii Dvs. expresia de simpatie a pastorului Blake Secretarul General și a întregului personal al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, o dată cu încredințarea rugăciunilor lor».

După scurtul serviciu religios oficiat la Centru, pastorul W. A. Visser't Hooft, președintele de onoare al Consiliului Ecumenic, a înfățișat viața Patriarhului Alexei care a cuprins o perioadă de transformări fără precedent în Biserică și în lume. Amintind că după ridicarea sa la episcopat în 1913, lumea întreagă se schimbase, pastorul Visser't Hoof a relevat înosebi serviciile făcute locuitorilor din Leningrad în timpul asediului acestui oraș, în cursul celui de al doilea război mondial, pentru care a și fost decorat. A amintit de asemeni activitatea desfășurată pe lângă patriarhul Serghie, datorită căruia Biserica Ortodoxă Rusă a cunoscut o nouă viață. În 1945, după moartea patriarhului Serghie, Alexei devine el însuși patriarh. În timpul celor 25 de ani care au urmat, grație noului patriarh, Biserica Ortodoxă Rusă a ieșit din izolare și a împărtășit viața ecumenică, intrând în rândurile Consiliului în 1961.

Născut în 1877 la Moscova, Alexei Vladimirovici Simansky și-a făcut studiile la Facultatea de Drept a Universității din Moscova și la Academia Teologică din același oraș. A fost hirotonit preot în 1903, și apoi episcop de Tihvinsk și vicar în Novgorod în 1913. A fost numit episcop de Lamburg și vicar de Leningrad în 1921. Cinci ani mai târziu este arhiepiscop de Novgorod și în 1932 mitropolit al acestui scaun. În 1933 a fost numit mitropolit de Leningrad și în 1945 patriarh al Moscovei și al întregii Rusii (Soepi 12/23 april 1970, p. 4—5).

— *Moscova acordă autonomia Bisericii Ortodoxe din Japonia.* Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse a acordat autonomia Bisericii Ortodoxe din Japonia. Arhiepiscop de Tokio și mitropolit al întregii Japonii este I. P. S. Vladimir Nagossky. Protoiereul Nicolai Sayama a fost numit episcop de Mozhaïsk și a devenit decan al Bisericii și reprezentant patriarhal la Tokio.

Cu ocazia sesiunii din 3, 9 și 10 aprilie 1970, Sfântul Sinod a hotărât canonizarea arhiepiscopului Nicolai Kasatkin (1861—1912) care a fost misionar în Japonia. El a venit aici în 1861, iar acțiunea sa a fost încununată cu alfa succes înct Sf. Sinod l-a numit în 1870 Conducător al misiunii.

Sfântul Sinod a hotărât de asemeni să acorde autonomia Bisericii Ortodoxe ruse din America. Parohiile și clerul din Statele Unite care doresc să rămână încă pentru un oarecare timp sub jurisdicția directă a Patriarhatului din Moscova vor depinde temporar de episcopul Juvenalie de Tula. Protoiereul Matei Stadniuk va fi în fruntea clerului catedralei Sf. Nicolae și reprezentant patriarhal la New-York. Parohiile canadiene făcînd parte din Eparhia canadiană de Edmonton a Patriarhatului din Moscova vor depinde temporar de episcopul Marcu cu sediul la San Francisco.

În sfîrșit, un nou exarhat pentru America centrală și din Sud a fost creat în fruntea căruia se află episcopul Nicodim de Argentina (Soepi 12/23 apr. 1970 p. 7).

— *Grevă la Vatican*. Pentru prima dată o grevă a avut loc în Cetatea Vaticanului la 11 martie, la care au luat parte vreo 50 de funcționari ai Muzeelor pentru că ultimele majorări de salariu au fost găsite insuficiente.

Prof. AL. I. CIUREA

CONFERINȚA MONDIALĂ A CREȘTINILOR PENTRU ȚARA SFÎNTĂ. — Între 7 și 10 mai 1970 a avut loc la Beyrut conferința mondială a creștinilor pentru Țara Sfântă.

Onorată cu participarea a 400 de delegați ai tuturor bisericilor și mai multe sute de observatori, din 37 țări, conferința a dat rezultate pozitive din punctul de vedere al conștiinței creștine, constituind o contribuție reală la acțiunea apropiierilor dintre oameni și pacea din lume.

În prima zi a fost cercetată problema palestiniană, sub diferitele sale aspecte, — istoric, religios, economic, etc., iar în ziua doua a conferinței au fost analizate toate problemele ce se desprind din situația ce privește credința creștină.

Alături de raportul teologic pentru deschiderea conferinței, cit și raportul final de închiderea ei din 10 mai, au elucidat toate aceste probleme. Ideea de *dreptate*, căreia i s-a acordat mai mult un caracter juridic și ideea de *Dumnezeu cel viu*, privite în sens eshatologic au fost desfășurate în discuțiile purtate. S-a subliniat în mod expres problema exegeziei biblice, în Vechiul și Noul Testament și semnificația istorică a poporului ales în economia mântuirii.

Arhiepiscopul maronit de Beyrut Ignățiu Ziade a înălțat una dintre cele mai frumoase rugăciuni către Dumnezeu, implorând ajutorul în lucrările conferinței. În pasagii vrednice de pana lui Hrisostom, pline de un adânc umanism creștin mărturisirea: «Doamne, ia-ți adunați aici din toate colțurile lumii, în numele Tău, ca să-Ți ascultăm mai întâi cuvântul și să reflectăm în lumina Duhului Tău. Luminează mințile noastre cu adevărul Tău și deschide inimile noastre spre dragoste. Sîntem conștienți că o așezare a păcii în orient și în lume depinde de angajamentele spirituale ale creștinismului. Nu ne este îngăduit să rămînem spectatori neutri și numai să privim la durerile lumii. Fața Ta o recunoaștem în chipul tuturor oamenilor îndurerați pe care destinele istoriei și reaua voință a oamenilor Ți-au adus Ție. Ajută-ne nouă să mîngîiem toate victimele fără să urim pe călăi și să proclamăm dreptatea fără să comitem nedreptăți, căutînd adevărul dincolo de interese și de patimi. În acest sens putem îndrăzni să te numim pe Tine Tatăl Nostru...».

În problema ermeneuticii biblice (cum să citim Biblia?) la conferință s-a subliniat necesitatea interpretării istorice, științifice, literale și gramaticale, susținută de școala antiohiană din clasicism. De asemenea, de o deosebită importanță apare mențiunea stabilirii și strîngerii legăturii dintre Vechiul și Noul Testament. Apariția și rezultatul cercetărilor arheologice și istorice ale veacurilor XIX și XX oferă o nouă optică fundamentală asupra interpretării biblice. Semnificația termenului «Făgăduinții» Țării Sfinte și Ierusalimului a fost larg dezbătută la conferință.

În legătură cu diferitele poziții pe care le-a avut în istorie talmudismul cu privire la «Cetatea Sfântă» apreciem în mod deosebit, acordînd un înalt credit moral afirmațiilor delegatului islam Ioachim Mubarak, care spunea: «Islamul proclamă me-

sianitatea lui Iisus împotriva diferitelor negații talmudice și expresia coranică a acestei afirmații este înscrisă, cu strălucire, în cinstea Maicii Domnului — Fecioara Maria, pe zidurile și bolta moscheii Al-Agsa. Tot la Ierusalim așteaptă islamul venirea lui Iisus la judecata de apoi, când Kaaba de la Mecca fiind abolită, cetatea sfântă va fi ultima Chiblă a islamismului».

Conferința a fost o întâlnire a creștinilor din răsărit și apus, uniți prin aceeași credință în Domnul, Care arată față de omul umilit și persecutat, mila și dragostea Sa nesfârșită.

În încheiere cei 400 de participanți au lansat un mesaj tuturor creștinilor ca să privească problemele din orient și din lumea întreagă prin prisma dragostei evanghelice pentru liniștea și pacea tuturor popoarelor.

Pr. DAVID POPESCU

MOARTEA PATRIARHULUI ALEXEI AL MOSCOVEI ȘI A TOATĂ RUSIA

La 17 aprilie 1970, la reședința sa de lângă Lavra «Sfânta Treime» de lângă Moscova, s-a mutat către Domnul peste nonogenarul Patriarh Alexei al Moscovei și a toată Rusia. Candela vieții sale abia mai pîl-pîia în ultimul timp și el se găsea sub permanentă supraveghere medicală, mai ales după infarctul pe care-l suferite în februarie crt.

Patriarhul Alexei a murit senin, deplin conștient, pînă în ultima clipă a vieții.

Ascultînd dangătul melodios al clopotelor bisericii «Schimbarea la Față» din amintita Lavră, Patriarhul Alexei își săvîrșea, aproape în permanență, rugăciunile sale zilnice. În ajunul Sîmbetei lui Lazăr, cel a patra zi înviat din morți, Patriarhul Alexei, după ce pentru ultima oară s-a împărtășit cu Sfintele Taine, a fost chemat de Începătorul Vieții și Marele Arhiereu Iisus Hristos.

Vestea morții sale s-a răspîndit în aceeași clipă la Moscova și la Zagorsk și de acolo au sosit îndată cei mai apropiați ierarhi ai săi, membrii permanenți ai Sfîntului Sinod, printre care Mitropolitul Pimen al Crutițelor și Kolomnei (scaunul eparhiei Moscovei), Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului, Alexei al Talinului și Estoniei, ca și Episcopii Pitirim de Volocolamsc și Juvenalie de Tula.

Îndată răposatul patriarh a fost îmbrăcat în odăjdiile arhieresti, și învelit cu mantia pe care n-a părăsit-o de la întronizarea sa ca patriarh, pus în cosciug solid de stejar, a fost transportat în Lavră și depus. Aici adormitul întru Domnul a stat pînă în Sîmbăta lui Lazăr de unde a fost transportat în Catedrala Patriarhală «Arătatea Domnului» din Moscova.

Episcopii de scaun din Biserica Ortodoxă Rusă, din cele mai îndepărtate colțuri ale țării, cler și mii de credincioși au trecut, în șir nesfirșit, în cele două zile cernite de Postul Mare și de văduvirea scaunului patriarhal, prin fața catafalcului, sărutînd mina aceluia care, vreme de 50 de ani i-a binecuvîntat, dintre care 25 ca patriarh. După nenumărate parastase și litii săvîrșite la catafalc, în zilele premergătoare înmormîntării, slujba prohodului a fost săvîrșită la 21 aprilie crt. în Catedrala «Adormirii» din Marea Lavră Troița-Serghieva din Zagorsk, de către un sobor format din Sanctitatea Sa Patriarhul-Catolicos Efrem II al Gruziei, de Sanctitatea Sa Patriarhul Kiril al Bulgariei,

de Prea Fericiții Mitropoliți Vasile al Varșoviei și al întregii Polonii și Dositei de Praga și Cehoslovacia, împreună cu alți 6 mitropoliți, 9 arhiepiscopi și 12 episcopi din Biserica Rusă, iar din partea unor Biserici ortodoxe și creștine au asistat mai mulți delegați.

Au mai luat parte la înmormântare V. A. Kuroedov Președintele Sovietului pentru treburile religioase de pe lângă Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. și ambasadorii Ciprului și Etiopiei din U.R.S.S.: Dimos Hadjimiltis și B. Gebre Tadac.

Cuvântări funebre au rostit Sanctitatea Sa Patriarhul-Catolikos Efrem II al Gruziei, Sanctitatea Sa Patriarhul Kiril al Bulgariei, Patriarhul Catolikos Vasken I al tuturor armenilor, I. P. S. Mitropolit Pimen al Crutișelor și Kolomnei — Locotenent patriarhal și Episcopul Pitirim de Volokolansc, după care sicriul a fost coborât în cripta de sub biserica «Tuturor Sfinților» din Lavra Troița-Serghieva din Zagorsk, cetate duhovnicească ce adăpostește mormintele atîtor sfinți și ierarhi — unii proclamați sfinți cu cinstire locală în Biserica Ortodoxă Rusă —, loc atît de cinstit de marele răposat. Aici, printre cele trei catedrale și 6 biserici, se găsește una din reședințele patriarhale și cele două așezăminte teologice organizate de patriarhul Alexei: Seminarul teologic și Academia duhovnicească din Zagorsk.

— Patriarhul Alexei s-a născut la Moscova la 27 octombrie 1877, din familia Simanski. În 1888 Serghei Simanski a intrat în clasa I a liceului de pe lângă Institutul pentru limbi orientale «Lazarev», după care a fost transferat la liceul «Nicolaev» pe care l-a absolvit cu medalie de argint. În 1896 a fost admis la Facultatea juridică din Moscova pe care a terminat-o în trei ani cu o teză din Dreptul internațional intitulată: «Combatanți și necombatanți în vremea războiului». În toamna anului 1900 Serghei Vladimirovici Simanski a intrat la Academia teologică din Moscova, unde, încă fiind student în anul II, s-a călugărit primind numele de Alexei. În 1902 a fost hirotonit diacon și ieromonah în 1903. În 1904 și-a susținut teza de licență în teologie și îndată a fost numit inspector (spiritual) la Seminarul teologic din Pskov. A primit rangul de arhimandrit și a fost numit director al Seminarului teologic din Tula și apoi al celui din Novgorod. În 1913 a fost ales și hirotonit episcop de Tihvin. În ianuarie 1921 episcopul Alexei a fost transferat în scaunul de Iamburg — vicar de Petrograd, iar în 1926 a fost numit arhiepiscop de Novgorod cu titlul de Hutinia, cînd devine și membru permanent al Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse și cel mai apropiat colaborator al Patriarhului — Locotenent Serghie (Stragorodski). În 1932 a fost ridicat la rang de Mitropolit și în anul următor a venit în scaunul Leningradului. Rămas aici în timpul blocadei din 1941—1942 și-a condus turma credincioșilor îmbărbătîndu-i și adunînd fonduri bănești pe care le-a vărsat Statului pentru dotarea cunoscutei Divizii «Donskoi» de tancuri.

Văduvindu-se scaunul patriarhal, prin moartea Patriarhului Serghie, în mai 1944, Mitropolitul Alexei devine Locotenent patriarhal, iar în februarie 1945, la Sinodul local al Bisericii Ortodoxe Ruse este ales în unanimitate Patriarh al Moscovei și a toată Rusia.

În cei peste 22 de ani de patriarhat, pentru care a fost sărbătorit în 1969, Patriarhul Alexei a fost conducătorul iubit de toți ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Ruse. Om luminat, ierarh înțelept, înalt patriot și apărător al Ortodoxiei, răposatul a fost ziditorul bisericilor dărimate în timpul războiului al doilea mondial, organizatorul școlilor teologice și fondatorul revistelor bisericești, punând bază temeinică tuturor bunelor rânduiri de tradiție ortodoxă în marea Biserică Rusă. Marea slujbă a acestui mare suflet de înțiiistătător, a cuprins toate laturile și direcțiile vieții bisericești. O grea moștenire, aceea a Rascolului numitei «Biserici vii» din Rusia a știut s-o lichideze; să unifice Biserica și s-o pună pe picioarele adevăratei slujiri ortodoxe. A adunat, în anii slujirii sale, sub ascultarea Bisericii-Mamei, parohii și eparhii din cele trei continente: Europa, Asia și America — unele din ele dezidente —, încununându-și opera de reîntregire prin lichidarea «Unirii de la Brest», aducînd la sînul Mamei-Biserici pe uniții atrași de veacuri de prozelitismul romano-catolic. Prin pastorale și scrisori duhovnicești adresate clerului și credincioșilor și-a hrănit turma și a întărit-o, iar prin impunătoarele slujbe ortodoxe săvîrșite la Moscova, Leningrad și Zagorsk, ca și în multe alte biserici eparhiale pe care le-a vizitat, a adus în jurul altarului multe suflete îndurerate de doliul pricinuit de cel de al doilea război mondial. A organizat presa bisericească și a editat periodicile: «Revista Patriarhiei din Moscova», revistele lunare ale Exarhatelor din străinătate, printre care «Stimme der Orthodoxie» (Glasul Ortodoxiei) și «Studii Teologice». A scos de sub tipar două ediții ale Bibliei întregi și una separat de Noul Testament, cărți de ritual și calendare-almanahuri anuale. Are publicate 4 volume care cuprind opera sa teologică și pastorală, activitate pentru care Academia teologică din Moscova i-a decernat titlul de «Doctor în Teologie».

Trudind pentru unitatea Ortodoxiei, Patriarhul Alexei a săvîrșit călătorii în străinătate unde a stabilit legături frățești cu Bisericile Ortodoxe surori, vizitate. Astfel au fost cercetate: Locurile Sfinte și Patriarhia din Ierusalim, Egiptul și țările Orientului Apropiat cu Bisericile lor: a Alexandriei și Antiohiei, Biserica ecumenică a Constantinopolului, Biserica Gruziei, Patriarhiile: Sîrbă, Română (în două rînduri), Bulgară și a Eladei (Greciei).

Mai trebuie subliniate următoarele laturi din activitatea sa: acțiuni pentru unitatea generală a creștinilor în lume pentru care a depus stăruință atunci cînd a vizitat unele țări din Orientul Apropiat și din Balcani (în 1945, 1958 și 1964) și cînd s-a întîlnit cu mulți reprezentanți ai Bisericilor eterodoxe în fața cărora se bucura de mult respect și autoritate. Iar pe linie ecumenică se poate spune că Mișcarea Ecumenică datorează mult din activitatea ei intrării și participării Bisericii Ortodoxe Rușe în Consiliul Mondial (azi Consiliul Ecumenic al Bisericilor), în care ea a intrat în 1961 și unde colaborează activ spre folosul unității creștine prin delegații săi care fac parte din toate comitetele și conferințele.

Tot aici trebuie menționate legăturile trainice pe care Biserica Ortodoxă Rusă le-a inițiat în vremea slujirii Patriarhului Alexei cu

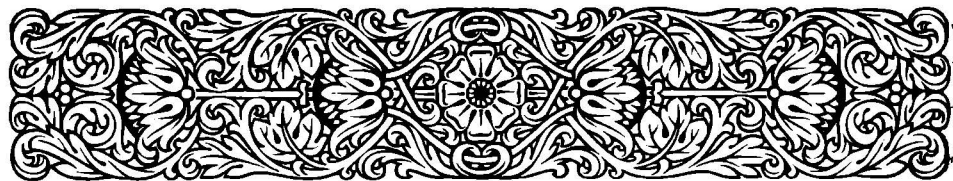
Biserica Romano-Catolică și cu vechile Biserici necalcedoniene ale Răsăritului, ca și cu lumea protestantă.

O latură însemnată a activității sale a fost și aceea a apărării și întăririi păcii în lume, pentru care Patriarhul Alexei și-a ridicat în repetate rânduri glasul său autoritar. Remarcându-i-se activitatea pe această linie, ca și înaltul său patriotism, răposatul a fost decorat de Guvernul sovietic în patru rânduri, cu Ordinul «Drapelul Roșu al Muncii» și cu medaliile: «Pentru apărarea Leningradului» și cu «Victoria asupra Germaniei în marele Război pentru apărarea Patriei, 1941—1945».

Conducerea Bisericii Ortodoxe Ruse de către Patriarhul Alexei al Moscovei și a toată Rusia a însemnat pentru această Biserică o perioadă luminoasă în istoria ei, perioadă bogată, subliniată de evenimente însemnate, care au ridicat-o pe trepte superioare celor din trecut. Patriarhatul său se înscrie, astfel, ca o pagină măreață printre acelea ale vestițiilor săi înaintași, ca și printre ale altor apărători ai creștinismului și ortodoxiei în lume.

Fie, ca aceste însemnări încrustate la mutarea sa din viață să echivaleze cu o lacrimă pioasă, vărsată pentru acest mare ierarh ortodox, care a fost un adevărat prieten al Bisericii noastre Ortodoxe Române și un devotat colaborator întru cele ortodoxe al Prea Fericitului Părinte al nostru, Patriarhul Justinian.

REDAȚIA

ARTICOLE ȘI STUDII

PROBLEMA PAȘTELOR DIN NOU ACTUALĂ

După cum se știe din zbuciumata istorie a Bisericii creștine, chestiunea pascală a fost mereu la ordinea zilei. Pe drept cuvânt se poate spune că, problema Paștelor este tot așa de veche ca și Biserica însăși. Sînt cunoscute discuțiile ce au frământat Biserica creștină pe tărîm pascal¹.

Îndată după războiul prim mondial, fosta Societate a Națiunilor, la dese cereri ale întreprinderilor economico-financiare din Occident, a pus în discuție și problema adoptării unui calendar mai bun decît cel iulian în uz de peste două mii de ani, iar în raza acestui nou calendar, sărbătoarea Paștelor să fie la o dată fixă, iar nu mobilă cum este astăzi². Întrebate și Bisericile creștine asupra oportunității calendarului propus — pe numele lui calendar fix universal — majoritatea Bisericilor creștine și-au arătat poziția negativă, pe motiv că se întrerupe succesiunea regulată a săptămîni³.

1. Cităm cîteva opere, din literatura mai nouă: L. Duchesne, *Origines du culte chrétien*, Paris, 1925, p. 248—252; V. Gramel, *Traité d'études byzantines. I. La chronologie*, Paris, 1958; J. van Goudoever, *Fêtes et calendriers bibliques*, Paris, 1967 (coll. «Théologie historique», 7); V. Peri, *Due date, un'unica Pasqua*, Milano, 1967; V. Peș, *La date de fête de Pâques*, Roma, 1968; T. M. Popescu, *Problema stabilizării datei Paștelor*, în «Ortodoxia», București, XVI (1964), nr. 3, p. 334—444.

2. Se plîngeau îndeosebi întreprinderile comerciale și industriale. Cele comerciale, din cauza inegalității trimestrelor; cele industriale, căci în fiecare an situația calendaristică este cu totul alta. De exemplu, cînd o sărbătoare cu ținare, ca Sf. Nicolae, cădea într-o vineri ori marți, muncitorii cereau punte, adică să le fie acordată și simbăta ori luna dintre sărbătoarea Sf. Nicolae și duminică, ca zi de repaos. Dar în anul următor, Sf. Nicolae nu mai cădea într-o vineri sau marți, ci joi și miercuri și nu mai era cazul punții. În schimb cădea Sf. Gheorghe într-o vineri sau marți și muncitorii cereau să le fie acordate, ca repaos, zilele de simbătă ori luni. Faptul acesta tulbura întreprinderile respective, ce voiau un calendar fix (perpetuu), care să nu mai prezinte variațiuni de la an la an.

3. Cei mai aprigi oponenți au fost adventiștii și după ei mozaicii. Ei nu admiteau ca ultima săptămîină a anului, să fie o săptămîină de opt zile, căci după calendarul universal, propus Bisericii de către Societatea Națiunilor, cea de a 365-a zi a anului, ce face atîtea greutăți unui calendar ecclesiastic, era declarată «zi albă» și nu era numărată între celelalte zile ale anului. Acest an universal ar avea numai 364 de zile, spre a da posibilitatea unei date lunare să nu mai treacă prin toate zilele săptămîinii. El ar termina simbătă 30 decembrie, ar exclude pe duminică 31 decembrie, iar lui luni 1 ianuarie i-ar spune duminică 1 ianuarie. Așadar, ultima săptămîină a anului ar fi de opt zile. În anii biseccii am avea două săptămîni de cîte opt zile, căci în acești ani sînt excluse din calendar două zile, cea de a doua la finele lui iunie.

A intervenit războiul al doilea mondial și chestiunea calendarului a rămas în suspensie. O dată cu înființarea Organizației Națiunilor Unite, problema a fost repusă în acest mare for internațional.

În cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Bisericile creștine au fost puternic izbite de sărbătorirea Paștelor la date diferite⁴.

De aceea, sărbătoarea Paștelor a devenit una din chestiunile principale ale problemelor de soluționat. Dacă pe alte puncte dogmatice, dialogurile dintre creștini vor fi de durată, cel puțin pe chestiunea calendarului, ce nu atinge cu nimic dogmele⁵ și nici canoanele, creștinătatea să fie una, adică să celebreze Paștele la aceeași dată.

Așadar, problema aceasta devenind actuală, Bisericile au început să se preocupe de ea mai intens ca până aci. În Conciliul II Vatican, problema calendarului și fixarea sărbătorii Paștelor a fost luată în discuție⁶, iar Biserica Ortodoxă, în cea de a patra conferință panortodoxă de la Chambesy, a stabilit că, la proximal sinod panortodox, chestiunea Paștelor să fie pe larg discutată⁷.

Cu ocazia Paștelor apusenilor, de anul trecut (1969) au fost sărbătorite cu o săptămână înaintea ortodocșilor, S. S. Atenagora, Patriarhul ecumenic, a trimis un mesaj tuturor Bisericilor creștine din lume, rugându-le să găsească posibilitatea de a sărbători împreună Învierea Domnului, cea mai mare sărbătoare creștină⁸. Mesajul Patriarhului ecumenic a aflat ascultare. În luna mai 1969, s-a ținut la Roma, sub auspiciile Bisericii catolice, un simpozion, la care au participat și ortodocșii în număr mai restrins. Aci s-a demonstrat că, problema calendarului nu este o chestiune dogmatică și în consecință, ea poate oricând fi așezată pe alte norme, dacă Biserica găsește necesar acest lucru⁹.

În luna iunie 1969, a avut loc un al doilea simpozion, acum în centrul ortodoxiei, la Atena, mult mai amplu organizat, căci au fost invitați nu numai catolicii, ci și protestanții și precalcedonienii. S. S. Patriarhul Atenagora a trimis aci un nou mesaj, propunând ca duminică a celebrării Paștelor, duminica a doua din luna aprilie. La acest simpozion, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, și-a trimis binecuvîntarea sa. Aci au luat cuvîntul reprezentanții tuturor confesiunilor prezente, care au arătat că chestiunea calendarului nu este o problemă de dogmă și deci, el poate fi remaniat, iar în ce privește sărbătoarea Paștelor, imperios trebuie ca toată creștinătatea să o celebreze în

4. Expresia am auzit-o personal, în Ierusalim. Acolo, mai toate confesiunile creștine își au așezămintele lor. Musulmanii și iudeii, populațiile cele mai numeroase în Țara Sfântă, vedeau datele variate ale Paștelor ortodoxe pe de o parte și ale catolicilor și protestanților pe de alta. De aceea, ei ne ironizau, zicînd «cînd unii creștini îi înviază pe Christos, alții îl îngroapă».

5. Cei care fac din calendar problema dogmatică sînt iudeii și pe drept cuvînt, căci sărbătoarea Paștelor mozaice este legiferată chiar prin textul Sf. Scripturi. Cf. Exod. XII, 2 sq.; Exod XIII, 4; XVI, 1.

6. Declarația Conciliului II Vatican se află în Apendicele la Constituția despre Liturghie: *De calendario recognoscendo Declaratio*. Cf. *Les actes du Concile Vatican II*, Paris, Ed. du Cerf, 1966.

7. „*Επιτομή*” revistă bilunară a Centrului Ortodox din Chambesy-Genève, an. I (1970), nr. 3, din 17 martie 1970, p. 2.

8. Cf. «*Proche Orient Chrétien*», Jérusalem, Tome XIX (1969), fasc. IV, p. 354–358.

9. Cf. «*Azione Ecumenica Europea*», Roma, Anno XIV (1969), nr. 152.

aceeași zi. Toți cei de față au răspuns că nu au nimic de obiectat, dacă sărbătoarea Paștelor va fi fixată în duminica a doua din luna aprilie¹⁰.

Influențat poate de aceste două simpozioane, Consiliul Ecumenic al Bisericilor a fixat și el o consultare cu toate Bisericile membre, în vederea găsirii unei date comune pentru celebrarea Paștelor creștine¹¹. Această consultație s-a ținut în luna martie 1969, la Chambesy-Genève¹², unde din partea Bisericii Ortodoxe Române, a participat scriitorul acestor rânduri. Aci au participat mai toate confesiunile, dar cei mai numeroși au fost ortodocșii și catolicii, deoarece, la noi, sărbătoarea Paștelor are o însemnătate vitală¹³.

După cuvîntul introductiv al Directorului Lucas Vischer¹⁴, s-a intrat în discuția problemei: Care să fie cea mai adecvată normă de urmat pentru o dată comună a Paștelor creștine. Desigur, noi ortodocșii și catolicii am susținut să ne menținem în normele niceene, ce s-au împămîntenit de un mileniu și jumătate și anume: Paștele să fie serbat în prima duminică, ce urmează lunii pline de după echinocțiul de primăvară. Dar au ripostat africanii: «Bine, după echinocțiul de primăvară. Dar nu uitați că, atunci cînd la Dvs., cei din emisfera nordică a pămîntului, este echinocțiul de primăvară, la noi este cel de toamnă¹⁵. Situația din timpul Sinodului de la Niceea (secolul al IV-lea), cînd Biserica se afla numai în jurul Mării Mediterane, nu mai corespunde cu situația de astăzi. Trebuie găsită o altă normă».

Au ripostat și americanii, zicînd: «Bine, să serbăm Paștele după prima lună plină de primăvară, dar care este această lună, căci nu uitați, europenilor, următorul caz. Să presupunem că luna plină a căzut sîmbătă 21 martie. După tradiția niceeană, a doua zi, duminică 22 martie, serbăm Paștele. Dar (Dvs. uitați că, atunci cînd la Dvs., în Europa, este 21 martie, la noi în America este 20 martie¹⁶. După tradiție, luna plină de la 20 martie nu este pascală, ci trebuie s-o așteptăm pe cea următoare, de la 18 aprilie. Această duminică de după 18 aprilie este duminica Paștelor. Vedeți, dar că, situația Bisericii creștine din zilele noastre nu mai corespunde cu cea din veacul al IV-lea și de aceea,

10. Τὸ κοινὸν ἄγιον Πάσχα τῆς Χριστιανοσύνης, 'Β οἰκουμενικὸν Συμπόσιον, Atena. 11 iunie 1969.

11. Prima acțiune, întreprinsă de către Consiliul Ecumenic al Bisericilor, a fost îndată după începerea Conciliului II Vatican și anume în 1963, cînd s-a cerut tuturor Bisericilor membre, să comunice cum ar vedea o fixare comună pentru toți creștinii a datei Paștelor, la care Biserica Ortodoxă Română a răspuns printre cele dintîi. Cf. Revista B.O.R., pe mai 1963.

A doua acțiune a C.E.B. a fost în 1965, cînd a trimis, tuturor Bisericilor membre, un chestionar mai amănunțit, cu privire la fixarea unei date comune a sărbătorii Paștelor.

12. De la 16 la 20 martie 1970, în localul Centrului Ortodox al Patriarhiei ecumenice din Constantinopol, unde a avut loc și cea de a patra conferință panortodoxă din 1968.

13. După închiderea consultației de la Chambesy, a doua zi a fost Duminica Floriilor. Am vizitat mai multe biserici din Geneva, catolice și protestante. La catolici, prin împărțirea ramurilor verzi, Duminica Floriilor avea un caracter sărbătoreț mai pronunțat. La protestanți, neexistînd împărțirea ramurilor, Duminica Floriilor era o duminică obișnuită.

14. Lucas Vischer este directorul secretariatului Comisiunii «Falth and Order» din Consiliul Ecumenic al Bisericilor.

15. În această privință, să se vadă manualele de astronomie și de geografie.

16. Linia de demarcație între America și Eurasia se află în Oceanul Pacific.

necon condiționat, trebuie găsite normele, care să corespundă situației de astăzi a Bisericii creștine.

Recunoscînd în parte justetea obiecțiunilor de mai sus¹⁷, atunci s-a pus chestiunea aflării unei alte norme, care însă să nu se depărteze nici de tradiția milenară a Bisericii creștine în ce privește sărbătorirea Paștelor. În consecință, s-a propus ca duminica Paștelor să fie aceea care să se apropie cel mai mult de data la care Mîntuitorul Hristos a fost răstignit și a înviat. După părerea celor mai mulți cercetători¹⁸, care s-au ocupat de anul și ziua morții Domnului, data sfintei Sale învieri ar fi cea de la 9 aprilie, anul 30. Atunci duminica Paștelor să fie prima duminică ce cade după 9 aprilie. Delegațiile ortodoxe și catolice n-au obiectat nimic contra acestei propuneri. Cele care s-au opus au fost mai mult cele protestante, invocînd motivul că există autori, dintre cei cu mare autoritate, care susțin ca dată a învierii Domnului ziua de 3 aprilie¹⁹. Fiindcă s-ar naște discuție pe această temă, delegațiile protestante au opinat ca să se adopte o altă normă pentru fixarea datei Paștelor, care să nu întîmpine nici o opoziție din partea vreunei confesiuni.

Atunci s-a propus ca dată pentru sărbătorirea în comun a învierii Domnului, duminica a doua sau a treia din luna aprilie. Această duminică a doua sau a treia din aprilie (12—18 aprilie), ca dată fixă pentru sărbătorirea învierii lui Hristos, ar avea cei mai mulți sorți de izbîndă, deoarece așază Paștele nici prea tîrziu după echinocțiu, dar nici prea mult mai înainte de luna plină, ce urmează echinocțiului de primăvară. Din fericire, este data propusă de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și susținută de către reprezentantul ei, semnatarul acestor rînduri, la consultația de la Chambesy-Genève.

Discuțiile consultației de la Geneva au fost sintetizate într-un protocol care, după ce va trece prin comitetul de direcție al Comisiei Faith and Order, din Consiliul Ecumenic al Bisericilor, va fi înaintat tuturor Bisericilor membre spre a-și da avizul asupra cărei propuneri ar înclina să-și fixeze alegerea. După primirea răspunsurilor de la Bisericile membre, Comitetul de conducere al Comisiunii Faith and Order, probabil că, va mai ține o consultație pentru fixarea tuturor Bisericilor asupra uneia dintre propunerile amintite mai sus, după care ar urma să se ia o decizie definitivă.

Problema fixării sărbătorii Paștelor la o dată comună pentru toți creștinii de pe fața pămîntului, desigur, va mai cere timp, pînă să fie soluționată definitiv, dar din spiritul manifestat la consultația de la Geneva în luna martie 1970, avem speranța că ea a apucat pe o cale bună.

Pr. Prof. ATH. NEGOIȚĂ

17. Zicem în parte, căci s-ar putea accepta de toate Bisericile creștine, ca dată a echinocțiului de primăvară, ziua indicată de meridianul ce trece pe lângă Ierusalim, locul unde s-au desfășurat evenimentele, ce au dat naștere sărbătorii Paștelor.

18. Să se vadă bibliografia necesară la: Dr. V. Gheorghiu, *Anul și ziua morții Domnului nostru Iisus Christos*, 1925.

19. Să se vadă referatul lui M. Dibelius și W. Köhler intitulat: *Geschichte über die Frage nach dem Todestag Jesu* (November, 1923), aflat în dosarul de la Universal Christian Council.

BISERICA ȘI ATRIBUTELE EI

I. *Ființa Bisericii.* — În Ortodoxie, Biserica nu este numai colectivitate, ci o viață divino-umană, continuarea vieții lui Hristos în credincioșii Săi, care, prin puterea Sfântului Duh rămân în comuniune cu El. A aparține Bisericii este egal cu a participa la această viață divino-umană, căci Biserica este mai precis trupul tainic al lui Hristos.

Biserica este, în plus, pe pământ, locul unde se realizează acțiunea Împărăției lui Dumnezeu, Împărăția lui Hristos, templul sfânt în Domnul, în care și pe care noi am fost zidiți «într-o locuință a Duhului».

În rugăciunile liturgice ale Bisericii Ortodoxe se subliniază faptul că Hristos a îndeplinit opera de mîntuire ca să întemeieze Biserica. «Fiu al Ziditorului care (El însuși), este fără de început, Dumnezeu întrupat și Domnul, născut din Fecioară, ni s-a arătat ca să lumineze ceea ce era întunecat, să adune ceea ce era împrăștiat». «Întinzînd miinile pe cruce Tu ai unit toate popoarele și ai arătat o Biserică acelor care Te laudă, o Atotputernice Stăpîne».

Aceste idei sînt de asemenea puse în raport cu sărbătoarea Cincizecimii : «Cînd Cel Preainalt a coborît pentru a amesteca limbile, El a despărțit popoarele ; cînd a trimis limbile de foc, El îi chema pe toți la unitate ; într-un glas noi mărim pe Sfîntul Duh».

Altfel spus, efectul Sfîntului Duh la Cincizecime a fost întemeierea unității în Hristos, ceea ce nu este altceva decît Biserica.

Biserica fiind trup tainic al lui Hristos, este consecința întrupării lui Hristos. Pentru aceasta Ortodoxia accentuează dogma întrupării Domnului, umanitatea Sa divină și în consecință ideea de theosis a omului ¹.

În natura umană a lui Hristos era înțeleasă întreaga umanitate, căci cu toate că apare într-un chip multiplu, pluritatea persoanelor formează un tot esențial, un organism. Pe acest organism, Hristos ca al doilea Adam l-a recapitulat în umanitatea Sa. În primul adam umanitatea era căzută, despărțită de Dumnezeu ; Hristos s-a făcut cap al umanității, readucînd-o la unire cu Dumnezeu în El și prin El. Această nouă umanitate divină este Biserica formînd una din două, după cum Dumnezeu este Unul în Treime.

Sfințirea omului se împlinește prin intrarea liberă în viața divină și participarea la ea.

1. Mitropolit Serafim, *L'Église Orthodoxe*, p. 45.

Biserica este viața celor ce cred în Dumnezeu, în Treime și ea este viața acestui Dumnezeu și credincioși peste care se revarsă valuri ale harului Sfântului Duh, în credincioșii în care și prin care ea acționează².

II. *Atributele Bisericii.* — Conform simbolului Niceo-Constantinopolitan Biserica este: Una, Sfântă, Catolică și Apostolică.

Biserica Una. — Domnul și Mântuitorul Iisus Hristos este singurul cap al Bisericii. El îi este capul iar ea nu poate avea decât un singur trup (Colos. I, 18). Noi toți prin botezul într-un singur Duh, am devenit un singur trup (I Cor. XII, 13). Unitatea Bisericii este o unitate organică. O mărturisesc aceste cuvinte ale Apostolului Pavel: «Din El tot trupul bine alcătuit și unit prin felurite legături întăritoare și prin lucrarea ce îndeplinește fiecare membru în măsura ce-i este dată, capătă creșterea pentru întărirea sa însăși în iubire» (Efes. IV, 16) «căci prin Hristos prin care tot trupul bine pregătit și unit prin legături și încheieturi, își face creșterea pe care i-o dă Dumnezeu» (Colos. II, 13).

Modelul unității credincioșilor în Biserică nu este altul decât unitatea celor trei ipostaze în Dumnezeu.

Hristos s-a rugat în acești termeni: «ca ei toți să fie una. După cum Tată Tu ești întru Mine și Eu întru Tine, fă ca ei să fie una în Noi» (Ioan XVII, 21).

Conștienți de unitatea lor în dragoste, credincioșii mărturisesc de asemenea o singură credință «să ne iubim unii pe alții ca într-un gând să mărturisim pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh».

Unitatea Bisericii se realizează nu numai prin faptul că credincioșii se adună la un loc ci, și prin aceea că dezvoltându-se în organismul Bisericii, ei i se încorporează și participă la viața divino-umană.

Astfel considerată din punct de vedere al unității Biserica este unicul trup al lui Hristos, unitatea multiplă în Hristos a credincioșilor care nu sînt uniți printr-o legătură exterioară, mecanică, ci interior în virtutea dragostei vii și prin harul Sfântului Duh, care i-a făcut să se nască din nou, care i-a încorporat la trupul tainic al lui Hristos.

Biserica una a lui Hristos nu cuprinde numai pe credincioșii care trăiesc acum pe pămînt, ci și pe cei ce au răposat în dreapta credință.

Biserica una este unitatea Bisericii pămîntești și cerești; una nu se desparte de alta. Moartea nu este în măsură să rupă legătura care unește pe toți creștinii.

Această unitate este minunat exprimată în rugăciunea euharistică din Liturghia Sfântului Vasile cel Mare: «Iar pe noi pe toți, care ne împărtășim dintr-o piine și dintr-un potir, să ne unești unul cu altul prin împărtășirea Sfântului Duh, și pe nici unul dintre noi să nu ne faci a ne împărtăși cu sfîntul Trup și Sînge al Hristosului Tău, întru judecată sau întru osîndă, ci să aflăm milă și har împreună cu toți sfinții care din veac bine Ți-au plăcut Ție: cu strămoșii, părinții, patriarhii, proorocii, apostolii, propoveduitorii, evangheliștii, muceni-

2. *Idem*, p. 46.

cii, mărturisitorii, dascălii și cu tot sufletul drept ce s-a săvârșit întru credință».

Cei morți sînt și ei de asemenea membre și fii ai Bisericii și aparțin acestei unice legături a credinței, a dragostei și rugăciunii.

În unitatea sa esențială, Biserica Ortodoxă admite existența bisericilor autocefale. Pentru ea important este unitatea interioară, cea a duhului, a tradiției, a credinței, a dragostei și a rugăciunii. Bisericile autocefale nu sînt decît membre ale unicei Biserici, cea universală, singurul trup tainic al lui Hristos.

2. **Biserica este sfîntă fiindcă ea este trupul Fiului lui Dumnezeu.** Hristos însuși s-a dat pentru ea ca s-o curățească și s-o sfințească prin cuvînt în botezul apei. El a voit de altfel să-și procure o Biserică, care să răspîndească, să iradieze curățenie, fără pată, fără sbircitură sau altceva de acest fel, ci sfîntă și fără prihană (Efes IV, 26—27). Diferitele trepte ierarhice așezate în Biserică «sînt destinate ca să desăvîrșească pe sfinți în lucrul slujbei celei pentru zidirea trupului lui Hristos» (Efes. IV, 12). Credincioșii lui Hristos trebuie de asemenea să «participe la sfințenia Lui». (Evrei XII, 10). Biserica este Biserică sfîntă, pentru că Sfînt este Harul Sfîntului Duh pe care Biserica îl distribuie prin Sfintele Taine.

Toți credincioșii «au fost pecetluiți cu Duhul Sfînt cel făgăduit» (Efes. I, 13). Pentru aceasta ei sînt «temple ale Sfîntului Duh».

În sînul Bisericii sînt drepti și păcătoși. Aceasta nu-i știrbește cu nimic sfințenia ei. Precum Dumnezeu-Omul care a luat păcatele noastre asupra Sa a rămas El însuși străin de păcat, așa e și Biserica sfîntă și fără pată cu toate că are păcătoși în sînul ei»³.

Sfînțenia absolută aparține lui Dumnezeu⁴.

Dacă spunem că sîntem fără de păcat, ne înșelăm pe noi înșine și adevărul nu este în noi (I Ioan I, 8).

A treia însușire a Bisericii este *universalitatea*. Aceasta are mai întîi un sens extensiv: Biserica este universală, întrucît e destinată tuturor popoarelor, nu numai unui popor ales, ca sinagoga iudaică⁵.

Din primele veacuri s-a dat Bisericii atributul de catolică. Biserica înțelege prin aceasta unitatea sa colectivă, adică unitatea organică a tuturor credincioșilor încorporați la trupul lui Hristos, oricare ar fi numărul lor⁶.

Catolicitatea are un sens intensiv cuprinzînd și exprimînd comuniunea frățească în Domnul a tuturor creștinilor, legați și întăriți în această comuniune prin puterea dragostei și prin hristocentrism; participarea la trupul tainic al lui Hristos, care este Biserica⁷.

Aspectul caracteristic al catolicității este unitatea, restabilită în Hristos, a oamenilor care intră în componența trupului Său, unitate metafizică a umanității mintuite în întruparea Logosului și prin opera

3. *Teologia dogmatică și simbolică*, p. 785—786.

4. *Ibidem*.

5. *Ibidem*.

6. Mitropolit Serafim, *op. cit.*, p. 49.

7. *Teologia dogmatică și simbolică*, p. 767—768.

de mîntuire pe care a desăvîrșit-o Hristos⁸, cum o spunea și Apostolul Pavel că trupul lui Hristos este plenitudinea celui ce plinește toate în toți (Efes. I, 23). Pentru aceasta Biserica este prezentă pretutindenea unde se află capul.

Sfîntul Policarp exprima plastic acest adevăr prin cuvintele «după cum în jertfa euharistică Hristos este prezent întreg, tot așa fiecare comunitate bisericească este plenitudinea trupului lui Hristos; acolo unde este Iisus Hristos, acolo este și biserica universală»⁹.

Unitatea catolică este produsă de Harul Sfîntului Duh și de iubirea dezinteresată și unificatoare pe care și-o manifestă credincioșii. Universalitatea Bisericii nu este decît o consecință a catolicității sale. Ea era deja Biserica catolică atunci cînd nu consta decît într-un mic număr de membri și de comunități întemeiate pe apostoli și va rămîne Biserica catolică pînă atunci cînd se va împlini profetia lui Hristos care vorbește despre o turmă și un păstor.

Biserica este catolică și pentru că ea vrea să ierte și să îmbrățișeze toate domeniile vieții, tot ansamblul de activitate umană și să readucă la Dumnezeu întreaga lume.

Această lume a noastră, cu tot conținutul său, cu boacățiile sale, cu valorile sale trebuie să fie readusă «recapitulată» în Biserica prin Hristos, ca Dumnezeu să fie totul în toți. Scop final: a reuni totul, cerescul cu pămîntescul sub un singur cap, Hristos (Efes. I, 10). În prezent această catolicitate universală a Bisericii încă nu este reală, ci numai o posibilitate, o necesitate¹⁰.

Apostolicitatea în aceeași măsură caracterizează Biserica în esența sa. Ea este construită pe temelia apostolilor și a profetilor (Efes. II, 20). Ea mărturisește și învață aceeași credință pe care o anunțau Sfinții Apostoli și-și reamintește neîncetat cuvîntul apostolic: «dacă noi înșine sau un înger din cer v-ar propovădui altă evanghelie decît cea pe care ați primit-o de la noi, acela să fie anatema (Galat. I, 8).

Apostolicitatea Bisericii Ortodoxe se arată și în așa-numita succesiune apostolică a ierarhiei, conform căreia harul episcopiei curge fără întrerupere de la Apostoli prin episcopii timpurilor trecute pînă la cei de azi. Biserica e deci apostolică, avînd plenitudinea harului, hirotonie ca mijlocitor al harului celorlalte taine și învățătura revelată, de la apostoli¹¹.

*

Recent, teologia ortodoxă rusă, în special, a insistat asupra caracterului cosmic al Bisericii. După această concepție Biserica este o realitate cosmică, care cuprinde întreaga creatură fiindcă întreaga natură este cuprinsă în om.

8. Mitropolit Serafim, *op. cit.*, p. 49.

9. Sf. Policarp, *Epistola către Smirneni*.

10. Mitropolit Serafim, *op. cit.*, p. 50.

11. *Teologia dogmatică și simbolică*, p. 788.

Omul este microcosmosul ; în el se reunesc toate treptele de existență a lumii create, și a lumii spirituale. Acest microcosmos este în om. Coroana creațiunii a fost omul care creațiune luându-l drept cap (pe om) va intra în legătură cu Dumnezeu și viața divină.

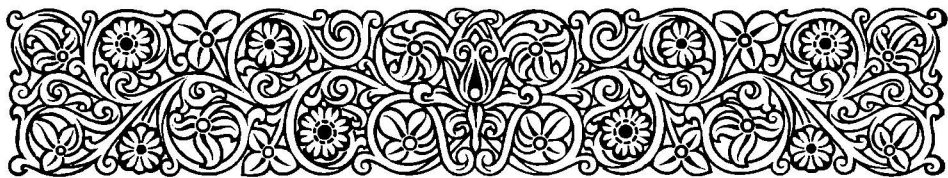
Pentru aceasta întreaga lume a fost atinsă de ravagiile ce rezultă din căderea primilor oameni.

În Epistola către Romani, Apostolul Pavel scrie aceste cuvinte bine cunoscute : «creatura întreagă a fost supusă deșertăciunii nu de voia sa, ci după voia celui ce a supus-o... căci știu că toată făptura suspină împreună și suferă pînă acum durerile nașterii. Totodată îi rămîne nădejdea că și însăși această făptură va fi izbăvită de robia stricăciunii, ca să guste din libertatea cea slăvită a fiilor lui Dumnezeu. De asemenea făptura cu o vie dorință așteaptă descoperirea acestei slave a fiilor lui Dumnezeu» (Romani VIII, 20, 22, 21, 19).

Prin om, fluviile harului divin trebuie să pătrundă întreaga natură.

În această eclesiologie rolul important îl are întruparea Logosului. Devenind om, îmbrăcînd natura umană, Logosul s-a unit în întregime cu cosmosul. În Omul-Dumnezeu, cosmosul este sfințit și chemat la îndumnezeire.

Pr. ILIE D. NEGOIȚA

„PROBLEMA OMULUI“ ÎN CADRUL ANTROPOLOGIEI CONTEMPORANE

În cursul lunii iunie 1969 au avut loc «Zilele teologice ortodoxe de la Paris». Între comunicările — asupra antropologiei — care au fost susținute atunci, Profesorul grec Nikos A. Nissiotis, director al Institutului ecumenic de la Bossey, a susținut o comunicare despre *Problema omului*, în care sînt analizate unele tendințe dominante ale antropologiei științifice contemporane situînd mesajul teologic al omului într-o interdependență care justifică pe autor să vorbească de «dimensiunea profundă a omului ca persoană responsabilă față de Dumnezeu».

Pentru actualitatea pe care o prezintă ideile dezvoltate de Profesorul ortodox Nikos A. Nissiotis în comunicarea sa — intitulată *Problema omului* și subintitulată *Evaluarea teologică a unor curente contemporane* — vom rezuma conținutul comunicării sale (după textul publicat în revista «Contacts», XXII-e Année — no. 69, 1-er trimestre 1970, p. 7—31), stăruind îndeosebi asupra pasajelor importante.

*

Într-o scurtă *introducere*, Prof. Nikos Nissiotis arată că în fiecare epocă gîndirea filozofică și științifică își formează o idee despre om, despre ființa lui, despre funcțiunile lui sociale și despre locul care-i este acordat înăuntrul oricărui sistem filozofic, economic și social, iar antropologia cristalizează gîndirea abstractă și reflecțiile științifice și pozitive ale cercetărilor experimentale din fiecare epocă. În acest fel se formează ideea populară despre om în general, care se reflectă în existența zilnică și este alimentată de curentele intelectuale și științifice manifestate prin artă și știință.

Însă ca revers al acestei situații, problema omului animă la rîndul ei toate cercetările filozofice și științifice al căror punct de referință este. În acest fel «problema omului» recapitulează în ea orice activitate intelectuală, științifică și practică.

Dacă aceasta este valabil în general, pentru vremea noastră se poate spune că mutația radicală produsă în domeniul științific și în cel al cercetărilor biologice asupra omului a dus la schimbarea profundă a înțelegerii omului, schimbare care îndeamnă pe omul contem-

poran să se redefiniească, prin participarea sa directă la darurile și binefacerile progresului tehnic care transformă structura vieții zilnice.

Prof. Nikos Nissiotis socotește că, în această perspectivă, «problema omului» devine imensă și că antropologia trebuie să țină seama de toate curentele filozofice și științifice și să procedeze la o analiză sociologică a condițiilor de viață.

În continuare, Prof. Nikos Nissiotis semnaleză la început unele aspecte ale schimbării intervenite în zilele noastre în înțelegerea omului, apoi se oprește asupra problemei «identității» omului, pentru ca la sfârșit să încerce o precizare teologică asupra acestei schimbări în înțelegerea omului.

*

I. — *Cîteva aspecte ale felului nou în care se pune astăzi «problema omului».* — În cadrul relației dintre contemplarea filozofică și dintre științele pozitive, știința experimentală în domeniul biologic și anatomic s-a dezvoltat în momentul în care prevalau tendințele filozofice din care lipsea orice postulat metafizic. Adică orizontalismul pragmatismului filozofic coincide cu emanciparea cercetării științifice prin autonomia sa funcțională. Ca urmare nu mai există transcendența care să poată defini omul și să poată pune problema naturii omului în afara mecanismului biologic; și nici nu mai există valori apriorice care să dea sens profund vieții umane și direcție fermă vieții individuale și comunitare. De aceea, așa cum se constată în teatrul și arta contemporană, nu ne mai aflăm în fața unui chip al omului, fără legătură cu o dimensiune de profunzime care să-l caracterizeze ca om.

Cu alte cuvinte, spune Prof. Nikos Nissiotis, în acest curent se întrevede în chip indirect că, încet-încet, orice doctrină religioasă sau metafizică despre om este înlăturată cedînd locul unui gol în care omul își ia destinul în mîini, lucrează și prepară viitorul său prin mijloace proprii și prin activismul său autonom. Adică totul apare orientat spre un viitor mai dezvoltat decît prezentul și fără referințe la trecutul «depășit». Din aceasta reiese că, atunci cînd este vorba de cadrul în care se poate pune «problema omului» și a destinului său, cercetarea științifică a viitorului înlocuiește credința religioasă. Pentru că o lume desacralizată implică o antropologie științifică din care orice transcendență este exclusă.

În această situație atenția se îndreaptă spre ceea ce constituie omul însuși, dincolo de orice postulat religios, filozofic sau etic. De aceea problemele antropologiei clasice — ca cea a conștiinței, a legăturii între corp și suflet, a credinței omului și a morții lui nu mai rețin spiritele astăzi. În schimb, omul se interesează aproape exclusiv de problemele relațiilor dintre autoritate și libertate personală, de conflictele dintre rase, dintre națiunile bogate și sărace, dintre individ și societate, dintre continuitatea istorică și revoluție.

Se poate generaliza că este vorba de un proces de eliberare a omului prin progresul științific care îl va duce, cu ajutorul dezvoltării economice, la realizarea unei societăți noi. În acest proces de elibe-

rare însă nu mai există esență profundă, ontologie a omului, elemente invizibile și insesizabile în om, elemente care să-l califice ca om.

Cu aceasta se ajunge la schimbarea cea mai semnificativă, din punct de vedere teologic în antropologia științifică și populară modernă, întrucât negarea oricărei antropologii ontologice ne îngăduie să constatăm rezultatele științei pozitive în veacul nostru. De o parte progresul tehnologic, de altă parte progresul experimentărilor pe corpul omenesc — progres care nu cunoaște limite — și posibilitatea de a defini orice funcție psihică, intelectuală sau emoțională a omului, pornind de la compoziția materială a corpului omenesc, — toate acestea deschid perspective noi atunci când este vorba de a înțelege pe om și natura lui. Adică «totul este natural» în natura omului; nu există supranatură, element supranatural fundamental. «Materia este matricea existenței umane».

Trebuie însă precizat, spune Prof. Nikos Nissiotis, că noțiunea de materie a devenit cu totul diferită de conținutul ei în trecut, datorită studiilor de biochimie și biologie moleculară. Materia este locul, principiul, substanța dinamismului vital; ea dă omului putința vieții conștiente și putința de a deveni inteligibil.

În această perspectivă *homo naturalis* pare a fi o compoziție mecanică, dar care se depășește permanent prin capacitățile naturale, înăscute, inerente compoziției sale foarte complexe, depășind simpla noțiune funcțională de organism mecanic. Pentru aceasta știința vorbește încă de un *organism psihosomatic*; însă «*psyhi*» nefiind înțeles în sens metafizic — ca «*nus*» sau «*ratio*» —, ci ca funcțiune implicit conținută în compoziția materială proprie omului.

După interpretarea omului de către știința actuală «*psyhi*» nu constituie o parte din ființa umană opusă materialității sale, ca în dualismul filozofiei clasice; și nici ca o parte implantată în corpul omenesc după crearea sa materială, cum pretinde o greșită antropologie creștină întemeiată pe exegeza eronată, limitată doar la cartea Facerii.

În limbaj științific, *psihosomatic* indică faptul că în om totul este dat în același timp, că totul este dat ca atare și că deci totul este natural. Acest «natural» conține în el toate calitățile care fac ca apoi omul să apară ca o ființă însemnată prin ceva supranatural, care supranatural nu este altceva decît dezvoltarea ulterioară a darurilor naturale ale materiei care constituie omul, chiar dacă această ființă naturală comportă un mecanism foarte complex.

Ca orice știință pozitivă, antropologia științifică — sub influența metodei experimentale (fondată pe date precise, pe fapte determinate de un context supus observației și verificării), în care omul devine obiect de cercetare ca organism mecanic — își îndreaptă interesul asupra situației concrete a omului ca produs al unei eredități explicabile, al unor condiții sociale și economice și al unor reacțiuni psihologice proprii fiecărei rase. Antropologia științifică nu se mai preocupă de trăsăturile generale, care ar constitui acel *humanum* ca esen-

ță profundă a oricărei existențe omenești; căci, nemaiîntrupînd o idee prestabilită, omul este ceea ce este datorită constituției sale biochimice, moleculare și a responsabilităților sale cerebrale, și el manifestă ceea ce este, reacționînd la mediul său, dînd la iveală prin aplicarea lor toate calitățile datorite compoziției sale biologice.

Adică, în loc să studieze emoțiile, idealurile, arhetipurile — ca chip exemplar al unui *om generalizat*, ca ființă cu trăsăturile particulare care ar fi mărturie a naturii sale profunde —, antropologia științifică se preocupă de rezultatele cercetărilor biochimice ale compoziției materiale a omului, de reacțiunile lui psihosomatice și aproape mecanice, datorite datelor concrete ale ființei sale biologice, mediului său social, apartenenței sale etnice și rasiiale, și situației sale economice. O astfel de antropologie este deci mai degrabă o reflecție asupra unor date statistice, stabilite în condiții diferite, cu relațiile care decurg din această situație, decît o reflecție asupra omului și asupra persoanei sale.

Această situație ne pune îndeosebi în fața a două probleme: una referitoare la *experimentarea biologică și medicală* în vederea descoperirii mijloacelor prin care să fie influențate sau ameliorate datele compoziției psihosomatice a omului; și alta referitoare la *informarea și educarea omului* pentru a-l face să conlucreze la transformarea cadrului său de viață și a mediului său social, dezvoltînd astfel capacitățile sale, ridicînd nivelul său de trai și acționînd pentru dezvoltarea sa economică și tehnică. Aceste două probleme principale pentru situația omului actual stau la baza oricărei reflecții antropologice.

În continuare, Prof. Nikos Nissiotis analizează diferitele aspecte pe care le crează concepției antropologice moderne aplicarea metodei științifice a experimentării medicale și biologice. Astfel, în stadiul cînd se pot transplanta toate organele corpului omenesc (în afară de creier), fără a fi afectată identitatea persoanei umane ca ființă conștientă, omul devine un obiect studiat ca mecanism pur funcțional. Primejdia aplicării acestei metode experimentale începe atunci cînd duce la reacții psihice care tulbură personalitatea umană. Și această primejdie devine și mai reală, întrucît se constată că fiecare individ reacționează în alt fel la aceeași experimentare, pentru că, de fapt, fiecare ființă umană are ceva unic, strict personal.

După aceasta, Prof. Nikos Nissiotis concludde că omul nu poate fi cu ușurință generalizat și considerat ca un obiect simplu pentru experimentări. Deoarece faptul unității psihosomatice a omului arată că latura sa psihologică formează una cu personalitatea sa care rămîne insesizabilă pentru metoda științifică.

De aceea metoda experimentării pur pozitive comportă și o problemă de ordin moral, mai ales cînd este vorba de biologia moleculară, care pornește de la principiul că este cu neputință manipularea patrimoniului genetic uman și socotește că — suprimînd trăsăturile negative ale eredității — se poate ajunge la zidirea unei societăți noi, concepute după un plan prestabilit. În acest fel medicina experimen-

tală, biologia moleculară și biochimia ajung să se întâlnească cu sociologia, economia și cu politicul.

Însă în momentul în care folosirea tuturor acestor căi depășește cadrul de terapeutică individuală, pentru a se extinde la societatea modernă, se merge spre crearea supraomului conceput ca «homo oeconomicus» după principiile celei mai mari eficacități tehnice și al celei mai mari productivități economice posibile.

După expunerea aspectelor ce decurg din aplicarea metodei experimentării, Prof. Nikos Nissiotis demonstrează că asemenea deficiențe și primejdii pot fi întâlnite și în domeniul informării și educării omului. În acest caz, el are în vedere informarea — educarea care se face prin mijloace de comunicare în masă, care constituie un exemplu de educare tehnocratică.

Într-adevăr aceste mijloace influențează direct spiritul omului care ascultă fără a putea pune întrebări; el primește informarea fără a putea reacționa. Adică orice educare cu caracter general, prin presă și prin alte mijloace de comunicare, constituie o manipulare a omului, întrucât ea este modelată, unilaterală și mecanizată. Aceasta are ca rezultat lipsa de efort din partea omului de a se educa, slăbirea personalității și dependența de educația mecanizată, aceeași pentru toți.

Omul continuă să gândească și ajunge să cunoască mai ușor pe planul descriptiv și cantitativ, dar riscă să piardă dorința de a profunză, de a aprecia, de a deosebi binele de rău, pentru că «cunoașterea» lui provine dintr-o simplă informație primită de-a gata din exterior, schematizată și controlată, față de care omul nici nu mai gândește să reacționeze.

Prof. Nikos Nissiotis încheie această primă parte a comunicării sale — despre aspecte ale felului în care se pune astăzi «problema omului» în curentele de antropologie științifică — cu constatarea că chiar cei a căror gândire antropologică este din punct de vedere teoretic foarte corectă nu scapă de influența tendințelor noi în care omul este privit doar în dimensiunea sa orizontală, fără nici o referință la noțiuni religioase. Iar aceste noi tendințe antropologice se manifestă zilnic în viața majorității zdrobitoare a oamenilor.

*

II. — *Problema identității omului.* — Socotind că din punct de vedere teologic este nevoie ca noul umanism și noua idee despre acel «humanum» să fie ținute în seamă cu toată seriozitatea, Prof. Nikos Nissiotis cercetează problema despre identitatea omului și despre felul cum ajunge omul să-și precizeze identitatea.

Pornind de la constatarea că schimbarea survenită în cercetarea antropologică modernă este consecința unui proces cu origini în «explozia progresului tehnic, a științelor pozitive și a societății de consum», Prof. Nikos Nissiotis afirmă că această schimbare are drept urmare faptul că omul modern este lipsit aproape total de dorința de a gândi asupra a ceea ce îl constituie, adică este lipsit de interesul de

a avea o noțiune ontologică despre om. Aceasta pare consecința unei tendințe de a reduce — sub pretextul înlăturării reminiscentelor antropologiei religioase și a fanteziilor umanistilor Renașterii — totul la starea biologică și psihosomatică a omului. Iar acel ceva care caracterizează — ca esență profundă — umanitatea omului (acel «humanum») este redus astăzi la relația conștientă și consecventă pe de o parte cu starea sa biologică, iar de pe altă parte cu starea societății căreia omul aparține.

De aceea omul trebuie să participe la dezvoltarea științifică, politică și economică a mediului său social; pentru că omul tinde să-și găsească, în această contribuție, în acest activism, în această participare la «revoluția prin dezvoltare», o identitate nouă, de îndată ce toate schemele tradiționale, religioase, filozofice, pe care și le propunea ca arhetipuri și ca idealuri, au fost depășite de progresul uman. Această concepție nouă despre identitatea omului, — care unește într-o singură ideologie activismul științific și economic, dorința de participare la revoluția socială și importanța acordată viitorului pe toate planurile —, constituie coloana vertebrală a umanismului nou, «esența» acelu «humanum».

Adică omul încearcă să regăsească identitatea sa în posibilitățile sale de dezvoltare deplină: în capacitățile pe care i le conferă poziția sa biologică, îmbunătățită prin știința medicală, și în energia și resursele din ce în ce mai mari pe care știința îi îngăduie să le smulgă materiei și naturii. Astfel se poate spune că biologia moleculară și fizica nucleară încadrează identitatea omului modern, constituind temelia aspirațiilor lui spre o lume mai bună.

Transpusă în domeniul raporturilor dintre om și natură această concepție deschide posibilitatea înțelegerii că cercetarea științifică și mașina electronică concretizează aceste aspirații ale omului, întrucât mașina electronică perfecționează capacitățile naturale ale omului. Pentru că în mașina electronică își află locul de înlăturare capacitățile matematice, logice, științifice și pragmatice ale omului cu legile, tainele și posibilitățile naturii. Fiind controlată și programată de către om, mașina aceasta marchează punctul capital al *identității omului*, adică *realitatea* cu care omul încearcă să-și dezvolte personalitatea și să înfăptuiască progresul omenirii, pentru că în mașina de astăzi se cuprind cercetarea științifică a omului și materialul naturii ambiante, — cele două elemente de seamă care încadrează identitatea omului. În acest fel gindirea umană și natura inteligibilă a lucrurilor materiale — sub ordinea omului — capătă formă în «mașina care gindește», în care coincid și se acordă intelectul uman și natura.

Așadar identitatea omului de astăzi constă în realitatea care se naște între om și natură. De aici decurg posibilitățile nelimitate ce se deschid prin aceasta omului de a se dezvolta deplin în chip autonom, într-o lume care-i pune la dispoziție materialul, adică mijloacele eficiente, și dovada capacităților ce sînt conferite omului de constituția sa naturală, psihosomatică, biologică și intelectuală.

În acest fel se poate spune că natura participă la istorie, se umanizează, iar omul participă la natură, întrucât natura devine un labo-

rator bogat în posibilități imense, iar omul descoperă aceste posibilități pentru a le da apoi o folosință corespunzătoare. În acest fel «humanum» de astăzi se întrupează în următoarea dimensiune orizontală: gândirea umană explozivă, natura inteligibilă și dinamică, iar între ele mașina care gândește jucînd rolul de mediatore exactă și infailibilă. În acest fel se precizează «identitatea» prin care omul încearcă să-și realizeze personalitatea și să înfăptuiască dezvoltarea deplină a întregii familii umane.

Și totuși identitatea omului astfel conturată pune și alte probleme. Este adevărat că schimbarea în felul de a pune «problema omului» este justificată și că progresul și dezvoltarea umană din epoca noastră au o valoare considerabilă, iar identitatea omului ca atare și realitatea istorică nu par a putea fi limitate la cadrul pus la dispoziție de acest progres. Pentru că rămîn deschise problemele aspectelor care să califice pe om și într-o dimensiune mai profundă — în dimensiune verticală, nu numai orizontală.

De aceea este nevoie ca teologia creștină să se preocupe îndeaproape de această problemă, regîdind premisele, respectînd progresul uman ca pe un semn al harului Creatorului și considerînd umanismul nou ca parte integrantă din mîntuirea în Hristos. Întrucît mîntuirea nu trebuie înțeleasă numai ca iertare a păcatelor, ci și ca un apel la o viață nouă, mai umană și ca o renaștere a lumii și a întregii creații, renaștere pe care o săvîrșește Creatorul în colaborare cu omul pe care l-a așezat rege al întregii zidiri.

*

III. — *Incercare de interpretare teologică a schimbărilor contemporane în antropologie.* — Mulți reprezentanți ai teologiei actuale încearcă să mențină legătura cu curentele revoluționare, pragmatismul, evoluționismul și optimismul antropologiei moderne. De asemenea se fac observate în acest sens semne încurajatoare ale unui reviriment al teologiei în care: speranța teologică se apropie de optimismul pur uman; secularizarea existenței umane este legitimată pe baza întrupării; adevăratul «humanum» este căutat numai în om și în opera lui; dezvoltarea corespunzînd reînnoirii întregii creații în Hristos și mîntuirii universale.

Într-adevăr teologia nu se mai poate opune — sub unghi apologetic — oricărei teorii radicale și noi cu privire la om, la evoluția lui și la afirmarea lui prin el însuși; iar radicalismele pe plan antropologic nu trebuie să fie combătute în numele lui Hristos. Pentru că este cu putință ca «umanismele îndrăznețe» să constituie un mod prin care Dumnezeu ne face cunoscut ceea ce am subestimat noi din posibilitățile umane și ceea ce n-am înțeles din mesajul evanghelic cu privire la viața pămîntească și la posibilitățile ei. Căci Evanghelia nu se preocupă numai de viața lăuntrică în Hristos și numai de mîntuirea personală, ci ea are dimensiuni universale și cosmice. Dumnezeuul credinței creștine nu este o transcendență abstractă, ci este Domnul

istoriei, al evoluției, al dezvoltării umane și al reinnoirii continui a întregii creații.

Totuși Dumnezeu nu se situează numai la sfârșitul evoluției, pentru a o binecuvînta, iar Hristos nu sfințește în chip automat orice act al omului în mersul lui spre un viitor mai dezvoltat. Pentru că la baza oricărui efort omenesc de astăzi se întîlnesc elemente de individualism și de emancipare colectivă inspirată de societatea întemeiată pe consum și pe utilitarism pragmatic.

De aceea trebuie purtat grijă ca teologia să nu se opună dezvoltării, dar să nu socotească totodată că și-a împlinit misiunea identificîndu-se cu formele de umanism evoluționar, întrucît aceste forme ignoră valoarea persoanei umane în relație cu Dumnezeu. Teologia trebuie să mențină echilibrul între o atitudine pozitivă față de progresul uman și între datoria sa specifică de a discerne semnele timpului după temeuriile sale proprii.

Pentru aceasta însă teologia trebuie să țină seama de unele principii cu caracter general care să o ferească de orice extremism.

a) Cel dintîi principiu decurge din faptul că astăzi religia a pierdut locul preponderent și central pe care-l avea în legătură cu structurile noi ale societății și cu concepția despre om. Iar în ceea ce privește antropologia, hegemonia teologiei a fost depășită de multă vreme, întrucît «umanist» are astăzi sensul de: pragmatist, realist. De aceea teologia trebuie să accepte pierderea poziției sale privilegiate ca o consecință a unei evoluții normale, care își are originea în Evanghelie.

Este inutil să se încerce restaurarea prestigiului teologiei și al Bisericii din poziția celui ce ar avea monopolul autorității spirituale, adică voind să catehizeze masele în toate domeniile vieții umane, în raport cu toate doctrinele științifice, cu toate relațiile sociale și cu toate aspectele dezvoltării. Întrucît Biserica și teologia amintesc omului identitatea lui în Hristos, grație căreia omul își dobîndește personalitatea; iar teologia — ca gîndire — însoțește această acțiune, acest eveniment. Noi nu mai sintem, din fericire, în fruntea umanismului, căci aceasta este o sarcină ce nu ne aparține. După Evanghelie noi sintem *în slujba* omului, a societății, a dezvoltării umane.

b) În al doilea rînd teologia nu trebuie să-și inchiuie că, datorită Revelației divine, ea posedă o cunoaștere mai profundă asupra omului, a evoluției lui și a compoziției lui psihosomatice, decît cunoașterea științelor antropologice aplicate.

Intr-adevăr de îndată ce științele nu pot cunoaște fondul primar al existenței biologice a omului și progresează din ipoteză în ipoteză, ar fi zadarnic să se pretindă că antropologia teologică ar poseda o cunoaștere superioară a omului ca unitate psihosomatică. Desigur teologia cunoaște «altceva» despre om, dar acest «altceva» se situează dincolo de știință și de cercetare și se referă la o altă dimensiune umană, dimensiune socotită necesară de știința pozitivă, și de omul care-și trăiește existența în societatea căreia aparține.

Iar dacă științele experimentale și biologice nu ajung să descifreze enigma omului, compoziția sa și efectele reciproce ale funcțiilor

sale psihice și somatice, ar fi fără sens ca teologii să încerce să umple acest gol științific prin Revelație.

c) Ca urmare trebuie evitată identificarea între neputința de înțelegere a omului de către știință și între neputința înțelegerii lui de către teologie. Pentru că prima se referă la ceea ce se ascunde dincolo de funcționarea psihosomatică a ființei umane (supusă metodelor de experimentare în cercetare) și de care știința nu se preocupă; în timp ce pentru teologie incompreensibilitatea omului rezidă în creație, în originea existenței umane în Dumnezeu și în recrearea lui în Hristos. De aceea între cele două feluri de incompreensibilitate nu poate fi analogie.

Știința lucrează prin explicații, prin probe de laborator, prin observarea și măsurarea efectelor și pe baza statisticilor de cazuri clinice; în schimb teologia este confruntată cu intervenția divină.

De aceea există un apofatism științific (cărui a se substituiie funcția metodei științifice) și există un apofatism teologic (care îmbracă un sens mai adânc care califică orice interpretare teologică și îi dă valoare proprie), dar ele nu sînt de același ordin și rămîn fără posibilitate de analogie între ele.

d) Pe lângă dificultatea de a stabili un punct de contact între antropologia științifică și antropologia creștină, Prof. Nikos Nissiotis demonstrează că nici «conștiința» nu mai poate servi ca bază comună de reflecție și identitate între știință și teologie. Știința consideră conștiința ca fiind condiționată de mediul social și de educația fiecărui individ și de aceea nu acceptă înțelegerea conștiinței ca glas al lui Dumnezeu în om, ca o dovadă a intervenției divine, sau ca o calitate particulară conferită omului de participarea lui la o putere transcendentă.

Ca sediu al liberei alegeri de către om între bine și rău, conștiința nu mai poate astăzi opera pe baza unei etici stabile din punctul de vedere al științei despre om, pentru că societatea nouă înlătură orice etică cazuistică și orice principiu moral imuabil, datorită faptului că omul modern încearcă să spargă cadrul principiilor moștenite în chip inconștient din trecut.

e) Pentru aceasta este zadarnic să se caute puncte de contact între speranța creștină și acțiunea omului pentru desăvîrșirea viitorului său. Pentru că acțiunea omului modern — întemeiată pe autonomie totală și pe faptele sale, și optimistă cu toate eșecurile prezente — își pune speranța în progresul uman care va ajunge să depășească orice dialectică între bine și rău și constituie o speranță antropologică alimentată de așteptarea desăvîrșirii omului în viitor. În timp ce speranța creștină, deși nu refuză nici autonomia nici progresul, are totuși o viziune eshatologică a viitorului, adică o viziune transistorică. Această speranță eshatologică se realizează în istorie, dar de fiecare dată ca o făgăduință nouă a reînnoirii pentru viitorul persoanei umane și al lumii, avînd să ajungă într-o zi la deplina desăvîrșire, «pleroma», în Dumnezeu. De aceea perspectivele speranței creștine constituie o problemă de credință și se situează în afara pragmatismului științific antropologic.

Prin precizarea acestor principii, Prof. Nikos Nissiotis a demonstrat că nu se pot stabili puncte de contact între antropologia creștină și antropologia științifică, și concludă că teologia trebuie să accepte cu bucurie această situație, care înlătură confuziile din trecut, urmînd ca atît științele despre om, cît și antropologia creștină să rămînă fidele misiunii lor proprii și să fie permanente în slujba dezvoltării umane și a formării personalităților distincte.

Numai pe această bază este cu puțință o apropiere între cele două antropologii și un dialog între științele morale și științele pozitive, ca parte a științei despre om în general, întrucît aspectul intelectual și spiritual al ființei umane este legat în chip intrinsec de cercetare și de experimentare.

*

În partea ultimă a comunicării sale, Prof. Nikos Nissiotis s-a oprit îndeaproape asupra ținutei pe care trebuie s-o adopte în vremea noastră antropologia creștină, și pentru aceasta a precizat unele considerații asupra cărora teologia ar trebui să stăruiască.

Antropologia creștină trebuie concepută pe baze solide și cu adevărat evanghelice, întrucît este vorba de o «diakonia», de o slujire a omului în vederea dezvoltării sale continue. De aceea, în lumina a ceea ce se petrece astăzi în lume, este nevoie să fie reluată studiarea Revelației biblice pentru a descoperi acolo că tot ce se întîmplă nu este negativ în raport cu vocația omului în creație. Pentru că :

1. Unirea psihomatică, așa cum este ea înfățișată astăzi de științele pozitive — adică inseparabilitatea între psihic și somatic cu prioritatea funcționării observabile și măsurabile a celulelor — nu trebuie să înspăimînte pe teologi. Ci ei trebuie să reia exegeza primelor capitole din cartea Facerii în lumina întregii Biblii, în care corpul și sufletul nu apar niciodată ca entități opuse.

Unitatea psihomatică învățată de biologie ne apără astăzi de orice înțelegere dualistă a omului pe care nimic din Revelația biblică nu o justifică. Ea eliberează corpul de sub stăpînirea unor forțe necontrolabile și pregătește, prin experiență, un viitor mai bun pentru sănătatea omenească.

2. Autonomia omului, așa cum este mărturisită și practică de științele umane, constituie un postulat indispensabil pentru munca științifică în slujba umanității. De altfel, autonomia omului îngăduie omului modern să facă față exploziei progresului tehnic și intelectual, asumîndu-și deplina responsabilitate a faptelor sale. Iar pentru creștini, mărirea omului în fața lui Dumnezeu constă în a deveni colaborator al Creatorului în acțiunea de reînnoire a întregii zidiri.

3. Pe de altă parte, teologia nu trebuie să mărturisească chipul lui Dumnezeu — una din coloanele care sprijină antropologia creștină, — nici ca o esență ontologică statică, nici ca o supranatură în om, nici ca un fapt imuabil care ar califica omul într-un mod stabil. Pentru

că chipul lui Dumnezeu constituie o relație conștientă cu Dumnezeu cel viu, Care reînnoiește umanitatea.

Chipul lui Dumnezeu nu a fost dăruit omului; ci el — chipul lui Dumnezeu — împinge încontinuu pe om la asemănarea cu Dumnezeu. De aceea omul se dezvoltă spre Dumnezeu, cu Dumnezeu, ca un «*micro-theos*» ale cărui acte sînt autonome în creație, — fără ca în aceasta să fie vorba de panteism, de iluzie cosmică ori de identitate imaginară cu Dumnezeu.

Chipul lui Dumnezeu se întrupează încontinuu în om prin faptele omului și prin relația sa constantă cu Dumnezeu, ca ființă responsabilă de actele sale autonome în fața lui Dumnezeu.

4. În acest fel, libertatea omului capătă pentru teologie o valoare de act antropocentric responsabil. Pe această bază omul află puterea de a crea și de a-și risca viața, de a da naștere la rupturi și la revoluții. Iar faptul că progresul comportă riscuri constituie încă o manifestare a harului divin care autorizează libertatea umană să fie creatoare și productivă. Întrucît libertatea — energia motrică a chipului lui Dumnezeu — nu numai că nu a fost dată odată pentru totdeauna omului, ci ea intervine în om în timpul riscurilor pe care el le întîmpină în acțiunea sa creatoare autonomă.

5. Pe de altă parte știința ajută pe om să realizeze această libertate care îl face să înțeleagă responsabilitatea sa universală.

În lumina mîntuirii universale în Hristos, chipul lui Dumnezeu depășește cadrul libertății individuale, în momentul cînd aceasta devine creatoare, cu adevărat autonomă și responsabilă în fața lui Dumnezeu. Căci chipul lui Dumnezeu nu constituie un principiu umanist, ci este puterea Duhului Sfînt în om, pe care-l face principalul motor al întregii creații și al întregii familii umane. Chipul lui Dumnezeu în om poate fi perceput în timpul actului personal responsabil al individului care lucrează ca membru al familiei universale, supra-naționale, supraculturale și mai presus de toate rasele.

Cu alte cuvinte antropologia creștină nu poate fi concepută în afara comunității universale în Dumnezeu, realizate de Duhul Sfînt pentru reînnoirea lumii. Biserica funcționează ca un canal prin care Dumnezeu transmite chipul Său oamenilor; iar acest chip nu este individual, ci colectiv și eclezial.

Pe aceasta se fondează contribuția majoră a credinței creștine și a teologiei, contribuție care îngăduie o lărgire reală a înțelegerii omului, a naturii lui și a misiunii lui în lumea contemporană.

*

Încheind comunicarea sa, Prof. Nikos Nissiotis sintetizează astfel pozițiile temei dezvoltate :

Interpretînd astfel teologia antropologică, noi vom contribui în chip pozitiv la acțiunea de dezvoltare a omului și la căutarea celui «*humanum*» pe care-l urmăresc astăzi știința și pragmatismul.

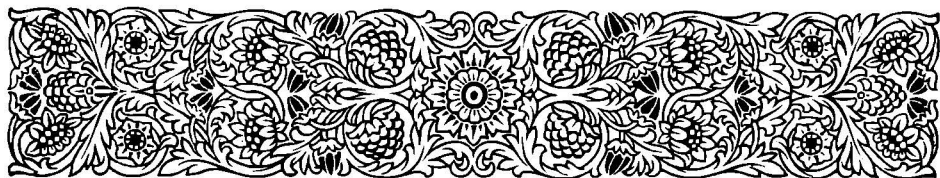
Teologia creștină trebuie să ia în serios lumea reală și să considere progresul ei ca pe o manifestare a creației divine, căci Hristos n-a învățat principii, ci ca Fiul al lui Dumnezeu El este realitatea întrupată a vieții umane. Iar omul constituie în creație un subiect unic, o figură centrală în lume; de aceea faptele lui au o valoare hotărâtoare în univers.

Omul nu este o «esență» ontologică, ci el se desăvârșește, devine ceea ce este și este ceea ce devine prin activitatea sa responsabilă. După cum Adevărul se descoperă așa cum este și nu are nevoie de calificări dinafară pentru dovedirea valorii sale, tot așa umanitatea se dezvoltă, se maturizează, se desăvârșește, adică avansează, progresează. Eșecurile, nereușitele, dezordinile care fac parte integrantă din acest progres nu trebuie să împiedice teologia să vadă misiunea sa, care este să contribuie în chip pozitiv la dezvoltarea deplină a omului, deosebind în el elementele pozitive și negative. În acest fel teologia va ajuta omului contemporan să perceapă dimensiunea sa de adâncire.

Așadar datoria antropologiei creștine — în fața schimbării cu privire la concepția despre om în științele umane și în pragmatismul popular — este să accepte pe deplin că actul uman posedă autonomia sa antropocentrică și să lucreze ca orice om să devină membru responsabil al familiei lui Dumnezeu și ca el să lucreze pentru edificarea sa. Pentru aceasta este nevoie ca omul să treacă de la individualismul său la personalitatea conștientă, participând în chip dinamic la progresul panuman. Pentru că *persoana* constituie mișcarea care face ca individul să treacă de la esența sa individuală și insesizabilă la realitatea unei vieți responsabile, pentru el însuși și pentru ceilalți, după chipul lui Hristos. Pentru că *persoana* constituie relația între ceea ce este de neînțeles și invizibil și între ceea ce se întâmplă în chip mecanic în mișcare. În acest fel insesizabilul devine personalitate și orice faptă umană dobândește prin aceasta un sens profund.

Antropologia creștină trebuie ca, având în vedere crearea acestei *persoane* în om, să încerce să restabilească contacte cu antropologia științifică, pragmatistă, antropocentrică. În această stabilire de contact, antropologia creștină trebuie să încerce să transmită antropologiei științifice dimensiunea profundă a omului ca persoană responsabilă în fața lui Dumnezeu pentru împlinirea totală a adevăratului «humanum».

Prezentare de PARASCHIV V. ION

DESPRE SARCINILE TEOLOGIEI ÎN VREMEA NOASTRĂ

Adîncirea gîndirii asupra unității lumii, care constituie caracteristica epocii contemporane din istoria lumii, a dus la încheierea unanim recunoscută ca adevăr obiectiv că omenirea intră într-o etapă nouă în care viața lumii se va dezvolta cu necesitate după principiul «că: «A trăi înseamnă a trăi împreună».

În perspectiva aceasta, Bisericile creștine — indiferent de deosebiri confesionale dintre ele — au înțeles adevărul că Biserica trăiește în lume și că nu se poate separa și nici dezinteresa de lume, de starea ei, de nevoile ei, de durerile ei, pentru că Biserica există pentru lume, pentru oameni. De aceea Biserica creștină este datoră să participe la dezvoltarea lumii, să contribuie la rezolvarea problemelor care frămîntă lumea în care ea trăiește și activează: dreptul tuturor oamenilor la viață, la pace, la bunăstare, unind pe om cu omul și făcînd să triumfe dragostea, dreptatea și cooperarea între oameni și popoare.

Pentru precizarea temeiurilor acțiunilor sale practice Biserica trebuie să folosească munca, cercetarea teologică, pentru a asigura corectitudinea pozițiilor și atitudinilor pe care ea trebuie să le ia în situații noi și pentru a uni în acțiunile sale toate eforturile membrilor ei. În acest fel teologiei se impun în vremea noastră sarcini noi.

Vom încerca să precizăm, în continuare, cum sînt justificate din punct de vedere ortodox și catolic sarcinile noi ale teologiei, întemeindu-ne pe unolo declarații și articole ale conducătorilor de Biserică, ale ierarhilor și teologilor ortodocși și catolici.

*

Începem cu precizarea poziției Bisericii Ortodoxe Române, sintetizată în declarațiile Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în unele hotărîri ale Sfîntului Sinod și în părerile teologilor înșiși despre munca lor în cadrul Bisericii.

Încă din timpul convorbirilor care au avut loc între conducătorii Bisericilor Ortodoxe care au participat la festivitățile «Mileniului Sfîntului Munte Atos», în iulie 1963, asupra «raporturilor între teologi și Biserică, în creștinismul de pretutîndenii», Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Atenagora evidențiază «colaborarea efectivă și rodnică dintre Biserica Ortodoxă Română și teologii ei», care au înțeles că, ocupîndu-se cu înțelepciunea lui Dumnezeu, nu pot face teologie decît în Biserică și pentru Biserică; că ei au libertatea de a cerceta, dar sînt obligați să se

integreze desăvârșit în Biserică. Deoarece teologia, care este și rămîne mesaj al dragostei și armoniei pe pămînt, devine anacronică dacă nu este actuală» (vezi «Biserica Ortodoxă Română», LXXXI(1963), nr. 7—8, p. 622—624).

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian declara, la Academia teologică din Sofia, în timpul vizitării Bisericii Ortodoxe Bulgare, în anul 1966 :

«Timpurile actuale au adus cu ele sarcini noi și pentru profesorii de teologie : ei au fost nevoiți să coboare din sferile teoretice pe tărîmul teologiei practice, vii, să nu mai facă — așa cum se făcea odinioară — teologie pentru teologie, ci să facă teologie pentru viață, să meargă în pas cu nevoile de manifestare în actualitate ale Bisericii. Așa se explică de ce conducătorii Bisericilor noastre Române și Bulgară, în rezolvarea problemelor pe care timpurile de față le pun înaintea Bisericii, găsesc un mare sprijin în colaborarea cu profesorii Institutelor de învățămînt teologic, atît pe plan interortodox și interconfesional, cît și pe plan pastoral-social, pentru promovarea spiritului de pace și de colaborare între popoare. Revistele bisericești române și bulgare sînt mărturie vie a acestei colaborări dinamice între Biserică și teologie» (vezi «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 453—454).

Contribuțiile teologiei românești la promovarea spiritului de pace și de colaborare între popoare, în ultimii ani, pot fi urmărite nu numai în prelucrarea temelor diferitelor sesiuni ale diferitelor organisme de lucru ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ale Conferinței Creștine pentru Pace și ale Conferinței Bisericilor Europene, ci mai ales pot fi urmărite în studiile temeinice publicate în revistele bisericești-centrale și mitropolitane. Aceste studii sînt întocmite după indicațiile Sfîntului Sinod, care urmărește să dea un temel teologic acțiunilor întreprinse de Biserica Ortodoxă Română. Extragem spre exemplificare, din hotărîrile Sfîntului Sinod, din sesiunea de iarnă din 1964 : În legătură cu Congresul profesorilor de teologie — «să se adîncească în continuare studiile asupra tuturor temelor prevăzute în Protocolul încheiat...» ; în legătură cu Conferința de la Aarhus : «În vederea adunării trienale a Comisiei pentru «Credință și Constituție», să se ia măsuri pentru studierea temei : «Creație, noua creație și unitatea Bisericii...». «Răspunzînd necesității de participare mai largă a Bisericii Ortodoxe Române la lucrările acestei comisii, se recomandă profesorilor Institutelor de teologie să elaboreze studii și articole pentru revistele centrale ale Bisericii Ortodoxe Române» (vezi «Biserica Ortodoxă Română», LXXXII (1964), nr. 11—12, p. 1176—1177 și LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 613—614 ; nr. 11—12, p. 1047—1048, 1056).

Iar cu prilejul primirii delegaților Comisiei «Credință și Constituție» în februarie 1964, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian preciza că : «teologii noștri au înțeles bine drumul pe care au mers conducătorii de culte din țara noastră și n-au precupețit nici un efort să ne ajute a crea un climat de pace și armonie între credincioși, de înțelegere și sprijin în efortul pe care-l depune poporul nostru pentru

o viață demnă, pentru o viață fericită. Teologii noștri au înțeles că nu se pot numi creștini aceia care propovăduiesc ura și învrăjbirea între oameni și au militat fără ezitare pentru teologia dragostei și a păcii între oameni...» (vezi «Biserica Ortodoxă Română», LXXXII (1964), nr. 3—4, p. 239).

Iată și acum părerea teologilor ortodocși : În timpul Comisiei pentru pregătirea celui de al doilea Congres al profesorilor de teologie ortodoxă, care a avut loc în iunie 1964, reprezentanții tuturor facultăților de teologie ortodoxe precizau ei înșiși rostul activității lor în promovarea spiritului de pace și de colaborare între popoare : «Vorbind drept, nu numai conducătorii bisericești, ci și noi, profesorii de teologie, avem o mare răspundere personală înaintea lui Hristos, învățătorul nostru suprem, ca și înaintea întregii lumi, pentru felul în care va evolua Mișcarea ecumenică, pentru natura relațiilor posibile dintre Biserica Ortodoxă și celelalte Biserici, pentru eficacitatea acțiunii Bisericilor în slujba păcii și pentru influența creștinismului în lumea contemporană... Căci lupta pentru pace, predica iubirii și cultivarea frățietății și a colaborării între oameni și popoare sînt sarcini permanente ale teologiei ortodoxe. Acestea sînt motivele pentru care noi socotim că misiunea unui Congres de teologie ortodoxă este să pună în lumină nu ceea ce desparte, ci ceea ce unește pe creștinii ortodocși și Bisericile noastre și de a manifesta atașamentul nostru comun față de aspirațiile spre mai bine ale întregii omeniri» (vezi «Biserica Ortodoxă Română», LXXXII (1964), nr. 5—6, p. 634—635).

Așadar Biserica Ortodoxă Română înțelege că sarcina ei și a teologilor ei este să caute rezolvarea problemelor care se pun omenirii de azi, nu să repete vechile soluții date problemelor care s-au pus omenirii în alte momente în trecut. Din trecutul nostru ortodox tradițional Biserica Ortodoxă de azi trebuie să păstreze principiul obligativității de a fi prezentă activ la rezolvarea problemelor ce se pun lumii în fiecare moment istoric pe care-l trăiește Biserica.

Calificativul de mari teologi dat Sfinților Părinți capadocieni se datorează faptului că ei au fost în stare să apere conținutul credinței creștine atunci cînd filozofia elenistică renăscută încerca să lichideze creștinismul ca concepție de credință și de viață. Sfinții Părinți capadocieni au știut să înțeleagă noua concepție filozofică, să o accepte în parte, iar în rest s-o înlăture, îmbogățind astfel conținutul ideologic, lărgind orizontul de trăire și mărindestindu-l social al creștinismului. De aceea sarcina Bisericii și a teologilor ei din vremea noastră constă nu numai în a rămîne fideli față de gîndirea teologică a Sfinților Părinți capadocieni, ci și în a imita deschiderea lor față de problemele sociale pe care le puneau vremea lor.

În vremea noastră se vorbește mult între creștini despre apropierea Bisericilor și despre refacerea unității creștine. Este un gînd frumos și o dorință înaltă pentru care este bine să se lucreze, fără ca să se poată spune vreodată ca s-a lucrat prea mult. Învățăturile de credință ale marilor confesiuni creștine se deosebesc în multe privințe unele de altele, din care pricină — în condițiile de astăzi — nu se poate vorbi de apropierea Bisericilor pe calea unificării dogmatice ;

dar pe temeiul unora din învățăturile de bază care le sînt comune, Bisericile creștine pot conlucra pentru înlăturarea răului moral și material din lume. De aceea năzuințele generale spre refacerea unității creștine trebuie să meargă mină în mină cu slujirea păcii între oameni și popoare, să se împletească strîns cu lupta pentru înfăptuirea marilor idealuri morale ale omenirii de pretutindeni și de totdeauna: egalitatea între oameni și popoare, iubirea de oameni, respectarea demnității umane, datoria întrajutorării frățești, lupta pentru așezarea vieții popoarelor pe temelia dreptății, bunăstării și păcii.

Azi nu mai putem sta izolați unii de alții ; nu mai putem sta izolați creștinii ortodocși între noi ; nu mai putem sta izolați creștini de creștini în general ; și nu mai putem sta izolați creștinii de ceilalți oameni. Pentru că, așa cum ne învață Sfinții Părinți omul nu este o ființă autonomă și independentă, pentru că umanitatea lui constă în primul rînd în deschiderea lui către absolut — către Dumnezeu și către nemurire ; iar în al doilea rînd umanitatea lui constă în deschiderea omului către făptura zidită după chipul lui Dumnezeu, în deschiderea către ceilalți oameni care sînt semenii săi.

Cu atît mai mult astăzi cînd progresul tehnic a desființat în mod practic distanțele dintre oameni și cînd fiecare popor se simte — într-un anumit sens — vecin cu toate popoarele din lume, trebuie să se adîncească în noi sentimentul de solidaritate și de responsabilitate generală față de soarta omenirii. Oamenii simt astăzi nevoia să se cunoască mai bine, să-și împărtășească experiența lor de viață, preocupările lor, aspirațiile lor, să se iubească și să se ajute unii pe alții. Este semnul binecuvîntat al unui umanism nou, care trebuie slujit cu fermitate și cu entuziasm. De aceea este necesară formarea unei puternice conștiințe pancreștine în legătură cu împlinirea datoriiilor pe care Biserica lui Hristos le are față de omenire.

*

Pentru a vădi caracterul unitar al poziției ortodoxe despre sarcinile teologiei în vremea noastră, adăugăm la prezentarea poziției Bisericii Ortodoxe Române și punctul de vedere al Bisericii Ortodoxe Ruse.

Urmărind să înfățișeze ținuta și scopul cercetării teologice ortodoxe din vremea noastră, Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului (*Despre sarcinile teologiei contemporane*, în «Revista Patriarhiei din Moscova», nr. 12/1969, p. 63—69) demonstrează că teologia are menirea să slujească mîntuirea oamenilor, iar studiul teologic este mijloc pentru explicarea și pentru întărirea credinței. *De aceea nu poate exista teologie fără legătură cu viața*, legătură care ferește raționamentul de posibilitatea de a lucra exagerat cu categorii abstracte, ceea ce ar duce la ruperea «pămîntului» de «cer», ori la pierderea legăturii cu Revelația, ceea ce ar deschide cîmp liber imaginației ori chiar fanteziei în cercetare.

Socotind ca model al aplicării principiului legăturii teologiei cu viața pe Sfântul Evanghelist Ioan — care a unit inspirația Dumnezeiască cu cea mai înaltă formă a creației omenești — se poate spune că în înfățișarea doctrinei despre Logos — «Care este temeliea creației», «legea lăuntrică a vieții lumii» — primul gând al Sfântului Ioan include taina dumnezeiască a Ipostasurilor treimice; dar demonstrând aceasta el nu părăsește viața, adică în extazul lui duhovnicesc nu se rupe de realitatea care-l înconjoară. Pentru că, pătrunzând în tainele Dumnezeirii, Sfântul Ioan Evanghelistul află în ele înțelesul și legea lăuntrică a creației și a vieții — ca viață a lumii și ca viață a omului. Așadar unirea «cerului» cu «pământul», a teologiei cu viața în teologia Sfântului Ioan Evanghelistul a precizat principiul veșnic al adevăratei teologhisiri creștine a mântuirii, în care teologia iubirii constituie cu adevărat baza raporturilor între oameni.

Urmărind însă aplicarea principiului unirii teologiei cu viața în diferite perioade ale istoriei dezvoltării teologiei, se poate spune că:

În perioada patristică gândirea teologică s-a format sub influența necesității de apărare a creștinismului de lumea păgână în afară și de influența nesănătoasă a ereziilor înăuntru, ceea ce a dus la apariția teologiei care corespundea nevoilor Bisericii. Meritul principal al teologiei patristice constă în faptul că în dezvoltarea ei nu s-a rupt de Tradiția apostolică, că s-a întemeiat pe Revelație și că a răspuns problemelor vieții.

În perioada care începe cu veacul al VIII-lea și se caracterizează printr-o scădere a culturii spirituale, teologia creștină a manifestat schimbări calitative, îndeosebi prin renunțarea la sarcina de a sluji Bisericii și prin ruperea de viață a ajuns la forma de teologie scolastică. De acest păcat al renunțării la principiul unității teologiei cu viața creștină s-au făcut vinovați și teologii apuseni și cei răsăriteni; în afară de puține excepții care au creat bazele adevăratei teologii și au făcut să renască tezaurul gândirii patristice.

Cu veacul al XV-lea începe apusul scolasticii și se naște mișcarea intelectuală a umanismului, în timpul căreia în teologie au avut loc importante schimbări calitative, atât în domeniul metodei de cercetare cât și în privința orientării generale a studiilor teologice, al căror întemeietor a fost Erasmus de Rotterdam.

Urmările scolasticii s-au făcut însă simțite îndeosebi în pregătirea Reformei, care la rîndul ei a pregătit terenul pentru curentul raționalist și pentru filozofia deistă. Punînd la baza teologiei principiul negării Tradiției și al interpretării libere a Sfintei Scripturi, Reforma a pierdut caracterul bisericesc, s-a transformat într-o raționare asupra problemelor de credință, raționare care, fiind ruptă de izvorul viu al Tradiției apostolice și de viața înconjurătoare, s-a condamnat la dependența de concepțiile anumitor oameni, încetînd de a mai fi expresia și filcuirea autoritară a credinței creștine. Aceasta a dus la punerea la îndoială a credinței creștine înseși.

Dacă din această sumară schițare a dezvoltării teologiei încercăm să precizăm importanța deosebită pe care o are principiul de bază al teologiei creștine, se poate afirma că în vremea noastră teologii trebuie în primul rind să fie conștienți de apartenența lor neîntreruptă la Biserică, cu întreaga ei bogăție de experiență milenară; să fie conștienți de măreția obiectului studiilor lor și de limitarea capacității omenestei, ținând seama că operele lor numai atunci sînt folositoare Bisericii cînd răspund nevoilor ei, ceea ce nu se poate realiza decît atunci cînd între teologie și viață există o adîncă legătură lăuntrică.

În această perspectivă preocupările teologilor ortodocși de astăzi trebuie să se centreze pe necesitatea adîncirii problemei hristologice, adică a problemei despre unirea Dumnezeirii și umanității în persoana divin-umană a Mîntuitorului lumii, deoarece abaterile de la adevărata hristologie ortodoxă duc la ispitirea unora de a «simplifica» Evanghelia, socotind-o fie o «carte numai despre Dumnezeu», fie o «carte numai despre om». În realitate viața lui Hristos — așa cum este descrisă în Evanghelie — nu înfățișează în chip simplu o viață individuală sau una din multele vieți omeneste, ci este întruparea într-un anumit om, Iisus, a acelei atotcuprinzătoare Vieți, din care se naște și se hrănește viața fiecărui om și a întregii lumi.

Totodată este nevoie ca teologii ortodocși să acorde deosebită atenție ecleziologiei, îndeosebi urmărind să precizeze concepția despre «catolicitate» (sobornicitate) și despre ecumenism. Adică trebuie precizat din punct de vedere ortodox care este înțelesul și conținutul «catolicității» (sobornicității), cum se manifestă această însușire a Bisericii în viață, care sînt diferențele între felurile concepții confessionale asupra «catolicității», privite în lumina teologiei Bisericii Vechi și nedespărțite. Iar în legătură cu *ecumenismul*, care este o acțiune importantă dar în același timp complexă și delicată, teologii ortodocși trebuie să demonstreze că ecumenismul presupune apropierea treptată a fraților despărțiți, cu respect și înțelegere față de adevăratele valori creștine pe care aceștia le posedă, dar că această tendință nu trebuie să fie înfăptuită în detrimentul înțegrității credinței ortodoxe și al disciplinei noastre bisericești. Pentru aceasta este nevoie ca teologii ortodocși să împiedice prin studiile lor aprofundate — privitoare la dogmatică, istorie, factori psihologici ai vieții creștine și la pluralismul religios, și expuse într-o formă simplă și limpede pentru a putea fi înțelese de toți creștinii — apariția unor tendințe neîntemeiate de a se însuși ceea ce au alții, chiar dacă acestea sînt lucruri bune și vrednice.

*

Trecem acum la înfățișarea poziției Bisericii Romano-Catolice în problema sarcinilor teologiei în vremea noastră.

Simțind nevoia sprijinului efectiv și eficace al teologilor ei în vremea de azi cînd este confruntată de numeroase probleme, atît înăuntrul ei ineseși cît și în lumea contemporană în care trăiește și pe

care nu o mai poate nesocoti, Biserica Romano-Catolică prin Papa Paul al VI-lea a înființat la 23 aprilie 1968 o «Comisie teologică internațională a Vaticanului».

Ideea înființării unei Comisii teologice care să sprijine activitatea conducerii Bisericii, sub forma unui «magisteriu teologic» sprijinitor al «magisteriului oficial bisericesc», a aparținut Conciliului al II-lea de la Vatican și ea a fost preluată de primul Sinod al episcopatului catolic din octombrie 1967.

Este drept că înființarea Comisiei teologice internaționale — pe care conducerea Bisericii Romano-Catolice o amîna — a fost forțată de memoriul a 40 de teologi catolici de mare prestigiu care — atunci cînd Congregația pentru doctrina credinței a hotărît să supună unei atente cercetări opera teologului olandez Schillebeeckx — au cerut ca în sînul Congregației pentru doctrina credinței să fie reprezentate toate direcțiile teologice și să fie înființată o Comisie internațională de teologi, de păreriile căreia să țină seama Congregația pentru doctrina credinței.

Desigur că raporturile între Comisia teologică internațională și Congregația doctrinei pentru credință se vor preciza în timp. Însă Papa Paul al VI-lea, cu ocazia primirii membrilor Comisiei teologice internaționale, preciza în general sarcinile Comisiei astfel :

Prima sarcină ce revine teologilor este să apere adevărurile de credință, sarcină esențială pentru teologie.

A doua sarcină ce revine teologilor este să descopere — fără să altereze integritatea credinței — limbajul adecvat și convingător pentru dialogul ecumenic în vederea restabilirii unei perfecte comuniuni între creștini.

A treia sarcină ce revine teologilor este să reînsuflețească capacitatea de a prezenta vestirea Revelației divine și a mîntuirii între credincioșii care compun Biserica și în lume — Biserica virtuală.

Pe de altă parte, Papa Paul al VI-lea a precizat că teologii vor trebui să facă față actualei stări de lucruri din Biserica Romano-Catolică și din lume, «aprofundînd cercetările și studiile teologice, îndeosebi în legătură cu marile probleme pe care le pune dezvoltarea științelor și tendințele mentalității moderne». Papa Paul al VI-lea a vorbit în general despre sarcinile teologilor, dar caracterul de sprijinire a activității Bisericii ce revine teologiei catolice reiese mai limpede din precizarea făcută de teologul De Lubac că «teologul trebuie să știe să suspende cercetările sale — cărora ar greși dacă le-ar acorda o importanță excesivă — ținînd seama că existența sa de teolog și întreaga autoritate pe care i-o conferă profesiunea de teolog sînt bazate, înainte de orice, pe sarcina ce i-a fost încredințată în vederea apărării credinței Bisericii» («Nouvelle Revue Théologique», Juin-Juillet 1969, p. 596).

Din alte atitudini oficiale în legătură cu înființarea Comisiei teologice internaționale a Vaticanului reiese că această acțiune se încal-

drează în măsurile de pregătire a acțiunilor viitoare ale Bisericii Romano-Catolice în domeniul relațiilor ei bisericești externe, avînd însă ca obiectiv îndeosebi pe creștinii necatolici.

*

Din poziția romano-catolică în legătură cu sarcinile teologiei în vremea noastră dispar credincioșii cu nevoile lor, cu problemele lor arzătoare, care sînt aceleași cu ale lumii creștine necatolice și cu ale întregii lumi.

De aceea în toate sarcinile pe care conducerea Bisericii Romano-Catolice le fixează teologilor săi, revine cu stăruință necesitatea de întărire, de apărare și de difuzare a adevărilor de credință catolice.

În schimb, păstrînd spiritul și practica Bisericii Vechi, viața bisericească în Biserica Ortodoxă — care este compusă din cler și credincioși — se întemeiază pe colaborarea firească și necesară între cler și credincioși. Căci nici clericii nu pot sluji și păstori fără credincioși, dar nici credincioșii nu pot trăi și nu-și pot împlini îndatoririle lor de creștini fără cler, deoarece ierarhii, preoții, diaconii și toți credincioșii formează împreună Biserica al cărei Cap unic este Domnul nostru Iisus Hristos. De aceea sarcina pe care Biserica Ortodoxă o pune teologilor ei este să țină seama de necesitatea legăturii între teologie și viață în vremea noastră, pentru că «teologia este chemată azi să regîndească duhovnicește viața, — pentru că se spune «Încercați totul, țineți ce este bun» (Tes. V, 21) —, adică viața care se desfășoară în jurul nostru, care ne cuprinde din toate părțile, ale cărei valuri ne duc cu ea, viața actuală, de azi, viața sub diferitele ei manifestări, cu năzuințele ei, cu realizările ei, cu dezamăgirile și cu nădejtile ei, și care angajează pe toți oamenii.

Într-adevăr veacul atîtor mari înfăptuiri, veacul schimbărilor calitative și fundamentale, impune în general revizuirea valorilor și schimbă felul de a gîndi al oamenilor. De aceea datoria Bisericii creștine este să exprime adevărul veșnic al Evangheliei în «categorii noi și convingătoare», care să fie accesibile înțelegerii omului contemporan. Așadar teologii în general și teologii ortodocși în special sînt datori să nu uite că este necesară prospețimea de gînd, împropătarea ideilor, așa cum era în vremea marilor Părinți ai Bisericii; și totodată teologii de azi sînt chemați să interpreteze actualitatea, formînd obiect de cercetare din aspectele vieții, îndeosebi acele împrejurări care influențează mai profund soarta oamenilor, cum este problema războiului și a păcii, întrucît teologii sînt răspunzători față de omenire ca mesajul Mîntuitorului despre pace să fie înfăptuit în viața oamenilor.

Pr. ARISTIDE M. POPESCU

CĂRȚI DE ÎNVĂȚĂTURĂ ȘI DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ

— CĂRȚILE BISERICEȘTI —

Către sfârșitul primei decade a secolului al XVI-lea apare în orașul Tîrgoviște, în anul 1508, un Liturghier în limba slavonă, tipărit de ieromonahul tipograf Măcarie, care în foarte scurt timp, după apariția acestui Liturghier, tipărește tot în slavonește, în 1510, un Octoih și în 1512 un Evangheliar. Liturghierul apărut în anul 1508 este prima carte care stă în fruntea Bibliografiei românești vechi. Cu ea începe seria tipăriturilor, de cărți bisericești, în Țara Românească.

Pe la jumătatea secolului al XVI-lea apare și în Transilvania, în anul (1544), la Sibiu, un Catehism românesc. Alcătuitoarii Bibliografiei românești vechi spun: «Nu se cunoaște pînă-acum nici un exemplar din cartea aceasta. Existența ei contestată de unii bibliografi¹, este mai presus de orice îndoială și este dovedită prin probe documentale și mărturii contemporane vrednice de credință»². În notă, autorii Bibliografiei, dau următoarele explicații despre Catehismul românesc apărut în anul 1544, spunînd: «D. Picot, probabil, nu cunoaște toate documentele. D-sa neagă existența Catehismului românesc bazîndu-se pe o informațiune care spune că tipografia s-a introdus la Sibiu în 1575. Împrejurarea că o tipografie funcționează la Sibiu în anul 1575, nu e dovadă că n-au existat altele mai-nainte. Seivert amintește o carte a lui Th. Gemarius, tipărită la Sibiu în anul 1529 și o alta a lui Sebastian Pauschner, tipărită la 1550, tot acolo, iar bibliografii moderni ca Kertbény și Szabó iau aceste indicațiuni drept bune. (Seiverts Nachrichten von Siebenbürgischen Gelernten in ihren Schriften, Pressburg, 1785, p. VIII și 325). După această primă tipăritură — Catehismul din 1544, apărut în Ardeal, încep să apară și altele: la Brașov, Bălgrad (Alba Iulia), etc., atingînd culmile cu tipăriturile diaconului Coresi, care traduce și tipărește un însemnat număr de cărți bisericești în românește «să fie, după cum se exprima el, popilor de învățatură și României să înțeleagă cine sunt creștinii».

Ceva mai tîrziu apare și în Moldova, în anul 1643, în Iași, «Carte de învățatura Dumenecelor de peste an... din limba slavoniască, pre limba românească, de Varlaam Mitropolitul Moldovei...», urmînd după aceasta alte tipărituri prin diferite localități moldovene. Aceste cărți bisericești, în afară de întrebuițarea lor la slujbele religioase multe din ele, timp îndelungat, au servit ca mijloc de instrucțiune și educație morală, pentru credincioși. Străbunii noștri pe aceste cărți bisericești și-au pus început de învățatură, descifrînd și buchisind vechea lor slovă la lumina palidă a opaițului. Aceste cărți, au îndeplinit pe atunci și rolul manualelor școlare, «deoarece cunoștințelor tehnice li se adaugă și cel religios. Lucru era normal: învățămîntul însuși avînd acest caracter și fiind predat în genere de clerici, nu putea ca manualele să facă abstracție de biserică. Învățămîntul exclusiv laic este un produs al ultimului secol: el n-a existat mai înainte»³. Din documentele trecu-

1. Auguste Emil Picot, *Coup d'oeil sur l'histoire de la typographie dans les pays roumains*

2. Ion Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia Românească Veche, 1508—1830*, București, 1903, Tomul I, p. 21.

3. Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, București, 1946, vol. III, par. 2, p. 938.

tului se constată un fapt precis: «Cartea era un instrument bisericesc și era atât de strâns de biserica încât cărturarii erau numai fețe bisericești. Ei au fost aceia și înții însemnători și povestitori ai faptelor istorice»⁴. În decursul vremurilor, timp de două veacuri clerul a procurat neamului nostru hrana intelectuală.

Cărțile de învățătură, în acele vremi, se numeau «Bucovavne» sau «Abecedare» și erau scrise cu litere chirilice. Bucovavnele cuprindeau, în genere, literele și cifrele, apoi diverse rugăciuni, cele zece porunci, simbolul credinței, cele nouă fericiți și cele șapte taine. Cea mai veche bucovavnă tipărită, pe care o cunoaștem astăzi, este cea imprimată la Iași, în grecește, în 1641, sub Vasile Lupu. Urmează apoi una în românește, la Bălgrad (Alba Iulia) 1699»⁵. În bucovavna tipărită în Transilvania, la Bălgrad, aflăm scopul apariției chiar în titlul ei, care începe așa: «Bucovavnă ce are în sine cuprinderea învățaturii copiilor la carte și simbolul credinței creștinesci, diceș porunci ale legii vechi și ale cei noue, siepte taine ale Bisericii resaritului, iproci»⁶. Cu voi'a pré santitului chir Atanasie mitropolitului terei Ardealului. Acum întâiu într-acestu chip toamită și tipărită în sant'ua mitropolia în Belgradu, de Mihai Istvanovici tigrarafu. Anul Domnului 1699». După apariția bucovavnei de la Bălgrad, tipărită de la Râmnic dă la lumină, în anul 1726, «*Intilia învățătură pentru tineri*, cu litere și silabe întrînsa... tipărită în slavonește și românește, din porunca, cu blagoslovenia și toată chețuliala Precinstitului și Prea sfințitului domn Moise Petrovici, Pravoslavnic Arhiepiscop și Mitropolit al Bălgradului și a altor țări, tipărită în Episcopia Râmnicului. Anul de la Christos 1726. Ilie de la Cernavoda tipograf»⁷.

Mitropolitul Moise Petrovici, al Bălgradului, arătând de ce a tipărit această carte spune: «...ci ne-am gândit a vă oleri această trapeză sufletească... această cârticică ce cuprinde în sine literile pentru învățatura copiilor și tlcuirea celor zece porunci ale lui Dumnezeu și tlcuirea Simbolului credinței și a rugăciunii Domnului și a celor nouă fericiți, pe care am binevoit a o tipări în dialectul slavonesc și românesc, pentru înțelegerea mai ușară a acestor două limbi. Primiti dar această cârticică și citind-o, înțelegeți puterea cuvîntului, pentru ca să fiți în stare a vă îndreptați viața voastră și a vă purta după poruncile lui Dumnezeu, precum se cuvine oricărui creștin pravoslavnic și pe copii voștri și pe alți din casa voastră asemenea li îndreptați în greșele lor și-i învățați legea lui Dumnezeu, după datorla voastră». Această tipăritură, apărută la Râmnic, ne dovedește legăturile culturale ale Ardealului cu Țările Române.

Ceva mai târziu, mitropolitul Moldovei, Iacob Putneanul, tipărește și el un «Buhvar» sau «Alfabetar» spre a folosi școalelor moldovene, pentru instruirea copiilor. Această carte — se spune — că a fost împărtășită gratis pe la școli»⁸. În prefața celui buhvariu se afirmă că «pe lângă învățatura de carte dobîndită din el, mai are și rolul de a învăța copiii credința creștină ortodoxă și să cunoască pe Dumnezeu». Pentru a scoate și mai bine în relief importanța acestei tipărituri vom reproduce, mai întâi, din titlul ei din care se poate vedea că ea a fost tipărită în românește cu litere slavonești; apoi câteva fraze, din prefață, unde se arată scopul pentru care a fost tipărită. Iată titlul: «*Bucvar, sau înțelegere de învățatura celor ce vor să învețe carte cu slove slovenești, ce s-au tipărit acum întâi cu porunca Prea sfințitului Mitropolit al Moldovii kyr Iacov, în sfința Mitropolie Iași, leat 1755*». În prefața buvarului, mitropolitul Iacov, arătând scopul acestei cărți scrie: «Cum vei nădăjdui de bine unde nu iaste hrană bună copiilor? Care văzînd noi lipsiți copiii de hrana ce li se cădea bolind de nenorocirea învățaturii lor am dat în tipariu această cârticică, începînd de la azbuchii, cu toată orînduiiala, precum se vede că se poate buchi ceti și cu sloguri întru întărirea cetirii sale și după aceste rugăciuni de seară și de dimineață și rînduiiala pentru masă și după masă; așisderea ceale zece porunci și șapte taine creștinești, șapte daruri ale Duhului Sînt și altele.

4. Prof. Ioan Bianu, *Despre introducerea limbii românești în biserica Românilor, Discurs rostit în ședința solemnă...*, București, 1904, p. 6. Academia Română. Discursuri de recepțiune, XXVI.

5. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 938.

6. *Iproci*, este un adverb compus din *i* și *proci*, este de origine slavă și are înțelesul de următor.

7. Textul slavonesc este tipărit pe pagina din stînga, iar cel românesc pe cea din dreapta.

8. V. A. Urechis, *Istoria Școalelor de la 1800—1864*, cu o scurtă introducere din istoria culturii naționale anterioare secolului al XIX-lea, București, 1892, Tomul I, p. 42.

Care aceste toate învățându-le copiii de mici să poată cunoaște ce iasle frica de Dumnezeu... să aveți purtare de grijă pentru învățătura Copiilor voștri ca să nu lipsească de hrana cea sufletească...».

«În Andeal elevii școlilor din Blaj au și ei în 1759, o «Bucoaună» pentru deprinderea poruncilor la ceteranie și la temelul învățăturii creștinești, cu blagoslovenia Prea Sfințitului Vlădică Aron. Din celelalte cităm pe cele două tipărite de preotul Mihai Strilbiki, apoi «Alfavitul» lui Gheorghe Șincai, în patru limbi: latinește, nemțește, ungurește și românește, apărut la Blaj, pentru folosul și procopseala școlilor neamului românesc»⁹. Tot ca o carte didactică, menționăm și Bucoauna tipărită la Buda, în anul 1797, al cărui titlu îl reproducem: «A. B. C. sau Bucoaună, spre folosul școlilor neamului românesc...». Ea conține alfabetul și un șir de cuvinte și de prepoziții în silabe, în nemțește și în românește, cu litere latine. La sfârșit are un vocabular de cuvinte românești, ungurești și nemțești și cele trei rugăciuni fundamentale¹¹.

Bucoaunele au fost cele dintâi cărți de învățătură, cele dintâi abecedare, prin mijlocirea cărora străbunii noștri au făcut primii pași pentru a-și agonisi bruma lor de învățătură, citind din slova veche a cărților bisericești. Starea țărănească de atunci, însă, a separat la învățătura de carte pe fiii patriei noastre. Coconii domnitorilor și fiii «boiarilor» nu învățau la un loc cu fiii «prostimei»¹²; aceștia primeau acele cunoștințe elementare chiar, în casele lor, de la dascăli străini sau pământeni. În acest sens dăm câteva exemple: Copiii lui Cantemir Vodă au avut ca dascăl pe doctorul Ieremia Cacavela¹³; copiii lui Duca Vodă pe dascălul Spandonide; Petru Șchiopul, pentru fiul lui Ștefan, pe călugărul Teodosie Baraovschi, care mai târziu ajunge mitropolitul Moldovei; Alexandru Ipsilante pe Baci și Leonardo Panzini; Grigore Ghica pe omul politic, Louis Carra¹⁴; Nicolae Mavrocordat pe filoromânul Anton Maria del Chiaro Fiorentino¹⁵, care a fost și secretarul domnitorilor Ștefan Cantacuzino și Constantin Brîncoveanu; familiile boierești, din Muntenia, Filipescu și Manolache au avut ca preceptor pe filoromânul francez Jean A. Vaillant¹⁶. Asemenea exemple se pot da nenumărate.

În ceea ce privește învățătura «vlăstarele domnești, pe lângă citirea Psaltirei și a altor cărți sfinte, li se punea împreună pentru exercițiu și învățătura pe de rost, câte o scoteală de cronologie, a anilor trecuți de la facerea lumii și alte date capitale»¹⁷ Și pentru că «în cărțile bisericești, în scrierile domnilor, în cataloagele tesaaurului public și în alte scrisori ale Cărtii s-a întrebuițat de două secole întregi numai limba slavă; nici fiii boierilor nu învățau altă limbă de cât cea slavonă, în

9. *Procopseală*; și Ilință, învățătură. 10. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 939.

11. Această Bucoauna a fost tipărită la Buda, cu privilegiu acordat de Maria Teréza, împărăteasa Austriei, fiica împăratului Carol al VI-lea. 12. *Prostime*: sărăcime, țărănime, norod.

13. Ieremia Cacavela, a fost un erudit grec, originar din Creta, ebraist și latinist. Pe lângă faptul că a fost dascălul copiilor de domn, el a mai fost și profesor la Școala Domnească din Iași.

14. Jean Louis Carra, elvețian de origină. A fost instructorul copiilor lui Grigore Ghica și a mai îndeplinit și rolul de secretar pentru corespondența franceză a celui domnitor. A publicat în limba franceză *Histoire de la Moldavie et de la Valachie, avec une dissertation sur l'état actuel de ces deux provinces*, Iași, 1777.

15. Anton Maria del Chiaro Fiorentino, a fost instructorul copiilor lui Nicolae Mavrocordat; a mai fost apoi secretar al domnitorilor Constantin Brîncoveanu și Ștefan Cantacuzino. Del Chiaro, era un mare filoromân; a publicat în anul 1718, la Veneția, în limba italiană *Istoria delle moderne Rivoluzioni delle Valachia*, descriind natura, datinile, obiceiurile locuitorilor munteni. Terminând această istorie a țării noastre, spune: «mă văd îndatorat să satisfac curiozitatea cetătorului în privința limbii valaha care are strînsă legătură cu cea latină. Observ cu uimire că conține nu numai cuvinte italienești, dar după o practică de șase ani remarc că și verbele în special, la trecut au forma exactă a celor italienești și că într-adevăr limba valahă se trage din cea latină, întrebuițind la trecut ca și cea italiană verbul auxiliar «a avea». El dă și câteva exemple despre cele afirmate. Lucian Predescu, *Enciclopedia «Cugetarea»* București, p. 188.

16. Jean A. Vaillant, a ocupat în Țara Românească, mai întâi rolul de preceptor pentru copiii familiilor boierești Filipescu și Manolache din Muntenia, apoi funcția de profesor și director al Școlii naționale de la Sfântul Sava, fondator «al unui Colegiu de interni și al unei școli gratuite de fete din București».

17. N. Iorga, *Istoria învățămîntului românesc*, București, 1928, p. 13.

care după ce se deprindeau a ceti, fiindcă nu aveau de unde învăța alte științe, trebuia să învețe pe de rost: *Orologiul bisericii orientale, Octoihul și Psaltirea*. După aceea, li se explica Evangheliul, Faptele Apostolilor, Pentateuhul sau cele cinci cărți ale lui Moisi și celelalte cărți din Testamentul Vechi, dar acestea erau foarte rare; totul era numai să priceapă ceva din Biblie. Toate acestea le învățau și fiicele «boierilor», cu scopul cel puțin de a se deprinde a ceti și a scrie cu atât mai bine în limba maternă»¹⁸. Până mai târziu (1816) începutul veacului al XIX-lea s-a «continuat învățătura acasă pentru neamurile domnești și boieresti. Pentru Moldova ni s-au păstrat anumite contracte. La 1813 francezul Doret se învoia cu Vodă Callimachi pentru creșterea fiului acestuia; în schimb pentru toată îngrijirea, și o sută cincizeci de galbeni pe an, îl va întovărăși și-l va învăța. Augustul elev avea și surori și pentru ele, pentru câteva zile din acest început de domnie, se angajează d-na Elisabeth de Belleville, născută Arnoult, care pentru 250 galbeni olandezi pe an, aproape de două ori mai mult decât Doret, promitea să transmită domnițelor aceste cunoștințe și aptitudini: morala, bontonul¹⁹ și lucrul de mână obișnuit, franceza, gramatica, lectura, scrisul, stilul epistolar, elemente de istorie și mitologie...»²⁰. În asemenea condiții își îmbogățeau cunoștințele fiii domnitorilor și ai boierilor și cu totul în alte condiții învățau fiii claselor de jos. La început, pentru că nu existau nici școli și nici dascăli -- învățători de carieră — «prostimea» era nevoită să capete o leacă de învățătură în turnul sau odăile bisericii, în chiliile mănăstirilor învecinate sau pe la umbra unui pom secular. Cine erau pe atunci învățătorii poporului? Nu erau nici învățați străini, nici pământeni; ei aveau un învățător modest, fără multă știință de carte, fără multă fală. Era preotul satului sau un modest călugăr dintr-o mănăstire, «dar mai ales, cîntăreții — dascălii de strană — care prin însăși slujba lor, erau cei mai indicați și cei mai potriviți învățători ai poporului. Celind ei de pe acele cărți (bisericești) puteau deprinde și pe alții să citească de pe ele»²¹.

Mulți dintre boierii țării își trimiteau copiii lor pe meleaguri străine pentru a-și mări orizontul cultural. După ce s-au înființat Academiiile din Iași²² și București, mulți din ei nu și-au mai trimis pe fiii lor la acele școli «deoarece în aceste Academii și în casele private, în locul Orologiului, Octoihului și al Psaltirei se introduce studiul clasicismului și al umanismului, studii menite să lărgescă orizontul intelectual al Românilor, iar Orologiul, Octoihul și Psaltirea au rămas pentru școlăle de pe lângă bisericile domnești și episcopii. În afară de materiile profane, în aceste Academii, s-a introdus și teologia naturală, morală, literatura generală bisericească»²³.

Din documente, se poate vedea că istoria învățămîntului, în alte țări și la noi, își are obârșia mai întii pe lângă biserici. În Muntenia amintim câteva: în București: Sfîntul Gheorghe Vechi, «care după întemeierea ei ajunge loc de învățătură a cărții slavonești și mai târziu a celei românești», apoi, bisericile Udricani, Colțea, Amzei, Sfîntul Sava, unde «în 1818, după cum ne relatează Ioan Ghica, — Gheorghe Lazăr, la lumina latinității noastre, aprindea moul focar de puternică cultură, cînd idei mari, negîndite și nici măcar visate de modestii dascăli din țară, prindeau rădăcini adînci, cînd limba românească se ridica mîndră și triumfătoare, însuflețită de originea ei latină...»²⁴. O dată cu venirea lui Gheorghe Lazăr în București apare și învățămîntul românesc. El cerea în anul 1818 «deschiderea unei școli românești, cu limba de predare română».

18. Dimitrie Cantemir, *Operele Principelui...* tipărite de Societatea Academică Română. *Descriptio Moldaviae*. București, 1872, Tomul I, p. 170.

19. *Bon-ton*, cuvînt franțuzesc, care înseamnă: caracter propriu vorbirii și manierelor lumii distinse, elegante.

20. N. Iorga, *Istoria învățămîntului românesc*, București, 1928, p. 159.

21. N. Dobrescu, *Rolul Bisericii în trecutul românesc*, București, 1908, p. 2.

22. La Academia Mihăileană din Iași, Mihail Kogălniceanu, cînd și-a început cursul de istorie în 1843, a afirmat că istoria după Biblie trebuie să fie și a fost totdeauna cartea de căpetenie a popoarelor.

23. Dr. I. G. Sbiera, *Mișcări culturale și literare la Români din stînga Dunării în răstimpul de la 1504—1714*, 1897, p. 7—8.

24. Gh. Nedioglu, *Cea mai veche școală românească cu caracter statornic* (Școala de la Sfîntul Gheorghe Vechi) Cuvîntare..., București 1913, p. 20—21.

În Moldova, amintim iarăși câteva școli: Școala de la mănăstirea Putna, ctitoria mitropolitului Iacob Putneanul, Sfinții Trei Ierarhi, Socola — înființată de mitropolitul Veniamin Costache, mănăstirea Neamtu, mănăstirea Agapia, ... În Ardeal, «episcopul Petru Pavel Aron, înființează în 1754, la Blaj, «înția școală românească, a Românilor ardeleni. «Blajul devine cu timpul centrul de cultură pentru ardeleni și chiar pentru Români din Principate. Învățământul se preda în Latinește, ca și în școlile austriace; abia în 1834, Simion Bărnuțiu introduce limba română în cursurile sale de istorie».

După sfârșitul secolului al XVIII-lea aflăm câte o mică programă analitică, pe la unele școli, de la orașe și sate. Despre un început de organizare găsim în anul 1823, când Eforia Școalelor trimite Obșteștei Adunări un proiect de lege pentru școlile sătești. Proiectul se votează, urmînd ca legea să se aplice după un an, de la publicarea ei. Acea lege prevedea, printre altele și un program de învățămînt școlar, care consta din: «Carte de silabisire și cetire, *catehism*, aritmetică, gramatică, retorică, *Evangheliile...* pentru predare copiilor»²⁵. Tot referitor la programa învățămîntului «în 1838, martie 8, Logofetia Bisericească, cu adresa nr. 713, cere Eforiei Școalelor programa de învățăturile și orînduielele ce ar urma în școlile sătești. La 21 martie 1838, Eforia răspunde cu adresa nr. 263 că învățăturile în școlile sătești, printre materiile de predare, este trecut și *Catehismul legii creștinești*»²⁶. Încep să se organizeze chiar și câteva cursuri pentru viitorii candidați, care vor să obțină titlul de «învățători» sătești. Eforia Școalelor, la 31 mai 1838, cu adresa nr. 466 și 467 aduce mulțumiri profesorilor din Buzău și Giurgiu, «că s-au pus pe lucru, de a pregăti candidații învățători și în continuare le spune că programul cursurilor să se compună din: «cetirea, scrierea caligrafică, din aritmetică cele patru lucrări, *Catehismul și toate rugăciunile religiei mai de căpetenie la închinățiune și slujbă bisericească. Să învețe și câteva cîntări bisericești — pe cît se poate*»²⁷.

Limba slavonă, după aproape două secole, ca și cea grecească mai tîrziu, deși erau limbi de o bogată cultură în timpurile acelea, devenise neînțelese atît în slujbele bisericești cît și în limba poporului român. Patriarbul Dositei al Ierusalimului, vorbind despre neînțelegerea limbii slavone, de către popor, printr-o frumoasă figură literară, spunea că această limbă era ca «o grădină încuiată și fîntînă pecuțuită, de care nu se poate servi nici de una, nici de cealaltă». Nici unii dintre preoți nu mai înțelegeau slavonește. Despre acești preoți tradiția ne povestește multe întîmplări; ea spune că odată venind un preot la biserică, intră în altar, luă *Evanghelia slavonă în mînă și, adresîndu-se credincioșilor îi întrebă: «oameni buni, știți voi ce-i în cartea această?» Dacă ei răspundeau «nu știm» el le răspundea: «nici eu nu știu». De răspundeau «știm» el le zicea: «apoi dacă știți de ce să vă mai spun și eu». După aceea mai discuta cîte ceva, îi blagoslovea și le da voie să plece acasă»²⁸. Dar, «încetul cu încetul, această neînțeleasă limbă slavonă, fără sguiduire, s-a înlăturat în secolele XVI, XVII și XVIII, din cartea și din Biserica Românilor, din actele particulare și din cele oficiale ale cancelariilor domnești. Biserica se emancipează, limbă românească își ia locul de singura limbă a altarului și a strănei, în bisericile poporului românesc, deabia în întîile decenii ale secolului XVIII»²⁹. De acum înainte preoții bisericii române nu vor mai boscorodi³⁰, în slujbole lor, cuvînto fără de înțeleș.*

Biserica a fost aceea care în trecut «a făcut să se deschidă mugurul slovei românești, ea a pus mai întîi, condeii în mîna celor ce se ostenesec să lumineze poporul, coborînd Scripturile sfinte în graiul românesc. Ea a deschis și organizat, cu mijloace modeste, cele dintîi școli românești, prin vrednicii arhieriei și preoți, iscusiți în meșteșugul scrierii tiparului. O dată cu descălușarea din mrejele limbii slavone, limba română a pătruns în serviciile divine, la strană, mai tîrziu la amvon și apoi în școală, în cartea bisericească»³¹. Iată de ce mitropolitul Moldovei, Iacob Put-

25. V. A. Urechia, *Școlile sătești în România. Istoricul lor de la 1850—1867*, Cu anexarea titlurilor documentelor la chestiune, București, 1868, p. 4.

26. V. A. Urechia, *Școlile sătești din România...*, p. 6.

27. *Ibidem*.

28. G. M. Ionescu, *Istoria Mitropoliei Ungrovlahiei*, București, 1906—1914, vol. II, p. 128.

29. Prof. Ioan Bianu, *Despre introducerea limbii românești în Biserica Românilor...*, București, 1904, p. 23—24. Discursuri de recepțiune XXVI, Academia Română.

30. *Boscorodi*, cuvînt moldovenesc, care înseamnă «a descînta, a mormăi».

31. Prof. Ioan Lupuș, *Istoria bisericească ilustrată*, București, 1933, p. 216 și 217.

neanul, spunea în prefața Bucvariului său tipărit la Iași, în anul 1755: «...să aveți purtare de grijă pentru învățătura copiilor voștri ca să nu lipsească de hrana cea sufletească cu povățuirea cea bună... văzînd noi copiii lipsiți de hrana ce li se cădea, am dat la tipar această cărțuție, în românește cu litere slavonești, ...ca să poată după buchi ceti...».

Mitropolitul Varlaam al Moldovei, tâlnăcește și tipărește și el, în 1643, «*Carte românească de învățatură*», ca să servească la învățarea limbii pentru toată suflarea românească din toate părțile... ca să înțeleagă fiecare, să învețe și să mărturisească minunate lucrurile lui Dumnezeu... cu mult mai virtos limba noastră românească, ce n-are carte pre limba sa, cu nevoie este a înțelege cartea altei limbi...» Iar Vasile Lupu, domnitorul Moldovei, cu a cărui cheltuială s-a tipărit cartea de învățatură adresîndu-se către toată seminția românească spune: «...dintru cît s-a îndurat Dumnezeu, dintru mila sa de ne-au dăruit, dăruim și noi acest dar limbii românești, carte pre limba românească». Cartea de învățatură tipărită la Iași, în anul 1643, de mitropolitul Varlaam, «era de altfel cartea de cetire religioasă a mireanului. Antologia bisericească»³².

În secolul al XVII-lea și mai ales în secolul al XVIII-lea, se tipăresc un însemnat număr de cărți bisericești — în românește — multe din ele ca să ferească pe creștini de rătăcirile calvine; altele, pentru slujba bisericească, de pe care se învăța și în școală, iar altele pentru a fi cetite de creștini în casele lor. Tipograful Gheorghe Radovici, discipolul mitropolitului Antim Ivireanul, în arta tipografică, scrie în prefața Octoihului tipărit la Trgoviște, în anul 1712, că a dat această carte la lumină «pre românește, pentru ca și clerul și copiii creștinilor să o cîștige prea lesne și să o citească nu numai în școale ci și prin casele sale...».

Dintre cărțile bisericești care au fost folosite în școală, chiar după introducerea învățămîntului laic, au fost mai des întrebuintate: Ceaslovul, Psaltirea, Catehismul, Octoihul. Scriitorul Ion Creangă ne povestește în «Amintirile din copilărie», despre întrebuintarea Ceaslovului în școală, așa: «...din bățul în care era așezată fila cu «cruce ajută» și buchile scrise de Badea Vasile pentru fiecare, am ajuns la trataji, de la trataji la Ceaslov, ș-apoi dă Doamne bine... În lipsa părintelui și a dascălului — continuă povestirea — intram în întirim, țineam Ceaslovul deschis și cum erau filele cam unse, trăgeau muștele și bondarii la ele și cînd clămpăneam, deodată potop era pe capul muștelor! Într-una din zile ce-i vine părintelui, ne caută Ceasloavele și cînd le vede așa sîngerate își puse mîinile pe cap de necaz»³³. Pentru această faptă, Ion Creangă, a fost aspru pedepsit și din această cauză nu s-a mai dus la școală, declarînd categoric că «măcar să știu bine că m-or omori... A doua zi însă a venit părintele la noi, s-a înțeles cu tata, m-au luat cu binisorul și m-au dus iar la școală. Că de, e păcat să rămîi fără leac de învățatură, zicea părintele, doar ai trecut de buchludeazla și bucherțazdra³⁴ și acum ești la Ceaslov și mîine-poimîine la Psaltire, care este cheia învățăturilor...»³⁵ Ion Ghica, în scrisorile lui către poetul Vasile Alecsandri, ne face o scurtă descriere asupra programei analitice — din care se vede că cele mai multe sînt cărți bisericești — «el descrie viața și conștiințiozitatea dascălilor de la școlile din București, de la școlile Sfîntul Gheorghe Vechi, Udricani, Colțea... arătînd că pentru ei școala nu era o chiverniseală, sau altceva mai bun, ci viața lor era cu copiii de la școală, făcînd lecțiile cu ei: dimineața buchile, ottoicu și psaltirea: după prînz, psaltichia etc. Vorbînd și despre grija pentru copii, a acelor care-i aveau în supraveghere pentru creșterea lor, spune: «cînd plecau la prăvălie, că erau cavafi³⁶, croitorii, îșlicarii și cococarii, își trimiteau copiii la dascălul Chiosea ca să nu strengărească pe uliță³⁷ și ca să învețe să fie isonul cîntărețului la strănă, să citească Apostolul, să zică Tatăl Nostru și Crezul...»³⁸.

32. N. Iorga. *Istoria literaturii religioase a Românilor pînă la 1688*, București, 1904, p. 160.

33. Ion Creangă. *Opere complete*, introducere de Cantemir Botez, Prefață și listă de cuvinte de G. T. Kirileanu și Il. Ghendi, București, (1947), p. 34.

34. *Bucheludeazla și bucherțazdra*, înseamnă cetire și scriere cu buchii, adică cu litere chirlice.

35. Ion Creangă. *op. cit.*, p. 35—36.

36. *Cavafi* cuvînt turcesc, care înseamnă cizmar de rînd.

37. *Uliță*, cuvînt slav, înseamnă stradă.

38. Ion Ghica. *Opere*, Ediție îngrijită, glosar, bibliografie și introducere de Ion Roman, București, f. a., vol. I, p. 144.

Poetul George Coșbuc, spunea și el că «În școala primară din Salva a cunoscut citind și scriind slova veche a Ceaslovului, pe care mai târziu a perfecționat-o dascălul Tănăsuică, cantorul bisericii din Hordău»³⁹. Dar, această carte — Ceaslovul — care timp îndelungat n-a lipsit din nici o casă creștină, a dat și motiv de inspirație poezilor noștri. Iată cum poetul Octavian Goga ne vorbește, despre această carte bisericească; în poeziile sale ne arată cât de mult era citit Ceaslovul, în casele creștinilor. Pentru ilustrarea acestui fapt reproducem câteva versuri din acele poezii: «Moșnegi, citeți ai cărților din strană, / Din graiul tău culeg învățătură, / E scrisă parcă-n zîmbetele tale / Seninătatea din Scriptură. / Din barba lor cărunț ca amurgul, / Ei string prinsoșul lacrimilor slinte, / Căci văd aveau întrupat Ceaslovul, / În vorba ta domoală și cuminte...»⁴⁰ «Așa... vă treceți, bieți bătrâni, / Cu rugi la Prea Curata, / Și plînge mama pe Ceaslov / Și-n barbă plînge tata...»⁴¹. Poetul doare, cu multă ardoare, ca în familiile creștinilor să se sălășluiească o frumoasă atmosferă religioasă. Adresîndu-se celor în vîrstă îi sfătuiește: «Copiii voștri să-î înveți Tu Crezul... Născătoarea... / S-ajung să-i văd cîntînd pe toți, / În strană Sărbătoarea...»⁴². Dorința poetului s-a împlinit astăzi. În bisericile românești se aud glasuri de copii, femei și bărbați, cîntînd cu toții, în strană sărbătoarea. Și «...S-a curmat deodată povestea / Și-i tăcere mută-n casă, / Osteniți dorm ochelarii / Pe Ceaslovul de pe masă...»⁴³.

Pe filele îngălbenite ale Ceaslovului «își purtau părinții noștri ochii și mintea și dimineața și seara și de atîtea ori și peste zi, pentru mîngîierea și înălțarea sufletească. În jurul paginilor, la început sau la sfîrșitul cărții, își însemnau ei date principale din viață, evenimente de ordin personal, ori privitor la istoria neamului și a soarta țării. Ceaslovul a fost și a rămas pentru mulți, pînă astăzi, cartea familiei și a neamului...»⁴⁴. Istoricul V. A. Urechia, într-o comunicare făcută la Academia Română, în anul 1889, afirmă că «Rolul scoarțelor și marginile filelor din Ceaslov, în istoria familiilor și a istoriei Țărilor Române este cunoscut... Acolo se făceau însemnări din viața familiei, de evenimente istorice și sociale, de domni, de mitropoliti...»⁴⁵. Dar, pe filele Ceaslovului nu se scriau numai evenimente familiale sau istorice, ci se făceau și unele notări despre medicină și farmacie. Redăm această informație: «...Pe de altă parte cărturarilor noștri nu se mulțumesc acum cu notările ce-și fac pe filele Ceasloavelor despre eficacitatea cutărui sau oătărui leac, ei vor ceva mai mult, vor carte de medicină, scrisă în românește, în care să noteze frumos și cu regulă toate capitolele medicinei...»⁴⁶. Aceste însemnări menționate pînă aici ne dovedesc îndeajuns cât de mult a fost folosit Ceaslovul, în trecutul neamului nostru.

A doua carte religioasă care s-a bucurat mult de o cetire neconținută din partea creștinilor și folosită prin școli, pentru învățătura copiilor, era Psaltirea Proorocului David. Această neconținută folosire a făcut ca să fie tradusă în multe ediții. În anul 1673, Dosoftei, mitropolitul Moldovei, care «adînc din cărți știa» după cum grăia cronicarul Ion Neculce, tipărește această Psaltire în versuri la care «cu multă trudă» a lucrat timp de cinci ani de zile. Cu această lucrare el «face începutul poeziei românești în țara noastră». «Psaltirea în versuri, este opera care îi asigură gloria lui literară»⁴⁷ și pentru că i s-a dat «un colorit de viață românească a fost foarte mult cetită și gustată de contemporanii săi, din toate stările». Dovada că această Psaltire s-a bucurat mult în rîndul credincioșilor este și faptul că au pătruns și în literatura religioasă cîțiva psalmi, pe care i-au cîntat copiii printre cîntecele de stea, mai ales psalmul 46, din care reproducem câteva versuri: «...Limbile să salte, *

39. Octav Minar, *George Coșbuc, Biografia și opera*, București, f. a., p. 3.

40. Octavian Goga, *Ne chiamă pămîntul, Poezii*, Ediție îngrijită și prefațată de I. D. Bălan, București, 1965, vol. I, p. 25. Din poezia «Dăscălița». Biblioteca pentru toți, nr. 280, Editura pentru literatură.

41. *Ibidem*, vol. I, p. 28. Din poezia «Bătrîni».

42. *Ibidem*, p. 35. Din poezia «Dorința». 43. *Ibidem*, p. 74. Din poezia «Pace».

44. *Ceaslov* tipărit... cu aprobarea Sfîntului Sinod, București, 1945, p. V.

45. V. A. Urechia, *Pe file de Ceaslov, Note istorice*, București, 1889, p. 2. Extras din *Analele Academiei Române, Seria II, Tomul X, Memoriile Secțiunii Istorice*.

46. Dr. Pompei Samarian, *Medicina și farmacia în trecutul românesc, 1382-1775*, Călărași, f. a., vol. I, p. 27.

47. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a Romînilor*, București, 1928, ediția a II-a, vol. I, p. 395.

Cu cîntece nalte / Să strige-n tărie / Glas de bucurie. / Lăudînd pre Domnul / Să cînte tot omul...».

De asemenea, s-au bucurat în rîndurile credincioșilor și psalmii 48, 94 și 98. Acești psalmi — scrie prof. N. Cartoian în Istoria literaturii române vechi — că «au fost așa de bine modelați în spiritul poporan, încît, prin mijlocire, probabil, a descăliilor de biserică, au pătruns în ciclul colindelor populare și se cîntă pînă în vremurile noastre de copii care poartă cu steaua, pe ulițele satelor și orașelor, solia nașterii Mîntuitorului. Din cîntecele de stea, psalmii lui Dosoftei au fost introduși mai departe în țesătura dramei religioase a Vicleimului, cu deosebire psalmii 94 și 98. Din nădejdea pusă de neobositul Mitropolit moldovean de a da aripă versului românesc poeziei vechi creștine, cîțiva psalmi au coborît astfel în sufletul poporului, amestecîndu-se în cîntările și năzuințele lui».

Mai amintim și de Psaltirea tipărită la Buzău, în anul 1701, în prefața căreia Mitrofan, episcopul Buzăului, adaugă și acestea: «...m-am îndemnat de am tipărit această de suflet folositoare Psaltire... pre limba cea obișnuită a se ceti prin bisericile românești, fiind și lipsă de această carte pre la biserică, de această dată, și pre la școale pentru învățătura copiilor...». La toate acestea mai adăugăm încă o dovadă despre importanța pe care a avut-o, în trecut, această carte bisericească — Psaltirea. Dovada este, faptul că de la înfîia decadă a anului 1508, cînd apare prima tipăritură în țara noastră — Liturghierul în limba slavonă — și pînă la marele eveniment literar — bisericesc, din anul 1688, cînd se tipărește la București, Biblia, tradusă în românește, în întregime, această Psaltire a fost tipărită în 14 ediții: 5 în românește, 8 în slavonește și 1 în limba slavă și română. La noi, aceste 14 ediții ale Psaltirei au constituit un record, avînd în vedere, printre altele, și greutatea tiparului.

Cele dintîi scrieri care s-au tipărit în ținuturile locuite de Români au fost, după cum am văzut, de natură religioasă. În afară de rolul lor de căpetenie, de a servi la săvîrșirea slujbelor religioase, de a fi întrebuintate ca manuale didactice, învățîndu-se pe ele, scrisul, cetitul și puțină învățătura de carte, ele au mai avut de scop «a procura creștinilor pentru orele de repaus, acasă, o lectură religioasă-morală, instructivă, care să-l abată de la grijile zilei pentru cele trepusti să-l facă să cugete măcar din cînd în cînd și la nutrirea sufletului și la mîntuirea lui»⁴⁸; deci, să-l facă un creștin bun, evlavios, cu frică de Dumnezeu, cu dragoste față de aproapele, precum și un bun cetățean.

Printre cărțile religioase care au fost folosite mult de creștini, prin casele lor, se încadrează și *Cazanile și Tilcurile Sfintelor Evanghelii*, căci «ele au fost cărțile care au asigurat biruința graului românesc în Biserică, au răspîdit învățătura de credință curată și nerăstălmăcită, în rîndurile creștinilor și au adus partea lor de contribuție, la unificarea și formarea limbii noastre literare»⁴⁹.

Din cărțile de lectură religioasă folosite de creștini în orele de repaus, acasă, cităm cîteva: 1) *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*. Această lucrare este alcătuită din două părți distincte: prima parte conține material de ordin mai mult religios, iar a doua cuprinde învățături și sfaturi cu caracter politic. În prima parte Neagoe, sfătuieste în cîteva pagini pe fiul său Teodosie să păzească întotdeauna, cu sfințenie, poruncile lui Dumnezeu... Partea a doua e consacrată mai mult sfaturilor privitoare la guvernămînt, începe cu două capitole, care se leagă, prin cuprinsul lor, de materia primei părți: unul privitor la cinstirea icoanelor, altul privitor la dragostea și frica de Dumnezeu...sfaturi cum să facă judecățile și să împartă dreptățile; povețe de milostivire și îndurare, de înlăturarea pîmei și a gîndului de răzbunare...»⁵⁰. Pentru importanța lor, *Învățăturile lui Neagoe Basarab* către fiul său Teodosie, au fost folosite «și de Nicolae Bălcescu în studiul său «Puterea armată și arta militară la Români», apărut în 1844, în revista «Propășirea» de la Iași»⁵¹.

48. Dr. J. G. Sbera, *op. cit.*, p. 67.

49. Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Tilcurile Evangheliilor și Cazanile Duminicilor de peste an...* București, 1960, p. 40.

50. Prof. Nicolae Cartoian, *Curs de istoria literaturii române vechi*, Literatura românească în secolul al XVII-lea..., București, 1931, p. 195—198.

51. Prof. N. Cartoian, *Istoria literaturii românești vechi*, București, 1940, vol. I, p. 42.

Altă carte didactică, cu caracter moral, folosită la noi de către creștini a fost «*Fiore de virtute*» tradusă în românește cu titlul «*Floarea darurilor*». Acest mic tratat de morală a fost tradus în românește, direct din italiană, în Moldova s-a pierdut; dar se păstrează în traducerea rusească, într-o copie din veacul al XVIII-lea, care începe cu următorul titlu: «*Cartea Floarea virtuților și a vișilor*, tradusă din limba italiană în valahă sau bogdănească (moldovenească) de către Gherman Valahul, iar din valahă tradusă în slavă de Veniamin ieromonahul Rusin la anul 1592. A doua traducere s-a făcut după intermediar sârbesc, care la rândul său a fost tradus din italiană, în secolul al XIII-lea; această traducere s-a pierdut, dar ni s-a păstrat o copie făcută în 1620, de Popa Ion Românul, în satul Sîmpietru din Hunedoara, în așa numitul «*Codex Neagoenus*». Traducerea era însă plină de lacune, de aceea către sfârșitul secolului al XVII-lea, în epoca de renaștere a sentimentului religios, din vremea lui Antim Ivireanul și a lui Brîncoveanu, când clerul nostru a simțit nevoia de a pune în mîna poporului cărți de edificare morală, această carte a fost tradusă din nou. A treia traducere a fost făcută după un text grecesc, după o versiune publicată în tipografiile grecești din Veneția. O tipărește Antim Ivireanul la Snagov, în 1700. Cartea aceasta, în traducere românească, a fost răspândită în toate ținuturile românești. Ea a fost citită aproape 4 veacuri în literatura noastră».

În anul 1643, apare la Iași, «*Carte românească de învățătură*, din multe Scripturi talmăcită, din limba slovenească, pre limba rumânească de la Varlaam Mitropolitul de țara Moldovei» cu cheltuiala Domnitorului Vasile Lupu, care în cuvîntul adresat către «*seminția românească*», spune: «*Dintru cît s-a îndurat Dumnezeu pentru mila sa de ne-a dăruit, dăruim și noi acest dar* («*Cartea de învățătură*») *limbii românești*, carte pre limba românească, întîiu de laudă lui Dumnezeu, după aceea de învățătură și de folos sufletelor pravoslavnicilor...», iar Mitropolitul Varlaam arată scopul pentru care a fost tipărită această carte: «*...împuținîndu-se din oameni întelesul sventelor scripturi le-au căotat a pogori și svânta Scriptură tot mai pre întelesul oamenilor pîn-au început a scoate pre limba sa, pentru ca să înțeleagă hie cine să se înveațe și să mărturisească minunate lucrurile lui Dumnezeu...*».

Mitropolitul Dosoftei, tipărește o a doua lucrare, după Psaltirea în versuri, de o importanță literară «*Viețile Sfinților*». El o tipărește la Iași, între anii 1682—1686, cu tiparul de la Moscova, pe care-l ceruse de la Patriarhul Ioachim. Titlul acestui tipărituri, cu caracter religios-moral, este: «*Viața și petrecerea svinților acum tipărite... în tiparnița sfintei Mitropolii în Iași, la care tiparnița ne-au ajutat de la Moscova svinți sa Părintele nostru Patriarhul Ioachim...*». Și s-a tipărit «*din 12 miniae... din cărțile vistiarului Bisericii, pre limba românească cu multă nevointă... într-atîta lungă vriame scriînd și talmăcind cîte am putut birui în acești viaci grei ai țării... de am talmăcit rumânaște pre limba proastă... să o primiți și să o cetiți fără urît... carele citîndu-le în toate zale veți îndulci sufletește...*». Această colecție din *Viețile Sfinților*, «*cuprinde mai multe grupe de legende; o primă grupă — mai mică — e formată din legende referitoare la Mântuitor, la Familia sfîntă și la Apostoli; mai toate extrase din Evangheliile apocrifice. A doua grupă — mai mare — este formată din legende martirilor și ale așteșilor*»⁵².

În Muntenia, se tipărește la București, în anul 1688, cu cheltuiala Domnitorului Ion Șerban Cantacuzino, «*Biblia, adevă dumezească Scriptură... talmăcită de pre limba elinească spre înțelegerea limbii rumânești... Talmăcitu-s-au întii în scaunul Mitropoliei Bucureștilor... pentru cea de obște prîlînd, s-au dăruit neamului rumănesc...*». Această Biblie se traduce, în țara noastră, pentru prima dată în întregime în românește, pentru a fi «*citită și cunoscută și la mari și la mici*». Apariția acestei Biblii a constituit un eveniment literar și bisericesc și mai este cunoscută și sub numele de *Biblia lui Șerban*. Ea a fost citită, atunci ca și acum, cu multă evlavie de către creștini, prin casele lor.

În tiparnița de la Snagov, apare în anul 1700, «*Floarea Darurilor*», «*carte foarte frumoasă și de folos fîestecăruia creștin, care va vrea să se împodobească pe sine cu bunătăți, de pe grece scoasă pe rumânie... și s-au tipărit în svânta minăstire în Snagov... de smeritul ieromonah Antim Ivireanul, vă leat 1700. Eu am făcut ca acela, — spune viitorul mitropolit al Țării Românești, — care este într-o livadă mare și frumos înflorită și culege vîrfurile erburilor și florilor celor mai frumoase pentru*

52. Prof. N. Cartoian, *Istoria literaturii românești vechi*, București, 1940, vol. II, p. 120.

ca să facă o cunună. Așa și eu am cercat și am cules și am adunat din cărțile care spun pentru bunătăți și pentru greșale și pui și arăt bunătatea și o îndreptez cu scripturile celor înțelepți și cu Dumnezeuiasca Scriptură; și după aceasta pui greșala cea împotriva bunătății și împart această carte în capete îndreptate pentru mai curîndulu sau mai de grabulu orice vei vrea să afli și să deprinzi lucru bunătății. Direptul aceea mi-e voia această micșorea facere de carte să se chame «*Floarea Darurilor*». Bogatul ei cuprins, referitor la virtuți și viții, a făcut să fie tradusă și tipărită în mai multe limbi: sîrbă, greacă, rusă, română, bulgară și armeană. «Tipăritura aceasta, spune Antim Ivireanul, a avut noroc, căci în anul 1808 se tipărește a doua ediție de tipograful Friederich Herfurt; în 1814 se tipărește a treia ediție la Sibiu și în sfîrșit în 1864, a patra ediție la București»⁵³. Tot la Snagov, în același an, 1700, apare o carte cu titlul «*Învățăturile creștinești*», «foarte de folos acum întii scoase de pre limba grecească pre limba rumânească... de Gheorghe Radovici». În prefața acestei cărți, Gheorghe Radovici ne mărturisește cum a învățat meșteșugul tipografiei spunînd: «...alergînd ca cerbul setos, către prea cuviosul între ieromonahi, egumenul sfintei mînăstiri a Vovideniei Bogoroditei, a Snagovului, la duhovnicul chir Antim de la Iviria, am învățat cu multă osteneală și cu osîrdie, de la sfînția sa, meșteșugul tipografiei...», iar în Predoslovie către cetitori, le arată scopul pentru care a tipărit «*Învățăturile creștinești*»: «în această cărțule nu veți afla voroave⁵⁴ cu nevoe la înțeles... nu sunt învățăturile de obicei și politicești... ci sînt socoteale creștinești, căci privesc numai către adevărul cel evanghelicesc și către credința în Hristos».

În anul 1713, se tipărește la Tîrgoviște, tot pentru învățatura moral-religioasă, o carte cu titlul «*Pilde filosofesti*» de pe limba grecească pre limba rumânească, cu cheltuiala lui Manu al lui Apostoli, care adresîndu-se către celitori scrie: «Drept aceea dar și eu, mai micul tuturor, măcar că nu — iaste patria Țara Rumânească, iar pentru că am cîștigat întru acest pămînt, — strein fiind — și cinste și priință, cunosc că am aceeași datorie ce au și locuitorii cei adevărați. Deci, pentru ca să dau pentru dînsa un semn mic de mulțemită și ne avînd cu alt ce, am pus nevointă de s-au tîlmăcit această carte de pre vorba cea proastă grecească pre limba rumânească și cu a mea cheltuială am făcut de s-au tipărit spre folosul acestei patrii; de vreme ce cuprinde într-insa ceale mai alese pilde ale filosofilor de demult, și politia⁵⁵ și tot norodul de obște poate să învețe îmbunătățita petrecanie și viața cea vucioasă și vor putea să cunoască care sînt răutățile pentru ca să se ferească de iale, și carele sînt bunătățile pentru ca să le cîștige. Primiți drept aceea cu dragoste și pentru că iaste de folos și pentru căci vă să dă în dar». «...Despre această carte ne spune Del Chiaro, că el a tradus-o din franțuzește în italienește sub titlul «*Le massime degli Orientali*», că din italienește s-a tradus apoi în grecește «nu fără însemnate schimbări» și că apoi din grecește s-a tradus în românește de Antim Ivireanul în București, cu speșele lui Manul Apostol»⁵⁶. Am amintit în mod sumar, în cuprinsul acestui articol, cîteva din tipăriturile apărute în îndepărtatele vremi, pe care le-au folosit creștinii pentru învățatură și educația morală religioasă. Prin aceasta am voit să scoatem în relief că «prin Biserică și prin cartea bisericească s-a făcut prima încercare a Românilor de a se deprinde cu vechea slovă a cărților bisericești» descifrînd, buchisînd și învățînd. Slujitorii bisericii au tradus și au tîlmăcit, pînă noaptea țîrziu, din cărțile sfinte și din texte liturgice. Mulți dintre ei au cheltuit din agonisita lor, de au tipărit cărțile necesare cultului, îmbogățînd în același timp sufletele creștinilor, limba și literatura rumânească veche. De aceea găsim nimerit, ca tot în mod succint, să pomenim din nou cîteva nume care au ilustrat, pe veacuri, trecutul nostru bisericesc. În Transilvania, amintim pe diacbul Coresi, ale cărui tipărituri «răspîndindu-se în toate ținuturile românești, au dus cu ele pretutindeni graiul munteam, pe care l-a impus cu autoritatea cărților sfinte.

53. Prof. N. Cartoian, *Istoria literaturii românești vechi*, București, 1940, vol. I, p. 773.

54. *Voroavă*, cuvînt moldovenesc, care înseamnă vorbă.

55. *Politie*, cuvînt arhaic, înseamnă oraș.

56. În vol. I, din *Bibliografia Românească Veche*, de Ion Blănu și Nerva Hodoș, arată că «*Pilde filosofesti*» s-au tipărit la Tîrgoviște în 1713 și face mențiunea că «Titlul de mai sus este luat de Picot, (Anthim, 554) foaia de titlu ipsînd din exemplarul Academiei Române. Dr. I. G. Sbiera, *op. cit.*, p. 70, dînd unele amănunte afirmă că această carte a fost tipărită în București, în 1713, după arătările lui Del Chiaro.

Astfel Coresi folosind graiul din sud-estul Ardealului și din Țara Românească, a îndeplinit, fără să bănuiască, o operă de o importanță deosebită în cultura noastră : a pus primele pietre solide la temeliiile limbii literare de astăzi»⁵⁷. De un Simion Ștefan, mitropolitul Ardealului, care traduce și tipărește, în românește «Noul Testament», la Bălgrad (Alba Iulia) în anul 1648. În cele 5 puncte din Predoslovie către cititori, dă lămuriri cum și pentru ce s-a tipărit acest Testament, iar în ultimul punct spune : «...vă rugăm să luați aminte că Rumânii nu grăesc în toate țările într-un chip, încă neci într-o țară toți într-un chip ; pentr-aceia cu nevoie poate să scrie cineva să înțeleagă... Bine știm că cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceea sunt buni care îmblă în toate țările, așa și cuvintele acelea sânt bune care le înțeleg toți. Noi drept aceia ne-am silit, de încât am putut, să isvodim așa cum să înțeleagă toți, iară că nu vor înțeleage toți nu-i din vina noastră, ce-i din vina celuiia ce-au resfirat rumânii printr-alte țări, de ș-au amestecat cuvintele cu alte limbi de nu grăesc toți într-un chip». În aceste cuvinte, din Predoslovie, arată lipsa de unitate a limbii românești, lipsă sesizată chiar într-o carte bisericească. În Moldova amintim pe Iacob Putneanu, cel cu Bucvaniu tipărit la Iași, în anul 1755, în românește cu litere slovenești ; pe Varlaam, cu Cartea de învățătură, tipărită «pentru toată suflarea românească», servind la învățarea limbii românești ; pe Dosoftei, cel cu Psaltirea în versuri, Viețile sfinților, Paremiile, tipărite cu scopul «de a lumina pe moldovenii prin cartea bisericească». În Muntenia, amintim de Teofil mitropolitul «marele iubitor de cărți românești și începătorul tipăriturilor în această limbă pe pământ românesc de ortodoxie»⁵⁸ ; pe Antim Ivireanu, care «de la 1691 până la 1716, orice activitate editorială e legată de numele lui, ca traducător, tipograf, editor, compilator sau autor», poliglot și artist.

Aceste cărți bisericești, traduse, tâlmăcite, alcătuite și tipărite în Ardeal, în Moldova și în Muntenia, care se adresau la toată suflarea românească, au servit la învățatura de carte, prin case particulare sau școli ; au servit pentru educația religioasă-morală, fiind citite de creștini, prin casele lor, contribuind în același timp și la menținerea unității noastre naționale. Această literatură religioasă — canonică și apocrifă — «a format în primele veacuri, singura hrană intelectuală a întregii societăți»⁵⁹. Prin literatura religioasă și prin munca necontenită, plină de truda clerului, s-a ajuns ca țările noastre să devină în pragul veacului al XVII-lea, focar din care radia lumina culturii în tot răsăritul ortodox, oprimat sub stăpînirea turcească»⁶⁰.

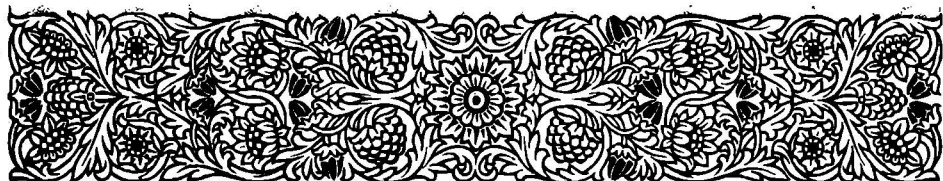
Diac. GEORGE DINCA

57. Prof. N. Cartoian, *Istoria literaturii românești vechi*, București, 1940, vol. I, p. 63.

58. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești, și a vieții religioase a Românilor*, București, 1929-1932, vol. I, p. 324.

59. Prof. Nicolae Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, București, 1943, vol. II, p. 126.

60. Prof. Nicolae Cartoian, *Curs de istoria literaturii române vechi*, (Literatura românească în secolul al XVII-lea), București, 1931, p. 16-17.

S-AU TIPĂRIT OARE CĂRȚI SLAVO-BISERICEȘTI LA CRACOVIA ÎN 1491 PENTRU BISERICA DIN ȚĂRILE ROMANEȘTI?

Au apărut două cărți¹, *Tiparul și Cartea unui călător milenar*, ambele de același autor. Întîia urmărește să prezinte sumar marea descoperire a tiparului de către Gutenberg, cea de a doua, mai cuprinzătoare, se ocupă pe larg de carte, ca produs al tiparului, sistematizînd materialul pe firul unei sinteze istorice de-a lungul unor etape milenare.

Ambele lucrări se impun unor ample recenzări, ceea ce nu vom face, rezumîndu-ne aci doar la examinarea unor relatări, care privesc tiparul de carte bisericească, în raport cu trecutul Bisericii din Moldova, încă din timpul domniei lui Ștefan cel Mare. Socotim necesar a ne opri critic la aceste relatări, dat fiind caracterul cu totul revelatoriu și de mare importanță pentru istoriografia noastră cu privire la începuturile tiparului de carte slavo-bisericească. Analiza este utilă pentru a vedea în ce măsură sînt revelațiile dovedite documentar și deci de valoare istoriografică.

Ca preambul se cere a face o prezentare cît de succintă a perioadei la care se referă autorul lucrărilor, pentru a înlesni cunoașterea în fond a materialului tratat de autor.

Spre sfîrșitul veacului al XV-lea vine la Cracovia un meșter german «bun la toate» plecat din ținutul Franconiei, ca să-și găsească o viață mai bună. Era un tînăr pe nume Șchweipoldt Fiol, zis și Franc, după țara lui de origină. Aci, după ce-și încearcă norocul în diferite îndeletniciri și combinații, realizează și o invenție ce i-a adus foloase morale și materiale². Cu timpul preocupările lui Fiol se îndreaptă în spre înființarea unei tiparnițe cu chirilice, cu destinația exclusivă de a tipări cărți bisericești³. La 1491 apar de sub teascurile acestei tiparnițe primele cărți și anume: *Octoihul*, *Ceaslovul*, *Triod-êvetna*, *Triod-postina* și o *Psaltire*, toate cu chirilice și toate destinate cultului slavo-ortodox. În felul acesta, Cracovia este locul unde au apărut întîia oară cărți slavo-bisericești, iar Fiol premerge ieromonahului Macarie, care tipărește la Veneția, peste cîțiva ani mai tîrziu, și anume în 1494, pentru slavii de sud cărțile zise „de la Cetinie”, iar pentru Biserica din

1. Horia Matei, *Tiparul în ciclul «Mari descoperitori»* Ed. Științifică, București, 1964 și Horia Matei, *Cartea unui călător milenar* în ciclul «Știința învinge», Ed. Tineretului, București, 1964.

2. A inventat un dispozitiv mecanic de a evacua apa și rezidii fluide din mine, avînd patenta dată de regele Cazimir al Poloniei, invenție cumpărată de Johann Thurzo, un mare concesionar de mine, viitorul asociat al lui Fiol.

3. La începuturile tiparului, produsul de predilecție al tiparnițelor era cartea bisericească, care era în mare căutare datorită faptului că Biserica avea o atitudine rezervată față de noua invenție, preferînd cartea scrisă și miniaturală tradițional, mai sumptuoasă în comparație cu produsele lipsite de dichis grafic cum erau sărăcăcioasele tipărituri din perioada de debut a tiparului, librarii și patronii tipografi ai vremurilor au găsit izvor de rentabilitate sigură tipăriind cărți bisericești. Printre aceștia se numără și Fiol de la Cracovia.

Țara Românească, începînd din 1508⁴. Fiol a sesizat bine conjunctura favorabilă pentru comerțul de carte slavo-bisericească, dat fiind faptul că în acei ani Biserica Ortodoxă nu se servea decît de cărți scrise (copiate) și miniaturizate, ce reprezentau valori greu de obținut și cu circulație redusă. Sub acest aspect franco-nul Fiol întrevedea o afacere cu largi perspective de îmbogățire. Cum era lipsit de capitalul necesar la dotarea unei tiparnițe cu inventar tehnic, el caută și izbutește să capteze o asocieră cu rezistență de ordin financiar, întovărășindu-se cu un german pe nume Johann Thurzo, om foarte bogat, concesionar a unor vaste exploataări miniere din ținuturile Zips (Slovacia) și în Polonia⁵. Dar în combinațiile lui Fiol intervine imprevizibilul: faimoasa instituție a inchiziției, vigilentă ca întotdeauna, se sesizează. Văzînd aceste cărți cu chirilică, un spin în ochii inchiizitorilor, capul bisericii catolice din Polonia, Cardinalul Friderich Jagello, un descendent al dinastiei Jagello, le consideră «mijloc de propagandă eretică» și lasă să se declanșeze prigoana inchiiziției împotriva tipografului Fiol. El va fi arestat și aruncat în temniță încă în anul apariției, de unde nu va scăpa decît în anul următor (1492), datorită intervențiilor depuse de omnipotentul asociat, magnatul Thurzo, care dă garanție și depune o cauțiune de 1 000 galbeni în schimbul eliberării tovarășului năpăstuit. Acesta va fi eliberat prestînd în prealabil un jurămint strasnic, prin care se leapadă de orice cuget «rătăcit»⁶. Fiol, mîhnit și înfricoșat de vexațiunile inchiiziției abandonează indelelnicirea tipo-editorială. Pierde cărțile confiscate, avînd desigur și tiparnița desființată și cum jurămintul îl obliga de a nu mai «rătăci pe căi greșite» se retrage la Levocea, un important centru comercial în Ungaria de nord⁷. Aci găsește primire bună în mediul de coloniști germani și refugiu la proprietățile fostului asociat Thurzo. Fiind fire întreprinzătoare, în loc de a tipări cărți «eretice», ce reprezentau un risc atît de mare, Fiol se ocupă la Levocea cu comerțul de blănuri cu Ucraina, pînă la moartea lui din 1525.

4. Pentru condițiile de tipărire a acestor cărți la Veneția, vezi V. Molin și Dan Simonescu, *Tipăriturile ieromonahului Macarie pentru Țara Românească* în «Biserica Ortodoxă Română», nr. 10—11 (oct.—nov.) 1958, p. 1005—1034 și V. Molin, *Venise, berceau de l'imprimerie glagolitique et cyrillique*, extras din «Studii Veneziani», vol. VIII, Firenze 1966.

5. Intrucît Johann Thurzo apare ca avînd rol important în acțiunea de creditare a primelor cărți slavo-bisericești, arătăm cîteva date privind viața acestuia. După date de sursă istoriografică ungară, ar fi descendentul unei familii de nobili unguri, originari din Bethlenfalva din ținutul Zips (Scepuş) din Ungaria de nord (azi Slovacia). Am demonstrat însă că versiunea nu coresponde, el fiind originar din Levocea, urmaş al unor coloniști şvabi (Vezi V. Molin, *Precizări în legătură cu tiparnița de cărți slavo-bisericești de la Cracovia*. Impreună cu cumnatul lui, Johann Teschar, de asemenea colonist german din Levocea, fac negustorie (export) cu tot felul de produse (postav, blănuri, hîrtie, cuțițe) și comerț bancar, iar după oarecare îmbogățire devin concesionarii unor exploataări de mine (argint, cupru și plumb) în ținutul Zips și în Polonia. Apoi se întovărășesc la aceste exploataări cu faimoasa casă a Fugger-irilor din Augsburg, cu intense relații în toată lumea, devenind «tăpîni ai unor imense averi. Datorită faptului că Thurzo împrumută pe regina Beatrix, văduva lui Matei Corvinul cu 200.000 ducati, i se acordă titlul de nobil (comiti camerali) de Bethlenfalva, una din localitățile din ținuturile miniere exploatare de Thurzo.

6. Pentru a-și dobîndi libertatea, Fiol jură: 1. Că respinge cu scribă orice erezie. 2. Că va blestema orice rătăcire. (Fiol a fost cercetat și pentru presupuse legături cu husitismul). 3. Că el crede și va rămîne credincios numai religiei mamă. 4. Că în afară de biserica creștin-romană (catolică) nu va căuta mîntuirea sufletului în erezia altor secte. 5. Că dacă a afirmat sau a avut ținută contrarie, a făcut aceasta numai din ușurință, neprecugetat și nu din inimă curată. 6. Dacă pe viitor va proceda cu abatere de la jurămint se supune condamnării severe a canoanelor bisericii catolice. 7. De asemenea se angajează să nu se plîngă nimănui împotriva procedurii din timpul anchetării (care era desigur inchiiziționară, n.n.) și că nu se va răzbuina asupra nimănui și în fine, că va denunța canonicilor pe cei care defăimează biserica și credința catolică.

7. Levocea (maghiară Lőcse, slovacă Levoca, germană Leutschau), o așezare de coloni germani aduși de regii arpadini din ținuturile Şvabiei și Franconiei bavareze, excelînd lungă vreme prin vîlta de bresle harnice. Centru al comerțului spre Ucraina, Transilvania și Ungaria de nord. Renumit și vestit prin tiparnițele sale, editînd calendare și cărți în limba germană, latină, ungară și greacă.

Acestea sînt, în sumar împrejurările în care a debutat tiparul cu chirilice⁸. Să vedem care sînt relațiile revelatorii pe care le face autorul cărților citate și care aduc Biserica din Moldova în legătură cu cărțile și tiparnița de la Cracovia.

În cartea «Tiparul» se arată că «din anul 1491 încep să apară în Polonia și cărți în limba slavă bisericească, tipărite de Schweipoldt Fiol, care apoi a lucrat o vreme în Transilvania (s.n.) unde a tipărit cărți pe baza unor comenzi primite de la domnii țării românești, continuîndu-și activitatea pînă în 1525, cînd a murit» (p. 52). În cealaltă carte, în «Cartea unui călător milenar», autorul nu se mulțumește cu această relație «originală», de nimeni susținută, ci lărgiște revelațiile scriind: «cele cinci cărți bisericești ale meșterului Schweipoldt Fiol din Cracovia, tipărituri, care după părerea unor cercetători (de pildă A. I. Sobolevski), ar fi fost comanditate de domnii țării românești, probabil de Ștefan cel Mare al Moldovei» (p. 230).

Ținînd seamă de cele citate, ar trebui să conchidem:

1. Că tiparnița lui Fiol de la Cracovia ar fi funcționat și după prohibiția ordonată de inchiziție și ar fi fost mutată în Transilvania, Fiol continuînd să fie tipograf pînă la moartea lui (1525).

2. Că domnii din ambele voievodate românești au comandat lui Fiol mai multe cărți bisericești.

3. Că tipăriturile de la Cracovia (cele 5 cărți) ar fi fost «comanditate de Ștefan cel Mare», comandate, plătite de el și difuzate pentru nevoile Bisericii din Moldova.

Acestea sînt «precizările» autorului. El nu invocă pentru susțineri nici o dovadă obligatorie oricît de mică, ci preferă să rămînă debitor istoriografiei. N-avem deci posibilitatea de a le analiza și de a cîntări valoarea lor. Dat fiind însă că sînt cuprinse în lucrări de sinteză istorică, privind trecutul tiparului nostru, să vedem în ce măsură pot fi acceptate măcar ca ipoteze, sau rămîn doar ca material istoricește rebutabil.

1. Despre Fiol și activitatea lui, istoriografii din Polonia au găsit un vraf de documente pe care le-au cercetat și comentat⁹. Nu se poate răspunde cu nimic documentar în ce privește soarta tiparniței după ce a fost supusă opreliștilor dictate de inchiziție. Tiparnița nu figurează nici în testamentul lui Fiol, scris în 1525 (anul morții), prin care el arată ce anume și cui testează averea lui. Nu se face amintire nici despre instalația tiparniței, nici despre cărți, hîntie, mobilier, etc. După ce au fost confiscate tirajele, după ce a fost închisă tipografia ca «focar de propagandă eretică» nici o mențiune despre tiparniță. Supoziții felurite au circulat, lipsite însă de teme documentar¹⁰. Noi considerăm ca fiind plauzibilă numai următoarea ipoteză: după ce inchizitorul a confiscat cărțile ca «propagandă eretică», desființînd pe Fiol ca editor «eretic» desigur că a făcut treabă completă confiscîndu-i și tiparnița ca să desființeze «focarul» și să nu se înlesnească formarea altuia. După autorul cărții «Tiparul» Fiol a plecat cu tiparnița lui în Transilvania. El ar fi devenit sperjur, nu mai ținea seamă că tentacolele inchiziției îl pot ajunge oriunde și că oarecum s-ar fi «aprinș de focul de a da Bisericii ortodoxe cărțile trebuincioase și văzînd cu jăluire lipsa lor»¹¹, trece la ortodocșii din Transilvania, cu toate că acolo, ordinul dominicanilor (care era pretutindeni din oficiu procuratorul inchiziției) se afla în plină omnipotență politică. Ori este dovedit documentar că Fiol n-a mai ieșit din închisoarea lui de la Levocea, evitînd să se mai aventureze în treburi riscante de «eretic» (el știa prea bine ce înseamnă a fi în mîinile in-

8. Pentru un istoric mai amplu și pentru referințe la sursele de documentare, vezi V. Molin, *Precizări în legătură* etc. citat la nota 5.

9. *Idem*. Cercetătorul polonez I. Ptasnik singur a găsit și a comentat un număr de 52 documente.

10. S-a presupus că tiparnița de la Cracovia ar fi ajuns la Veneția, servind lui Macarie, sau că ar fi fost transportată la Vilna sau Kiev, ba chiar că tiparnița diaconului Coresi de la Erașov era cea de la Cracovia. Cu nimic nu s-au dovedit aceste supoziții.

11. Așa se laudau fariseic negustorii sași de la Brașov, căutînd să justifice acțiunea lor de a investi capital în tipăriturile lui Coresi.

chiziției). Fiol moare la Levocea, unde vin urmașii din Franconia în căutarea bunurilor succesoriale¹².

2. Cea de a doua «precizare» privitor la comenzile pe care le-ar fi avut Fiol în Transilvania de la domnia țarilor românești, este de asemenea lipsită de orice temei documentar. În perioada când Fiol ar fi primit și efectuat comenzi în Transilvania (până la 1525), în Țara Românească au fost doi voievozi proeminenți și cu domnie mai îndelungată, cărora li se atribuie acte de cultură: Radu (cel Mare) și Neagoe Basarab. Se știe că pentru Biserica acestora, ieromonahul Măcarie a tipărit cărți la Veneția. Orientarea se îndreaptă în spre marele centru tipo-editorial de pe lagune, nu în spre Transilvania, unde abia la 1535 se introduce tiparul (Honerus la Brașov)¹³. Iar în ce privește pe Ștefan cel Mare (până la 1505) vom vedea din cele ce urmează în ce măsură ar fi «comanditat» marele domnitor pe Schweipoldt.

3. În legătură cu «comanditarea», afirmația este la fel de lipsită de documentare, cu varianta, că în această privință se invocă ipoteza istoricului A. I. Sobolevski, care a presupus, fără o demonstrație documentată, că tipăriurile de la Cracovia, «au la temelia lor texte de origină românească». Presupunerea lui Sobolevski de acum 60 ani, deși desuetă, a fost primită oarecum recent de un alt autor¹⁴ și preluată fără discernămint de autorul «Cărții», dar cu înflorirea că «această comandă nu se poate lega decît de persoana domnului Moldovei de atunci (Ștefan cel Mare) și de biserica moldovenească a vremii»¹⁵.

Fără îndoială că limba în care au fost tipărite cărțile e o dovadă în ce privește destinatarul și destinația tipăriurilor. O verificare a ceea ce a presupus Sobolevski nu este cu puțință, fiindcă, după cum se știe în bibliotecile noastre publice nu se află nici un exemplar (nici măcar fragmente) din cărțile slavo-bisericești de la Cracovia. De aceea o examinare din partea unor slavisti și teologi competenți nu va fi posibilă pînă nu vom fi în situația de a avea cel puțin microfilmele acestor cărți. Dar pentru a ajunge mai aproape de certitudinea lucrurilor ne putem folosi de cercetările altora. Vom cita în acest scop pe bibliograful ucrainian Zeno Kuziela care face prețioase precizări¹⁶: «Toate textele din tipăriurile lui Fiol sînt de proveniență post-slavă și dovedesc urme precise ale limbii literare ucrainiene de atunci, ba chiar semne remarcabile ale limbii populare ucrainiene». Kuziela întărește susținerea cu citeva citate concludente, care — după părerea bibliografului ucrainian «trădează în mod clar redacția ucrainiană a textelor». Iar pentru a întări și mai mult concluzia la care a ajuns, Kuziela încheie argumentația precizînd: «Că textele au fost destinate pentru Ucraina și că au fost pregătite cu ajutorul unor mîini ucrainiene dovedește de asemenea faptul că în calendarul din Ceaslovăț nu sînt cuprinși nici sfinții bulgari, nici sîrbi, în schimb sînt toți sfinții populari ucrainieni, ca Boris și Hlib, Feodozy Petserskji, prințul Voladomir și alții».

Deci dacă luăm ca mijloc de documentare textele și structura redacțională a acestor cărți, nu vedem ca fiind acceptabilă presupunerea că Biserica din Moldova lui Ștefan cel Mare, ar fi comandat scoaterea de sub tipar a unor cărți bisericești pe seama ei, în care să figureze sfinți din cultul ortodoxiei ucrainiene. Iar textele «pline de expresii noi ale ucrainiene», după cum dovedește bibliograful ucrainian Z. Kuziela nu se puteau strecura în cărți a căror conținut (în redacție medio-bulgară) aveau o componență mult prea exact stabilită, de la care nu era posibilă o deviere nici cu o iotă, cu deosebire în cărți patronate de foruri eclesiastice.

Dar mai mult, însuși editorul Thurzo consideră cărțile ca fiind *propritatea lui*, așa cum arată într-o ofertă ce a făcut soborului de canonici de pe lângă dom-ul încoronării din Gniezno (Polonia), arătînd că aceste cărți sînt «ruthenicos»¹⁷. Deci

12. Astfel arată cercetătorul polonez I. Plasnik și bibliograful ucrainian Zeno Kuziela în *Der Deutsche Schwicpoldt Fiol als Begründer der ukrainischer Buchdruckerkunst* în *Gutenberg Jahrbuch*, Mainz, anul 1936, p. 73—81.

13. Vezi V. Molin, *Interpretări noi în legătură cu catechismul de la Sibiu*, în «Mitropolia Ardealului» Sibiu, nr. 1—2, 1960, p. 36—54.

14. P. P. Panaitescu în *Liturghierul lui Macarie*, București, 1964, cap. I, «Studiul bibliografic», p. XXXVIII.

15. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. XXXIX, și Horia Matel, *Cartea.. op. cit.*, p. 230.

16. În *op. cit.*, p. 81.

17. Pentru documentare vezi «Biserica Ortodoxă Română», citat la nota 4.

tipăriturile lui Fiol erau ale lui Thurzo, nu aveau «texte românești» ci rutene (ucraiene), probe care exclud orice aducere în raport cu o comanditare a lui Ștefan cel Mare.

Din seria susținerilor greșite, mai reținem una. S-a afirmat că toate cărțile lui Fiol «poartă stema orașului Cracovia, fapt care arată că lucrarea s-a făcut sub auspiciile autorităților orașenești»¹⁸. Apare straniu că autoritățile (sfatul sau magistratura) cetății catolice Cracovia ar fi patronat miște tipărituri reprobate ca fiind «eretice» și puse pe autodafeul inchiziției, iar tipograful patronat aruncat în temniță de către cei care îl patronau. Greu de presupus! Și încă ceva de asemenea bizar: autoritățile cetății Cracovia pun stema lor pe cărțile plătite de Ștefan cel Mare, iar domnitorul «comanditar» nu ar fi avut pretenția firească de a se tipări stema țării sau a Bisericii lui?

Ar mai fi de remarcat faptul că din tipăriturile presupuse ca fiind «comanditate» de Ștefan cel Mare, nici-una din cele cinci cărți nu s-au găsit, nici ca fragmente în vre-o biserică din Moldova. În schimb exemplarele cunoscute sînt din cele aflate prin ținuturile Ucrainei: Volhinia, Botky, Podlachia, prin împrejurimile Lvovului și în părțile subcarpatice adică în regiunile locuite de ucraineni.

Toate aceste precizări ne îndreptătesc a trage concluzia că nu poate fi vorba de comanditarea cărților cu chirilice de la Cracovia de către Ștefan cel Mare pentru Biserica din Moldova și că față de starea faptelor reale, încercările de a reedita presupuneri de mult căzute în caducitate, nefiind bazate pe documentație, în loc să limpezească nu contribuie decît la crearea unor cu nimic folositoare confuzii istoriografice.

Din cercetarea raporturilor noastre cu tiparnița slavo-bisericească de la Cracovia, rămîne totuși ceva pozitiv, dar cu totul necesizat de către cei care sau ocupat de rosturile acestei oficine editoriale, ceea ce credem însă ca fiind demn de reținut ca aport pentru trecutul nostru cultural.

Cînd s-a hotărît cuplul tipo-editorial Thurzo-Fiol să întemeieze tiparnița lor de la Cracovia, s-a izbit de o dificultate. Tiparul cu chirilică era necunoscut. Nimeni nu tipărise încă cu slovele turnate în plumb ale acestui alfabet. Erau cunoscute doar gotic și latina (romane sau anticva). Trebuiau săpate în ponoane și apoi turnate în matrite slovele. Gravor și turnător era la îndemînă. Borsdorf din Braunschweig, dar nimeni din acești germani cu cunoștea chirilica. Era nevoie de un prototip (în desen) al chirilicei. Fiol, a știut să se orienteze și a găsit sursa. În acea perioadă erau în mare prețuire și intensă circulație cărțile bisericești scrise și miniaturate în mînăstirile din Moldova, învecinate cu ținuturile ucrainiene. Pentru ținuta lor grafică de remarcabilă artă, cu particularități grafice, din care s-a înfiripat un stil, așa cum l-a creat Gavriil monahul în școala lui de la Neamț, aceste cărți, imitate, dar neegale, s-au numit «izvoade moldovenesti»²⁰. Pe baza acestor cărți-manuscrite și-au făcut Fiol și Borsdorf decalările pentru chirilica lor cu toate semnele, ligaturile, diacriticele, semnele de etajare, etc. Și bine înțeles chirilica Fiol-Borsdorf purta caracteristicile originalului de pe care au copiat. Dovada?

18. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. XXXVIII.

19. Se știe că la începuturile tiparului, tipograful reproducea în cărțile lor stema orașului unde activau, ca un fel de marcă de fabricație (în lipsa de stemă editorială). De exemplu în cărțile tipografului Honterus de la Brașov.

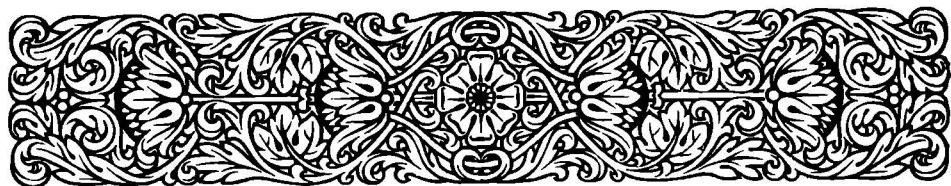
20. Reputatul cercetător și bibliograf rus A. I. Iațimrski are în această privință următoarele aprecieri: «manuscritele slavo-românești sînt considerate de către slavii ca cele mai frumoase, ca cele mai artistice lucrări. Ele se deosebesc ca exterior de manuscritele din țările slave, pînă la alfa, încl. slavii le-au dat denumirea de «izvod moldovenesc». Apoi: «În a doua jumătate a secolului al XV-lea și la începutul secolului al XVI-lea, stilul moldovenesc se introduce (domină) și în manuscritele rusești; dar aci totul este străgător și grotesc, ornamentul rusesc împrumutat este departe de modelele lui, de manuscritele luxoase ale stilului moldovenesc donate în timpul lor de către voievozi ... (manuscrite) care înfrumusețează azi cele mai frumoase biblioteci ale lumii» afirmă Iațimrski în *Grigorie Tâmbiac*, Petersburg, 1904. (După St. Ciobanu, *op. cit.*, p. 47 și 48).

Se poate face simplu, folosind un fel de «expertiză grafică». Scrierea (chirilica) practică de caligrafii de la Neamț are buchii cu trăsături specifice, cu totul particulare, pentru ceea ce a ieșit din această școală de copişti, semne care trădează origina, cu o amprentă grafică aparte. În această privință litera M este cu deosebire caracteristică. Trăsăturile («ductus-ul») al celor două ramuri din mijlocul literii M se abat de la forma clasică. În sensul că depășesc linia de bază, mergând mai adânc, mai jos decât limita de aliniere a unui rând, de parcă ar sărta. Am numit această exuberanță de ordin caligrafic «M cu poale», tipică școlii lui Gavriil în căutare după efecte decorative. Am făcut această demonstrație și în paginile revistei «Biserica Ortodoxă Română»²¹, dovedind prin comparație că «izvodul» acesta moldovenesc a servit și ieromonahului Macarie la realizarea matrițelor pentru *Liturghierul* lui de la Veneția (1508). Iar acum cercetările ne-au îngăduit să constatăm (prin amprenta grafică a aceluși M specific), că chirilica atât de timpurie, realizată la 1491 la Cracovia — întâia vreodată tipărită — este o filiație directă a izvoadelor moldovenești²². Și cu aceasta se face dovada pentru nivelul ridicat la care s-a putut situa iscusința miniaturală, radiind până în ținuturi îndepărtate faima ei, ca mărturie a artei noastre bisericești.

VIRGIL MOLIN

21. Vezi V. Molin, *Tradiția artistică a Moldovei în tipărițiile lui Macarie*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», Iași, 1959, nr. 5-6, și Pr. Sc. Porcescu, *Activități culturale la mănăstirea Neamț în secolul al XV-lea*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», Iași, 1962, nr. 5-6. Pentru documentarea grafică vezi reproducerea din «Biserica Ortodoxă Română», București, 1958, nr. 10-11.

22. Se prea poate ca Fiol să fi preluat din izvoadele de la Neamț și unele motive miniaturale, transformându-le în frontispicii, inițiale, etc. xilografiate monocolor, fapt ce se va cunoaște când vom avea în bibliotecile noastre publice microfilme de pe aceste cărți (neavând exemplare sau fragmente originale).

DOCUMENTARE

ROLUL CLERICILOR LA FACEREA DIATELOR ÎN VECHIUL NOSTRU DREPT

I. Considerații preliminare

În trecutul nostru unele acte juridice ale locuitorilor, cum sînt testamentele (diatele), erau adevărate și de mitropolit sau de un episcop¹, pentru a le da mai multă putere și a le face mai greu atacabile, după moarte, de către cei nemulțumiți. În genere, cine voia să dea formă scrisă unei operații juridice căuta să aibă printre martori, preoți, diaconi, călugări. Testamentele erau deseori scrise și adevărate de ei. Bine înțeles că un act juridic, oricare ar fi fost importanța lui, putea fi valabil, în principiu, chiar dacă printre martori nu ar fi figurat nici un cleric².

Spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea în Țara Românească s-a înțeles să se mărească rolul înaltului cler; i s-a dat chiar puterea de a autentifica testamentele. Este ceea ce prevăd *Pravilniceasca condică* (1780) și *Legiuirea Caragea* (1818).

Studiul formei testamentului autentificat de martori (printre care figurau adesea și clerici) sau de arhieru constituie preocuparea noastră principală în cercetarea de față. Un asemenea studiu necesită însă examinarea problemei solemnității testamentare în ansamblul ei; de aceea, pe de o parte, ne vom ocupa de cele trei forme de dispoziții de ultimă voință — autentică, olografă, secretă — și de sancțiunea nerespectării regulilor respective în dreptul nostru consuetudinar și în prăvilele precitate³, iar pe de altă parte, vom face și o scurtă incursiune în dreptul roman și în cel bizantin, cu care vechiul drept românesc avea strînse legături.

Consecințele grave pe care le poate avea testamentul, datorită faptului că prin el se dă posibilitatea dispunătorului să se deposedeze de întreaga lui avere în momentul decesului și deci să înlăture de la succesiune pe moștenitorii săi legitimi, au determinat ca, încă de la apariție, acest mod de dispoziție *mortis causa* să fie supus unui formalism mai mult sau mai puțin sever. Testatorul în stare de slă-

1. Vezi St. Gr. Berechet, *Dreptul vechilor noștri ierarhi la judecarea mirenilor*, în «Biserica Ortodoxă Română», LVI (1938), p. 19—22, 741—761 și extras: Gh. Cronț, *Clericii în serviciul justiției*, *ibidem*, p. 823—844.

2. *Indreptarea Legii* (1652) prevede chiar, în glava 285 al. 5 ș.u., că: «Socolește-se tocmeala și cartea cea nescrisă, adecă fără de scrisoare, cînd se află împreună șapte mărturii și vor arăta tocmitul lui sfat. Iară de va fi la un loc unde nu se vor afla șapte mărturii, atunci potu-se socoti și 5 oameni, de vor fi buni... De va fi neștine într-un loc și va face o tocmeală și se va afla pînă în trei mărturii, și aceia să hie adevărată. Scriitorul cărții bine mărturisește de dînsa». În ce privește codicilul, «poate sta și să creadă pe cinci mărturii oameni buni» (ed. critică a Acad. R.P.R., București, 1962, p. 277). Vom vedea mai departe că în practică numărul martorilor varia, în ciuda acestei dispoziții legale precise (*infra*, nota 8).

3. Pentru a restrînge cît mai mult expunerea, de *Codul Calimah* (1817) ne vom ocupa numai incidental, el ignorînd testamentul autentificat de arhieru.

biciune fizică ori psihică, provocată de bătrînețe sau de boală, putea fi astfel mai ușor protejat de lăcomia unor profitori care prin abilitate sau chiar prin violență ar fi încercat să-i influențeze voința.

Regulile de formă cerute de solemnitatea testamentară nu au fost însă todeauna și peste tot aceleași. Este suficient să ne gândim la testamentul nuncupativ (sau oral), cunoscut de dreptul roman și de cel bizantin, de vechiul nostru drept consuetudinar, de *Pravilniceasca condică* și de *Codul Calimah* și menționat încă și astăzi în unele țări tradiționaliste, ca Marea Britanie, dar înlăturat de *Legiuirea Caragea* și de Codul nostru civil din 1865; ori la testamentul autentic în fața arhierului, consacrat de *Pravilniceasca condică* și de *Legiuirea Caragea*, dar neadmis de *Codul Calimah* și de codul civil din 1865.

II. Testamentul autentic

1. *Evoluție: dreptul roman.* Încă de la început, testamentul apare în dreptul roman ca un act solemn, chiar încărcat de un formalism apăsător. Înainte de Legea celor XII Table el nu putea fi făcut decât în adunarea poporului și cu autorizarea acestuia (testamentul *calatis comitiis*) sau în fața armatei reunite (testamentul *in procinctu*). Legea celor XII Table abia, dă caracter privat testamentului, încuviințind a fi făcut fără prezența poporului întrunit pașnic sau în ordine de bătaie și îi dă posibilitatea să devină, astfel, un act de utilizare curentă.

Trecîndu-se prin intermediul unui expedient — *mancipatio familiae* — s-a ajuns în timpul Republicii la testamentul *per aes et libram*, care este forma esențială a testamentului în dreptul clasic. Acesta comporta însă o *mancipatio* și o *nuncupatio*, ceea ce îl făcea de aplicatie destul de dificilă. De aceea pretorul — simplificînd substanțial formalitățile — a creat testamentul pretorian, pentru validitatea căruia este suficient să se întocmească un act și șapte martori să-și pună pecetea pe el. Numai că un asemenea testament nu conferea titlul de erede beneficiarului lui, ci acesta putea dobîndi bunurile cu care era gratificat numai prin trimiterea de către pretor în *bonorum possessio secundum tabulas*.

În Imperiul de răsărit întîlnim două forme de testamente publice — *testamentum principii oblatum* și *testamentum apud acta conditum*, — fără importanță pentru evoluția formei testamentare —, și două forme private de testament — nuncupativ și tripartit —, care derivă din testamentul *per aes et libram* și din testamentul pretorian.

Prin formă, testamentul *nuncupativ* este un testament *per aes et libram*, din care s-a suprimat *mancipatio*, menținîndu-se numai *nuncupatio* în formă verbală, deci ne găsim în fața unui act de ultimă voință mai puțin formalist chiar decât testamentul pretorian care cerea act scris. Ceva mai mult, în perioada mai veche în special, era necesară prezența numai a cinci martori, pe cînd testamentul pretorian a cerut todeauna șapte.

Testamentul *tripartit*, creat de Teodosiu II și Valentinian III în anul 439, se numește astfel pentru că își ia condițiile de validitate din vechiul drept civil, din dreptul pretorian și din dreptul Imperiului de răsărit. Din vechiul drept civil — testamentul *per aes et libram* — el ia unitatea de context (*uno contextu*), din dreptul pretorian, cerința a șapte martori care să-și pună pecetea pe act, din dreptul Imperiului de răsărit, formalitatea unei *subscriptio* din partea testatorului și a celor șapte martori, neîntîlnită la formele testamentare anterioare, fiind o inovație a Constituției lui Teodosiu II și Valentinian III. Testamentul tripartit era, deci, un testament redactat în scris, prezentat la șapte martori care îl semnau împreună cu testatorul, și apoi, închis și pecetluit cu pecetea martorilor.

2. *Dreptul bizantin.* Această formă, consacrată de dreptul lui Iustinian și devenită dominantă la sfîrșitul Imperiului de răsărit, a trecut și în dreptul bizantin. În § 1592 din *Exabiblos*-ul lui Armenopol⁴ se prevede: «Diata își primește alcătuirea de la trei izvoare legiuite: de la dreptul civil, așezăminte și dreptul pretorian. După dreptul civil se cere ca ea să fie săvîrșită de față cu trei martori împreună și întărită de toți; după așezăminte, ca cel ce face diata și martorii să iscălească

⁴ Cităm această lucrare după traducerea Prof. Ioan Peretz, tipărită de Ministerul de Justiție în 1921.

diata; după dreptul pretorian se cere un număr neapărat de martori și punerea pecetei lor...».

Evoluția concepției formalismului testamentar care încă din timpul lui Iustinian începuse să nu se mai sprijine pe motive intrinsece ci numai pe motive istorice, a făcut ca, în special în ce privește numărul martorilor a căror prezență era necesară la confecționarea testamentului și semnăturile lor, să se manifeste tendințe antiformaliste.

Astfel Ecloga prevede că sînt suficienți cinci martori, dacă nu se pot aduce șapte, pentru validitatea unui testament; și aceeași dispoziție este înscrisă și în Prochiron. Basilicalele, mergînd mai departe, înlocuiesc peste tot cerința celor șapte martori cu cinci; iar Împăratul Leon Filozoful întărește aceasta în Novela 41⁵. Ca urmare, apare și în § 1622 din *Exabiblos* dispoziția că: «nu numai șapte martori, ci și cinci sînt destui, ca diata, scrisă sau prin viu grai, să aibă putere legiuită».

În ce privește necesitatea existenței semnăturii sau a sigiliului martorilor pe un testament scris, ea este menținută de dreptul bizantin; dar pe cînd în timpul lui Iustinian neîndeplinirea acestei formalități atrăgea nulitatea testamentului, în timpul lui Leon Filozoful, potrivit dispozițiilor Novelei 42, o asemenea omisiune putea fi acoperită prin mărturia martorilor că documentul este testamentul decedatului⁶ și astfel actul inform nu-și mai pierde validitatea și putea fi completat. Argumentul final pe care era motivată această reformă consta în aceea că prin anularea unui testament de a cărui imperfecțiune dispunătorul nu avea nici o vină, acesta își pierde drepturile la mizericordia divină la care putea spera datorită binelui ce rezulta după moartea lui din dispozițiile gratuite de blîmăz vointă făcute. Reglementarea lui Leon este înscrisă și de Armenopol în § 1593 din *Exabiblos* în termenii următori: «Dacă martorii numai întăresc că diata e făcută într-adevăr de acea persoană, atunci nu se mai cere nimic mai mult; diata poate fi cu tărie, și se socotește cu tărie nu numai cînd nu sînt peceți, dar chiar dacă nu sînt nici iscăliturile martorilor cu peceți ea are putere legiuită».

3. **Dreptul nostru consuetudin.** În numeroase documente vechi apare grija de a dispune de avere pentru după moarte, chiar dacă nu se folosesc expresiile de testament sau diată. Uneori se arată că se lasă «cu limbă de moarte», iar alteori nici atît, prevăzîndu-se numai cu privire la bunuri pentru după încetarea din viață a proprietarului lor. Din cînd în cînd, domnul sau mitropolitul, referindu-se la un caz particular, amintesc principiul libertății de a testa⁷.

Testamentele aveau și în vechiul nostru drept caracter solemn, acesta prezentîndu-se sub mai multe forme. Rar ológraf, testamentul, oral sau scris, era făcut de obicei în formă autentică, în fața martorilor, al căror număr varia⁸, iar cîteodată

5. Zachariae von Lingenthal, *Geschichte des Griechisch-Römischen Rechts*, ed. 3. 1892, Berlin, § 35, p. 151.

6. *Ibidem*, p. 152.

7. Astfel, într-un lîrlsov din 10 mai 1555, al lui Pătrașcu cel Bun, citim: «...deasemenea și domnia mea am judecat cu toți dragătorii domniului mele, că dacă cineva sau părintele său, vrea să lase la moartea lui averile sale oricărui om, acel om să le stăpînească» (*Documente privind Istoria României*, B. XVI, 3, p. 31); iar într-o scrisoare din 26 august 1627 a mitropolitului Luca al Ungrovlahiei, trimisă unui boier care voia să atace un testament, înțîlnim fraza: «Că tot omului-și asti volnic să-și împartă bucatele undă va vrea el» (*Documenta Romaniae Historica*, B. XXI, p. 432, nr. 262). De asemenea, în răspunsurile date de boierii moldoveni la întrebările guvernămîntului Bucovinei se arată că oricine poate face diată pe averea sa (19 febr. 1782, *Uricariul*, XI, p. 255).

8. De exemplu: 12 martori (12 <Iulie—august> 1578 (T. R.), *Doc. ist. Rom.*, B. XVI, 4, p. 326, nr. 333); 9 martori (10 sept. 1754 (Mold.), *Bul. Ion Neculce*, 1924, p. 142, n. 44); 8 martori (11 ian. 1800 (M.), I. Antonovici, *Doc. birădene*, II, p. 91, nr. 68); 7 martori (31 ian. 1668 (M.), *Surete și izvoade*, IV, p. 55; 7 nov. 1715 (T. R.), *Arhivele Otteniei*, XV (1936), p. 398; 5 martie 1815 (T. R.), *ibidem*, XII (1933), p. 381); 6 martori (30 ian. 1680 (M.), *Bul. Ion Neculce*, 1921, p. 270, nr. 108; 15 mai 1782 (M.), Stefanelli, *Doc. Cîmpulung-Moldovenesc*, p. 245, nr. 173); 5 martori (13 dec. 1743 (M.), *Bul. Ion Neculce*, 1924, p. 155, nr. 66; martie 1797 (T. R.), N. Iorga, *Studii și doc.*, III, p. 85, nr. XX; 20 aprilie 1797 (T. R.), *ibidem*, p. 65, nr. XV; 13 sept. 1797 (T. R.), *ibidem*, p. 86, nr. XXI; 1822 (M.), *Uricariul*, XI, p. 357; 23 nov. 1825 (T. R.), *Arh. Ott.*, XV (1936), p. 402; 22 dec. 1829 (T. R.), *Arh. Ott.*, IX (1930), p. 35; f. d. (M.), *Surete și izvoade*, VII, p. 124); 4 martori (30 august 1587 (T. R.), *Arh. Ott.*, XV (1936), p. 406; 11 iunie 1622 (T. R.), *Doc. ist. Rom.*, B. XVII, p. 147, nr. 158; 4 nov. 1687 (T. R.), *ibidem*, III (1924); p. 149;

chiar în fața domnului și a divanului⁹. Printre martori figurau adesea preoți și călugări¹⁰, uneori chiar mitropolitul și episcopii. Aceștia din urmă fie că erau de față la confecționarea testamentului însuși¹¹, fie că li se prezenta actul ulterior¹², îi dădeau țările deosebită prin semnătura pe care o puneau pe el. Nu însemnează însă că asemenea acte erau inatacabile. Citim într-un document de la începutul sec. XVIII că judecata anulând o diată adevărată de mitropolit, prin care o fiică este dezmoștenită fără motiv, îi impută acestuia că n-a cercetat dacă dezmoștenirea era întemeiată¹³. Înainte de autentificare, mitropolitul avea, deci, îndatorirea să examineze dacă sînt îndeplinite condițiile de fond necesare pentru validitatea actului.

20 oct. 1729 (M.), *Bul. Ion Neculce*, 1929—1930, p. 164, nr. 103; 3 august 1801 (Ț. R.), N. Iorga, *Studii și doc.*, III, p. 65, nr. 16); 3 martori (24 martie 1626 (Ț. R.), *Doc. Rom. Hist.*, B, XXI, p. 56, nr. 36; 25 august 1773 (M.), *Bul. Ion Neculce*, 1924, p. 127; nr. 20; Iunie 1837 (M.), Hurmuzaki, XIII, p. 319); 2 martori (12 dec. 1818 (Ț. R.), *Arh. Olt.*, XI (1932), p. 74; 1 Ian. 1828 (M.), *Surele și izvoade*, XVII, p. 165; 25 Ian. 1829 (Ț. R.), *Arh. Olt.*, XI (1932), p. 364); un martor, care este chiar scriitorul (4 mai 1752 (M.), Stefanelli, *op. cit.*, p. 50, nr. 38; 3 dec. 1807 (Ț. R.), *Arh. Olt.*, IX (1930), p. 40). Că un singur martor era suficient rezultă și dintr-o judecată din Țara Românească, unde se motivează, pentru înlăturarea unui testament: «nefiind măcar o mărturie iscălită într-însa», diata nu se poate crede ca adevărată (20 martie 1778, Cond. Ipsilanți, copie la Institutul de istorie «N. Iorga»). Este adevărat că în dorința de a-și asigura cît mai temelnic executarea dispozițiilor de ultimă voință, în general, testatorii reurgeau la mai mulți martori. În acest spirit trebuie privită consultația dată de nomofilax Departamentului pricinilor străine din Moldova, într-o pricină de testament, unde — înlocuindu-se legislația bizantină — se spune că diata nescrisă și nesemnată de testator este valabilă, dacă sînt «iscăliți într-însa cinci sau trei martori vrednici de credință, precum s-au și urmat în pămîntul acesta; iar la unele întîmplări și doi martori sînt primiți» (oct. 1817, *Uricari*, XII, p. 244—260).

Din cele arătate mai sus rezultă că testamentul trebuind să fie făcut și în vechiul nostru drept — sub sancțiunea nulității — în prezența a cel puțin unui martor era un act solemn. De aceea exprimarea lui I. Peretz (*Precis de istoria dreptului român*, București, 1931, p. 281), că la confecționarea testamentului, «nu sînt cerințe de formă», după ce de altfel, același autor arătase necesitatea prezenței martorilor și obligația semnării, punerii pecetei sau a degetului de către testator și a semnării și punerii pecetei de către martori, depășește desigur gândirea autorului și nu poate fi interpretată decît în sensul că în vechiul nostru drept consuetudinar nu era un formalism rigid; aprecierea îndeplinirii cerințelor de solemnitate a testamentelor fiind făcută cu o largă înțelegere, se căuta mai degrabă validarea actului decît anularea lui, în sensul adagiului roman *actus interpretandus est potius ut valeat quam ut pereat* (Dig., 45, I, 80).

9. Vezi de ex. 28 mai 1626 (Ț. R.), *Doc. Rom. Hist.*, B, XXI, p. 141, nr. 76; 26 Iulie 1626 (Ț. R.), *ibidem*, p. 244, nr. 124.

10. Clerici singuri martori la testament: 13 dec. 1734, precit. (patru preoți și un diacon); 25 august 1773, precit. (trei preoți); 3 dec. 1807, precit. (un preot care este și scriitorul testamentului). Clerici împreună cu laici martori la testament: 23 nov. 1825 (Ț. R.), *Arh. Olt.*, 15 (1936), p. 402 (trei preoți și un diacon); 22 dec. 1829, precit. (doi preoți și un diacon); 30 aug. 1587, 11 Iunie 1622, 31 Ian. 1668, 11 Ian. 1800, 12 dec. 1818, 25 Ian. 1829, toate precitate; 26 august 1627 (Ț. R.), *Doc. Rom. Hist.*, B, XXI, p. 430, nr. 262; 27 oct. 1794 (M.), Stefanelli, *op. cit.*, p. 245, nr. 173 (doi pretopopi, doi preoți sau un preot cu un călugăr, diacon sau diacon); 12 <Iulie—august> 1578, 30 Ian. 1680, 20 oct. 1729, 10 sept. 1754, 15 mai 1782, 3 august 1801, Iunie 1837, toate precitate; 24 martie 1626 (Ț. R.), *Doc. Dom. Hist.*, B, XXA, p. 56, nr. 36; 1 Iunie 1703 (M.), *Surele și izvoade*, XIII, p. 34; 3 august 1813 (M.), Stefanelli, *op. cit.*, p. 357, nr. 252; 26 martie 1816, *ibidem*, p. 363, nr. 256 (un arhimandrit, preot (adesea duhovnic) sau alt cleric).

11. 6 dec. 1760 (Ț. R.), *Arhivele Olteniei*, 13 (1934), p. 431 (mitropolitul Grigore este martor la facerea testamentului de către Sandu Bucșenescu); 4 martie 1683 (M.), *Bul. Ion Neculce*, 1921, p. 304, nr. 147 (marea spătară Despa Palade arată că, printre alții, testează «și dinaintea svinției sale lui Dosoftei mitropolitul»); martie 1797 (Ț. R.), N. Iorga, *Studii și documente*, III, p. 85, nr. 20 (martori mitropolitul și doi episcopi); 20 aprilie 1797 (Ț. R.), *ibidem*, p. 65, nr. 15 (martori doi episcopi); 13 sept. 1797 (Ț. R.), *ibidem*, p. 86, nr. 21 (martor mitropolitul); 30 Ianuarie 1822 (M.), *Uricari*, XI, p. 357 (martori doi mitropolii).

12. 28 octombrie 1760 (Ț. R.), *Arhivele Olteniei*, 13 (1934), p. 431 (Grigore, mitropolitul Ungrovlahiei, și Grigore, episcopul Rîmnului, întăresc, după moartea testatoarei, testamentul făcut de aceasta, în favoarea schitului Berislăvești (Argeș) și pun și blestem pentru cine nu l-ar executa). O asemenea întărire are însă mai mult valoarea unei investiții în vederea executării.

13. C. 1728, Hurmuzaki, XIV, 2, p. 939.

Aceeași grijă de asigurare a executării dispoziției de ultimă voință, făcea pe unii testatori de mare vază să-și prezinte testamentul unui patriarh care să-l și facă cunoscut moștenitorilor. Iată, de pildă, cele trei încredințări patriarhicești cu privire la diata Elinei, văduva lui Constantin Cantacuzino postelnicul, care temându-se de samavolnicia lui Șerban-vodă, în călătoria ei spre Ierusalim, se opri la Constantinopol și o prezenta viitorului patriarh spre întărire¹⁴. Fiind contestată și distrusă, după moartea Elinei, de către Șerban-vodă, în două rânduri este *întărită și confirmată* «după zisa copie neschimbată a ei», rămasă în păstrarea Patriarhiei¹⁵. O altă întărire, prin sinod, o face patriarhul Ciprian al Constantinopolului diatei vornicului Șerban Cantacuzino¹⁶.

Patriarhii judecau, uneori, la cererea părților, chiar acțiuni în anulare a testamentelor. Astfel, patriarhul Constantinopolului de acord cu cel al Ierusalimului strică diata Ecaterinei, fiica lui Grigorașcu-vodă Ghica; aceasta institue legatar universal pe soțul său, îndepărtându-și mama de la succesiune, deși «legile dumnezeiești poruncesc că, neapărat, un copil murind fără urmași, trebuie să dea... părinților lui... a treia parte din averile lui...»¹⁷.

4. *Dreptul scris*. — *Pravilniceasca condică*, cu tot laconismul ei, prevede, în ce privește formalismul testamentar, că «diețile să-și aibă cea mai cuviincioasă adevărire a martorilor celor vrednici de credință și mai virtuos a arhierelui locului sau a altui mai de cinste bisericesc obraz, când nu să va afla aproape scaun de arhieru» («Pentru diată», § 1)¹⁸. În felul acesta un final cleric — arhierul — sau locțiitorul lui ieșeau din rolul de martori pe care îl avuseseră până atunci, ca orice cleric, și puteau să autentifice, chiar, testamente. *Leguirea Caragea* avea să reglementeze mai precis materia. Potrivit acestei ultime legiuri, ca și astăzi, — poate sub influența Codului civil francez —, testamentul trebuie să fie neapărat scris; nu este valabil testamentul verbal sau nuncupativ. Par. 26, cap. 3, partea IV prevede, într-adevăr, că «Diata să se facă în scris, iscăind-o cel ce o face și mărturisind-o cu iscălitura sa și arhierul locului sau judecătorii sau trei marturi carii să fi văzut sau să fi auzit de la cel ce au făcut diata că este a sa.

«Când cel ce face diata nu va ca să știe marturii ceale scrise în diată, este slobod, strângându-o sau pecetluindu-o, să o dea să o iscălească pe dinafară, spunindu-le numai că este diata sa.

«Iar de va fi scrisă diata de tot cu mâna celui ce au făcut-o, atunci și fără de marturi să aibă tărie întocmai cu cea mărturisită».

Fiecare dintre aceste alinațe cuprinde condițiile cîte uneia din cele trei forme testamentare: autentic, secret și olograf.

14. 18 nov. 1681 (T. R.). Hurmuzaki, XIV, 3, p. 44, nr. 23.

15. Ian. 1691, *ibidem*, XIV, p. 278, nr. 344; iulie 1691, *ibidem*, p. 286, nr. 347. Încredințarea făcută de patriarhul Dionisie în acest ultim document ne arată că era de justificată temerea Elinei Cantacuzino în privința procedurii violente a fiului său Șerban. Patriarhul scrie: «Și astfel, după însăși însărcinarea răposatei doamnă Elina aceleia, vestind și smerenia noastră lucrul în acel timp răposatului ei fiu Șerban vovod, scriu și asigur prin cea de față că acea individuală în avere... a răposatei doamne Elina, e adevărată, singură și nebanăltă și în același fel, fără schimbare, am văzut apoi și diata, după întoarcerea ei din Ierusalim, încredințată nouă spre cetire, iscălită de dinsa, pecetluită și avind martori, întărind acestea, asemenea și nepreschimbată, pe care acel răposat fiu al ei, Șerban vovod, cu sîla și puterea ce avea și cu amenințare domnească, cerînd-o și luînd-o de la protivnicii lui, a căpătat-o și a smuls-o din mijloc cu totul, rămînd la ei numai izvodul...».

16. Acesta l-a prezentat «o diată iscălită de mîna lui și cu mărturii», prin care dispune de avere pentru «după încetarea lui din viață» și «s-a rugat și a învrednicit pe smerenia noastră a întări și împulernici diata lui cu gramata noastră patriarhicească și sinodicească, pentru a fi adecă întărire și necălate după sfîrșitul său cite s-au orînduit în diata lui» (martie 1708, Hurmuzaki, XIV, p. 404, nr. 434).

17. În hotărîrea sinodului se conchidea: «Drept aceia, primind noi cererea ca una ce este legiuită și dreaptă, scriem după cartea ce s-a făcut acum a preafierictului și hotărîm sinodicește ca acea diată, ce se zice, a Ecaterinei, prin care a dat averea ei numai în seama soțului, ca una ce este protivnică hotărîrilor sfîntelor legi, să rămîie fără trecere și fără putere și întru nimic socotită...» (1696, *ibidem*, p. 303, nr. 365).

18. *Pravilniceasca condică*, ed. critică a Acad. R.P.R., București, 1957, p. 106.

În § 7, «Cărțile», completându-se dispozițiile § 26 al. 1 precizat, se adaugă următoarele cu privire la testamentul autentic: «Toate dietele (de nu vor fi scrise de tot de însuși cei ce le fac) să se iscălească de cei ce le fac și să se adeverească cu trei martori singuri văzători sau singuri auzitori sau de arhiereul locului sau de judecători»¹⁹.

Este în această cerință rezultatul întregii evoluții a formalismului testamentului autentic cu privire la persoanele în prezența cărora trebuie confecționat. A fost luat din dreptul roman și din cel bizantin numai magistratul, nu și autoritatea municipală, în fața căreia, de asemenea, se puteau face testamente în epoca aceea; martorii existenți în aceleași orânduiri juridice și în dreptul nostru anterior, scris și nescris au fost și ei păstrați; în sfârșit a fost menținut arhiereul din *Pravilniceasca condică*²⁰.

Caracteristica tuturor formelor testamentare autentice este de a nu fi necesar ca actul de ultimă voință să fie scris și subscris de dispunător, fiind suficient, numai, ca să fie făcut în scris în fața organului de autentificare, pentru ca să capete tărie deplină. Impresia pe care o lasă citirea § 26, cap. 3, partea IV și § 7, cap. 2, partea VI din *Legiuirea Caragea*, că testamentul, chiar cel autentic, trebuie să fie semnat de testator, este înlăturată de dispozițiile § 8, cap. 2, partea VI, din care rezultă în mod categoric că această formalitate nu este necesară. Textul prevede, într-adevăr: «Cărțile celor ce nu știu carte, să se pecetluiesc negreșit cu pecetea lor și să se adevereze de scriitor și alți doi martori sau de judecători».

Deși ultimul text se exprimă în termeni generali cu privire la orice fel de înscrisuri, principiul pus de el este aplicabil și testamentelor, pentru identitate de rațiune și dată fiind plasarea lui după § 7 — care se ocupă de testamente — și ca continuare a acestuia. De altfel, interpretarea contrară ar duce la crearea unui caz de incapacitate de a testa pentru neștiutorii de carte, ceea ce legea nu a înțeles să facă, nereglementându-l niciăieri. Practica judiciară este constantă în sensul exprimat de noi (*infra*, notele 48 și 49).

Cu toată tăcerea textului, este de crezut că un asemenea testament poate fi făcut și în fața arhiereului. Omissionea se explică prin aceea că celelalte înscrisuri — în afară de testament — se autentifică numai în fața judecătorilor sau a martorilor.

A. Testamentul făcut în fața arhiereului. Reglementarea în Țara Românească a autentificării testamentului de către arhiereu corespunde, fără îndoială, unei stări de spirit a locuitorilor; ea consacra o tradiție. Așa se explică faptul că, după punerea în vigoare în Moldova a *Codului Calimah* (1817), care nu dădea în competența arhiereilor autentificarea testamentelor, aceștia, au continuat totuși să fie solicitați de dispunători să întărească asemenea acte de ultimă voință. Astfel, Ioan Hagi-Ganciu din Iași, după ce-și face testamentul în fața a trei martori (un arhimandrit și doi paharnici), roagă și pe mitropolitul Veniamin să îl întărească²¹. Această întărire nu avea nici o valoare juridică potrivit *Codului Calimah*, testamentul rămânea însă valabil, din cauză că fusese făcut «față fiind... trei martori», cum prevedea § 740 din acea legiuire.

19. *Legiuirea Caragea*, ed. critică a Acad. R.P.R., București, 1955, p. 126—132 și 164.

20. Am arătat deja că în vechiul nostru drept consuetudinar testamentul în fața martorilor se bucura de o încredere mai mare, dacă printre aceștia erau și preoți sau călugări.

Pe de altă parte, în timpul dominației turcești se remarcă în unele părți din fostul Imperiu bizantin un testament în fața duhovnicului și a doi martori, care nu trebuie privit ca aparținând dreptului consuetudinar grec, el nefiind altceva decît *testamentum coram parocho et duobus testibus* din dreptul canonic al bisericii romane (Zachariae von Lingenthal, *op. cit.*, § 31, p. 159—160).

Poate că sub influența acestor forme testamentare și fiindu-se seamă, bine înțeles, și de rolul precumpănitor pe care îl aveau clericii în dreptul nostru consuetudinar la scrierea și adevărarea diatelor, s-a ajuns la testamentul în fața «arhiereului locului sau a altul mai de cinste bisericesc obraz» din *Pravilniceasca condică*.

21. Iunie 1837, Hurmuzaki, XIII, p. 348. Testatorul îl implorase pe mitropolit în termenii următori: «Și acest testament al meu cu martori mă rog fierbinte de preacinstitul sfințitul mitropolit al Moldovei chir Veniamin ca să-l întărească spre desăvârșită arătare și asigurare», ceea ce arată prestigiu de care se bucura adevărarea mitropolitului.

În conformitate cu dispozițiile *Legiurii Caragea*²² arhiepiscopul trebuia să îndeplinească personal formalitatea autentificării, adică dispunătorul să se prezinte în persoană în fața lui și să declare că testamentul este al său. Constatarea declarației testatorului cât și a veracității ei trebuia făcute de *visu et auditu*. Arhiepiscopul nu putea delega, deci, pe un subaltern al său să facă autentificarea testamentului, el urmând a-l adevăra personal după ce vedea testamentul și auzea declarația dispunătorului că este opera lui. Aceasta este și interpretarea dată de practica judiciară²³, și așa este adevărat și testamentul lui Alexandru Filipescu, marele logofăt, de către Dionisie, mitropolitul Ungrovlahiei, după ce ia cunoștință personal de conținutul lui, fiindu-i prezentat de dispunător²⁴. Formalitatea nu era, de altfel, necesară în acest caz, testamentul fiind olograf. La fel a procedat și episcopul de Râmnic la autentificarea testamentului lui Dumitrache Brăiloiu, fost mare logofăt, arătând în procesul-verbal că «înșine smerenia noastră... duhovnicește... întrebându-l, aflându-să în toate simțirile d-sale, dă este cu tot cugetul și bunăvoința acestuia diete, ce însuși d-lui o adevărează. Mi-au arătat din tot cugetul inimii d-sale, că este scrisă din cuvânt în cuvânt, cu învățătura, din chiar rostul graiului d-sale cum a să urma după sfârșitul vieții, întocmai precum mai jos să cuprindă. Drept aceea, după rugăciunea ce ne-au făcut, a o adevăram și smerenia noastră cu iscălitura»²⁵. Este adevărat că episcopul, mai delegase în aceeași zi și pe trei clerici (un arhimandrit, un preot econom și un preot referendar) ca să se prezinte la domiciliul testatorului și să-i ia consimțământul. Aceștia s-au dus la fața locului și și-au îndeplinit însărcinarea, încheind proces-verbal de cele constatate și raportând episcopului²⁶. Totuși, după aceea, având probabil îndoieli asupra validității unui asemenea testament, episcopul s-a deplasat și personal la domiciliul dispunătorului și a procedat conform legii. De altfel, într-un caz similar Curtea de casație a judecat în mod just, că este nul testamentul adevărat de mitropolit după raportul protopopului însărcinat de el să constate dacă acest testament este sau nu al lui de *culus*, întrucât puterea de a autentifica un act de ultimă voință, cu toate atribuțiile ei, nu poate fi transmisă²⁷.

Arhiepiscopul care autentifică un testament nu poate fi instituit el însuși legatar prin acest act de ultimă voință. O asemenea dispoziție este nulă, nefiind îngăduit nimănui să mărturisească și să adevărească un act spre folosul său²⁸.

După punerea în aplicare a *Legiurii Caragea* s-a mai continuat să se facă teste în fața unui proestos. Nu se poate însă susține că un astfel de testament are caracter de autenticitate, ca și cum ar fi făcut în fața arhiepiscopului, considerându-se că proestosul «este arhiepiscopul locului», așa cum a judecat Curtea de casație după aproape o sută de ani de la punerea în aplicare a suscității legiurii²⁹.

Această holărire, care nu este în spiritul legii prin interpretarea extensivă dată unei reglementări limitative, pleca desigur de la ideea că în materie testamentară soluția trebuie să fie cât mai favorabilă menținerii dispoziției de ultimă voință. Dar depășind cadrul interpretării și inspirându-se probabil din *Pravilniceasca condică*, instanța ajunge la o adevărată violare a legii, când, în ciuda exprimării limitative a § 26, cap. 3, partea IV, extinde la proestos o competență acordată numai arhiepiscopului³⁰.

Legalizarea scrisă pe testament de către protoiereul locului, de asemenea nu poate fi considerată că înlocuiește semnătura arhiepiscopului, această legalizare nefiind altceva decât o simplă mărturie a semnăturii testatorului³¹.

22. Zahariae von Lingenthal afirmă în mod eronat (*op. cit.*, § 39, p. 160) că potrivit *Legiurii Caragea* putea da autenticitate unui testament preotul din localitatea unde domiciliul dispunătorului. Această afirmație, exactă în oarecare măsură, pentru *Pravilniceasca condică* (ed. cit., p. 106), este pe de-a întregul contrară dispozițiilor *Legiurii Caragea*.

23. Cas. I, 19 februarie 1864, *Buletinul Curții de Casație*, 1864, p. 65.

24. 25 noiembrie 1823, *Arhivele Olteniei*, VII (1928), p. 447.

25. 28 ianuarie 1820, *ibidem*, IV (1925), p. 177. 26. 28 ianuarie 1820, *ibidem*.

27. Cas. I, 1 februarie 1872, *Bul. Cas.*, p. 25, *Dreptul*, 1873, nr. 23, p. 2; D. Alexandresco.

Explicația teoretică și practică a dreptului civil român, vol. IV, partea II, ed. 2, p. 20, nota 3.

28. Cas. I, 13 februarie 1864, *Bul. Cas.*, p. 65.

29. Cas. I, 9 iunie 1914, *Bul. Cas.*, p. 321.

30. Vezi în acest sens și D. Alexandresco, *op. și loc. cit.* și Cas. I, 1 febr. 1872, precitată.

31. Cas. I, 2 mai 1870, *Bul. Cas.*, p. 150.

O copie de testament pe care figurează mențiunea «pentru întocmai», scrisă de starețul unei mănăstiri și urmată de semnătura lui, ceea ce constituie atestarea că acea copie este conformă cu testamentul original, nu are nici o forță probantă, ea neputând fi privită ca o copie legalizată, întrucât stareții nu fac parte dintre funcționarii desemnați de lege să legalizeze acte.

Nici recunoașterea testamentului de către autorul dispunătorului nu este producătoare de efecte juridice, dacă nu se probează că originalul era învestit cu toate formele cerute unui testament³².

B. *Testamentul făcut în fața judecătorilor.* Ca și la cel făcut în fața arhierului, instanța trebuie să constate de visu et auditu că testamentul este opera persoanei pe care o trece în procesul-verbal de autentificare ca fiind autorul lui. Fără această constatare, cerută ad solemnitatem de § 26, cap. 3, partea VI, testamentul este nul³³.

Constatarea declarației testatorului nu este necesar să fie făcută de completul tribunalului; ea poate fi opera unui singur judecător delegat în acest scop de instanță³⁴.

S-a judecat că un testator poate să-și trimită testamentul pentru autentificare la tribunal, printr-un mandatar cu procură legalizată care să declare că testamentul prezentat este opera mandantului său³⁵. Această soluție însă nu ni se pare acceptabilă, din cauza caracterului personal al testamentului, care interzice intervenția unui mandatar, tribunalul urmând a delega un judecător care să se prezinte la domiciliul testatorului spre a-i lua o asemenea declarație, în cazul când el nu este în situație de a se deplasa³⁶.

C. *Testamentul făcut în fața martorilor.* Pentru validitatea unui asemenea testament *Pravilniceasca condică* prevede numai că «diteiile să-și aibă cea cuviincioasă adevărire a marturilor celor vrednici de credință»³⁷, fără să menționeze numărul lor, păstrînd astfel tradiția dreptului nostru consuetudinar, pe cînd *Legiuirea Caragea*, reglementînd mai amănunțit materia, arată că sînt necesare semnătura testatorului și adevărirea a trei martori care să fi văzut testamentul sau să fi auzit de la dispunător că este al său. Fără această adevărire testamentul este nul³⁸. Un asemenea act de ultimă voință trebuie să fie iscălit de trei martori în afară de scriitor. Legiuitorul s-a mulțumit numai cu doi martori în materie de contracte, însă a cerut trei martori la testamente socotind aceste acte juridice deosebit de periculoase. Îndeplinirea formalității semnării de către trei martori este necesară chiar dacă testamentul a fost semnat și de dispunător, însă a fost scris de altcineva³⁹. Din moment ce testatorul declară că a făcut testamentul în prezența celor trei martori și aceștia îl semnează, cerințele legii sînt îndeplinite, nefiind necesar, conform § 26, cap. 3, partea IV, ca martorii să adevărească pe testament că au văzut și au auzit de la dispunător că actul de ultimă voință este al său; este «suficient ca din cuprinsul testamentului să reiască că martorii au auzit de la testator că testamentul este al său, sau că au fost față»⁴⁰. Partea care atacă testamentul și pretinde că acești martori nu au fost «singuri văzători sau singuri auzitori», după cum se exprimă § 7, cap. 2, partea VI, poate cere însă ascultarea lor în instanță conform § 19 din același capitol, spre a dovedi că formalitatea de mai sus nu a fost îndeplinită⁴¹. Este, într-adevăr, constant că testamentul confecționat cu respectarea cerințelor legale are aparența unui act valabil; deci, cel ce îl contestă trebuie să facă dovada nevalidității lui și să ceară audierea sub prestare de jurămint a martorilor semnatari, spre a stabili că adevărirea pe care au făcut-o pe testament nu este corespunzătoare adevărului.

Astfel fiind, pînă la proba contrară, testamentul semnat de dispunător și adevărit de trei martori este deplin valabil, nefiind necesar ca adevărirea martorilor

32. Cas. I, 5 decembrie 1890, *Bul. Cas.*, p. 1386, *Dreptul*, 1890, p. 653.

33. Cas. I, 17 martie 1882, *Bul. Cas.*, p. 327, *Dreptul*, 1882, p. 292.

34. Cas. I, 20 octombrie 1887, *Bul. Cas.*, p. 765, *Dreptul*, 1887, p. 637.

35. Cas. I, 16 decembrie 1880, *Bul. Cas.*, p. 403.

36. Vezi în acest sens D. Alexandresco, *op. cit.*, p. 21 (nota de la p. 20).

37. *Pravilniceasca condică*, ed. cit., p. 106.

38. Cas. I, 30 sept. 1887, *Bul. Cas.*, p. 691; 29 febr. 1900, *Bul. Cas.*, p. 181, *Dreptul*, 1900, p. 653.

39. Cas. civ. 23 mai 1867, *Bul. Cas.*, p. 460. 40. D. Alexandresco, *op. și loc. cit.*

41. Cas. I, 8 oct. 1891, *Bul. Cas.*, p. 1060, *Dreptul*, 1891, p. 614.

să fie sprijinită prin jurământ⁴². Este greșit, prin urmare, să se afirme, așa cum a făcut Curtea de casație prin două decizii pronunțate în aceeași zi⁴³, că simpla figurare a iscăliturilor martorilor într-o carte adevărită de ei nu face dovadă în contra tăgăduirii acesteia, ci spre asemenea sfișit se cere ca martorii să fie aduși înaintea judecătorului ca să o încredințeze, fără care ea nu constituie o probă, ci numai un început de probă. În realitate este vorba de o dovadă deplină, care însă, potrivit regulilor de probație înscrise în § 2, cap. 2, partea VI, poate fi combătută de cel care afirmă, prin dovada contrară, constatând în speță în chemarea la jurământ a martorilor care au adevărit actul de ultimă voință.

Testamentul în fața martorilor este enumerat de legiuitor, — alături de testamentul în fața judecătorilor și de cel în fața arhierului —, printre modurile de a testa în formă autentică; or, dacă s-ar considera că testamentul în fața martorilor nu este valabil decât completându-l prin audierea acestora în ședință sub prestare de jurământ, nu s-ar mai putea vorbi nici de caracterul lui de autenticitate.

Testamentul făcut în fața martorilor fiind declarat autentic de § 26, cap. 3, partea IV L. C., urmează că el are această valoare — ca și testamentul confecționat în fața arhierului sau a judecătorilor — prin simpla îndeplinire a cerinței legale: semnarea de către trei martori. Spre deosebire însă de aceste două forme testamentare autentice, — cărora prestigiul persoanelor instrumentatoare le dă o tărie de necombătut în ce privește constatările lor, — testamentul în fața martorilor își pierde puterea, dacă martorii întrebați în instanță sub prestare de jurământ revin asupra atestărilor făcute în testament. De aceea sarcina contraprobei nu poate incumba decât celui care contestă testamentul și dacă aceasta nu mai poate fi administrată, testamentul rămâne valabil. El își pierde totuși valoarea dacă fiind chemați martorii adevăritorii în fața judecătoriei, ei refuză să se prezinte spre a-și menține sub prestare de jurământ atestarea făcută.

S-a judecat cu drept cuvânt că aleșii satului semnând un testament nu devin martori în sensul § 7, cap. 2, partea VI, deci nu este cazul ca ei să fie ascultați sub prestare de jurământ. Asemenea semnături nu au nici calitatea de a legaliza testamente, nici un text de lege nedându-le-o⁴⁴.

Se poate întâmpla ca, fiind mai mulți martori adevăritorii, să nu accepte toți jurământul. În practica judiciară s-a ivit o asemenea situație și s-a judecat că este valabil testamentul subscris de testator și de trei martori, chiar dacă numai unul dintre ei jură și atestă că a văzut testamentul și l-a auzit pe testator spunând că este al lui, iar ceilalți doi martori refuză să jure⁴⁵. Soluția ni se pare justă, pentru că deși *Legiuirea Caragea* (partea VI, cap. 2, § 35) prevede că «un martor singur ca nici unul se socotește», totuși nu trebuie pierdut din vedere că în cazul judecat testamentul fusese atestat de trei martori, iar în instanță, doi dintre ei nu s-au dezis, ci numai, au refuzat să jure.

De asemenea, întemeindu-se tot pe relatările unui singur martor, instanța supremă, interpretând dispozițiile § 45, partea IV, cap. 2 de la jurământ, a declarat — cu drept cuvânt — fără valoare un testament, constatând că din analiza depoziției date sub prestare de jurământ de martorul audiat de instanța de fond, rezultă că nu s-a îndeplinit formalitatea confecționării testamentului în fața martorilor și nici aceea a declarării de către dispunător că testamentul este al său⁴⁶.

Ceva mai mult, instanța este în drept să respingă ca inutilă cererea de a chema martorii adevăritorii și a-i audia sub prestare de jurământ, atunci când constată «că dovada de exactitate a testamentului este complet făcută» prin alte elemente, cum ar fi, de exemplu, faptul «că a fost de față fiica legitimă a testatorului care a iscălit prin punere de deget în corpul testamentului». Această interpretare rezultă din § 21, cap. 2, partea VI L. C., care prevede că atunci când se tăgăduiește cartea și nu sînt martori, ea nu se va lua în seamă, dacă «nu va ieși dovada de aiurea», de unde urmează că instanța de judecată își poate forma convingerea din orice probe, nu numai din audierea martorilor⁴⁷.

42. Cas. I, 2 mai 1870, *Bul. Cas.*, p. 148 și 150.

43. Cas. civ., 12 mai 1864, *Bul. Cas.*, p. 256; 23 mai 1867, *Bul. Cas.*, p. 460.

44. Cas. I, 30 ianuarie 1874, *Bul. Cas.*, p. 32, *Dreptul*, 1875, p. 43.

45. Cas. I, 1 iunie 1879, *Dreptul* 1879, p. 276.

46. Cas. I, 10 iunie 1898, *Bul. Cas.*, p. 850.

47. Cas. I, 9 iunie 1914, *Bul. Cas.*, p. 321.

Testamentul unei persoane care nu știe care este valabil, dacă se adevătește de martori care știu carte⁴⁸. Din combinarea alin. 1 și 3 ale § 26, cap. 3, partea IV cu §§ 7 și 8, cap. 2, partea VI rezultă în mod evident această soluție.

Dacă deci un dispunător care nu știe carte subscrie prin punere de deget, testamentul lui este valabil, în cazul când această subscriere este adevărată de un scriitor și de trei martori⁴⁹. Ca și neștiutorul de carte, dispunătorul care este în imposibilitate de a semna își poate face testamentul în formă autentică și acesta este valabil, dacă are adevărea a trei martori conform legii, chiar dacă testatorul nu și-a pus pecetea, ci a semnat numai prin punere de deget⁵⁰. Curtea de casație, interpretând extensiv dispozițiile § 8, cap. 2, partea VI, a fost îndreptățită să asimileze punerea de deget cu pecetea, dându-i puterea pe care o prevedea textul pentru ultima. Interpretarea restrictivă pe care, după puțin timp, o adoptă aceeași instanță, decidind că testamentul semnat de testator prin punere de deget, fără pecetea sa, este nul, punerea de deget neechivalând cu pecetea, ni se pare retrogradă⁵¹.

Din deciziile examinate rezultă cu certitudine că, făcând aplicația textelor enumerate mai sus, practica judiciară a admis aproape constant că un neștiutor de carte poate testa în formă autentică în fața martorilor prin aplicarea pecetei sale sau prin punere de deget, însă că martorii adevărați trebuie neapărat să semneze propriu pe testament⁵².

Semnăturile martorilor adevărați sînt de altfel tot altfel de necesare și în cazul când testatorul semnează și el, la testamentele autentice, prin oricare dintre cele trei procedee ar fi făcute, formalismul trebuind să fie respectat cu strictețe, indiferent dacă testatorul este sau nu știutor de carte⁵³.

Dacă un testament, care formează un singur corp după ce a fost definitiv terminat, s-a datat și s-a semnat de testator cît și de martori, este invederat că semnăturile acestora din urmă puse în josul testamentului, și care demonstrează prezența lor la facerea actului, se raportează la toate dispozițiile cuprinse în el. O asemenea interpretare este conformă prevederilor § 38, cap. 3, partea IV⁵⁴.

Par. 40, cap. 2, partea VI prevedea în termeni categorici și generali că «măierile la diiață nu mărturisesc»⁵⁵, consacrand astfel o regulă mai retrogradă chiar decît îndreptarea legii din 1652, care admitea în mod excepțional prin glava 285, întocmai ca și § 1628 din *Exabiblos-ul* lui Armenopol că «de se va tîmpla muiarea grecoasă, carea să va spîla la baie, și va muri acolo înlăuntru, și va face tocmeală nescrisă înaintea a noao muieri, și aceaia se socoteaste».

În ceea ce privește data testamentului făcut în fața a trei martori, ea se dovedește suficient cu martorii instrumentali; persoana care o contestă poate dovedi însă contrariul și prin alți martori⁵⁶.

Spre deosebire de celelalte formalități de care ne-am ocupat pînă aci, data nu este cerută *ad solemnitatem*. Nici un text din *Legiuirea Caragea* nu o prevede, așa cum fac art. 859 c. civ. din 1865 pentru testamentul olograf și *legea pentru autentificarea și legalizarea înscrisurilor* pentru celelalte două forme testamentare. Ea este totuși necesar să fie stabilită în unele cazuri, cum ar fi acela al testamen-

48. Cas. 1, 3 decembrie 1893, *Bul. Cas.*, p. 1098.

49. Cas. 1, 6 aprilie 1883, *Bul. Cas.*, p. 434, *Dreptul*, 1883, p. 371. După cum este valabil și testamentul neștiutorului de carte care semnează prin punere de deget la Judecătoria sau în fața arhierului (D. Alexandresco, *op. cit.*, p. 21, nota 1).

50. Cas. 1, 25 spt. 1870, *Bul. Cas.*, p. 271; 13 ian. 1871, *Bul. Cas.*, p. 12.

51. Cas. 1, 12 dec. 1873, *Bul. Cas.*, p. 241.

52. Dintr-un considerent al deciziei din 18 aprilie 1868 a Curții de casație s. civ. (*Bul. Cas.*, p. 131) s-ar părea că instanța ar fi admis ca valabil un testament semnat de martori prin punere de deget, dacă aceștia l-ar fi confirmat prin jurămint, însă din considerentul de bază rezultă că decizia Curții de apel a fost casată pentru că aceasta nu a constatat că testamentul în discuție îndeplinește cerințele legii. 53. Cas. 1, 9 iunie 1914, *Bul. Cas.*, p. 321.

54. Cas. 1, 8 oct. 1891, *Bul. Cas.*, p. 1060, *Dreptul*, 1891, p. 614.

55. Originea acestel dispoziții o găsim în dreptul roman: «*Mulier testimonium dicere in testamento quidem non poterit*» (Dig., 28, 1, *Qui testamenta facere possunt*, 20, 6). Ea este contrară dreptului nostru consuetudinar care admitea mărturia femeilor la testamente (vezi de ex. 8 Iulie 1681, N. Iorga, *Studii și doc.*, VI, p. 144, nr. 17 și *Anciens documents de droit roumain*, p. 310, nr. 526. 56. Cas. 1, 15 ianuarie 1882, *Bul. Cas.*, p. 19.

telor succesive, spre a se hotărî care este ultimul și deci în vigoare, sau în cazul când s-ar pretinde că la data facerii testamentului dispunătorul nu era în plenitudinea facultăților lui mintale. În asemenea ipoteze se poate recurge la orice mijloc de probațiune pentru stabilirea datei.

Sub regimul *Legiurii Caragea*, ca și astăzi, formalismul testamentar nu era nesocotit, dacă testatorul se exprima la persoana a treia în loc de persoana întâi. Într-adevăr, § 26, cap. 3, partea IV din legiuire cerea numai, pentru validitatea testamentului, ca el să fie făcut în scris, semnat de testator și adevărit de arhierul locului, de judecător sau de trei martori care să fi văzut sau să fi auzit de la testator că testamentul este al lui⁵⁷.

Legiuirea Caragea nu cuprindea nici o dispoziție cu privire la forma în care poate testa autentic un român aflat în străinătate, spre deosebire de codul civil din 1865 care prevede în art. 885 că acesta poate testa în formă autentică conform regulilor testamentului autentic din țara unde se găsește. Însă în virtutea principiului de aplicoție generală exprimat în adagiul *locus regit actum* este desigur valabil testamentul autentic făcut de un român în străinătate în conformitate cu dispozițiile legale ale țării unde a testat.

Curtea de casație, — fiind chemată să se pronunțe asupra validității unui testament autentic confecționat în străinătate conform legilor locale a judecat, cu drept cuvânt, că, întrucât dispunătorul «aflindu-se în țară străină când și-a făcut testamentul, s-a adresat la autoritatea acelei țări, pentru a-l învesti cu formele prescrise de lege, care forme s-au și îndeplinit», Curtea de apel «primind testamentul ca valabil, departe de a viola principiul *locus regit actum*, din contra, l-a respectat aplicându-l în modul cum a urmat». Într-adevăr, § 19, cap. 2, partea VI L. C., care se invocă în contra acestei soluții, «era o dispoziție de aplicat numai pentru actele instrumentale în România în cazul când nu erau autentice, iar nu și pentru cele autentice făcute în țară străină și după formele de acolo. Deci instanța de fond bine a respins cererea recurentului de a fi audiați martorii semnați în testament, semnăturile acestor martori nefiind cerute de legea țării unde s-a făcut testamentul»⁵⁸.

Em. Em. Săvoiu, examinând chestiunea în dreptul consuetudinar, după ce cercetează câteva testamente făcute de români în străinătate, conchide că acestea «trebuie să îndeplinească aceleași condiții ca și cele întocmite în țară» și adaugă: «deci testamentul făcut în țară străină de un român avea efecte juridice în țările noastre, dacă era întocmit cu respectarea obiceiului pământului»⁵⁹, ceea ce corespunde numai în parte adevărului; deoarece în vechime, ca și astăzi, un român aflat în străinătate putea testa în formă autentică după legile acelei țări în fața autorităților respective, sau după legea românească, — astăzi în fața consulului român, atunci în fața unor martori, — sau putea testa olograf după legea românească. Rămâne deci din această concluzie că, dacă se testa în străinătate conform obiceiului pământului, testamentul producea efecte în țările noastre numai în cazul când îndeplinea condițiile stabilite de acest obicei. Erau însă valabile la noi testamentele autentice făcute de români în țări străine în conformitate cu legile acelor țări.

III. Testamentul olograf

Pe lângă testamentul autentic, romanii au cunoscut și un testament valabil chiar fără martori, în cazul când ei nu puteau fi procurați, cu condiția de a fi fost scris în întregime de testator; acest testament, numit olograf⁶⁰, a fost recunoscut de Valentinian III⁶¹, dar nu a trecut în dreptul lui Iustinian.

Un asemenea testament, neprevăzut de *Indreptarea legii* și de *Pravilniceasca condică*, este valabil sub regimul *Legiurii Caragea*⁶², ca și sub regimul Codului

57. Cas. I, 12 martie 1885, *Bul. Cas.*, p. 181.

58. Cas. I, 12 martie 1863, *Bul. Cas.*, p. 135; 12 decembrie 1873, *Bul. Cas.*, p. 241.

59. Em. Em. Săvoiu, *Contribuțiuni la studiul succesiunii testamentare în vechiul drept românesc*, 1942, p. 58.

60. De la ὅλος = întreg și γράφειν = a scrie.

61. Nov. Val. III, titl. 20, 2, § 1.

62. Cas. I, 6 aprilie 1883, *Bul. Cas.*, p. 434, *Dreptul*, 1883, p. 371; 26 septembrie 1886, *Bul. Cas.*, p. 692; 3 decembrie 1893, *Bul. Cas.*, p. 1097, *Dreptul*, 1894, p. 9; 29 februarie 1900, *Bul.*

civil din 1865 (art. 858, 859). Par. 26 al. final, cap. 3, partea IV prevedea, într-adevăr: «Iar de va fi scrisă diata de tot cu mîna celui ce a făcut-o, atunci și fără de marturi să aibă tărie întocmai ca cea mărturisită».

Este posibil ca în testamentul olograf reglementat de Valentinian III să-și aibă originea testamentul olograf prevăzut de § 26 al. 3, cap. 3, partea IV L. C. Nu este exclus totuși ca acesta din urmă să fie o generalizare a testamentului *inter libros*, care nu cerea martori în cazul cînd talăl își repartiza bunurile între copii și care a fost primit și de dreptul bizantin. Potrivit § 1612 din *Exhibitos-ul* lui Armenopol: «Omul cu carte, dorind să alcătuiască pe copiii săi ca moștenitori după diată, trebuie ca însăși cu mîna lui să scrie anii și numele fiecăruia din ei...; dacă vrea să lase și femeii sale sau altor fețe lătrualnice un fideicomis sau unui rob slobozenie, atunci, cel ce face diata trebuie de asemenea cu însăși mîna lui să scrie tot în diată și să lămurească prin grai în fața martorilor că el însuși a scris tot ce e scris în diată...». Deci posibilitatea de a testa olograf în cazul cînd sînt gratificați numai copiii. De unde urmează că interpretarea § 1608, — din care ar părea să rezulte că un bărbat știutor de carte poate testa olograf în favoarea oricui, — trebuie făcută ținînd seamă de dispozițiile restrictive ale § 1612. În orice caz, nu trebuie pierdut din vedere nici faptul că testamentul olograf nu este o inovație a *Legiurii Caragea*; dreptul nostru consuetudinăr la cunoscut de asemenea, deși aplicația lui a fost rară, atît din cauza ignoranței testatorilor cît și din a temerii lor că dovada unui astfel de înscris lipsit de publicitate ar fi mai greu de făcut⁶⁵. Așa că *Legiuirea Caragea* a putut foarte bine să mențină o normă juridică tradițională inspirată din dreptul roman și să se sprijine, în același timp, și pe o dispoziție concordantă a dreptului bizantin.

I. Peretz a căutat originea testamentului olograf în codul civil francez din 1804⁶⁶, dar acesta își are el însuși originea în *Novela* lui Valentinian III⁶⁷.

Din § 26 precitat, combinat cu §§ 7 și 8, cap. 2, partea VI, rezultă că poate dispune prin testament orice persoană știutoare sau neștiutoare de carte, neștiința de carte neconstituind o incapacitate de a testa. Numai că neștiutorul de carte nu poate testa decît în formă autentică, iar cel care știe să semneze, și în formă mistică; testamentul olograf nu este însă accesibil decît celui ce îl poate scrie și semna cu propria lui mîna.

Testamentul olograf, pentru a fi valabil, este suficient să fie scris și subscris de dispunător, fără a fi necesar să fie datat. *Legiuirea Caragea*, spre deosebire de Codul civil din 1865 (art. 359) și de *Codul Calimah* (§ 739), nu prevede datarea ca o condiție esențială pentru existența testamentului olograf, nici un text necerînd-o⁶⁸.

Cunoașterea datei testamentului era necesară însă și atunci ca și astăzi, pentru a se stabili capacitatea dispunătorului sau gratificatului în momentul confecționării actului de ultimă voință, cum și ordinea testamentelor succesive. Dar în lipsa unei cerințe exprese a legii, testamentul în care nu figura nici o indicare a datei nu era nul, epoca întocmirii lui putîndu-se stabili cu martori și cu prezumții⁶⁷.

IV. Testamentul secret

Testamentul secret sau mistic — numit astfel deoarece conținutul lui nu este cunoscut martorilor care îl atestă — apare într-o constituție a lui Teodosiu II și Valentinian III și este adoptat și completat de Iustinian prin *Codex*⁶⁸. El este pri-

Cas., p. 185; 10 decembrie 1901. *Bul. Cas.*, p. 1600; 9 iunie 1914. *Bul. Cas.*, p. 321. *Codul Calimah*, de asemenea, îl admite (§ 739).

63. M. Castriotul, fost mare comis, făcîndu-și testamentul, arată că «cu însăși mîna mea scriu și întăresc și cu pecetea mea chiar am însemnat» (1 mai 1708, Buc., Hurmuzaki, XIV, p. 411, nr. 438). O testatoare, în vîrstă de 90 de ani, fiind «cu mințile mele întregi», după ce dispune în favoarea copiilor și adaugă: «Am scris eu cu condeiul meu și am iscălit», se asigură și de prezența a patru martori care «am fosti la[ă]» (4 nov. 1687, *Arhivele Otteniei*, III (1924), p. 149).

64. I. Peretz, *op. cit.*, p. 389.

65. Planhol și Ripert, *Traité élémentaire de droit civil*, vol. III, nr. 2686.

66. D. Alexandresco, *op. cit.*, p. 23, nota 2: în *Legiuirea Caragea* testamentul «nu avea nevoie să fie datat».

67. Cas. I, 1 noiembrie 1896. *Bul. Cas.*, p. 1164. *Dreptul*, 1897, nr. 8.

68. C., 21, *De testam.*, VI, 23.

mit de dreptul bizantin. Par. 1621 din *Exabiblos*-ul lui Armenopol îl consacră în termenii următori: «dacă cel ce face diată nu vrea ca martorii să știe ce e scris de el în diată, atunci poate să o învelească și să o pecetluiască pînă la locul acela unde e scrisă și să o înfățișeze martorilor spre iscălire spunîndu-le prin grai: aceasta este diata mea; și cînd martorii deodată o vor iscăli-o și vor pune pecetea, aceasta diată se întărește».

Într-o redactare mai concisă, dar cu același înțeles, dispoziția a trecut în § 26 al. 2, cap. 3, partea IV din *Legiulrea Caragea*; o întîlnim și în § 741 din *Codul Calimah* și în art. 864—867 c. civ. din 1865. Potrivit textului precitat din *Legiuirea Caragea*, cînd dispunătorul alege forma testamentului în fața martorilor, dar nu voiește ca aceștia să cunoască conținutul testamentului, el poate să-l stringă sau să-l pecetluiască, dîndu-li-l să-l semneze pe dinafară și spuhîndu-le numai că este testamentul lui. Acesta este testamentul secret sau mistic. De aici rezultă că, spre deosebire de testamentul autentic, care poate fi făcut în fața judecătorilor, a arhierului sau a martorilor, testamentul secret nu poate fi făcut decît în fața martorilor. Aceștia nu-i cunosc însă conținutul testamentului fiindu-le prezentat de către testator strîns sau pecetluit cu declarația că este al său. Semnăturile martorilor puse pe partea exterioară a actului nu se raportează deci decît la constatarea stringerii sau pecetluirii testamentului și a identității testatorului, cum și la declarația acestuia că acel act este testamentul lui; ei însă nu atestă asupra conținutului actului, pe care nu-l cunosc⁶⁹. Așa fiind, semnăturile martorilor echivalează cu procesul-verbal de suprascriere, pe care îl redactează judecătorul potrivit art. 864, al. 6 c. civ. din 1865.

Din combinarea dispozițiilor alin. 1 și 2 și ale § 26, cap. 3, partea IV cu acelea ale § 7 și 8, cap. 2, partea VI L. C. rezultă că testamentul secret nu este necesar să fie scris de dispunător; el trebuie numai să îl semneze, putînd recurge la un scriitor, așa cum prevede și art. 864 al. 1 c. civ. din 1865.

Din faptul că testamentul secret este o formă intermediară între testamentul autentic și cel olograf rezultă că, în ce privește întocmirea lui, el are valoarea probatorie a testamentului autentic făcut în fața martorilor; iar în ce privește conținutul lui, el are aceeași valoare probatorie cu testamentul olograf.

Testamentul secret este format în realitate din două acte: actul conținînd dispozițiile de ultimă voință, adică testamentul propriu-zis, care este opera testatorului, și suprascrierea, care este opera martorilor. Testamentul propriu-zis este un act sub semnătură privată, deși el nu este necesarmente scris de testator, numai semnătura acestuia fiind obligatorie; suprascrierea singură este un act autentic. Fiecare dintre aceste acte sînt supuse regulilor care s-au examinat mai sus.

V. Codicilul

Se poate ca testatorul să vrea să-și modifice dispozițiile de ultimă voință chiar atunci cînd le-a scris și prin același act, sau ulterior. Acesta este codicilul.

În dreptul lui Iustinian, codicilul, în care puteau figura toate dispozițiile de ultimă voință, cu excepția instituirii de erede și exheredării, avea o deosebită importanță, fiind supus unui formalism mai puțin rigid decît testamentul; astfel, prezența a cinci martori era socotită suficientă pentru validitatea codicilului. Cînd însă Leon Filozoful a atenuat formalismul testamentar prin Novelele 41 și 42, de-

69. Astfel, Elisabeta Budișteanu, vîind să facă un testament secret, după ce își arată dispozițiile de ultimă voință în favoarea soțului său, declară: «Și pentru ca să aibă această a mea diată neclintită iai statornicie, deși este scrisă și iscăliită de tot cu mîna mea, după cum cere pravila (deci avea valoarea unui testament olograf), dar spre mai bună siguranță a soțului meu am pecetluit-o într-un plic și am rugat pã dumnealor boieri ce să vor vedea iscăliiti d-asupra plicului, de a o încredința cu ale dumnealor iscălituri precum că aceasta lăste singura voință a mea». Acest testament pecetluit, din 7 sept. 1846, a fost prezentat de dispunătoare la 16 oct. 1846 la trei martori (C. Petrescu, N. Piclenu și A. Urianu), care au întocmit următorul proces-verbal de suprascriere: «Suptîscăliiti fiindcă dumneaei cocoana Săitica Budișteanca, ne-au făcut poftire să iscălim această diată pecetluită, zicîndu-ne că lăste scrisă toată și iscăliită cu însăși slova dumneael, pe care vîzînd-o și cu mîinile foarte întregi am iscălitu-o» (*Arhivele Otteniet*, V (1926), p. 424).

crelind suficientă prezența a cinci martori la orașe și a trei martori la țară pentru validitatea testamentului, codicilul și-a pierdut orice importanță, rămânând o instituție de drept inutilă⁷⁰.

Codicilul își continuă totuși existența prin tradiție. Așa se face că îl întâlnim în *Indreptarea legii* (glava 285), în *Codul Calimah* (§ 708), în *Legiuirea Caragea* (§ 38, cap. 3, partea IV).

Par. 38, cap. 3, partea IV din *Legiuirea Caragea* se ocupă de codicil, prevăzând: «Cînd cel ce face diată, va să adauge sau să scoată sau să dreagă ceva prin diată, poate să o facă aceasta și cu deosebită însemnare în diată peste ceale scrise, însă acea însemnare să fie scrisă de însuși el sau și de altul și iscălită de dînsul, mărturisită de trei marturi sau de judecători sau de arhiereul locului, iar într-un alt chip nu».

De aici rezultă că «deosebita însemnare» sau, în alți termeni, codicilul, se poate face în formă olografă ori autentică, în fața martoriilor, a judecătorilor sau a arhierelui locului, adică respectîndu-se formalismul testamentar⁷¹.

Textul nu se referă desigur, și la forma secretă, pentru că aceasta nu este proprie unei schimbări în timpul redactării testamentului care este prezentat martoriilor gata confecționat și pecetluit.

Codicilul se deosebește de testament prin aceea că el nu poate cuprinde decît suprimări ori modificări de dispoziții testamentare sau noi legate. Ca și în dreptul roman, prin el nu se pot face nici instituiri și nici dezmoșteniri de erezi⁷², sau în termenii § 39: «Cel ce face diată, nu e slobod cu însemnare nici moștenitor să orînduiască, nici de moștenire să lipsească».

S-ar părea la prima vedere, din citirea § 38, că codicilul trebuie să fie neapărat inserat într-un testament; este totuși fără îndoială că el se poate face și printr-un act ulterior, care să întrunească însă condițiile de formă ale testamentului. S-a judecat astfel că, deși din § 38 «s-ar părea că rezultă contrariul, nu se poate susține cu temei că prin acest paragraf *Legiuirea Caragea* a pretăcut întreaga instituție a codicilului, astfel precum era consacrată de tradițiunea cea mai veche și precum o vede însăși aceea legiuire în § 1 de la «legaturi»; că după cum rezultă din însuși textul original grecesc, vorbele «în diată» din acest paragraf, care se află în iraducțiunea românească, lipsesc, astfel că aceste vorbe «în diată» din textul românesc nu sînt adăugate decît pentru a explica vorbele «deosebită însemnare», iar nicicum cu intenția de renovățiune asupra unui punct tradițional și atât de important. Că așa fiind, chiar și sub *Legiuirea Caragea*, precum de altmîntrelea se și urma în practica, se putea face codicile în afară de diată, și ele erau valabile ca și cele făcute pe diată»⁷³.

VI. Nulitatea testamentelor

Par. 40—42, cap. 3, partea IV L.C. se ocupă de cazurile de nulitate, caducitate, revocare și reducere a dispozițiilor testamentare.

Nu vom trata aici decît despre nulitatea testamentelor ca sancțiune a nerespectării condițiilor de formă expuse mai sus.

Un testament este nul, cînd nu îndeplinește condițiile de formă sau fond indispensabile pentru existența sau validitatea lui. În ceea ce le privește pe primele, § 40, lit. a le enumeră în termenii următori: «Să strică diata de tot cînd se face împotriva prăvilor (26, 27, 28, 29, 30, 31); iar cel dintîii text citat (§ 26) se ocupă de formalismul testamentar. Acțiunea în nulitate poate fi exercitată de orice interesat, adică de persoana care, dacă se anulează testamentul, este chemată la succesiunea *ab intestat* în virtutea apropierii gradului de rudenie, sau la cea

70. Vezi asupra codicilului în dreptul bizantin, Zachariae von Lingenthal, *op. cit.*, § 37, p. 156—157.

71. Cas. civ., 1 noiembrie 1867, *Bul. Cas.*, p. 883; 19 februarie 1868, *Bul. Cas.*, p. 72. Un exemplu de codicil olograf vezi în testamentul lui Al. Filipescu din 25 nov. 1823 (*Arhivele Oltenei*, VII (1928), p. 447).

72. Cas. I, 22 noiembrie 1896, *Bul. Cas.*, p. 1522. 73. *Ibidem*.

testamentară printr-un testament anterior care, rămâne valabil prin anularea celui posterior.

Par. 42, cap. 3, partea IV prevede în această privință «Rudile din jos și din sus sînt slobode a porni pîra asupra dietei, pentru orice defăimare va fi avînd, iar rudile de alături numai cînd nu are adevărimea cea orînduită de pravili, sau că cel ce au făcut diata, nu-si avea mintile întregi cînd au făcut-o, sau că iaste mincinoasă (pîntru care pricini și cutia milelor, cînd nu iaste alt moștenitor după pravili, are voie să facă pîră asupra-i)».

Acest text împarte în două grupe persoanele care pot exercita acțiunea în nulitate: a. descendenții și ascendenții, care au exercițiul ei pentru orice caz de nulitate; b. colateralii și statul, care o pot exercita numai în trei cazuri: lipsa condițiilor de formă, insanitatea de spirit a testatorului și cauza falsă, la care adăugăm și cauza ilicită sau imorală, fiind logic a le supune aceleiași regim⁷⁴.

Din enumerarea succesorilor, cuprinsă în § 42, nu trebuie înțeles că aceștia pot exercita oricare dintre ei acțiunea în nulitate. Există o ordine de preferință dictată de ordinea succesorală; astfel, ascendenții nu au exercițiul acțiunii decît, în lipsa descendenților, iar colateralii numai în lipsa ascendenților.

Mai este de observat că textul omite nejustificat un succesor: soțul supraviețuitor, deși este fără îndoială că acesta are și el exercițiul acțiunii în nulitate. Într-adevăr, fiind un interesat, ca și ceilalți, este locul ca și soțul supraviețuitor să fie trecut printre succesorii din grupa a doua, împreună cu colateralii și cu statul (Cutia milelor). Nu este admisibil să fie pusă la dispoziția Cutiei milelor acțiunea în nulitate, deși ea nu este chemată la succesiune, decît în lipsa oricărui alt succesor (§ 24), iar soțul supraviețuitor să nu poată intenta o asemenea acțiune. Deși el este chemat la succesiune înaintea statului (§ 23) și prezența lui îl înlătură pe stat, iar uneori vine la moștenire chiar în concurs cu descendenții, ascendenții sau colateralii (§§ 17, 18). Iată deci interesul soțului supraviețuitor de a exercita acțiunea în anularea unui testament care l-ar îndepărta de la succesiunea soțului precedent.

Legiuitorul l-a omis, probabil, pe soțul supraviețuitor, socotind că el fiind chemat în concurs cu ceilalți succesori (descendenți, ascendenți, colaterali) care au exercițiul acestei acțiuni, beneficiază de rezultatele ei. Dar nu numai că se poate întîmpla ca succesorii cu care este chemat în concurs să nu intenteze acțiunea și atunci el nu ar avea nici o posibilitate să atace testamentul în nulitate, dar — după cum am arătat mai sus — se poate ca soțul supraviețuitor să fie chemat chiar singur la succesiune. De aceea și într-un caz și în altul. — Într-o interpretare logică a legii — acțiunea în nulitate nu poate fi refuzată soțului supraviețuitor. Desigur însă că acestui moștenitor nu i se poate recunoaște o acțiune cuprinzătoare, ca descendenților și ascendenților, cînd vine în concurs cu aceștia, dat fiind caracterul special al dreptului său succesoral, primindu-și partea în uzufruct sau cel mult în bani gata. În toate cazurile, deci, soțul supraviețuitor va avea aceeași acțiune cu colateralii și cu statul.

Care sînt celelalte cazuri de defăimare, în care numai descendenții și ascendenții pot să exercite acțiunea în nulitate?

Se pare că în sistemul legii nulitățile au fost despărțite în absolute și relative, dîndu-se tuturor succesorilor exercițiul acțiunii în nulitate în cazul nulităților absolute (lipsă de formă, insanitate de spirit a testatorului, cauza falsă, imorală sau ilicită) și limitîndu-se numai la descendenți și ascendenți în cazul nulităților relative (incapacitatea testatorului și viciile de consimțămînt). Este de crezut că la acestea s-a referit textul întrebuintînd termenii «orice defăimare».

74. Cf. Cas. civ., 17 decembrie 1869, care se pronunță în acest sens, prevăzînd că: «dacă numai crezîi rezervarii pot ataca un testament pentru dispozițiunile într-însul cuprinse, oricine îl poate ataca pentru cauză de fals» (Bul. Cas., p. 558). *Pravilniceasca condică* făcea următoarea grupare a persoanelor îndreptățite să exercite acțiunea în nulitate: «Cînd dilata nu urmează pravila, ca să lase mortul într-însa căzuta moștenire părinților sau fililor..., aceștea pot atunci a strica acea dilată, iară ceale de alătura rude n-au acest privilegiu, adică de a strica dilata, fără de numai de care cumvaș cel ce au făcut diata, au lăsat moștenitori obraze de neclnste și de pravilă nepriimite» (ed. cit., p. 106—108).

Indiferent de caracterul nulității și de persoanele care exercită acțiunea, odată pronunțată nulitatea, ea face să cadă testamentul, față de toată lumea (*erga omnes*). Acesta își păstrează validitatea, căzînd numai legatul incriminat, în cazul cînd nulitatea este cerută ca sancțiune a cauzei ilicite sau morale care a determinat liberalitatea față de un anumit legatar.

Este bine înțeles că acțiunea în nulitate este refuzată unui succesor care a recunoscut mai înainte expres sau tacit testamentul.

Tribunalul competent să judece acțiunea în nulitate este, desigur, acela al locului unde s-a deschis succesiunea, fiind vorba de pretenții în legătură cu aceasta.

În lipsa unui text special care să reglementeze acțiunea în nulitate, urmează a se aplica § 8, alin. penultim, cap. 1, partea VI care prevede că în materie de moștenire prescripția este de 30 de ani de la moartea lui *de cuius*.

Conform § 9 din același capitol, în cazul cînd succesorii sînt nevîrstnici, cursul prescripției se suspendă pînă ce aceștia împlinesc 25 de ani. S-a judecat, cu drept cuvînt, cu privire la o acțiune în revendicare, — dar principiul e general, — că sub regimul *Legiurii Cararea*, ca și sub acela al Codului civil din 1865, minoritatea nu are de efect să întrerupă prescripția, ci numai să o suspende.

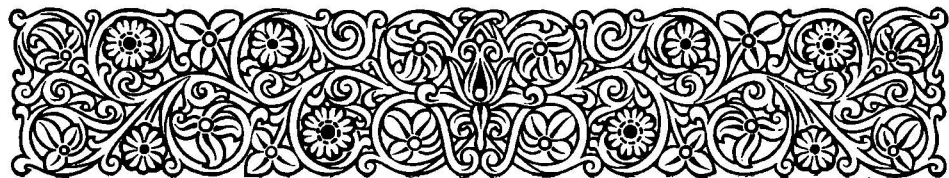
Prin aceeași decizie s-a mai stabilit că o prescripție începută la data promulgării Codului civil din 1865 este supusă regulilor legale în vigoare la data începerii ei⁷⁵.

VII. Concluzii

Din expunerea făcută s-a putut vedea să puterea clerului, în ceea ce privește participarea la confecționarea testamentelor, culminează în dispozițiile *Pravilniceștii condici* și ale *Legiurii Cararea*. Aceasta din urmă, în special, consacră cu grijă ceea ce o lungă tradiție pregătise: dreptul arhierilor de a autentifica testeamente. Este și aici una din manifestările contradicțiilor caracteristice perioadei de destrămarea feudalismului și de formare a relațiilor capitaliste care abundă în cele două legiuri. *Codul Calimah*, în Moldova, inspirîndu-se puternic din noile coduri civile apăsene, în special din cel austriac (1811), curmă această evoluție, el făcînd, în general, un pas mai hotărît spre o reglementare pur burgheză. În Țara Românească însă, abia Codul civil din 1865 — aplicabil pe întreg teritoriul României, moderne — laicizează instituția testamentului, dînd autentificarea lui numai în seama judecătorilor tribunalelor civile.

Dr. OVID SACHELARIE

75. Cas. I, 2 mai 1903, *Bul. Cas.*, p. 629.

INDICE BIBLIOGRAFIC AL STUDIILOR, ARTICOLELOR ȘI ALTOR LUCRĂRI MAI MARI PRIVIND MUZICA BISERICESCĂ, PUBLICATE ÎN REVISTELE BISERICEȘTI — CENTRALE ȘI MITROPOLITANE — ȘI ÎN EDITURA DE STAT, ÎNTRE ANII 1950—1970

Pe drept cuvânt, în intervalul de timp la care ne referim, muzica bisericească, alături de celelalte discipline teologice, se bucură de o atenție deosebită din partea autorităților bisericești, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh JUSTINIAN, inițiatorul și împlătuitorul multor reforme, în cei 22 de ani de arhipăstorire, printre care se numără și cea în domeniul muzicii bisericești, despre care știe toată lumea muzicală românească și străină (uniformizarea, transcrierea pe ambele notații muzicale suprapuse, tipărirea, în limita posibilităților, a mai multor volume de cântări bisericești, culegeri de coruri bisericești, relipărirea operelor muzicale a unor compozitori de seamă, ca Teodor Teodorescu-Iași, Gheorghe Cucu).

De aceea găsim foarte necesar să schițăm un indice bibliografic în care să scoatem în relief lucrările muzicale mai importante din această epocă bogată în cercetători consacrați sau pur și simplu pasionați de această frumoasă artă. Menționăm că interesul față de muzica bizantină în general și de cea din Biserica românească în special preocupă pe mulți oameni.

Acest indice bibliografic, sperăm, va fi foarte util studenților teologi, profesorilor de muzică de la Seminariile teologice, care au în programa analitică și un număr de ore afectate istoriei muzicii bisericești la români, muzicienilor mai însemnați și lucrărilor mai importante și, în sfârșit, poate tuturor iubitorilor de muzică bisericească dornici de a fi la curent cu literatura muzicală de specialitate din epoca noastră.

Ordinea lucrărilor, după cum se va vedea din cele ce urmează, este cea alfabetică a autorilor, care ni se pare mai potrivită într-un asemenea indice bibliografic.

1. Alexe Gheorghe, *Gheorghe Popescu-Brănești*, în «Glasul Bisericii», XVI (1957), nr. 6—7, p. 456—462.

Cuvînt festiv susținut cu prilejul împlinirii a 75 ani, în care autorul înfățișează pe scurt viața și activitatea muzicală (dirijorală și creatoare) a muzicianului Gh. Popescu-Brănești.

—Idem. *Un prețios manuscris psaltic: «Tractatu teoretico-practicae de musico ecclesiastica gr.-orientală de George Ucenescu*, în «Mitropolia Olteniei», VIII (1956), nr. 10—12, p. 688—695.

2. Idem, *O nouă contribuție la uniformizarea muzicii bisericești*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVIII (1960), 7—8, p. 755—758.

Prezintă lucrarea muzicală tipărită în 1960 pe ambele notații suprapuse «Cîntările Sfintei Liturghii și Podobliile celor opt glasuri».

3. *Idem*, *Compozitorul Nicolae Lungu la șazeci de ani*, în «*Glasul Bisericii*», XIX (1960), 9—10, p. 850—855.

Cuvînt festiv în care expune activitatea componistică și pedagogică a muziclanului.

4. *Alexe Ștefan*, *Foloasele cîntării în comun, după Sfîntul Niceta de Remesiana*, în «*Biserica Ortodoxă Română*», LXXV (1957), 1—2, p. 165—182.

Analizează lucrarea Sfîntului Niceta: *De Psalmodie bono* (= *Despre folosul cîntării*), referindu-se în mod special la modul de cîntare în comun în Biserica-Vechi, — cu aplicare la situația actuală a cîntării în comun în Biserica Ortodoxă Română.

5. *Bălașa, D.*, *Șase manuscrise psaltice ale lui Anton Pann*, în «*Mitropolia Olteniei*», VII (1955), 1—2, p. 78—83.

Descrie aceste manuscrise care se află în posesia unei măci de la Mînaștirea «Dintr-un Lemn» din (înutul Vlci) și care n-au putut fi date spre cercetarea specialiștilor din motive necunoscute.

6. *Idem*, *Gheorghe I. Dima, profesor și compozitor de cîntări psaltice (1878—1913)*, în «*Mitropolia Moldovei*», XLI (1965), 7—8, p. 429—430.

Analizează un manuscris de muzică psaltică descoperit la biserica «Sf. Ioan Botezătorul» din Rîmnicu-Vîlcea, care cuprinde, în cele 134 pagini, cîntări compuse de Gh. I. Dima-Iași, prim cîntăreț la Biserica «Sf. Spiridon» din Iași, profesor de muzică la Liceul Statului din aceeași localitate și colaborator al lui Gavriil Musicescu la transcrierea cîntărilor psaltice bisericești pe notația lînară.

7. *Bîrsănescu Ștefan*, *Școala greco-slavo-română de la Putna*, «*Revista de Pedagogie*», 1966, nr. 6, p. 20—31.

După un scurt istoric al acestei școli, autorul dezbate probleme referitoare la limbile de predare și metodele utilizate în predarea muzicii psaltice.

8. *Branîște Ene*, (*Costea Grigore și Lungu Nicolae*), *Anastasimatarul uniformizat*, vol. II (*Utrentierul*) București 1954.

Conține cîntările utrenle, scrise cu ambele notații suprapuse, pe cele opt glasuri.

9. *Idem*, *Temeluri biblice și tradiționale pentru cîntarea în comun a credincioșilor* în «*Studii Teologice*», VI (1954), 1—2, p. 17—38.

Un studiu remarcabil asupra cîntării religioase în epoca Vechiului și Noului Testament (apostolică și postapostolică) bazat pe argumente din Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție (Scrierile Sf. părinți, canoane date de diferite sinoade etc.).

10. *Idem*, *Cîntările Sfîntei Liturghii și Podobliile pe cele opt glasuri*, București 1960 și 1969 (pe ambele notații suprapuse).

11. *Idem*, *Cîntări de la unele Sfînte Taine și Ierurgii*, în «*Studii Teologice*», XVI (1964), 1—2, p. 3—122 (pe ambele notații).

12. *Idem*, *Cîntări din perioada Penticostarului (partea I)* în «*Studii Teologice*», XVIII (1966), 1—2, p. 1—90 (pe ambele notații).

13. *Breazul George*, *Gavriil Musicescu, Schiță monografică*, București, 1962, p. 11—45; 59—60; 78—81.

Tratează, printre altele, problema pătrunderii cîntării corale în bisericile din Principatele dunărene, organizarea școlilor de muzică bisericească armonică; primele melodii psaltice armonizate de Musicescu, analiza modurilor bizantine și relația lor cu cîntecul popular românesc; analiza operelor corale liturgice a compozitorului.

14. Brediceanu Tiberiu, *Cântarea bisericească de strandă*, în «Mitropolia Banalului», XVII (1967), 7—9, p. 496—497.

Cîteva observații privitoare la cîntarea bisericească practicală în Banal, care se deosebesc de cea din Principate și Transilvania și despre care autorul susține că nu-i de factură streină, cum se crede, ci este o creație pur românească, dar care seamănă cu muzica vecinilor (sîrbi).

15. Brîncuși Petre, *Istoria muzicii românești*, (compendiu), București, 1969, p. 42—47, 59—63; 82—85; 98—102.

În paginile amintite autorul atacă și problema muzicii bisericești în diferite epoci: primele manuscrise psaltice (secolul XVI), muzica bizantină pe teritoriul patriei noastre în secolele XVII—XIX, muzica corală în biserică românească etc.

16. Brînzeu Valerian, *Centenarul nașterii lui Ciprian Porumbescu*, în «Mitropolia Moldovei», XXX (1954), 1—2, p. 24—35.

Studiu cuprinzător asupra vieții și operei muzicale a talentatului compozitor bucovinean.

17. Bucur Barbu Sebastian, *Monumente muzicale. Filotei sîn Agăi Jipei — cea dintîi psaltichie românească cunoscută pînă acum*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), 9—10, p. 1066—1075.

Prezintă unele aspecte noi în legătură cu manuscrisul românesc nr. 61 de la Bibl. Acad. Republicii Socialiste România, tradus după cele mai bune izvoare psaltice bizantine și terminat la 24 dec. 1714 de către Iscusitul protopsalt, Ieromonahul Filotei sîn Agăi Jipei de la Sf. Mitropolie.

Studiul este însoțit de exemplificări transcrise cu notația liniară.

18. Ciobanu Gheorghe, *Istoricul clasificării modurilor*, în «Muzica», IV (1954), 3, p. 5—10; 4, p. 7—11.

Studiu științific asupra modurilor bizantine (autentice, plagale, medievale, psaltice, greco-romene); clasificarea lor din punct de vedere practic și științific, relațiile acestora cu modurile populare din muzica românească.

19. Idem, *Anton Pann. Cîntece de lume*, București, 1955.

Studiu asupra cîntecelor notate cu semnele psaltice de către Anton Pann în culegerea «Spitalul amorului». Însoțit de transcrierea lor pe notația liniară, precum și de o introducere succintă privitoare la muzica psaltică în general.

20. Idem, *Un creator de muzică la începutul secolului al XVI-lea*, în «Muzica», XIV (1964), 5—6, p. 60—62.

Este vorba de Eustatie, protopsaltul de la Putna, și de manuscrisul său psaltic greco-slav, care a fost descoperit în Biblioteca «Lenin» din Moscova și care există astăzi în fotocopie (F. ms. 101) la Bibl. Acad. Republicii Socialiste România.

21. Idem, *Aspecte ale culturii muzicale în epoca feudală. Cîteva manuscrise bizantine*, în «Muzica», XIV (1964), 5—6, p. 57—60.

În legătură cu descoperirea a două manuscrise psaltice din secolul XVI, la Mînăstirea Putna și Dragomirna. Studiul este însoțit de exemple muzicale luate din cîteva manuscrise anterioare secolului al XIX-lea care, după părerea autorului, atestă influența națională.

22. Idem, *Școala muzicală de la Putna*, în «Muzica», XVI (1966), 9, p. 14—20.

Autorul cercetează cu competență manuscrisele și documentele ce privesc existența școlii de la Putna și influența exercitată asupra cîntării bisericești ruse. Citează f. ms. 101 din Bibl. Acad. Republicii Socialiste România, ms. 26 de la Bibl. Univ. din Iași, ms. de la Dragomirna etc. și explică termeni ca: «demetsvennaja nota[i]ja» și «putevaja nota[i]ja» (putnenscaja), cunoscute sub numele de «Krujki» sau «Znamenii».

23. *Idem*, *Modurile cromatice în muzica populară românească*, în «Revista de Folclor», 1966, 4, p. 309—318.

Arată raporturile dintre modurile cromatice psaltice și cele cromatice din muzica populară, care au construcții numeroase și interpretarea lor specifică în cursul vremii.

24. *Idem*, *Raportul dintre muzica liturgică românească și muzica bizantină* (Studiu dactilografiat).

25. *Idem*, *Cultura muzicală bizantină pe teritoriul României pînă în secolul al XVII-lea*, în «Glasul Bisericii», XXV (1966), 11—12, p. 1052—1060.

După o privire generală asupra relațiilor poporul român cu Bizanțul de-a-lungul istoriei din punct de vedere politic, cultural, muzical etc., autorul arată organizarea vieții mănăstirești la noi, pătrunderea muzicii bizantine la toți românii și traducerea primelor cărți liturgice și muzicale în românește.

26. *Idem*, *Manuscrisele psaltice românești din secolul al XVIII-lea*, în «Glasul Bisericii», XXVI (1967), 11—12, p. 118—123.

Describe pe scurt următoarele manuscrise psaltice românești: 61, 4305, 2219, 3210, 101, 142, 3735, din Bibl. Acad. Republicii Socialiste România.

27. *Cocora Gabriel*, *Protosinghelul Varlaam*, în «Glasul Bisericii», XVIII (1958), 5, p. 457—473.

Intocmește, pe baza documentelor existente, biografia și analizează, pe scurt, lucrările psaltice compuse de prof. Varlaam Barancescu de la Mănăstirea Ciolanu (Buzău).

28. *Idem*, *Documente pentru biografia Mitropolitului Iosif Naniescu*, în «Mitropolia Moldovei», XXXVI (1960), 1—2, p. 92—99.

Redă autobiografia mitropolitului conform manuscrisului 400, f. 16—19 de la Bibl. Acad. Republicii Socialiste România și analizează scrisorile care oglindesc latura muzicală din activitatea mitropolitului (ms. 4397, f. 87, 89, 91, 95).

29. *Idem*, *Școala de psaltichie de la Buzău*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVIII (1960), 9—10, p. 844—871.

Face un istoric al școlii, scoțind în relief activitatea pedagogică și componistică a profesorilor ei de muzică (Iosif Naniescu, Neagu Ionescu, Nae Mateescu, Nicolae Severeanu, ș.a.).

30. *Idem*, *Cu ocazia centenarului nașterii lui Kiriac*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIV (1966), 3—4, p. 388—394.

După o scurtă schiță biografică, reproduce un fragment dintr-o scrisoare adresată de Kiriac profesorului său Vincent d'Indy de la Schola Cantorum din Paris, privind cîntarea corală bisericească din România.

31. *Constantinescu Ovid*, *Gavriil Musicescu*, în «Glasul Bisericii», XIII (1954), 1—2, p. 93—97.

Cu ocazia comemorării a 50 de ani de la moartea muzicianului.

32. *Cosma Viorel*, *Ion Vidu (monografie)*, București, 1956.

Trece în revistă și piesele corale bisericești ale compozitorului bănățean.

33. *Idem*, *Ciprian Porumbescu (monografie)*, București, 1957.

Ămintește și de creația corală bisericească a acestuia.

34. *Idem*, *Compozitori și muzicologi români (mic lexicon)*, București, 1965.

Printre alții sînt amintiți și compozitori și muzicologi care s-au ocupat și de latura muzicală bisericească (Anton Pann, G. Musicescu, D. G. Kiriac, G. Cucu, Pr. I. D., Petrescu-Visarion, N. Lușcu, P. Constantinescu ș.a.).

— *Idem*, *Muzicieni români (lexicon)*, București, 1970.

35. *Idem*, *Aspecte ale culturii muzicale pe teritoriul României între sec. XIV—XVIII*, Bydgoszcz, 1966, p. 403—418, în «Musica Antiqua Europae Orientalis» Separatum.

Este o comunicare sau un referat susținut la un congres de muzică veche în care autorul prezintă activitatea creatoare la noi în domeniul muzicii bizantine, începând de la «Pripelle» lui Filothei de la Cozia, fost logofăt al lui Mircea cel Bătrîn (secolul XIV) pînă la traducerea cîntărilor bizantine în limba română de către Filothei sîn Agăi Jipei (secolul XVIII) și alții.

36. *Idem*, *Mențiuni istorice românești cu privire la interpretarea muzicii bizantine (sec. XIV—XVIII)* în «Musica Antiqua Coloquium», Brno, 1967, p. 53—60.

Comunicare la Congresul de muzică veche de la Brno care privește existența muzicii bizantine și preocupări în acest domeniu la români, din vechime.

37. *Idem*, *Cultura muzicală românească în epoca Renașterii*, în «Musica Antiqua», Bydgoszcz, 1969, p. 221—241.

Tot o comunicare care atinge și problema muzicii bisericești la români în această epocă. (Aceasta este tradusă și în românește și publicată în revista «Muzica», XIX (1969), 12, p. 29—36).

38. Costea Grișore, *Gramatica muzicii psaltice*, București 1951.

39. *Idem*, *Anastasimatarul uniformizat*, vol. I (*Vecernierul*), București 1953.

40. *Idem*, *Anastasimatarul uniformizat*, vol. II (*Utrenierul*), București, 1954.

41. *Idem*, *Cîntările Sf. Liturghii și Podobiile celor opt glasuri*, București, 1960 și 1969.

42. *Idem*, *Cîntări de la unele Sfinte Taine și Ierurgii*, în «Studii Teologice», XVI, (1964), 1—2, p. 3—122.

43. *Idem*, *Cîntări din perioada Pentecostarului (Partea I)*, «Studii Teologice», XVIII (1966), 1—2, p. 1—90.

44. Croitoru Ion, *Gramatica muzicii psaltice*, București, 1951.

45. *Idem*, *Anastasimatarul uniformizat*, vol. I (*Vecernierul*), București, 1953.

46. Delcea Alexandru, *Dimitrie Suceveanu — o sută de ani de la înălțarea Idiomelarului unit cu Doxastarul*, în «Glasul Bisericii», XV (1956), 6—7, p. 331—333. Prezintă lucrarea pe scurt.

47. Dolinescu Elisabeta, *Anton Pann. Viața în Imagini*, București, 1967, p. 13—14; 29—31; 39.

Amintește fără a intra prea mult în analiză, lucrările de muzică psaltică compuse sau traduse și tipărite de marele Pann.

48. Drăgoi Mihaela, *Nouvelles musicales de Roumanie. Silhouettes. Jean D. Petresco*, în «Muzica», XX (1970), 1, p. 39—41.

Prezintă foarte succint viața și opera marelui muzicolog român, Preotul Ioan D. Petresco de la biserica «Visarion» din București (+ mai 1970), în limba franceză.

49. Drăgușin Constantin, *Cîntări liturgice*, în «Glasul Bisericii», XXIV (1965), 5—6, p. I—XVI (anexă), nr. 7—8, p. 741—746; XXVII (1968), 5—6, p. I—IV,

Creații muzicale în stil psaltic pentru cor mixt și imnul patriarhal.

50. *Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, «Iubi-Te-voi Doamne!» București, f. a. (Cuțegere de cîntări corale religioase).*

Cuprinde 56 de piese corale bisericești compuse sau numai prelucrate și armonizate de diferiți compozitori de la clasicii Arhanghelski, Bortneanski, Muslcescu, Kiriac, Cucu, pînă la cei de azi (Lungu, Runcu, Popescu-Brănești etc.).

51. *Ghenea Cristion, Creații muzicale în veacurile trecute, în «Muzica» XIV (1964), 5—6, p. 62—66.*

Vorbește de manuscrisul liturgic 662 (Bibl. Acad. Republicii Socialiste România) din secolele XI—XII (fără notație muzicală) care atestă vechimea muzicii bizantine la noi, apoi de cel mai vechi monument muzical bizantin scris pe pergament și păstrat la Iași (1419), precum și de activitatea muzicală a lui Eustatie Protopsaltul de la Putna (sec. XVI).

52. *Idem, Din trecutul culturii muzicale românești, București, 1965, p. 32, 45, 48, 53, 57, 66—67, 69, 71, 91, 125—144.*

Prezintă documente care privesc muzica religioasă la români (cele mai vechi manuscrise păstrate în țara noastră, vechile semne muzicale bizantine, învățămîntul muzical bisericesc la noi etc.).

53. *Idem, Documente privitoare la viața muzicală pe teritoriul României în epoca Renașterii, în «Muzica», XX (1970), 1, p. 14—19.*

Atinge și unele probleme în legătură cu muzica bisericească.

54. *Idem, Un creator de muzică la începutul secolului al XVI-lea (1964), 5—6, p. 60—62. Vezi: Ciobanu Gh., nr. 21).*

55. *Ghircoiașiu Romeo, O colecție de piese corale din sec. XVI, în «Muzica» X (1960), 10, p. 22—26.*

Prezintă lucrarea muzicală «Odae cum harmoniis» de Iohannes Honterus, care cuprinde 32 de piese muzicale.

56. *Idem, Contribuții la Istoria muzicii românești, București, 1963, vol. I, p. 67—75; 95—103.*

Două capitole despre muzica creștină în general și pătrunderea sa pe teritoriul României; modurile grecești și raporturile dintre cîntarea religioasă și populară; situația muzicii religioase în epoca feudală; sisteme de notație; epoca slavonă (sec. XI—XIV), greacă (sec. XV ș.u.) și orientală; cele mai vechi date privitoare la muzicienii români (bisericești); cîntarea corală bisericească în România.

57. *Irimia Ion, Un veac de la moartea lui Anton Pann, în «Glasul Bisericii», XIII, (1954), 11—12, p. 049—050.*

Viața și activitatea muzicală, literară și folclorică a lui Anton Pann.

58. *Ișă Al. Iuliu, Gheorghe Ucenescu, un vrednic cîntăreț bisericesc, în «Mitropolia Ardealului», IX, (1964), 9—10, p. 675—679.*

Publică autobiografia găsită pe spatele unei icoane de la Sfîntul Nicolae-Schei (Brașov) și prezintă principalele lucrări muzicale ale protopsaltului «student al D-lui Anton Pann».

59. *Ivan Ioan, Manuscrisele de muzică psaltică de la minăstirea Neamț, în «Mitropolia Moldovei», XXXVI (1960), 9—12, p. 602—614.*

Făce un catalog al acestor manuscrise, descriindu-le pe cele mai importante.

60. *Lacatoș Ștefan, Expoziția de arhivistică muzicală, în «Muzica» I (1951), 5, p. 78—80.*

Prezintă cîteva lucrări muzicale bisericești — ortodoxe și protestante — care se găsesc în Transilvania și care au fost expuse la Cluj: Evanghelia după Luca (sec. IX), cu notație gre-

goriană neumatică, Antifonarul de la Sighișoara (1506), Gradualul de la Cluj (1622), Antologia muzicală psaltică de la Rîmnicu-Vilcea, alcătuită de Oprea Dumitrescu (1875), Teoreticonul lui Macarie (Viena, 1823) ș.a.

61. Lungu Nicolae, *Gramatica muzicii psaltice*, București, 1951 (vezi Costea Grigore, nr. 39 și Croitoru Ion, nr. 45).

62. Idem, *Cîntările Sfintei Liturghii și cîntări la cateheze*, în «Studii Teologice», III (1951), 1—2, p. 29—60; 3—4, p. 135—166 (și în extras) (Vezi Uncu Anton, nr. 117).

63. Idem, *Cîntarea în comun a poporului în Biserică*, în «Studii Teologice», III (1951), 1—2, p. 28—35.

Aduce argumente biblice și tradiționale pentru necesitatea cîntării în comun în biserică.

64. Idem, *Cîntări religioase transpuse pe notația psaltică și liniară*, în «Studii Teologice», IV (1952), 1—2, p. 25—26.

65. Idem, *Cîntarea în comun ca mijloc de înțelegere a dreptei credințe*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXX (1952), 11—12, p. 890—899.

Cîntîndu-se în comun, credincioșii sînt nevoiți să înțeleagă ceea ce cîntă.

66. Idem, *Anastasimatarul uniformizat*, vol. I (*Vecernierul*), București 1953 (Vezi Costea Gr. și Croitoru I.).

67. Idem, *Anastasimatarul uniformizat*, vol. II (*Utrenierul*), București, 1954.

68. Idem, *50 de ani de la moartea lui Gavriil Musicescu*, în «Mitropolia-Olteniei», VI (1954), 1—3, p. 44—46.

Reliefează importanța și locul lui Musicescu în contextul muzicii bisericești.

69. Idem, *Problema transcrierii și unificării cîntărilor psaltice în Biserica noastră*, în «Studii Teologice», VIII (1956), 3—4, p. 241—249.

După o privire generală asupra semiografiei psaltice și a modului de cîntare în Biserica noastră, autorul se oprește asupra primelor transcrieri de cîntări psaltice și, în sfîrșit, asupra reformei de la 1950.

70. Idem, *Liturghia psaltică pentru trei voci egale (litografată)*, București, 1956.

71. Idem, *Combaterea inovațiilor în recitativul liturgic*, în «Studii Teologice», IX (1957), 7—8, p. 562—573.

Aduce argumente pentru susținerea recitativului liturgic tradițional corect și combate eronamentele și aite inovații romantice introduse de către unii preoți sau cîntăreți sub influența operei decadente din secolul XVII.

72. Idem, *Liturghia psaltică pentru cor mixt*, București, 1957.

73. Idem, *Cîntările Sfintei Liturghii și Podobiile celor opt glasuri*, București, 1960 și 1969 (pe ambele notații muzicale).

74. Idem, *Cîntări de la unele Sfinte Taine și Ierurgii*, în «Studii Teologice» XVI, (1964), 1—2, p. 3—122.

75. Idem, *Cîntări din perioada Pentecostarului (partea I)*, în «Studii Teologice», XVIII (1966), 1—2, p. 1—90.

76. Idem, «*Priveghere*» — *ecouri de la o slujbă a vecheriei la M-rea Curtea de Argeș*, în «*Glasul Bisericii*», XXVI (1967), 7—8, p. I—XVI (anexă).

Concert religios în stil psaltic (glasul I), pentru cor bărbătesc, toacă și clopote (plan).

77. Idem, *Tropare armonizate pentru cor mixt*, în «*Glasul Bisericii*», XXVII (1968), 9—10, p. I—XI (anexă).

78. Idem, *Cântări bisericești pentru cor mixt*, în «*Glasul Bisericii*» XXVII (1969), 1—2, p. I—XX (anexă).

79. Idem, *Armonizări de cântări psaltice din Trilod*, în «*Glasul Bisericii*», XXVIII (1969), 3—4, p. I—XXXV (anexă).

80. Manolache Teodor, *O sută de ani de la moartea lui Anton Pann*, în «*Mitropolia Olteniei*», VII (1955), 10—12, p. 589—593.

Reportajul comemorării centenarului morții lui Pann la Institutul teologic universitar din București, la 25 mai 1955.

81. Marin Dionisie, *Anton Pann, clasic al muzicii bisericești psaltice*, în «*Mitropolia Moldovei*», XXX (1954), 12, p. 67—74.

Viața și opera lui Pann, pe scurt.

82. Idem, *Paharnicul Dimitrie Suceveanu*, în «*Mitropolia Moldovei*», XXXII, (1956) 11—12, p. 747—754.

Pe baza unei bibliografii foarte bogate, aduce unele amănunte inedite din viața protopsaltului (1853—1898), mai ales în subsolul studiului.

83. Idem, *Macarie Ieromonahul, la 120 de ani de la moartea sa (1836—1956)*, în «*Mitropolia Moldovei*», XXXII (1956), 3—4, p. 162—171.

Viața și opera marelui protopsalt (1770—80—1836), tipărită de el la Viena și în țară.

84. Meteș Ștefan, *Școli de muzică și cântare bisericească din Iași (1558) și București (1711—1823) și românii din Transilvania*, în «*Mitropolia Ardealului*», X (1965), 7—8, p. 511—520.

Aduce precizări foarte prețioase în legătură cu existența acestor școli și legătura lor cu transilvănenii și contribuie la lămurirea biografiei unor protopsalți ardeleni care au lucrat pentru românizarea cântărilor psaltice (Bucur Grămăticul, Nil Nicolae Poponea, Naum Rîmnicianul) în secolul XVIII.

85. Moiescu Gheorghe, *O jumătate de veac de la moartea lui G. Musulescu*, în «*Biserica Ortodoxă Română*», LXXII, (1954), 1, p. 45—59.

Studiu asupra personalității și operei muzicale a compozitorului, dirijorului și profesorului Musulescu.

86. Idem, *O sută de ani de la moartea lui Anton Pann (1854—1954) în «Biserica Ortodoxă Română»*, LXXIII (1955), 1—2, p. 162—191.

Un studiu — poate cel mai cuprinzător — asupra vieții și operei muzicale și literare a lui Pann, bazat pe un număr destul de mare de documente ce se păstrează în diferite biblioteci din țară.

87. Moldoveanu Nicu, *Cântarea corală în Biserica Ortodoxă Română de la pătrunderea ei în cultul divin pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea*, în «*Studii Teologice*», XIX (1967), 7—8, p. 504—520.

Pe lângă altele amintește pe cei mai importanți reprezentanți — câteva date biografice și opera corală bisericească — ai cîntării corale din Principate, Transilvania și Banat.

88. *Idem*, *Cântarea corală în Biserica Ortodoxă Română în secolul al XX-lea*, în «Studii Teologice», XX (1968), 3—4, p. 273—295.

Este o continuare a studiului precedent.

89. *Idem*, *Compoziții, prelucrări și armonizări de cântări psaltice și de folclor religios*, în «Glasul Bisericii», XXVII (1968), 3—4, p. I—XL (anexă).

Șase piese muzicale psaltice armonizate pentru cor mixt și două colinde culese, prelucrate și armonizate pentru cor bărbătesc.

90. *Idem*, *Cîteva tipărituri muzicale psaltice în Biserica Ortodoxă Greacă*, (în curs de apariție).

Prezintă cele opt volume de cântări psaltice revizuite («uniformizate»): Vecernierul, Utrenierul, Irmologhionul, Penticostarul, Tridoul, Lițurghierul și Minologhionul (în două volume).

91. *Idem*, *Muzica religioasă bizantină în Occident*, (în curs de apariție).

După ce trece în revistă preocupările în domeniul muzicii bizantine începând din secolele XVI—XVII ș.u., se oprește la cîteva aspecte oglindite în revistele de specialitate străine, apărute în ultimii doi-trei ani.

92. *Panțiru Grigore, Un manuscris muzical de vîrstă milenară*, în «Muzica», XVII (1967), 3, p. 20—25.

Studiu succint asupra «Lecționarului evanghelic grecesc» de la Iași (ms. 160), care cuprinde optsprezece pericope ce se citesc la sărbătorile mai importante. Autorul descifrează notația efonetică din acest manuscris.

93. *Idem*, *O valoroasă contribuție românească la studiul muzicii bizantine*, în «Muzica», XVIII (1968), 1 și 3, p. 36—41 și 29—33.

Prezintă în românește lucrarea părintelui Ioan D. Petrescu *Études de Paléographie musicale byzantine*, apărută în limba franceză, la București (1967).

94. *Idem*, *Exemple muzicale pentru studiul asupra «Paleografiei muzicale bizantine»* de I. D. Petrescu, apărut sub semnătura Prof. Gr. Panțiru în numerele 1 și 3 ale rev. «Muzica».

«Muzica», XVIII (1968), 7, 3 p. (anexă). Transcrie pe notația liniară o stihiră din Sîmbăta Cincizecimii, după un ms. bizantin din secolul XIII și o slavă din slujba Sf. Andrei, după un ms. din secolul XVII. Autorul face un tablou foarte important al modurilor și semnelor muzicale bizantine.

95. *Idem*, *Notă în legătură cu două manuscrise muzicale slavo-grecești, descoperite de Gr. Panțiru la Bibl. Acad. Republicii Socialiste România*, în «Muzica», XIX (1969), 11, p. 39.

Este vorba de ms. 283 și 284 scrise la Putna la începutul sec. al XVI-lea.

96. *Idem*, *Necesitatea și actualitatea cercetării științifice a muzicii vechi bizantine*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), 3—4, p. 434—441.

Explică sensul corect al termenului «muzică bizantină», amintește sursele muzicii bizantine și sistemele sale de notație; bibliografa sumară a lucrărilor muzicale bizantine și contribuția muzicologilor și compozitorilor români la valorificarea și cercetarea muzicii bizantine.

97. *Idem*, *Introducere în notația și modurile muzicii bizantine* (Lucrare foarte importantă în curs de apariție în Editura Muzicală).

98. *Papuc Gheorghe, Anton Pann*, în «Mitropolia Ardealului», X (1965), 1—2, p. 185—192.

Viața și opera muzicală și literară a lui Pann.

99. Paroiescu Nicolae, *Gheorghe Cucu*, București, 1967, p. 5—32; 39—93.

Referiri privitoare la creația corală bisericească și activitatea folclorică a muzicianului.

100. Petrescu D. Ioan, *Les modes et les signes musicaux byzantins d'après manuscrits grecs des XI-e—XVIII-e siècles. Étude de paléographie musicale byzantine comparée*, Bucarest, 1958.

Bazat pe manuscrise psaltice din sec. XI—XVIII, autorul explică științific modurile, semnele, gamele utilizate, semnificația acestora etc.

101. Idem, *L'Office de la Semaine Sainte. Étude de musicologie comparée d'après trois manuscrits byzantins de Paris et de Grottaferrata*, București, 1964.

Compară trei manuscrise psaltice vechi și explică sursa lor comună.

102. Idem, *Études de paléographie musicale byzantine*, București, 1967.

Operă de musicologie foarte importantă asupra modurilor bizantine; mărturiile, apechemata (un fel de chei la începutul glasurilor), semiografia bizantină de-alungul veacurilor.

103. Petroșanu, P., *Colinde pentru trei voci egale*, în «Glasul Bisericii», XIV (1955), 12, p. 730—734.

104. Popescu Chiril, *Cîntări din perioada Pentecostarului (Partea I)*, în «Studii Teologice», XVIII (1966), 1—2, p. 1—90 (Vezi: Braniște E. și Lungu N.).

105. Popescu Nicolae, *Aniversarea Părintelui Grigore Costea*, în «Mitropolia Olteniei», IX (1957), 1—2, p. 57—58.

Reportajul sărbătoririi Pr. Gr. Costea cu prilejul împlinirii a 75 ani de viață (24 Ian. — 1957); scurte date biografice: activitatea pedagogică și componistică.

106. Popovici Doru, *Muzica corală românească*, București, 1966, p. 11—18; 19—215.

Tratează și problema muzicii corale bisericești, compusă de muzicieni ca Ion Caioni, Anton Fann, G. Musicescu, D. Kiriac, G. Cucu, N. Lungu ș.a.

107. Runcu Ion, *Cîntările St. Liturghii (pentru toate formațiile corale)*, București, 1956.

108. Idem, *Cîntările St. Liturghii pentru cor mixt*, în «Glasul Bisericii», XXVIII (1969), nr. 5—6, p. I—XXIV; nr. 7—8, p. XXV—LXII; nr. 9—10, p. LXIV—CVII.

109. Sava Stela, *Cu privire la introducerea muzicii corale armonice în mîndstirea «Mihai Vodă» din București*, în «Muzica», IV (1954) 4, p. 18—20.

Redă cîteva fragmente din corespondența arhimandritului Visarion cu Departamentul Credinței.

110. Smîntinescu Dan, D. G. *Kiriace despre cîntarea bisericească orientală*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIV (1966), 3—4, p. 394—402.

Publică cîteva documente (scrisori, rezoluții, petiții) care arată concepția științifică muzicală a lui Kiriac.

111. Stănculescu F. Ioan, *Gavriil Musicescu precursor al transcrierii psaltice pe notația liniară*, în «Glasul Bisericii», XX (1961), 5—6, p. 420—427.

Tratează despre primele încercări de transcriere în Biserica Ortodoxă Română, în secolele XVIII—XIX (Paisie de la Neamț, Silvestru Morariu); citeva date din viața lui Musicescu, opera de transcriere și discuții controversate referitoare la valabilitatea acestora; meritul lui Musicescu în această acțiune. Realizarea operei de transcriere pînă mențineră ambelor notații suprapuse, în timpul Prea Fericitului Patriarh Justinian etc.

112. Stănculescu F. Ioan, *Eusebie Mandicevschi*, în «Glasul Bisericii», XXIV (1965) 7—8, p. 715—728.

După câteva date biografice, descrie un număr de circa douăsprezece lucrări muzicale bisericești, în majoritate liturgii, fie pentru cor mixt, fie pentru bărbătesc, fie pentru voci egale — păstrate în fondul Cabinetului de muzică al Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România.

113. Șoima Gheorghe, *Muzica bisericească și laică în Institutul Teologic din Sibiu*, în «Mitropolia Ardealului», VI (1961), 11—12, p. 798—806.

Este o dare de seamă pe care autorul — conferențiar la Catedra de muzică bisericească a Institutului susnumit — o face, arătând în ce măsură se cultivă muzica bisericească și laică acolo.

114. † Tîrgovișteanu Antim (Episcop Vicar Patriarhal), *Despre cîntarea credincioșilor în biserică*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXI (1953), 11—12, p. 1118—1123.

Tratează despre vechimea cîntării în comun și modurile de cîntare (responsorial și antifonic); accentuarea cîntării omofone în comun în zilele noastre, măsurile luate de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, primele lucrări tipărite pentru uniformizarea cîntării bisericești.

115. Tomescu Vasile, Paul Constantinescu, București, 1967, p. 66—71; 173—180; 247—310.

Analizează și opera corală și vocal-simfonică psaltică a compozitorului (Liturgia, oratoriile, etc.).

116. Uncu Anton, *Cîntările Sf. Liturghii și cîntări la Cateheze*, în «Studii Teologice», III (1951), 1—2, p. 29—60; 3—4, p. 135—166 (și în extras) (vezi: N. Lungu, nr. 63).

117. Idem, *Cîntări religioase transpuse pe notația psaltică și liniară*, în «Studii Teologice», IV (1952), 1—2, p. 25—26 (vezi Lungu N., nr. 65).

118. Ursu Nicolae, *Figuri bănățene din trecut. Nicolae Popovici*, în «Mitropolia Banatului», VII (1957), 10—12, p. 158—160.

Viața și opera muzicală a compozitorului bănățean «Nichi» Popovici.

119. Idem, *Nicolae Lungu, Liturgia psaltică*, în «Mitropolia Banatului», VIII (1958), 4—6, p. 167—168.

Face o scurtă prezentare a lucrării.

120. Vancea Zeno, *Creația muzicală românească în sec. XIX și XX*, vol. I, București, 1968, p. 13; 32—35; 132; 182—183; 211—212; 303—304.

Inspirația marilor compozitori români din melodiile psaltice; corurile bisericești în România; analiza succintă a cîtorva lucrări muzicale bisericești.

121. Velea Marin, *Originea și evoluția semiografiei psaltice de la începuturi pînă în zilele noastre*, în «Studii Teologice», XVII (1965), 9—10, p. 593—620.

Studiu asupra notației efonice și neumatice din primele secole: notația constantinopolitană, hagipollită și cucuzeliană sau neobizantină etc.

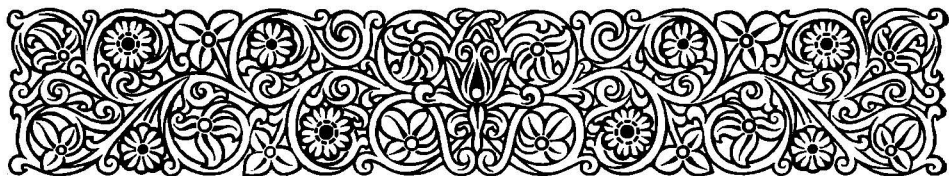
122. Idem, *Compoziții și armonizări de cîntări psaltice*, în «Studii Teologice», XIX (1967), 1—2, p. I—XL (anexă).

Piese muzicale psaltice pentru cor mixt.

124. Verdeș Ștefan-Iași, *Gavriil Musicescu*, în «Mitropolia Moldovei», XXX (1954), 3—4, p. 68—83.

Analizează opera muzicală bisericească și activitatea dirijorală a compozitorului.

Diac. Asistent
NICU MOLDOVEANU

CONTRIBUȚII INEDITE LA OPERELE LUI ION CREANGĂ¹

MANUALELE DIDACTICE ALE LUI ION CREANGĂ

Dintre cititorii de literatură românească puțini știu că Ion Creangă — pe lângă *Amintirile* și povestirile sale — a scris și manuale pentru cursul primar. Cauza trebuie căutată în faptul că cercelătorii operei lui Creangă s-au ocupat puțin de latura pedagogică a operei acestuia și în nici o ediție a operelor sale nu-i sînt nici măcar citate manualele.

Necunoașterea operelor pedagogice ale lui Creangă e cu atât mai gravă, cu cît se știe că multe generații au învățat de pe manualele lui.

Nu-i moldovean, mai ales, care, în acele timpuri, să nu fi învățat după manualele lui Creangă. Căci ele au avut un formidabil succes, ieșind — cum e cazul *Metodei nouă* — în 23 de ediții — în interval de 25 ani numai — și numărînd peste 500 000 exemplare.

Pentru acea vreme, cînd existau foarte puține școli primare, cifra arătată e pe drept formidabilă. Acestui succes se datorește faptul că pînă în vremurile noastre persistă — ca și trecută în repertoriul nemuritor al poporului — acea prea cunoscută poezie *Păsărica-n timpul iernei*, și alte poezii publicate în manualele lui Creangă.

Se știe că Ion Creangă a fost și institutor. Din amintirile care vorbesc despre această funcție a sa, reiese că a fost un «dascăl» priceput și cu trageră de inimă. În orele libere, fiind încurajat de către protectorul său Titu Maiorescu și avînd colegi de carieră pricepuți, Creangă s-a gîndit să scrie cîteva manuale pentru cursul primar, căci acele care existau, erau defectuoase.

Prima carte didactică e *Metodă nouă*; să ne oprim la ea.

I. METODA NOUĂ DE SORIERE ȘI CETIRE, pentru uzul clasei I primară, de institutorii: I. Creangă, C. Grigorescu, G. Ienăchescu, N. Climescu, V. Răceanu și A. Simionescu, Iași, 1868.

Înainte de a trece la istoricul și conținutul ei, să ne oprim puțin la studierea celor 23 de ediții — în cîte a apărut — căci aceste ediții nu se mai găsesc toate și unele sînt chiar neclare.

Ediția I. E cea mai puțin clarificată. Această ediție nu există nicăieri, nici chiar la Academia Republicii Socialiste România, căci Gh. Adămescu nu o menționează în a sa Bibliografie².

Voi proba că această ediție a apărut în 1868 — în același an cu ediția a II-a, și voi arăta care-i motivul, — la Iași (nu voi repeta că toate edițiile *Metodei* au apărut la Iași). Probele: 1. Aprobarea ministerială a cărții se face la 11 septembrie 1868 și sună: «Văzînd cartea etc.», o aprobăm³, deci, la 1868 ministerul a văzut cartea; 2. pe coperta ediției a 23-a din 1893, în colțurile de sus ale ei, sînt însemnate: 1868 (stînga), «35 ani» (dreapta); deci 1868 e data apariției, căci, scăzînd 25 ani din 1893 al ediției a 23-a, ne dă 1868, data primei ediții; 3. Vasile

1. Vezi revista «Glasul Bisericii», nr. 11—12/1969. 2. Vol. I, p. 121.

3. Monitorul Oficial din 14/26, sept. 1868, p. 1162 nr. 208.

Răceanu, unul dintre colaboratorii *Metodei*, scrie într-o broșură a sa⁴ «În 1868, noi institutorii de mai sus, am scos la iveală abecedarul pomenit mai sus» (e vorba de *Metoda*); sau «De la 1868, când a apărut cartea»; 4. Ion Pop Florentin⁵ spune că *Metoda* a apărut «pentru întâia oară după 1867»; 5. Creangă, Răceanu, Ienăchescu și Grigorescu, în *Răspunsul* lor la criticile lui I. P. Florentin, afirmă în 1888: «după trecere de 20 de ani, de când a apărut *Metoda Nouă*⁶; sau «dacă în timp de 20 de ani»⁷; sau «în 1868, când a apărut *Metoda Nouă*⁸;» 6. Însuși Creangă spune într-o scrisoare: «încă de la 1868 am început a scoate la lumină asemenea cărți (didactice) și anume: *Metoda Nouă*⁹, etc.»; 7. tot în *Răspunsul* către I. P. Florentin, I. Creangă și colaboratorii săi scriu că «în primăvara anului 1868»¹⁰ au cerut «Societății pentru învățătura poporului Român» să le tipărească *Metoda*, ceea ce s-a și întâmplat, după cum vom vedea; 8. în sfârșit, tot în *Răspuns* se spune că prima ediție a *Metodei* «s-a vândut numai în câteva săptămâni»¹¹.

Lucru-i cert, deci: prima ediție a *Metodei* a apărut în 1868. Că tot la 1868 a apărut și a doua ediție, să nu ne mire, pentru că — am văzut — prima ediție s-a vândut în câteva săptămâni.

Ceea ce e de observat, apoi, e că nu există nici un indiciu pentru un alt an al apariției ediției I a *Metodei*.

Ediția a II-a. Aci, chestiunea e clară: ediția a II-a a apărut la 1868, căci e citată de Gh. Adamescu¹² ca existând la Academie «Edițiile I și a II-a s-au tipărit cu aprobarea și ajutorul «Societății pentru învățătura poporului Român» — se specifică pe copertele edițiilor a 3-a până la 23-a ale *Metodei*, precum și în broșura lui V. Răceanu¹³ și în *Răspuns*¹⁴ (vezi mai jos).

Edițiile III și IV. Nu știm nimic; nu există la Academie, nefiind menționate de Gh. Adamescu.

Ediția V. Nu există la Academie. E citată, însă, de I. P. Florentin¹⁵ și de Creangă în *Răspuns*¹⁶, că a apărut la 1871.

Ediția VI, la 1872, citată de către Adamescu¹⁷.

Despre ediția VII și VIII nu știm nimic. Nu sînt la Academie.

Ediția IX nu este la Academie. E citată însă de I. Scurtu¹⁸ și în catalogul Bibliotecii din Iași cu nr. 1417/V (dar e lipsă), ca apărută în 1872. Ediția IX e aprobată și de *Decretul Domnesc* publicat în «*Monitorul oficial*» din 30 ianuarie (1 februarie) 1876, nr. 14¹⁹.

Ediția X este din 1876. Citată de către Adamescu²⁰ și se află și în Biblioteca «V. A. Urechia» din Galați sub nr. 34702.

Ediția XI, la 1878; e citată de către Adamescu²¹.

Ediția XII, tot la 1878, e citată de către Adamescu²² și de către I. Scurtu²³.

Edițiile XIII și XIV sînt necunoscute. Nu sînt la Academie.

Ediția XV nu este la Academie. E citată de către I. P. Florentin²⁴ ca apărută la 1881.

Ediția XVI e din 1882. Citată de către Adamescu²⁵ și I. Scurtu²⁶. Se află și la școala primară «Trei-Erarhi» din Iași.

Ediția XVII nu este la Academie. Citată de către I. Pop Florentin²⁷ ca apărută la 1883. Există în posesia subsemnatului, cu data de 1883.

Despre *ediția XVIII* nu știm nimic.

4. Intitulat *Observațiuni asupra metodelor cărților de scriere și citire*, Iași, 1891, p. 52 și 54.

5. În Recenzia despre *Metoda Nouă* în «*Liberalul*» din 1887, nr. 127 (cf. *ibid.*, în vol. *Desmințire*, Iași, 1888, p. 4).

6. p. 12. 7. p. 29. 8. p. 48.

9 D. Furtună. *Scrisori de-ale lui I. Creangă*, în «*Neamul românesc literar*», I, 1926, nr. 17, p. 7. 10. p. 6. 11. p. 11. 12. În *Bibliografie*, I, p. 121.

13. *Observațiuni cit.*, p. 54. 14. p. 6. 15. În recenzia cit. (Cf. *Desmințire*, p. 4).

16. p. 27. 17. *Op. cit.*

18. În ediția: M. Eminescu, *Scriseri politice și literare*, București, 1905, p. 26, nota I.

19. Cf. pe copertele edițiilor a 10-a pînă la a 23-a ale *Metodei*.

20. *Op. cit.* 21. *Op. cit.* 22. *Op. cit.* 23. *Op. cit.*

21. *Op. cit.* (cf. *op. cit.*, p. 4). 25. *Op. cit.* 26. *Op. cit.*

27. *Op. cit.* (Cf. *op. cit.*).

Ediția XIX, din 1886, e citată de către Adamescu și I. P. Florentin²⁸.

Ediția XX, din 1887, e citată în Adamescu, în catalogul Bibliotecii din Iași sub nr. 1055/1893 (dar e lipsă) și la «V. A. Urechia» din Galați sub nr. 15653 (există).

Ediția XXI din 1889, e citată în Adamescu și în catalogul Bibliotecii din Iași sub nr. 1/2033 (dar e lipsă).

Ediția XXII din 1891, e citată în Adamescu și la Biblioteca «V. A. Urechia» sub nr. 15655 (există) și în Biblioteca Seminarului de literatură de la Universitatea din Iași (sub nr. F 1, există).

În sfârșit, ultima ediție a *XXIII-a* din 1893 nu există la Academie. E citată de Leca Morariu²⁹, și există și în posesia subsemnatului. Fiind cea mai completă — altă ediție, după ea, nemaiputând — o voi lua ca model în expunerea conținutului *Metodei*.

Spuse acestea, să facem un scurt istoric genetic al *Metodei*.

Spun autorii *Răspunsului*: «Chiar în anul 1863—1864 ne-am întilnit și am luat hotărârea de a ne aduna în toate serile, în localul școlii de la Trei-Ierarhi, și a păși la coordonarea materialului, pe care, în vreme îndelungată și cu multă trudă, îl adunasem înadins, și tot adunăm, pentru întocmirea unui abecedar. Și astfel, am izbutit a alcătui «Metoda Nouă»³⁰.

«Neavînd însă mijloace de a tipări cartea, tocmai în anul 1867 ne-am dus la «Societatea Junimea», înființată atunci, în Iași, din care societate făcea parte și d-l Titu Maiorescu. Și această onorabilă societate apreciind meritul lucrării noastre, n-a pregetat de a-i da inteligența sa aprobare, și de a o lua sub scutul său, hotărînd a o și tipări, pe socoteala sa, în tipografia Societății. Însă, din pricină că tipografia «Junimei» nu avea încă literă caligrafică, și noi nemaiputînd înțurzia cu tipărirea, în primăvara anului 1868, după ce s-a înființat, în Iași «Societatea pentru învățătura poporului Român» și s-a adunat un capital oarecare, ne-am dus apoi la această onorabilă societate, cu cerere, de a ni se înlesni mijloace, spre a putea scoate la lumină cartea. Și «Societatea pentru învățătura poporului Român», în urma cererii noastre, a rînduit o comisiune, care, ca și Societatea «Junimea», găsind cartea noastră mai bună decît toate abecedarele apărute pînă atunci, a venit un raport destul de măgulitor pentru noi, cerînd a ni se înlesni mijloace pentru tipărirea cărții; și «Societatea pentru învățătura poporului Român», ascultînd și țînînd seamă de acest raport, a și luat cartea sub patronajul său și a hotărît că de îndată să fie dată la tipar, cu o singură condiție: de a i se înapoia capitalul dat pentru tipărire și cîștigul ce ar ieși de la ediția I-a și a II-a»³¹.

Metoda nouă e formată din trei părți distincte: 1. *litere mici de scris și de tipar*. Aci, din loc în loc, se indică mijlocul de predare a învățătorului. Un exemplu: «*Învățătorul*. Ascultați ce am să zic acum: *i*! — ziceți și voi așa. — Cînd eu zic *i*, ați auzit un sunet, dar n-ați văzut nimic. Iacă semnul sau litera pentru semnul *i*. (Înv. îl scrie pe tabela școlii). Ia faceți-l și voi pe plăci, și spuneți-i sunetul... Acuma faceți doi *i* întorși și îngemănați (așa: *n*). — Acesta e semnul sau litera pentru sunetul *n*! (Consoană se spune, fără să s-audă vreo vocală cu dînsa, așa: *n*, nu se zice *ne* nici *en* ci *n*! — Tot așa se urmează și cu celelalte consoane).

Învățătorul scrie pe tabela școlii cuvîntul (*in*) și zice: scrieți acum și voi pe plăci literele aceste (*in*) altăurea. Spuneți pe rînd sunetele acestor litere: *i*! *n*! și apoi le ceteți deodată: *in*! Acum scrieți semnul sunetului *n*! apoi al lui *i*! așa: (*ni*!) și le citiți la un loc, *ni*! Care cuvînt s-a zis întîi? — *in* — Care al doilea? — *ni* — Cîte sunete sînt în cuvîntul întîi? Câte în al doilea? Și care sînt! Tot așa face învățătorul pentru *u* și *c*, etc. Scrieți lecția ca în carte și apoi o ceteți!»³².

2. *Cuvinte cu mai multe silabe și propoziții*.

3. *Istoriale morale, tabule, poezii și proverbe*. Se publică următoarele tabule: *Momița și două mîțe*³³, de Al. Donici; *Lupul și cucul*, de Al. Donici³⁴,

28. *Op. cit.* (Cf. *op. cit.*).

29. În *op. Institutului Creangă*, 1925, p. 26—27 și 69—90. Cu această enumerare a edițiilor *Metodei* am contribuit cu ceva. — cred — la apelul făcut de către Leca Morariu în articolul *Pentru opera didactică a lui Creangă*, «Bibliotecile noastre», XXX, 1926, nr. 4, p. 7. Supliment la «Junimea literară», IV, 1926, nr. 7—8. 30. p. 5. 31. p. 6.

32. *Metoda nouă*, ed. 23-a din 1893, p. 4 (voi cita numai după această ediție).

33. p. 47—18.

34. p. 54.

Lupul și câțelul, de Anton Pann³⁶. Poezii : *Semăntorii*, de V. Alecsandri³⁶; *Păsărica-n timpul iernii*, de I. Creangă³⁷; *Primăvara*, de Gh. Tăutu³⁸; *La Moldova*, de V. Alecsandri³⁹. La p. 81 se află alfabetul cirilic, alătura de cel latin, după care se reproduce cu cirilice poezia *Pasărea* de V. Alecsandri⁴⁰. La p. 82—83 e un pasagiu în proză, tot cu cirilice, intitulat : *Unirea face puterea*, care nu-i iscălit. Noi credem că e scris de Creangă, căci conține aceeași idee ca și povestirea *Ion Roată și Unirea*.

De la p. 84, *Rugăciuni diferite*; la p. 87 o tabelă de calcul matematic, iar la p. 88 — cu care se termină abecedarul — o tabelă de înmulțire a lui Pitagora.

Celelalte ediții ale *Metodei* prezintă numai câteva adaosuri sau lipsuri; planul însă, e același. Chiar unul dintre autorii abecedarului, V. Răceanu, spune : «De când s-a tipărit cartea și până acum (1891), ed. XXII), materialul din partea I și a II-a n-a suferit nici o-prefacere, afară de mici adaosuri, pe ici-colea, unde ni s-a părut c-ar fi de trebuință. În cit privește partea a III-a, s-a îmbunătățit mult. Unele bucăți, care erau în ediția I, nu se mai găsesc astăzi; le-au schimbat cu altele. Chiar în ediția (pe) care o avem astăzi (adică a 22-a din 1891), această parte s-a îmbunătățit mult, adăugându-se eu materialul nou, intercalând în text și figuri, pe lângă unele materii, pe unde am crezut de nevoie. Însă figurile noastre nu reprezintă ochi, nasuri, gene și sprâncene, ci mici tablouri arătând acțiuni, din viața de toate zilele»⁴¹.

Asupra metodei care s-a urmărit la întocmirea abecedarului, Răceanu mai spune : «La întocmirea abecedarului nostru, ne-am povățuit în totul, după metoda scriptologă și cea fonetică, ținând seama — bineînțeles — și de firea limbii noastre. Totodată, am îndeplinit și unele lipsuri ce le-am constatat, predind după această metodă»⁴².

Metoda nouă de scriere și citire a obținut — timp de 25 de ani — un succes enorm, și material, și moral.

«S-au tipărit până acum la 500 000 exemplare» (adică în 22 ediții) zice V. Răceanu⁴³. Iar pe coperta ultimei ediții, a 23-a, din 1893, sînt însemnate 527 000 exemplare!

Creangă și colaboratorii săi spun în *Răspunsul lor* : «Cînd a apărut ediția I a «Metodei Nouă», ce s-a tipărit în 4 000 de exemplare, s-a vîndut numai cîteva săptămîni, introducîndu-se în foarte multe școli din țară.

Avem o mulțime de scrisori de pe la colegii noștri, învățători și institutori, precum și de pe la diferite persoane competente, prin care se apreciază meritul cărții noastre, în această privință, și le putem arăta ori și cînd și ori și cui. Ba chiar pînă și coreligionarii lui Svartz⁴⁴, de pe la școlile israelite, au înlăturat cartea lui Svartz și au introdus în locu-i «Metoda Nouă». De asemenea, la școlile protestante din Iași, de 20 de ani se predă limba română de pe cărțile noastre»⁴⁵.

«După «Metoda Nouă» au învățat și oamenii adulți a ceti și scrie, precum : cei de la școlile de adulți, soldații de pe la regimente, băieții de pe la dughene și alții. Ba chiar și oamenii cu perii albi, au învățat din această carte a ceti și a scrie», — adaugă Răceanu⁴⁶.

Însuși Ion Pop Florentin — un adversar concurent al *Metodei* afirmă că «o una din cele mai răspîndite cărți pentru clasa I primară»⁴⁷.

Mai mult, abecedarul a fost plagiat de diferiți autori de manuale pentru clasa I primară, ca : Mihai Pop, *Întîia și a doua carte de scriere*, Iași, 1887⁴⁸; Gh. A. Popovici, *Introducere în scriere și citire*⁴⁹; Gr. Șt. Crețu, *Metodă practică de citire și scriere*, Iași, 1889⁵⁰, Casuca Tincu, *Metodă practică de scriere și citire*, Iași 1890⁵¹.

Metoda nouă a avut succes și în străinătate. Trimisă unui renumit autor neamț de abecedare, Hermann Franke, acesta răspunde (la 16 martie 1890) : «m-am încredințat despre judecata practică, pedagogică, bună imprimare și formatul manuilbil».

35. p. 71.

36. p. 58—59.

37. p. 72—73.

38. p. 72.

39. p. 74.

40. p. 82.

41. V. Răceanu, *Observațiuni*, p. 54.42. *Ibidem*, p. 52.43. *Ibidem*, p. 54.44. Un autor de manuale primare, după care — acuză I. P. Florentin — ar fi fost copiată *Metoda* (vezi mai jos).45. *Răspunsul*, p. 11.46. *Observațiuni*, p. 54.47. In *op. cit.*, din «*Liberalul*» (cf. *op. cit.*).48. Răceanu, *Observațiuni*, p. 71—79.49. *Ibidem*, p. 81—83.50. *Ibidem*, p. 83—84.51. *Ibidem*, p. 84—90.

Apoi: «Dv. mă veți erta dacă eu, peste scurt timp, voi preda cărțile dv. muzeului pedagogic fondat nu de mult în Jena»⁵².

Iar «revizorul școlar» M. Eminescu raportează ministerului că *Metoda* «pină acuma e cel mai bun abecedar românesc»⁵³.

«Metoda Nouă» și Ion Pop Florentin

I. P. Florentin, profesor secundar și autor de abecedare, gelos de succesul pe care îl obținea *Metoda Nouă*, începe o critică vehementă împotriva ei în coloanele ziarului «*Liberalul*» din 1887⁵⁴ și ale ziarului «*Lupta*» din același an (ziare ieșene).

În unul din atacurile din «*Liberalul*»⁵⁵, I. P. Florentin spune, printre altele: «*Metoda* adoptată de d-lor (Creangă + colaboratorii) pentru începutul⁵⁶ abecedarului constă în a da copilului învățătura în *dozele cele mai mici cu exerciții la tot pasul*; ea a fost într-adevăr mai nouă și mai bună decât metodele «*bucovinelor*» celor mai vechi. Însă o vedem la noi (pe această metodă nouă) deja în abecedarul românesc de M. Schwartz, în ediția a II-a din 1867, publicată în Iași, la tipografia H. Goldner, prin urmare carea «*Metoda Nouă*», publicată de către domniile institutorilor ieșeni după 1867, nu putea fi «*nouă*», cu atât mai puțin a fost «*nouă*» pînă la 1886»⁵⁷.

Deci, «*noutatea* nu constă în metoda de a scrie și a citi, ci în metoda de a învăța vechea metodă de scriere și citire».

Apoi, Florentin trece la analiza cuprinsului *Metodei*, pe care o constată «*respectabilă*» și «*foarte bine*» și observă: «*Defectul moral* al acestei părți (I-a) este, că nu prezintă *nici o singură figură*, nici o ilustrațiune, cu care să poată ușura măcar *întrecîta* greul pas întîi al citirei, ci lasă ca la *toate literele*, copilul și ajutoarele lui să se tortureze»⁵⁸.

Apoi: «*Al doilea defect mare* e pe pagina 40, unde prezintă copilului 50 de semne deosebite, adică *toate literile mari de scris și de tipar*, fără orice exercițiu aparte. Tot așa se prezintă *semnele interpunctiei* pe p. 42 *toate deodată*, fără exerciții aparte cu fiecare».

La partea lecturii «*unele bucăți ni se par nepotrivite cu gradul de dezvoltare al copiilor de 7—8 ani*, astfel sînt *fabulele, unele poezii și proverbe*».

«*Nici povățuire la observarea formelor de desemn, nici exercițiu aritmetic nu prezintă, ci numai tabela de înmulțire a lui Pitagora, fără conducere gradată la ideile numerice*»⁵⁹.

I. P. Florentin reia apoi chestia asemănării *Metodei* cu abecedarul lui Schwartz, scriind articolul «*Plagiatură?*»⁶⁰, în care se întreabă dacă se poate numi plagiatură asemănarea *Metodei* cu cartea lui Schwartz⁶¹. Articolul e urmat, în sfîrșit, de un alt articol intitulat: *O neomenoasă speculă cu cărțile didactice*⁶², al cărui conținut se poate deduce din titlu.

La aceste «*critici nedrepte*», G. Ienăchescu, I. Creangă și V. Răceanu răspund, mai întîi prin «*Liberalul*»⁶³, că nu stau de vorbă cu I. P. Florentin, — apoi printr-o broșură — unde stau de vorbă! — intitulată:

Răspuns la criticile nedrepte și calomniile înverșunate îndreptate contra cărților noastre de școală de către Domnul Ioan Pop Florentin, profesor de filosofie la «Liceul Național» din Iași, — De institutorii: V. Răceanu, Gh. Ienăchescu, C. Gri-

52. V. Răceanu, G. Ienăchescu și C. Grigorescu, *O ochire asupra abecedarului d-lor Meissner și Dogar*, Iași, 1890, p. 5.

53. M. Eminescu, *Scrieri politice și literare*, București, 1905. (ed. I. Scurtu), p. 261; M. Eminescu, *Opere complete* (ed. A. C. Cuza), Iași (f. an), p. 499.

54. Nr. 104, 107, 109, 110, 127, 128, 130, 131, din lunile mai și iunie (cf. Creangă + colab., *Răspuns*, p. 1).

55. Nr. 107. 56. Sublinierile sînt ale lui I. P. Florentin.

57. Cf. I. P. Florentin, *Desmințire*, p. 4. 58. Cf. *Desmințire*, p. 5.

59. *Ibidem*, p. 6. 60. În «*Lupta*» din 8 iulie 1887, nr. 294, isc.: Z.

61. Cf. *Desmințire*, p. 7. 62. În «*Lupta*» din 18.VII.1887, nr. 303 iscălit F.

gorescu și Ion Creangă. — Iași, Tipografia Națională, Str. Alecsandri, 1888, p. 56, format 8° 64.

În acest Răspuns, Creangă și colaboratorii săi anunță dintr-un început: «Dacă onorabilul Dr. Pop Florentin s-ar fi mărginit a ne critica dăscălește⁶⁵, noi n-am avea nimic de a-i înfăptuina; ba noi încă i-am fi mulțumit. Însă d-lui ne-a calomniat, cu intenția de a ne doborî»⁶⁶.

Creangă și colaboratorii fac apoi un istoric al *Metodei* lor, arătînd că ea le-a fost gata încă din 1863—1864, deci nu putea fi copiată după abecedarul lui M. Schwartz, apărut în 1867. Arată că abecedarul lui Schwartz e defectuos, căci acesta nu știe bine românește și că întrebunțează chiar expresii pur evreiești.

În privința lipsei de figuri din primele ediții ale *Metodei*, Răspunsul glăsuiește: «Astăzi o samă dintre autorii de abecedere (aproape toți), nu văd bunătatea unei asemenea cărți, decât numai în figuri, și nu se mai gîndesc la alta (ba încă la multe altele), decât ce fel de figuri ar iscodi, crezînd că figurile singure au să învețe pe copii a ceti și a scrie, iar nu învățătorul cel sîrincios și competent»⁶⁷.

Apoi Răspunsul atacă abecedarul lui I. P. Florentin, *Metoda nouă de abecedar pentru clasa I primară, Iași, 1888*, obiectînd: «Ceea ce știm, este că acest abecedar (al lui Florentin) în privința varietății figurilor e de o rară nostimădă, încît întrece pe toate celelalte abecedare cu figuri. Se vorbește, că însăși comisiunea orînduită pentru cercetarea acestui abecedar, a rămas uimită de figurile de tot caraghioase întrebunțate de către dl. Florentin pentru cunoașterea literilor»⁶⁸.

În sfîrșit, «Dl. Pop Florentin, însă, și alții ca d-lui, care scot la iveală cărți de nici o treabă pentru cursul primar ar face mult mai bine, dacă și-ar declina competența în asemenea materii»⁶⁹.

I. P. Florentin nu se dă bătut. În același an al apariției *Răspunsului*, scoate o replică în broșură, intitulată: «*Desmîntire la broșura intitulată Răspuns... publicată la 27 martie 1888 de către d-nii institutori ieșeni V. Răceanu, C. Grigorescu, I. Creangă și G. Ienăchescu, Iași, 1888*».

Florentin, însă, în *Desmîntirea* sa, în loc să răspundă, se mărginește mai mult la jocuri de cuvinte, la un istoric al întregii afaceri — de la originea ei —, la reproduceri din *Răspuns* și la cuvinte violente, ca: «Dorul dv. era: să nu aveți concurență la negustoria ce o faceți de atîta ani cu cărțile didactice»⁷⁰; sau că «e necavaleresc pentru autorii *Răspunsului* să răspundă prin «falsificări»⁷¹.

În chestiunea lipsei figurilor din *Metoda Nouă*, G. Ghibănescu intervine printr-o recenzie, luînd apărarea — pe drept — a lui Florentin: «Constatăm însă, că este eronată afirmarea, ce o susțin d-lor (Creangă și colaboratorii), că figurile nu servesc la nimic, ba din contră, ar fi dăunătoare. Metodicii străini se pronunță mai mult în favoarea figurilor»⁷².

Cu toată dezmințirea lui Creangă și a colaboratorilor săi, din *Răspuns*, puțin mai tîrziu aceștia se vor dezice, căci în edițiile următoare ale *Metodei* vor adăuga figuri și foarte bine alese.

II. POVĂȚUITORUL LA CETIRE PRIN SCRIERE, după sistema fonetică, de institutorii Gh. Ienăchescu și Ion Creangă, Iași, H. Goldner, 1876.

Conform ordinei cronologice ar fi trebuit ca — după *Metoda Nouă* — să vorbim despre *Învățătorul copiilor* apărut la 1871. Motivul inversării constă în faptul că *Povățuitorul* e un fel de completare a *Metodei*, formînd partea tehnică — ca să zic așa — a ei, cuprînzînd normele pedagogice de predare ale profesorului care s-ar folosi de *Metoda Nouă*.

La Academie nu există *Povățuitorul*, căci Adamescu — în *Bibliografia sa* — nu-l semnaleză. Îl cunoaștem din raportul oficial pe care i-l face M. Eminescu

64. Se află în Biblioteca Universității sub nr. 6329. Cartea nu există la Academie, nefiind citată de Adamescu. E citată de Leca Morariu, *Institutorul Creangă*, p. 18—20, 28—30, 76—79; Leca Morariu, *Pentru opera didactică a lui Creangă, cit.*; Gh. Kirileanu și Il. Chendi, *Prefață la I. Creangă, Opere complete*, ed. II-a, București, Minerva, 1906 pînă la ed. VIII-a a aceleiași ediții. Se află și la Gh. Polcovnicu, institutor, Iași. 65. Sublinierea e a lui Creangă.

66. P. 1. 67. P. 20. 68. P. 43. 69. P. 22. 70. P. 27. 71. P. 28.

72. Gh. (Ibănescu Gh.). Recenzie — *Răspuns*, «Gheorghe Lazăr» (Birlad) II, 1888, 15 Aprilie, nr. 1, p. 40. Această «Desmîntire» și art. lui Gh. Ghibănescu nu sînt cunoscute de istoricii literari.

— pe cînd acesta era revizor școlar — către Minister și din exemplarul unic al lui Gh. Polcovnicu, institutor, Iași. Altă ediție decît cea din 1876 nu mai cunoaștem. Faptul însă, că pe dosul și în cuprinsul *Metodei Nouă* din 1893 (ed. 23-a) a desmentat, ne face să credem că *Povățuitorul* a ieșit și în alte ediții.

Povățuitorul la cetire prin scriere a fost scris și tipărit la îndemnul lui Titu Maiorescu, după cum mărturisește Creangă. Totuși, a fost respins de la aprobarea ministerială⁷³.

Iată acel îndemn despre care e vorba :

Domnule Creangă,

Din inspecțiile făcute la școlarele primare, am văzut că cei mai mulți învățători nu înțeleg aplicarea metodei — nouă de cetire și scriere, nici în cartea dv., nici în a lui Constantinescu. Învăță tot după obiceiul vechiu și apoi citesc numai bucățile din cărțile nouă. Cred, că este neapărat de trebuință un conducător sau o călăuză pentru învățători, în întindere de cel mult 2 — 2½ coale de tipar. Acest conducător însă trebuie să se refere atît la cartea dv. cît și la abecedarul lui Constantinescu, fiind întemeiate pe același principiu. Fă bine, scrie acea broșură. Eu ți-o voi tipări în tipografia Statului (Titu Maiorescu era ministru).

T. Maiorescu⁷⁴

Conținutul *Povățuitorului* îl putem extrage din rîndurile raportului lui Eminescu.

«Ea (*Povățuitorul*) se referă la abecedarul compus de Creangă, Ienăchescu ș. a. care pînă acuma e cel mai bun abecedar românesc»⁷⁵ (e vorba despre *Metoda Nouă*).

M. Eminescu reproduce apoi din Prefața lui Creangă de la *Povățuitor*⁷⁶, în care acesta din urmă își justifică astfel apariția lucrării: «Unii dintre Domnii învățători și învățătoare predau copiilor cetirea și scrierea tot după metoda silabisirii; adică aceea, după care i se arată copilului literile tipărite în șir alfabetic, pentru a învăța numele fiecăreia, — lucru, — de care copilul n-are trebuință la cetire. Apoi i se dă să imiteze literile pentru scris, fără a ști copilul ce are să facă cu ele; așa încof, după această sistemă⁷⁷, copilul — pe lângă aceea, că învață cu deznăst și foarte cu greu a cetii și a scrie, apoi aceea ce învață într-un semestru, e în stare să uite într-o lună»⁷⁸.

După multe elogii, Eminescu rezumă astfel conținutul *Povățuitorului*:

1. Cartea introduce în clasa I *exercițiile de intuiție*, înainte de a pune abecedarul și pana în mîna copilului;

2. Cunoștințele se predau pe cale *intuitivă*, încît copilul ajunge prin judecata sa proprie la ele, iar învățătorul îl conduce numai;

3. Cartea urmează metoda *sonetară*. Consoanele se dezbracă de elementele vocale și se dau curate. Între metoda sonetară și silabisim este deosebire mai auit de mare, cîtă este între silabisimul vechi și nou. După silabisimul vechi de ex. rîtă az mîslete se citeau ram. Tot atît de greoi e silabisimul nou alături cu insonarea. Afară de aceea insonarea introduce o gimnastică a vocii copilului, care-l face să pronunțe foarte curat.

4. Cartea se deosebește în mod favorabil de alte tractate de acest soi prin aceea că e o lucrare cu totul originală, nu copiată sau prelucrată după manuale străine. Ea este fructul experiențelor lungi a doi învățători înzestrați de la natură cu darul de a instrui»⁷⁹.

Raportul lui Eminescu se termină cu rugămintea de «a o recomanda tuturor învățătorilor de clasa I și să-i permiteți (revizorului) a o recomanda de asemenea învățătorilor din circumscripțiunea sa»⁸⁰.

73. Anonim, *Scrieri de la vechii colaboratori*, «Convorbiri literare», XI, 1906, nr. 3—5, p. 272.

74. Creangă și colab., *Răspuns*, p. 12.

75. M. Eminescu, *Scrieri politice și literare*, București, 1905 (ed. I. Scurtu), p. 261; M. Eminescu, *Opere complete* (Ed. A. C. Cuza), Iași (f. a), p. 449. 76. P. 3—4.

77. Sublinierile sînt ale lui Eminescu, precum și cele ce vor urma.

78. Eminescu, *op. cit.*, p. 261, (nota 2) (ed. Scurtu).

79. P. 262—263 (ed. Scurtu); p. 450 (ed. Cuza).

80. P. 263 (nota 1) (Ed. Scurtu).

Am văzut mai sus, că — deși «*Povăţuitorul*» a fost comandat de ministrul T. Maiorescu — totuşi a fost rău primit de Ministerul Instrucţiunii, contrar succesului renumit de către *Metoda Nouă*. Iată ce spune Creangă în această privinţă: «prostişor lucru am făcut (cu *Povăţuitorul*), dar s-a luat plata, căci înapoiat de onor. Ministerul actual, şede la răcoare în pod la părintele Ienăchescu, tovarăş la pagubă. Vreo 30—40 de galbeni, nu-s mai mulţi»⁸¹.

III. ÎNVĂŢĂTORUL COPILOR. *Carte de citiu, în Clasele Primare, cu litere, slobe şi buchii. Cuprinzând Învăţături Morale şi Instructive de Institutorii: C. Grigorescu, I. Creangă şi V. Răceanu (lassy), Tipografia H. Goldner, 1871.*

Să enumerăm ediţii în care a apărut.

Toate s-au tipărit la Iaşi.

Ediţia I. Apărută la 1871. Citată de Adamescu⁸² şi în fişele Bibliotecii Universitare din Iaşi sub nr. 1426/V (dar nu există). Se află în posesia lui Gr. Ştefănescu (Iaşi) şi Gh. Polcovnicu (institutor, Iaşi), pe care le-am studiat.

Ediţia II. Fără an. Citată de Adamescu.

Ediţia III. Apărută la 1874. Citată de Adamescu.

Ediţia IV. Apărută la 1875. Citată de Adamescu, dar greşit (1876).

Ediţia V. Apărută la 1878. Citată de Adamescu şi de Degenmann⁸³.

Ediţia VI. Apărută la 1880. Citată de I. Nădejde⁸⁴. Ea nu este la Academie.

Ediţia VII. Apărută la 1883. Citată de Leca Morariu⁸⁵. Există la Academie⁸⁶.

Ediţia VIII. Apărută la 1874. Citată de Adamescu.

Ediţia IX. Apărută la 1889—91. Citată de Adamescu şi în fişele Bibliotecii Universitare din Iaşi sub nr. 1/2032 şi 1/2048 (dar lipsesc).

T. G. Kirileanu şi Il. Chendi greşesc datînd-o la 1890⁸⁷.

Ediţia X. Apărută la 1893. Citată de Gârleanu⁸⁸ şi Leca Morariu⁸⁹. Ea nu-i la Academie.

Ediţia a III-a a *Învăţătorului* a fost tipărită cu aprobarea şi cu ajutorul «Societăţii pentru învăţătura poporului Român», după ce, mai întîi, «a fost cercetată şi aprobată de o comisiune compusă din domnii: A. D. Xenopol, pe atunci Prim-Procuro, Petru Poni, profesor, şi I. A. Darzeu, institutor, aleşi şi însărcinaţi⁹⁰ de nuna Societate.

Probabil că ediţia IV-a din 1875, a căpătat şi aprobarea *Decretului Domnesc*, publicat în «Monitorul Oficial», nr. 14, din 20 ian. (1 febr.) 1876 — după cum stă scris pe titlul ediţiei a VII-a a *Învăţătorului*⁹¹.

În prima lui ediţie, *Învăţătorul* a apărut împărţit în patru capitole. Pe urmă, mărindu-şi conţinutul, a apărut în trei volume distincte.

Să dăm conţinutul primei ediţii a *Învăţătorului: Capitolul I: 1) Sămănătorul; 2) Banii găsiţi; 3) Casa; 4) Şcoala; 5) Mobilarul (sic) Şcolăii; 6) Purtarea şcolărilor (poezie neiscălită); 7) Cartea; 8) Ogorul; 9) Omul şi pasărea (poezie de Z. V.); 10) Griurul şi Furnica; 11) Persicile; 12) Potcoava; 13) Animalele; 14) Momitele; 15) Boul şi vaca; 16) p. 16—17: Boul şi Viţelul (poezie de Gr. Alexandrescu); 17) Calul; 18) p. 18: Calul şi Momita (isc. G. V. Carp); 19) Oaea; 20) p. 19—21: Mielul şi Edita (poezie de G. V. Carp); etc. etc.*

Cităm pe cele mai importante: p. 22—23: Lupu şi Cooara (poezie de G. Asaki); p. 24—26: Țăranul şi Vulpea (poezie de G. V. Carp); p. 32: Ce ai tu? (isc. Noul abec. Rom.); p. 33: Nu lucrezi — n-ai ce minca (poezie de I. Creangă); p. 34—35: Dreptatea Leului (poezie de Gr. Alexandrescu); în sfîrşit, p. 36—37, nr. 38: Plugul (poezie de colind, neiscălită).

81. Anonim, *Scrisori de la vechii colaboratori*. «Convorbiri lit.» cit. p. 272—273 (cf. *ibid.* în op. I. Creangă, *Op. complete*, ed. Marmeliuc, 1924, p. 387).

82. În op. cit., I, p. 122. 83. *Op. cit.*, p. 25, nr. 360.

84. În art. *Partea ştiinţifică din Învăţătorul Copiilor*, «Contemporanul», I, 1884, nr. 6, p. 205.

85. În op. *Instituitorul Creangă*, p. 38.

86. Are nr. II.10537. Toluşi Adamescu n-o citează.

87. În *Pref. cit.* de la ed. II-a pînă la ed. VIII-a. Ed. IX., cit. în *Catalogul mensual al librăriei române*, publ. de Socec & Co. 1 mart. 1891, nr. 3, p. 27.

88. Emilgar (Emil Gârleanu), *Note relative la manuscrisele şi ediţiile operelor lui I. Creangă*, «Făt Frumos», I, 1904, nr. 2, p. 27. 89. În *Instit. Creangă*, p. 89 şi 94.

90. C. Grigorescu, *Răspuns — cit.* (cf. «Şezătoarea» cit., p. 194).

91. Cf. L. Morariu, *Instituitorul Creangă*, p. 38.

Capitolul II: p. 38: Anul nou (poezie de V. Alecsandri); p. 41—42: Muștele și Albina (poezie de Al. Donici); p. 43—44: Măgarul și privighetoarea (poezie neascălită); p. 57: Măghiarul și Românul (poezie de V. Alecsandri); în sfârșit: nr. 39: p. 65—68: Sentinela Română (poezie de V. Alecsandri).

Capitolul III. De aci încep să fie întrebuintate și literile cirilice. P. 70: Christos a înviat! (poezie de V. Alecsandri); p. 73: Grăunțele (poezie isc.: Noul Abeced. românesc); p. 75: Florile (poezie cirilică isc.: Noul abeced. rom.); p. 77—78: Stejarul și Cornul (poezie cirilică neisc.); p. 80—81: Românul (poezie cirilică de Gh. Tăutu); p. 86; *la!* Clopotul sună (poezie de I. Creangă); p. 87: Un jurămint vechi românesc (poezie cirilică neisc.); p. 87—88 — România, țara mea (poezie cirilică de V. Alecsandri); p. 92—95: Dragoș (poezie cirilică de V. Alecsandri); p. 96—97: Norul și valea (poezie cirilică de G. V. Carp); p. 98: Roza și Ghiorghina (poezie cirilică de Marinescu); în sfârșit, nr. 33, p. 100: Ziua de 24 Ianuarie anul 1860 (poezie cirilică neisc.).

Capitolul IV. De aci se renunță definitiv la literile cirilice. P. 103: Cîntecul lui Ștefan (poezie isc. **); p. 106: Un arcaș al lui Ștefan cel Mare (poezie de Gh. Tăutu); p. 113—114: Valea Albă (poezie iscăl. **); p. 120: Hora Unirii (poezie isc. **); p. 131: Cîntecul lui Michaiu (poezie isc. **); în sfârșit, p. 134—135: Moartea lui Michaiu (poezie isc. **).

Învățătorul copiilor s-a răspândit aproape ca și **Metoda Nouă**.

Presa l-a primit favorabil. Eminescu scria în «Timpul» din 8 mai 1880: «**Învățătorul Copiilor** se poate recomanda nu numai copiilor mici, ci și multora din cei mari. Căci întîi ar învăța românește, ceea ce, precum se știe, la Paris nu se poate învăța⁹²; al doilea, ar vedea că mai sînt oameni și afară de barierele Bucureștilor...»⁹³. Iar un elev al lui Creangă spune: **Învățătorul Copiilor** «se căuta într-o vreme ca iarba de leac»⁹⁴ sau «**Învățătorul** era una din cele mai bune cărți de cetire de pe vremuri»⁹⁵.

IV. GEOGRAFIA JUDEȚULUI IAȘI pentru clasa II-a primară urbană și pentru clasa III-a primară rurală, de ambe secse, de Institutorii: V. Receanu, Gh. Ienăchescu și I. Creangă, Iași, Tipografia D. Gheorghiu, strada Ipsilanti, No. 3, 1879.

Să enumerăm, mai întîi, edițiile. Toate au apărut în Iași.

Ediția I. Apărută la 1879, Citată de Adamescu⁹⁶ și e citată ca atare de L. Morariu⁹⁷. Citată și în fișele Bibliotecii Universitare din Iași sub nr. 237/V (dar lipsește). O ediție, iscălită de Creangă, există și la școala primară «Trei Ierarhi» din Iași⁹⁸.

Ediția I e aprobată de Ministerul Instrucțiunii Publice prin decretul din «Monitorul Oficial» nr. 102 din 6/18 mai 1879. Ediția I are și o Prefață și-un tablou sinoptic.

Ediția II. Nu-i citată în Adamescu, deci nu-i la Academie. Dar ea-i specificată pe dosul **Metodei Nouă** din 1882 (ed. XVI), fără an. Totuși, pentru că se specifică «a doua ediție», în timp ce la celelalte opere ale lui Creangă de pe dosul **Metodei** nu există această specificare (a ediției), arată că a ieșit atunci, la 1882⁹⁹.

Ediția I e singura care conține **Planul orașului Iași**, ilustrat, la p. 20, în 2° 100. De la ediția II-a a **Geografiei**, acest **Plan** a ieșit aparte.

92. Aluzie ironică la adresa «bonjuriștilor».

93. Cf. Kirileanu și Chendi, Pref. la op. I. Creangă, *Op. complete*, ed. VII, București, Cartea Rom. (f. a.) p. 12. Aluzie ironică la părerea de pe atunci că numai Bucureștii pot da oameni și opere de valoare.

94. M. Lupescu, *Amintiri despre I. Creangă*, «Șezătoarea», V, 1899, nr. 12, p. 190.

95. M. Lupescu, *I. Creangă și Normaliștii*, «I. Creangă», XII, 1919, nr. 11—12, p. 100.

96. In *op. cit.*, I, p. 122.

97. In *op. Instit. Creangă*, p. 32, 59; rezumatul *Geografiei* în *ibid.*, p. 59—66; vezi și «Făt Frumos», V, 1930, nr. 1, p. 45 și L. Morariu, *O carte didactică a lui Creangă*, «Junimea literară» XIV, 1925, nr. 8—10 (Suplimentul «Bibliotecile noastre», II, 1925, nr. 5, p. 7).

98. Citată și de Degenmann, *op. cit.*, p. 85, nr. 1180.

99. Într-un articol s-a dovedit același lucru (vezi Lucian Predescu, *Despre Creangă și rudele sale*, în «Adevărul» din 18.V.1932, folioan 2).

100. Vezi mai jos: **Planul orașului Iași**.

Ediția III apărută la 1884. Nefiind specificată de Adamescu, nu-i la Academia Română. E citată în fișele Bibliotecii Universitare din Iași sub nr. 2285/1927 (există). *Ediția III* n-are Prefața și tabloul sinoptic al ediției I.

Ediția IV. Apărută în 1886. Citată de Adamescu și în fișele Bibliotecii Universitare din Iași sub no. 1/3691 (dar lipsește). Se află și la școala «Trei Ierarhi» din Iași. Ediției IV îi lipsește prefața ediției I.

Ediția V. Apărută în 1892. Nu se află la Academie. Se află, în schimb, la școala «Trei Ierarhi» din Iași. La titlul ediției I se adaugă acum «Indreptată și îmbunătățită». N-are prefața ediției I.

Iată conținutul ediției I a *Geografiei*¹⁰¹:

Așezarea, înființarea, întemeierea și Alcătuirea orașului Iași; Străzile, Populația și ocupația locuitorilor, Ocărmuirea și împărțirea administrativă, Comuna și gospodăria, Bisericele, Școlile, Tipografiile, Litografiile și librăriile, Casele cele mai mari, Spitalele și instituturile, grădinile publice și Teatrul. Autoritățile sau puterea judecătorească ale orașului Iași, despre comune rurale și plăși. Comunele rurale din Plasa Copou (se termină cu harta plășii Copou).

Aceeași tratare, ca și Plasa Copou, pentru Plășile: Bahlui, Cîrligătura, Stăvnic, Codru, Branștea, fiecare cu hărțile lor.

Alcătuirea, Ocărmuirea și gospodăria unui județ; alcătuirea, întinderea, populația, ocupația locuitorilor, felul pământului și izvoarele de bogăție din județul Iași; Judecătoriile de ocoale din jud. Iași. Orientarea plășilor cu privire la Plasa Copou. Megieșii Jud. Iași, Rîurile din Jud. Iași; Drumurile din jud. Iași.

Se încheie cu harta județului Iași, după care vine un tablou enumerativ de Plășile cu comunele județului Iași. Redau în întregime Prefața-Program, tot a ediției I (1879), a *Geografiei*, din cauza importanței pe care o prezintă:

«Nu zicem că lucrarea noastră este bună și completă. Dar îndrăznim a zice, că am ieșit din făgașul cel învechit și vicios, dînd ocazie școlarilor a desemna conținuturile plășilor, a se orienta cu preceziune și a cunoaște localitățile mai cu ușurință; iar învățătorului — a purcede cu învățătura geografiei chiar din școala sa, adică: cei din Iași, de la centru spre periferii, iar cei din plăși, de la periferiile județului, spre centru. Într-un cuvînt, de la cunoscut spre necunoscut¹⁰².

Veleatul bisericilor, al locurilor istorice, al școalelor și numărul locuitorilor din fiecare comună, le-am lăsat afară din carte pentru a nu împovăra memoria copiilor¹⁰³. Unele bucăți, deși nu fac parte din geografie, le-am găsit însă necesare pentru lămurirea acestei materii, și de aceea le-am și pus, dar nu este nevoie să le învețe papagalicește pe de rost, ci să le citească pe carte și să scoală numai înțeleșul din ele»¹⁰⁴.

La pagina 3—4 (la note) ale *Geografiei*, ediția III-a, Creangă și colaboratorii indică profesorilor cum să predea primele lecțiuni practice de geografie: «Învățătorul va începe cursul geografiei chiar din școală; arătînd școlarilor, după punctele cardinale¹⁰⁵, cum și încotro vin băncile, soba, ușa, ferestrele și alte lucruri cî se află în școală. Forma odăii, dacă este pătrată o va desemna pe tablă prin un pătrat, dacă este lungăreață, se va desemna printr-un dreptunghi. Apoi va desemna pe planul odăii: băncile, ușa, ferestrele și soba, iar prin dreptunghiuri.

După aceea, va descrie, va orienta și va desemna ograda școlii. Măntuind cu ograda școlii, va descrie și va desemna strada ori drumul din apropierea școlii. ...Și așa mai departe.

Geografia județului Iași și plagiatul lui A. Gorjan

Geografia județului Iași e plagiată de A. Gorjan. Atunci autorii *Geografiei* adresează un rechizitor prin broșura: «O întrebare D-lui A. Gorjan, autorul mai multor cărți de geografie, Iași, 1886»¹⁰⁶.

101. Lucian Predescu. *Despre Creangă...* cit. 102. Sublinierile sînt ale *Prefeței*.

103. Toate acestea, în schimb, sînt trecute în tabloul sinoptic de la sfîrșitul *Geografiei*.

104. Cf. L. Morariu, *Institutorul Creangă*, p. 59—60.

105. Sublinierea e a *Geografiei*.

106. Nu-i la Acad. Rom. Cit. de L. Morariu, *Institutorul Creangă*, p. 66—68 și *O carte didactică a lui Creangă*, «Junimea lit.», XIV, 1925, nr. 8—10 (Supl. «Bibliotecile noastre», II, 1925, nr. 5, p. 7). Există și la Bibl. Univ. Iași sub nr. 6330/1.

Broșura are 9 p. în 8°. Începe astfel: «În lăcomia dvs. (A. Gorjan) de a fi autorul geografiilor tuturor județelor din România¹⁰⁷, fără nici o șfială, ați copiat planul și metoda din cartea noastră, intitulată: *Geografia Județului Iași, pentru clasa II-a primară — urbană și a III-a rurală*». Și, pentru județul Iași, ați cules de-a gata tot materialul din această carte, fără a noastră învoire și fără a vă da seama de dreptul de proprietate, prescris de lege».

Și broșura termină: «Sfirșind, vă punem dar următoarea întrebare și vă rugăm, Stimabile Domn, să binevoiiți a ni răspunde: Cînd cineva se folosește de munca și sudoarea altuia, cum să chiamă asemenea faptă?»

V. Răceanu, Gh. Ienăchescu și I. Creangă.»

A. Gorjan a tăcut: recunoscuse furtul.

V. PLANUL ORAȘULUI IAȘI de V. Răceanu, Gh. Ienăchescu și I. Creangă, Iași, 1892.

Nu-i la Academia Română și nici semnalat de vreun cercetător literar. Planul a existat — după cum am arătat mai sus — în ediția I a *Geografiei*, la p. 20, fiind ilustrat și în 2°. În celelalte ediții ale *Geografiei*, acest Plan a fost scos și tipărit aparte. Dacă apoi, la fiecare ediție a *Geografiei* a ieșit și câte un Plan, nu pot ști¹⁰⁸. În orice caz, Planul apare la 1892, căci pe coperta *Geografiei din 1892* (ed. V) stă scris: «Prețul unui exemplar (din *Geografie*, ed. V-a) fără planul orașului este de 50 de bani. Planul orașului se vinde aparte, cu prețul de 50 bani exemplarul». Așadar, Planul orașului Iași s-a vîndut aparte, ca manual-auxiliar, abia în 1892.

Să descriem acum Planul, nu după ediția aparte din 1892 căci ea nu există nicăieri, ci după ediția I din 1879 a *Geografiei*.

Sus, în colțul stîng al Planului, stă scris: «Planul orașului Iași, după Fred. Reytașin. Redus și litografiat de A. Roșculescu. Pentru Geografia Județului Iași. Proprietate a Instituturilor: V. Răceanu, Gh. Ienăchescu și I. Creangă.»

VI. HARTA JUDEȚULUI IAȘI, de V. Răceanu și I. Creangă, Iași, 1882. Ediția întâia nu-i la Academia Română. Harta a fost tipărită în 1882 (care ediție?) — adică între *Geografie* (ed. II, 1882) și *Regulele limbii române* (ed. II, 1882), vezi mai jos, căci între ele-i citată pe coperta *Învățătorului din 1883*¹⁰⁹. Altă ediție, din 1888 o avem la Academia Română¹¹⁰. Reproducem titlul întreg: «Harta județului Iași, întocmită de institutorii: V. Răceanu și I. Creangă pentru Geografia Județului Iași. Prelucrată de J. Cazaban, inginer și litografiată de Al. Roșculescu din Iași, 1886. Prețul 1 franc și 25 de bani».

În deosebire de Planul orașului Iași, Harta e în format mare, imprimată pe pînză și după toate regulile topografice.

VII. REGULILE LIMBEI ROMÂNE, pentru Începători (*Clasa II-a primară*) de Titu Maiorescu, retipărită cu învoiala autorului de I. Creangă, Iași, 1879¹¹¹.

Nu-i la Academia Română. Un exemplar (avînd data 1879) l-am găsit la G. Polcovnicu, Iași.

Regulile au apărut și în ediția II-a, la 1882, tot la Iași, după cum sînt specificate într-o «*Bibliografie*»¹¹². Și ediția II-a mi-a fost procurată de Gh. Polcovnicu. Deoarece Regulile sînt citate și pe dosul *Metodei Nouă* din 1893, cred că au mai ieșit și în alte ediții.

Ediția II-a a *Regulilor* are aceleași titlu, aceeași Prefață și același cuprins ca și ediția I din anul 1879. Deosebirea constă numai în faptul că ediția II-a e aprobată de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice prin decretul nr. 27 din 11 ianuarie 1880.

Regulile fiind numai retipărite de Creangă, mă voi mărgini la o paralelă între ele și ediția anterioară reeditării lui Creangă, ca să arăt — în felul acesta — ceea ce a adăugat acesta.

107. Intr-adevăr: A. Gorjan a scris geografiile multor județe.

108. Lucian Predescu, *Despre Creangă și rudele sale*, cit.

109. Așadar, L. Morariu, *Institutorul Creangă*, p. 75, greșeste datînd Harta între 1879—1880.

110. Acad. Rom. *Stampe*, nr. III, 327. Ediția aceasta e citată și de C. Chiriță, *Dicționar geografic al județului Iași*, București, 1888, p. 9.

111. I. A. Rădulescu-Pogoneanu, *Studii*, București, 1910, p. 123 o citează ca apărută la 1880. Decl. e greșit.

112. Din revista «Gh. Lazăr» (Birlad), I, 15 mart. 1888, nr. 12, p. 383. Se pare că ed. II e citată și de Creangă (v. Torouțiu, *Studii și doc. lit.*, III, p. 120).

Ediția *Regulelor* lui Maiorescu are titlul: «*Regulele limbii Române. Pentru Începători. De Titu Maiorescu, Iași, 1864*». Așadar, Creangă i-a schimbat titlul.

Ediția I a lui Creangă cuprinde — în deosebire de aceea a lui Maiorescu — o Prefață («Către cetitori»), fără importanță, iscălită de condeiful lui Creangă. Incolo, diferența constă în câteva înlocuiri și o notă adaos. Anume:

Ediția Maiorescu (p. 3)

Ediția I relip. de Creangă (p. 3)

Căutați în cartea de «cetire și scriere» fața 31 și cetiți la numărul 1 «Școala».

«Căutați în cartea «Metoda Nouă de scriere și cetire» fața 57 și cetiți la numărul 42 «Pasarele».

Aceleași înlocuiri le face Creangă și la p. 4 și 5. Deci, schimbarea constă într-o reclamă adusă *Metodei* sale. Adaosul lui Creangă la ediția sa constă în nota de la p. 3. «Lecțiile din cartea de cetire «Învățătorul Copiilor» intitulată «Sfaturi bune», avînd propoziții scurte, și limbă curat românească, sînt foarte nimerite pentru deprinderea școlarilor la deosebirea și despărțirea propozițiilor în cuvinte, a cuvintelor în silabe și a silabelor în litere».

VIII. MEODA ȘCOLARĂ A ARITMETICII. *Teapta a II-a. No. 1 de la 1—100. Sau de la 10—100. 1864. 5/12. Creangă Ioan.*

Acesta-i titlul unui manuscris ce ni s-a păstrat. Acel care l-a descoperit, îl descrie astfel: «Un caet de 4°, scris de Creangă, avînd numai 44 de foi scrise. În caet este scrisă metoda Aritmeticei cu cele patru operații cu numirile întregi»¹¹³.

Acest manuscris e cea dintîi încercare a lui Creangă în întocmirea manuscriselor didactice. E curios faptul că pe Creangă l-a preocupat crearea de manuale didactice încă de la 5 decembrie 1864, cînd a scris aritmetica — manuscrisă de mai sus, încă, deci, de pe timpul cînd era elev la Școala Normală sau preparandă «Vasile Lupu» din Iași și de pe timpul cînd — numai ca practicant pedagogic — predă la școala primară «Trei Ierarhi». Deci, nici nu intrase în corpul institutorilor ieșeni, și Creangă s-a și gîndit la o aritmetică, ceea ce indică — anticipat — zelul cu care apoi avea să se devoteze scrierii și creării de cărți didactice».

Iată dar că — prin studiul de față — am atins o altă latură a scriitorului Ion Creangă, cea pedagogică. În beletristică, Creangă contează drept cel mai dibaci povestitor popular al nostru. Cealaltă latură, pedagogică, l-a ridicat pînă la aceeași înălțime.

Creangă, — ajutat de colegii săi de institutorat — a izbutit să scoată la lumină șapte manuale didactice, pe lîngă al 8-lea în manuscris. Prin ele, Creangă a abordat aproape toate genurile de cărți pentru curs primar, de la abecedar, gramatică, geografie, pînă la aritmetică.

Manualele lui Creangă s-au bucurat de succesul cel mai mare pe care l-a putut înregistra vreodată o carte de curs primar. *Învățătorul Copiilor* a apărut în zece ediții; *Geografia Județului Iași* în cinci ediții, etc. Dar, mai ales *Metoda Nouă*, care pe atunci, cînd școlile erau foarte reduse la număr, a apărut în 23 de ediții, numărînd 527 000 de exemplare!

Oamenii de astăzi, mai în vîrstă, au căpătat prima lumină a minții — și cea mai prețioasă — din cărțile didactice ale lui Creangă. Astfel se explică popularitatea de legendă a *Păsăricei în timpul erneli*, poezioara lui Creangă, pe care o știm astăzi chiar și tinerii, transmisă fiind, prin *Metoda Nouă*, din tată în fiu.

Odimioară, prin abecedarele sale, Creangă a dat prima cultură; astăzi și în viitor, prin povestirile sale, Creangă delectează și va delecta.

LUCRURI NOI DESPRE ION CREANGĂ

I. Creangă, împreună cu C. Grigorescu, G. Ienăchescu etc. au scos un abecedar intitulat *Metodă nouă de scriere și cetire*, care a apărut în 25 ediții. La ed. IX-a din 1874 se specifică, că abecedarul a fost aprobat de un *Decret Domnesc*.

¹¹³. Gh. Teodorescu-Kirileanu. *O nouă ediție a scrierilor lui I. Creangă, «Șezătoarea»*, VII (X), 1902, nr. 9—10, p. 155.

Conducându-mă după acest indiciu, iată ce am găsit : «Asupra raportului ministrului Nostru secretar de Stat la departamentul cultelor și al instrucțiunii publice, sub no. 10, 488, am decretat și decretăm :

Art. 1. Se introduc următoarele cărți *obligatoare* în școlile primare :

1 și 2. Metoda nouă de citire de Creangă, etc., în locul căreia însă se poate admite pentru același obiect și abecedarul de Dr. Barbu Constantinescu.

3 și 4. Cartea de citire în 3 volume de învățătorii asociați¹¹⁴, în locul căreia însă se poate admite cartea de citire de Creangă, etc.

5. Gramatica română, partea etimologică și sintactică de Manliu.

Art. II. Pentru obiectele de învățământ la care se refer cărțile menționate mai sus, nu se vor putea admite alte manuale decât aceste în școlile primare.

Art. III. Ministrul(1) Nostru secretar de Stat la departamentul cultelor și al instrucțiunii publice este însărcinat cu executarea decretului de față.

Dat în București, la 30 decembrie 1875,

CAROL

Ministru secretar de Stat la departamentul
cultelor și instrucțiunii publice

T. Maiorescu

(Monitorul oficial, 30 ianuarie / 1 februarie 1876, no. 14, p. 338).

CITEVA ÎNTREBĂRI DESPRE CREANGĂ

Asupra vieții și operei povestitorului Creangă s-a scris mult. Cercetătorii literari, între care și subsemnatul, au clarificat multe din lacunele vieții și operei povestitorului.

Totuși, dacă lacune asupra lui M. Eminescu au mai rămas suficiente — și despre marele poet s-a scris mai mult decât asupra oricărui scriitor român — este explicabil faptul că și asupra lui Creangă au rămas lacune nelămurite încă.

Una din aceste lacune e următoarea.

În 1872, Creangă a fost scos definitiv din tagma preotească, după ce consistoriul metropolitan dezbătuse, timp de patru ani, un voluminos dosar cu acuzații asupra purtărilor anticanonice ale diaconului I. Creangă. Odată scos din cler, îi vine și lui Creangă rândul să se răzbune. Și atunci scrie câteva articole și o broșură contra Mitropolitului Calinic de pe atunci. Asupra acestor articole planează lacuna despre care am vorbit mai sus. Anume, nu se știe cum se intitulază ele, unde au fost publicate și care-s scrise de Creangă (în cazul când sînt găsite), căci ele n-au fost încă luate. Aceleași întrebări se pun și asupra broșurei amintite.

Despre existența citatelor articole și citatei broșuri posedăm indicii foarte vagi.

Prima dată, în 1889 (în «Revista Nouă») Arthur Stavri semnalează altă : Creangă a scris trei articole în *Curierul* lui Scip. Bădescu, dintre care unul a fost reproduș în *Columna lui Traian* a lui B. P. Hasdeu.

Informația lui Stavri e confuză. E confuză, pentru că, vom vedea mai jos, nu e vorba de *Curierul*, ci de *Noul curier român* (ambele apărute la Iași) tot al lui Bădescu. Cît despre articolul reproduș în *Columna*, e vorba despre *Misiunea preotului la sate* a lui Creangă — reproduș — într-adevăr — în *Columna* din 1872.

*

Survine a doua informație, a lui N. A. Bogdan (în vol. *Povești și anecdote din popor*), care încurcă problema și mai rău. Bogdan afirmă că Ion Creangă ar fi scris diferite articole politice în *Noul Curier Român* și în «alte foi». Cum se numesc acele «alte foi», n-am putut afla. Întrebându-l pe Bogdan, mi-a spus că povestitorul a scos chiar, împreună cu alți preoți, vreo două periodice bisericești, unde, sub anonim, au criticat aspru pe mitropolit. Dar Bogdan nu-și amintește titlurile acelor publicații. Mai mult, tot el mi-a afirmat că povestitorul, împreună cu alții, ar fi scos și o broșură contra mitropolitului, dar nu-și amintește titlul ei.

¹¹⁴. E vorba de *Învățătorul Copiilor*, în 3 părți, de C. Grigorescu, I. Creangă și V. Răceanu, căci apăruse de mult.

Survine, în sfârșit, a treia informație, a lui Radu Manoliu (într-un articol din revista *Cultura Română* din 1911), care aduce o mică clarificare, anume că articolul lui Creangă, *Misiunea* a fost publicat în *Noul curier român* din 1872. Manoliu, în articolul său, reproduce câteva jalbe ale lui Creangă din procesul cu Mitropolia (din 1871 și 1872), publicate de însuși Creangă în *Noul curier român* din 1872. Manoliu a făcut însă greșala că n-a reproduș atunci (în 1911) și articolele neiscălite ale lui I. Creangă contra mitropolitului care i s-au părut a fi ale lui Creangă. Întrebat de mine, Manoliu mi-a afirmat că nu mai posedă *Noul curier român*.

Așadar, un gen din opera lui Creangă, cel polemic, s-a pierdut. Îl vom putea oare reconstitui?

CREAŢĂ ŞI ARTICOLUL «MISIUNEA PREOTULUI LA SATE»

În 1872, B. P. Hașdeu publică în revista sa «Columna lui Traian», III, 1872, nr. 10, p. 78—9, un articol intitulat *Misiunea preotului la sate*, iscălit «Preotul I. Creangă»¹¹⁵.

Deoarece articolul menționat a fost publicat în 1872 — atunci când Ion Creangă fusese deja exclus din cler pentru abateri de la preceptele canoanelor —, deoarece articolul era iscălit «Preotul» — atăta timp cât Creangă nu avusese niciodată acest rang bisericesc — și deoarece limba articolului conține multe neologisme, mulți cercetători literari s-au îndoit asupra paternității lui Creangă. Tudor Pamfile, *Moștenirea lui I. Creangă*, «Ion Creangă», VII, 1914, nr. 11—12, p. 286, spune că articolul nu poate fi al lui Creangă, pentru că acesta se răzvrătise — din cauza sincerității sale — împotriva prefăcutei «cucernicii» și fusese eliminat din cler. T. Pamfile greșește, căci Creangă se răzvrătise numai împotriva clerului orășean și — mai mult — împotriva severității canoanelor clericale; asta, însă, nu l-a împiedicat să fie credincios cleric și să vadă menirea apostolească a clerului în altă direcție: a misiunii la sate. S-a mai obiectat că articolul e iscălit «Preotul I. Creangă», atăta timp cât, atunci (în 1872), el fusese definitiv exclus din cler, și-apoi preot n-a fost niciodată.

S-a mai obiectat, în sfârșit, că limba articolului cuprinde multe neologisme, ceea ce nu se întâmplă în opera literară a lui Ion Creangă (lasă că și opera literară a lui Creangă conține multe neologisme — ce-i drept, mai puține decât articolul de față — după cum observă Leca Morariu, *Pentru autenticitatea unui articol al lui Creangă*, «Junimea literară», XIII, 1924, nr. 1—2, p. 64).

La aceste obiecții răspunde în parte I. Gh. Savin, *Creangă ca preot*, în «Calendarul revistei *Ion Creangă*» pe 1914, Birlad, 1914, p. 53—9: «articolul, prin multele-i neologisme care păstrează însă stilul manualelor de pastorală din seminar, și prin avântul tineresc al articolului, trădează în Creangă pe proaspătul absolvent de seminar, dornic de muncă și bogat în planuri». Că articolul e iscălit «Preotul I. Creangă», Savin justifică: «Cît de mult a ținut Creangă să ajungă preot» (cînd era tânăr).

La aceste solide argumente ale lui Savin asupra paternității lui Creangă, am de adăugat: preotul de la sate descris în articol nu-i decât prototipul părintelui Ion din *Amintiri din copilărie*. Părintele Ion e acela care umblă din casă în casă să îndemni pe «poporani» să-și dea copiii la școală, argumentându-le despre necesitatea și binele pe care le aduce cartea în gospodăria unui om.

Deci, articolul e scris de Creangă. Însă nu e scris în 1872, pentru că nu avea nici un rost să scrie Creangă acel articol în timpul cât fusese exclus din cler. Articolul e scris în tinerețe și atunci iscălit «preotul», după cum a arătat Savin. Hașdeu, însă l-a publicat în 1872, tocmai ca să facă o antiteză între ceea ce Creangă prin ideile înălțătoare din articol și între anatema prăbușită în 1872 asupra lui. Deci, Hașdeu a publicat articolul în 1872, ca să blameze actul de excludere a lui Creangă din cler.

Așa dar, însăși coincidența datei publicării articolului *Misiunea preotului la sate* cu aceea a excluderii din cler, te hotărăște să crezi că articolul e scris de Creangă.

115. Reprodus după «Noul curier român», Iași, din 1872 (vezi Lucian Predescu, *Cîteva întrebări despre Creangă*).

O ANECDOTĂ ATRIBUITĂ PE NEDREPT LUI IOAN CREANGĂ

Pe lângă «*Amintirile din Copilărie*» și «*Poveștile și Basmele*» sale, Creangă a mai scris și abecedare de curs primar — despre care puțini au cunoștință — în colaborare cu alți institutori. Astfel, a scris abecedarul pentru clasa I primară, intitulat: *Metoda nouă de scriere și citire*, apărut în 23 de ediții (în număr de peste 500 000 de exemplare), — în colaborare cu C. Grigorescu, G. Ienăchescu, N. Climescu și A. Simionescu.

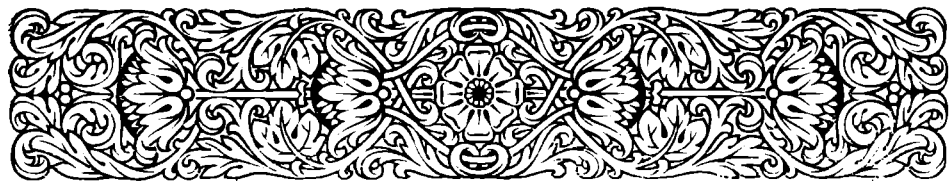
În acest abecedar e publicată și cunoscuta anecdotă *Ursul păcălit de vulpe*. Bătrâni de azi, care au învățat după abecedarul lui Creangă, și criticii noștri literari o atribuie — fără cea mai mică îndoială — lui Ion Creangă. Pentru care motiv?

Anecdota nu e iscălită, în edițiile: 20, 1887, p. 66—67; 22, 1891, p. 79—81; 23, 1893, p. 79—81. Atunci lumea și-a zis: trebuie să fie a lui Creangă, fiind scrisă cu talent. Au procedat inteligent. Când nu poți dovedi autorul unei opere, recurgi la stilul ei.

Lumea însă s-a înșelat, și dacă nu e ea vinovată, vinovați sînt criticii literari, mai ales Gh. Kirileanu (Teodorescu) și Ilarie Chendi care s-au ocupat îndeobște despre opera lui Creangă și au scos și câteva ediții ale operei acestuia.

Cînd Kirileanu și Chendi au introdus, în edițiile lor, pentru prima oară *Ursul păcălit de vulpe*, cu toate că au găsit-o neiscălită, era de datoria lor să controleze dacă, într-adevăr, anecdota e neiscălită în toate edițiile abecedarului. Dacă ar fi controlat, ar fi constatat că, în ediția a X-a din 1876 a acestui abecedar, la p. 66—67, anecdota *Ursul păcălit de vulpe*, e iscălită cu inițialele C. Gr. Ioan Creangă nu poate fi. E C. Grigorescu — unul dintre colaboratorii *Metodel Nouă*.

LUCIAN PREDESCU

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

CONFERINȚELE DE ORIENTARE A CLERULUI DIN LUNA MAI 1970

Cea de a doua Conferință de orientare orinduită de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române pentru luna mai 1970 s-a desfășurat în cuprinsul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor în zilele de 19, 20, 25, 26, 27 și 28, în prezența delegaților Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, precum urmează :

P. C. Preot Alexandru Ionescu — vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor — la protoieria II și III Capitală; P. C. Pr. Petre F. Alexandru — consilier cultural la Arhiepiscopia Bucureștilor — la Fetești; P. C. Pr. Leonida Mateescu — la Alexandria și Videle; P. C. Pr. Cons. Ioan Popa — la Ploiești; P. C. Pr. Cons. Constantin Pîrvu — la I Capitală și Tîrgoviște; P. C. Pr. Dr. Mircea Chialda — la Oltenița; P. C. Pr. Cons. Theodor Cazan — la Slobozia și Turnu Măgurele; P. C. Diac. Prof. Dr. Nicolae I. Nicolaescu — rectorul Institutului teologic de grad universitar din București — la I Ilfov; P. C. Pr. Prof. Dr. Ene Braniște — prorectorul Institutului teologic de grad universitar din București — la Găești și II Ilfov; P. C. Pr. Prof. Dr. Alexandru I. Ciurea — la Giurgiu și Călărași; P. C. Pr. Cons. Mihail Marinescu — la Urziceni și Vălenii de Munte; P. C. Pr. Cons. Octavian Popescu — la Cîmpina; P. C. Pr. Cons. Nicolae Diaconu — la Cîmpulung Muscel și P. C. Pr. Insp. Vasile Diaconescu — la Titu.

În cadrul lucrărilor conferințelor de orientare a preoților programată pentru luna mai a.c. s-a dezbătut tema: *Slujirea intereselor obștești în țara noastră în lumina noilor legiuri. Îndatoririle clerului și ale credincioșilor.*

La deschiderea lucrărilor a fost oficiat, în sobor, slujba tradiționalului Te-Deum, la care răspunsurile au fost date omofon de preoții și diaconii participanți la lucrările conferinței.

După cuvintele de salut adresate delegaților Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, — de către p.c. părinți protoierei în numele clerului din cuprinsul protopopiatelor respective, și după răspunsurile date cu acest prilej, s-a trecut la constituirea birourilor de lucru. Ca președinți ai acestor birouri au fost aleși reprezentanții de la Centrul Arhiepiscopal, iar ca membri, protoierei și unul sau doi preoți.

Au fost ascultate procesele verbale ale comitetelor de lectură pe baza cărora președinții au designat pe referenți și coreferenți.

S-a trecut apoi la prezentarea detaliată a referatelor temei.

Din dările de seamă înaintate Centrului mitropolitan în legătură cu lucrările conferințelor de către președinții designați, se constată respectarea întocmai de către referenți a indicațiilor de plan și a bibliografiei trimise protopopiatelor de către Sectorul Cultural al Sfinței Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Prin actualitatea și implicațiile ei sociale, tema conferinței a trezit un viu interes în rândurile preoțimii, dovada constituind-o modul exemplar în care au fost întocmite referatele și mai ales numărul impresionant de participanți la discuțiile purtate în acest sens.

Tratînd în partea introductivă despre temeiurile teologice pentru slujirea omului și a lumii de către Biserică, în vremea noastră, referenții au subliniat aportul adus de Biserică ca instituție cu caracter obștesc, ca slujitoare a credincioșilor, a societății și a poporului, ca sprijinitoare a aspirațiilor de pace și progres ale poporului român.

În tratarea propriu-zisă a referatelor s-a insistat asupra legiuirilor care au fost date ca urmare a transformărilor din țara noastră și în scopul slujirii intereselor întregului nostru popor : Legea privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste România — «Buletinul Oficial» nr. 17—18, 1968, — Hotărîrea Sfîntului Sinod din 21 februarie 1968 cu privire la punerea de acord a delimitării eparhiilor Bisericii Ortodoxe Române cu actuala împărțire administrativă teritorială a țării, Legile privind reorganizarea ministerelor și a instituțiilor centrale de stat, Legea privind conducerea ministerelor și a celorlalte organe centrale ale administrației de stat pe baza principiului conducerii colective, Legea organizării muncii și întărirea disciplinei muncii în unitățile socialiste de stat ; Legea privind asigurarea și controlul calității produselor ; Legea privind învățămîntul în Republica Socialistă România ; Statutul personalului didactic din Republica Socialistă România ; Legea privind organizarea activității de cercetare științifică în Republica Socialistă România ; Prevederi ale Codului Familiei, ale Codului Penal ; Legea privind regimul ocrotirii unor categorii de minori.

În partea a doua referenții s-au oprit asupra măsurilor ce angajează în mod special răspunderea slujitorilor bisericești : măsuri legale și răspunderi ce revin preoților în calitate de gestionari de bunuri materiale ale parohiilor și bisericilor și mai ales ai acelor bunuri cu valoare artistică, istorică sau documentară.

S-a vorbit de asemenea în continuare despre prevederile Codului Penal, legate de activitatea slujitorilor tuturor cultelor religioase.

În concluziile asupra temei, în referate, s-au subliniat principiile sociale, morale și umanitare ce stau la baza acestor legiuri, îndatoririle clerului și credincioșilor de a cunoaște și de a se conforma legalității de stat, și sarcinile actuale ale clerului Bisericii Ortodoxe Române legate de interesele generale ale națiunii noastre socialiste.

Toate referatele au fost însoțite de ample discuții ce s-au dovedit fructuoase prin contribuțiile aduse la elucidarea tuturor aspectelor ridicate de această temă.

În încheierea dezbaterilor au luat cuvântul președinții, care s-au declarat satisfăcuți de modul în care referenții s-au achitat de sarcina tratării temei acestor conferințe și i-au asigurat că despre aceste rodnice rezultate va fi informat Prea Fericitul nostru Părinte Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române.

Apoi, după această primă parte a conferințelor au fost susținute câteva rapoarte de activitate pastoral-misionară și obștească.

În continuare președinții au făcut comunicări ale Centrului Eparhial în legătură cu recentele evenimente bisericești.

— În cadrul relațiilor cu comunitățile române de peste hotare, la 5 martie 1970, a avut loc inaugurarea unui nou local de cultură a parohiei și coloniei române din Viena. Din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian a fost prezentă la aceste festivități o delegație formată din P. S. Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, vicar patriarhal, P. C. Pr. Ioan Gagiu, directorul Administrației Patriarhale și C. Diac. C. Dumitrescu.

Din partea conducerii noastre de stat a luat parte ambasadorul țării în Capitala austriacă și Cardinalul Frantz König, Arhiepiscop al Vienei și primat al Austriei — din partea guvernului austriac.

După slujba de sfințire a apei și după cuvîntările festive rostite cu acest prilej, a urmat un program artistic prezentat de ansamblul coral al coloniei române din Viena și orchestra de muzică populară românească «Ciocîrlia» din București.

În cadrul relațiilor interortodoxe s-a menționat intronizarea la 1 martie a.c. a noului Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Poloneze I.P.S. Mitropolit Vasile al Varșoviei și a toată Polonia. La ceremonia acestei intronizări au luat parte delegații din partea Patriarhiei Ecumenice, Patriarhiei Ruse, Patriarhiei Georgiei, Patriarhiei Sîrbe, Patriarhiei Bulgare, Patriarhiei Române, Bisericii Greciei, Bisericii Cehoslovace și un reprezentant al Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

— Pe linia relațiilor intercreștine, la invitația Bisericii Anglicane, P.S. Episcop Iosif al Rîmnicului și Argeșului, a participat la solemnitatea hirotonirii în episcop a canonicului Runcie, decanul Colegiului teologic din Cuddesdon, pentru scaunul Episcopiei Sfîntului Alban.

— La diferitele întruniri ale organizațiilor mondiale creștine, Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de diferite delegații: la Conferința bisericilor europene ce s-a desfășurat între 25—29 noiembrie 1969 la Gwatt bei Thun, în Elveția. A luat parte la lucrări P. C. Diac. Prof. Dr. Nicolae I. Nicolaescu, vicepreședinte al grupei a doua

de lucru; la Conferința creștină pentru pace Biserica Ortodoxă Română a fost prezentă la lucrările Comisiei de tineret desfășurate la Storkow în R.D.G. între 9 și 13 decembrie 1969 precum și la lucrările sesiunii extraordinare a Comitetului de lucru și a Secretariatului internațional.

— Vizitele oaspeților străini la Patriarhia Română: la sfârșitul lunii februarie și începutul lunii martie a.c. au vizitat Patriarhia Română Prof. Carnegie Samuel Calian, de la Facultatea de teologie din S.U.A. și Prof. John Robert Nelson de la Facultatea de teologie a Universității din Boston.

În încheierea lucrărilor s-a intonat «Hristos a înviat».

REDACTIA

O BINEMERITĂȚĂ ANIVERSARE

În seara zilei de marți, 19 mai 1970, versantul de răsărit al dealului Patriarhiei cu înfloritele și largile alei, se populase nefiresc. Ceasul de vecernie nu adună de obicei, atîta mulțime. Cu fiecare pas mai sus, zgomotele și agitația tîrgului se stingeau în urmă. Blînd luminate de ultimile raze, simbolicul urcuș măsura tăcut pașii rari ai «pelerinilor» venind.

Era ofranda unei lumi, mereu aceeași, neschimbător credincioasă omului atît de modest, ce-și sărbătorea aniversarea unui virf de viață.

— Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, ținuse să dea semnificativă răsplătire, participînd personal.

— În tindă, vestminte de sărbătoare, culori sobre-închise, păstrau ordine și cuviință, îndrumînd lumea la intrare.

— Mulțimea se strîngea ca un furnicar, în clar-obscurul de sub boltă și policandre.

— Catapeteasma avea să străjulască, cu sfinții din icoane, dreapta răsplătire a omului ce o slujise o viață.

— Sosesc deopotrivă tineri și bătrîni; apoi figuri ale unei lumi ades văzută pe ecrane mici și mari, muzicieni, artiști, preoți, profesori și mereu aceiași neosteniți ascultători ai slujbelor duminicale.

— Murmurele se sting. De pe scaunele rostuite în semicerc, oamenii se ridică. Din cafas, vocile irump: «Pre Stăpînul nostru Patriarhul Justinian...».

— Cu stăpînire și seninătate, Prea Fericitul Părinte binecuvîntează mulțimea. Magnetofonele își pregătesc benzile. De pe un scaun se ridică dl. Mihail Popescu, documentator muzical la Uniunea compozitorilor români, care, inclinîndu-se în fața Prea Fericitului Părinte

Patriarh, trece în fața ușilor împărătești, de unde începe cu gândire și simțire, prezentarea omului sărbătorit: «Nu întotdeauna sub nume, se ascund și oameni. Numele se capătă. Oamenii se fac. Oamenii nu se nasc. Numai pruncii se nasc. Oamenii se fac așa cum se face prin vreme porțelanul fin. Pe unii îi fac familiile, pe alții banii, pe alții norocul. Sînt oameni însă la care drumul dintre ei și nume se umple de ceea ce — în considerarea unanimă — justifică pe deplin acest acord.

Aceștia, sînt oameni ce se făuresc singuri. Drumul lor e presărat de încercările greului. Așa cum fierul se încearcă la foc, oamenii se încearcă la greutățile vieții. Cei ce izbîndesc, sînt oameni autentici».

— Cuvintele cuceresc atenția ascultătorilor. Portretul sărbătoritului se clădește din treaptă în treaptă, ducînd la scara valorii reale, tot ceea ce o modestie calitativă cooperase să țină, dincolo de zgomotul lumii, autenticitatea excepțională a unui pedagog, a unui compozitor, a unui interpret, a unui mare patriot și mai presus de orice, a unui om. Răzbate în cuvinte convingerea însuflețită că mai presus de opera scrisă, viața *Profesorului Nicolae Lungu*, opera sa vie, se arată ca cel mai de seamă lucru al creației sale.

Se verifică prin aceasta, unul din principalele adevăruri ale învățaturii creștine: Cu cît smerenia și cuviința în fața oamenilor, a vieții, a vremurilor și a stăpînirilor a fost mai mare și cu cît rîvna de a ajunge pe vîrfuri l-a stăpînit mai puțin, cu atît valoarea, prin forța ei însăși, oricît de înăbușită de această conștiință asupra caracterului trecător al lucrurilor pămîntești, l-a proiectat definitiv pe locul ce acum — la sfîrșit de viață — înseamnă o consacrare a unanimității.

Crește tot mai mult, în urechile auditorului, certitudinea că participă la consfințirea unui nume, ce va depăși vremea sa, zidind cu opera lui, noi temelii patrimoniului de cultură, vrednic să ne pună alături de țările cu tradiție îndelungă în această privință.

Expunerea vorbitorului continuă:

«Viața cunoaște victorii și biruinți. În victorie, adversarul e răpus; în biruință, primul răpus este însuși învingătorul. Victoria duce la trufie, biruința la înălțare. Prețul ei este întotdeauna jertfa de sine. În biruințele sale, Prof. Nicolae Lungu și-a jertfit ambițiile mărunte și orgoliile deșarte, pentru a face să biruie în el și în opera lui — *modestia*.

Dacă pe unii oameni îi conduce mintea, pe alții simțurile, pe alții sufletul, Prof. Lungu a realizat o fericită sinteză a acestora pe dominantă sufletului. Un suflet hrănit de dragoste pentru om, pentru această neștiută împărțire tempo-spațială — *neamul* și pentru *Dumnezeu*.

Dragostea i-a împins întotdeauna inima să încâlzească judecata, curajul să se supună chibzuinței, avîntul să se lase ademenit numai de chemarea adevărului. Sub dogoarea iubirii, asprimile să se topească, vrăjmășile să dispară, răul să se pietrifice. Deschisă, să rămînă doar calea ca din adînc încercînd și dibuind, totul, să-i îndrepte lucrul spre o finalitate rodnică.

Cu viața sa, astfel, la 70 de ani, Profesorul Nicolae Lungu ilustrează o noțiune. Această conjugare a adevărului cu omul, această nestemată piatră a lexicului nostru, fără tălmăcire în altă limbă — *omenia*.

Personal, consider că între operele realizate de Prof. Lungu, *Omenia* este opera sa cea mai valoroasă, fiindcă din ea izvorăsc și cresc toate celelalte.

Ireductibil moment al substanței — sămînța, este izvorul vieții. Din sămînța răsădită pe pământul oltenesc al Dobridorului din Dolj, s-a ridicat la valoare de ființă, astfel, creatorul, pedagogul și propagatorul adevărurilor în artă, trăite sub semnul puternicilor tradiții — Profesorul Nicolae Lungu.

Ciți din cei ce au avut satisfacția împărtășirii luminii, unite cu sufletul lui dăruitor, pot uita căldura și avintul pus în prelegerile sale.

Vremea tinereții de pedagog și-a împărțit-o cu elevii celor câteva licee de frunte din capitală, începînd cu liceul «M. Eminescu».

În slujba acestei misiuni, a elaborat manuale, metode de predare și cîntece pentru școlari, merite pentru care, între altele, este numit inspector general în învățămîntul public.

Ca dirijor și nedespărțit nicicînd de biserică, această poziție îi îngăduie să practice și o pedagogie a artei interpretative a cîntului cu membri din diverse formațiuni, care s-au realizat, devenind unii dintre ei soliști de operă.

În acest domeniu, al artei dirijorale, activitatea sa se desfășoară în executarea unor programe de muzică populară și clasică la Radio-difuziune, în aceea de dirijor a unor prestigioase formații corale, ca de pildă: *Carmen*, *Cîntarea României*, culminînd cu întemeierea și conducerea societății corale «*România*».

În legătură cu activitatea acestei ultime formațiuni, nu pot trece peste importanța de eveniment, de adevărată cotitură în muzica religioasă ortodoxă românească, prin executarea în primă audiție a celor două mari oratorii de Paul Constantinescu, *Nașterea Domnului* și *Paștile Domnului*.

Prin valoarea lor și prin modul în care dirijorul Nicolae Lungu le-a realizat, ele au constituit o replică, de egală valoare, celebrelor oratorii ale bisericilor apusene.

Prin talentul său și prin cultura sa dobîndită din însumarea celor două facultăți — Teologie și Conservatorul — adîncește muzica pînă la nuanțe de rafinament și nu ostenește de-a lungul întregii sale vieți să-și instruiască cu generozitate ucenicii, mici și mari, împărlășindu-le sensuri noi, inspirate de partiturile executate.

Pe latura exclusiv a muzicii religioase, de sub mîna lui de profesor la Institutul teologic din București, au ieșit generații peste generații de preoți care au contribuit, la rîndul lor, la înnobilarea slujbelor prin modalitatea executării artistice a cîntărilor, epurînd astfel biserica de reminiscentele nazalizate ale țîrcovnicilor de odinioară. Pregătirea acestora a fost atît de temeinică, încît foarte mulți dintre ei predau astăzi cursurile de muzică vocală.

Pe nici una din liniile activității sale, în prelegeri, niciodată nu a lipsit și un cuvânt de căldură și de aleasă simțire, izvorită din dragostea și atașamentul său pentru popor.

A practicat munca, prin puterea exemplului propriu. Modelul propriei sale atitudini, vrea să fie modelul ucenicilor săi. Este omul care, indiferent de genul de muncă, este întotdeauna primul la program și ultimul care pleacă. Răbdarea și perseverența în dobândirea calității lucrului, izvorăsc dintr-o conștiință integrală.

Din aceleași simțăminte, maestrul Lungu n-a lipsit nici din activitatea de răspîndire, atît în țară cît și peste hotare, a frumuseților muzicii de inspirație populară românească și cultă. În fruntea coralei «România», fără sprijin material din partea statului, reușește să umple cronicile marilor cotidiane străine cu aprecieri deosebit de elogioase la adresa muzicii interpretate de el și să surprindă aceste condeie, cu nedumerire și uimire, pentru frumusețea inedită a cîntecului românesc.

Ajuns la un prestigiu profesional, prin virtutea de a nu se impune, ci de a impune cu orice preț puritatea stilului artei sale, este solicitat să dirijeze diverse unități artistice din țară sau să facă înregistrări, cum este cazul cu formația Radiodifuziunii.

Sintetizînd cele de pînă acum, putem spune că : pentru neam, profesorul Lungu a scos din esențele filozofiei sale rurale, elementele semnificative ale unui profil de umanitate, al cărui model și l-a configurat cu propria sa viață.

Pentru meritul acestui aspect al activității sale, Filarmonica de Stat «George Enescu», i-a închinat frumosul omagiu al unicității. Pentru prima oară în istoria prestigioasei instituții, sub cupola Ateneului Român, s-a executat un program în întregime, al unui singur compozitor.

Acolo, au pătruns în sufletul auditorilor aroma doinelor și baladelor românești, ecourile vitejiilor haiducești, au cîntat și au jucat fetele și flăcăii în bătăturile satelor, au răsunat glasurile mioarelor și cavalerul ciobanilor, au înverzit mohorul și spicul griului și s-au luminat poienile și zăvoaiele.

Tot sub semnul prețuirii acestei activități, Uniunea compozitorilor din R. S. România i-a tipărit un album cu piese din bogata și sănătoasa sa creație de muzică corală.

Pentru muzica de inspirație folclorică, obiectivitatea și onestitatea ne împiedică să trecem peste un nume, care prin atitudinea de apreciere și sprijinire a operei lui Nicolae Lungu, istoria îl înregistrează părtaş la valorificarea ei — *Ion Dumitrescu*.

Pentru Dumnezeu, această a doua dimensiune în care Profesorul N. Lungu și-a ancorat conștiința și activitatea creatoare, din înțelepciunile evangheliilor, el a mutat în treptele portativelor cîntul de rugăciune.

Doă sînt părțile operei prin care vremea va atesta valoarea creatorului în această privință : prima este înfăptuirea cîntării cultice omofonă în Biserica Ortodoxă Română, constînd din transcrierea și uniformizarea tuturor cîntărilor de strană pe ambele notații sau semiografii suprapuse — psaltică și liniară.

În fruntea comisiei muzicale pentru uniformizarea cîntărilor bisericești, instituită de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, prof. N. Lungu dă la iveală o lucrare unică, pînă astăzi, în acest gen. Variațea și bogăția acestor cîntări constituie azi și vor rămîne pentru posteritate un izvor de inspirație.

Din cărările bătătorite prin strădania Prof. Lungu, ei vor descifra drumul de devenire împlinitoare a acestor nebănuite comori.

Semnele prețuirii se arată încă de pe acum : Conservatoarea muzicale de peste hotare au solicitat *Gramatica muzicii psaltice*, studiu comparativ, lucrare științifică de mare reputație.

Lista — punînd în evidență abnegația în munca de creație a Prof. Lungu — ia aspecte de voluminoasă tablă de materie, vrednică să hrănească orice măgulire : *Vecernierul și Utrenierul* uniformizate, *Cîntările liturgice omofone*, *Cîntări la catiheze*, *Podobierul*, *Cîntări la ierurgii și unele Sfinte Taine*, de asemenea uniformizate : *Penticostarul* uniformizat, din care s-a tipărit prima parte și *Triodul* uniformizat, în manuscris și altele.

A doua parte a activității sale în cadrul bisericii, este cîntarea modală psaltică. Încercări anterioare par să nu fi rezolvat această dificilă problemă. Unica încumetare de a trata coral melodii de strană din toate cele 8 ehuri, glasuri sau moduri bisericești, îi aparține. Stăruința sa în modestie însă, nu vrea să dea pas întîietății. Este totuși o realitate.

În atașamentul pentru ideea creștină, pedagogia sa n-a constatat în propovăduirea vorbei, ci în frumusețea armoniei în care sufletele prinse, înlesnesc contactul cu zonele purității divine. Aceasta a făcut-o prin : *Liturghia psaltică pentru cor mixt*, *Liturghia psaltică pentru cor bărbătesc*, *Liturghia psaltică pe 2 și 3 voci*, pentru sate, la care se mai adaugă tropare, condace, luminînde, axioane duminicale, axioane praznicale, podobii și diferite chinonice, care pot fi socotite concerte.

Amintirea chinuitoarei nopți a patimilor Domnului și alte cîntări legate de Postul Mare, au fost tratate în cîntările *Triodului*.

Învierea Domnului, acest triumf al creștinătății, este tratată în cîntările din *Penticostar*.

Cîntările din ierurgii, stihirile și chinonicele, lămuresc prin melodiile lor tradiționale nepătrunsa frumusețe a celor 7 Sfinte Taine, cu atît mai mult, investmintate într-o haină armonică adecvată.

Și, în sfîrșit, un capitol de aleasă îmbinare între laic și religios pe fondul aceleiași inspirații populare, păstrat din începuturile înfiripării de viață spirituală a poporului român, prin contactul cu Biserica, traduce, în colindele prelucrate de maestrul Lungu, toată gingășia simțămintelor prilejuite de aniversările sărbătorești ale Nașterii Domnului.

Maestrul Lungu, potrivit efectelor grandilocvente ale unor creații muzicale religioase, care încearcă să apropie «scena» de altar, în toată opera sa, are meritul de a fi rămas păstrătorul credincios al atitudinii de decență și de smerenie, respectînd, în același timp, toate regulile tipiconale ale desfășurării slujbelor bisericești.

Topit în infiorarea imensității nevăzute, cîntul trebuie să înlesnească urcușul inimii. Răvășit, sufletul trebuie să se facă accesibil prefacerilor lăuntrice, care sînt condiția transformării prin elevație.

Dar, în muzica religioasă, socotim că nimic nu s-ar fi făcut, din tot ceea ce s-a făcut, fără de înțelegerea, spiritul clarvăzător și ocrotitoarea îndrumare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Această operă nu și-ar fi văzut atinse țelurile. Elaborarea ei n-ar fi fost suficientă, dacă o bună parte din conținutul ei n-ar fi cunoscut și binefacerile tiparului, prin sprijinul și binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh și dacă experimentarea și traducerea în viața sunitului corzilor, n-ar fi fost înlesnită prin organizarea pe baze noi a Coralei Sfintei Patriarhii, tot de către Prea Fericitul Părinte Patriarh, care i-a încredințat întreaga răspundere organizatorică și artistică a ei maestrului Lungu, lăsându-i totodată libertatea de mișcare în spiritul operei create de domnia sa.

Rezultatele muncii acestui laborator — *Corala* — constituie azi, o evidență care îngăduie să fie apreciată ca un fapt de cultură.

De la oaspeți — virfuri în conducerea altor biserici surori de peste hotare, — pînă la laicii vizitatori, care abundă «duminică de duminică» prezența acestei corale în activitatea catedralei patriarhale, precum și realizările ei artistice se răsfrîng deopotrivă asupra prestigiului bisericii și a țării.

Concertul aniversar pe care-l vom asculta acum, susținut de Corala Sfintei Patriarhii, poate fi socotit ca un concert-lecție, pentru că la întocmirea programului s-a ținut seama ca fiecare glas, eh sau mod bisericesc să fie exemplificat.

Știm că modurile bisericesti sînt în număr de 8 și după tratatele teoretice ale cîntării bisericesti, se împart în moduri diatonice, enarmonice și cromatice. Pentru cei care se ocupă cu investmintarea armonică a cîntărilor psaltice scrise în aceste moduri, găsim că nu este lipsit de interes felul în care maestrul Nicolae Lungu a rezolvat aceste probleme, care — după cum precizează domnia sa — mai prezintă încă destule dificultăți.

În încheiere, Corala Sf. Patriarhii aduce recunoscătoare mulțumiri celor de față pentru bunăvoința și atenția cu care ne-au ascultat și ne vor mai asculta, în condițiile oferite de acest sfînt locaș.

Este prea puțin a mulțumi doar prin cuvintele noastre sărace, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, pentru gîndul împărtășit, ca omului, care și-a închinat viața bisericii, care din ea și-a făcut loc de muncă, să i se rezerve drept locaș al desfășurării acestei sărbătoriri, însăși biserica.

Socotim însă, că profesorului Nicolae Lungu, i se cuvenea această simbolică uniune a omului cu Dumnezeu prin locaș, de la care și-a tras întreaga putere de dăruire în creație».

Terminată, cuvîntarea a lăsat în urmă sentimentul unei plenitudini; munca și abnegația, puterea de dăruire și credința, ancorarea în adevăruri eterne transpuse în viață și în creație, au înfățișat personalitatea remarcabilă a sărbătoritului. Poate că cei mai mulți din cei prezenți, vor fi rămas uimiți. Desprins din puținătatea sa trupească, se înfățișa înaintea lor, volumul imens al unei mari forțe creatoare.

Omul, trăind din autenticitatea învățăturii din care-și trăsesse izvoarele, alungînd ostentația, adunase valori eterne.

Reconstituit din adevărurile certe ale acestei opere și ale rezultatelor reale, scoase acum în evidență de către vorbitor, Profesorul Nicolae Lungu își căpătase dimensiunile și proporțiile adevărate, re-născînd înaintea ascultătorilor imaginea unui om neștiut îndeajuns.

Concertul-lecție ce a urmat apoi, n-a mai lăsat cunoscătorilor nici o umbră de dubiu asupra valorii deosebite a compozitorului de muzică religioasă. Am surprins, între ascultători, profesioniști de muzică laică, ba chiar de muzică ușoară, cu partiturile în față, care urmăreau, măsură cu măsură, desfășurarea poemului religios turnat în unități sonore, cu culoarea și parfumul modurilor bisericești anunțate de prezentator (Diac. N. Moldoveanu, asistent universitar) și le-am auzit exclamațiile de uimire și satisfacție asupra măestriei cu care autorul închegase cu atîta limpezime didactică, frumusețea modal-corală, specifică.

«Cămara Ta, Mintuitorul meu», Stihira a III-a de la Vecernia glasului al VI-lea, înaripata lucrare «Ziua Învierii» etc., etc., umplu bolțile de celestele armonii, dobîndite prin simplitate și geniu, răspîndind în atmosfera de penumbra, fiorul mistic al lumii ce glăsuia prin vocile omenеști, despre marele, atotcuprinzătorul adevăr de deasupra tuturor, a oamenilor și a naturii.

Sentimentul religios, această stare capabilă să aducă natura umană în vecinătatea necontrolabilă a celei divine, a fost, în fiecare piesă, o revelație a transpunerii.

Emoția evenimentului sporește. În fața altarului, pe locul de unde, în cuvinte atît de calde — Mihai Popescu, zugrăvise portretul maestrului Nicolae Lungu, realizînd lăudabila operă de reconstituire a unei personalități prea puțin cunoscute, apare Prea Cucernicul Părinte Consilier Petre Alexandru, care dă citire următorului document (*Grammată*):

JUSTINIAN

*Din mila lui Dumnezeu, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române,
Locțiitor al Cezareei Capadociei, Mitropolit al Ungrovlahiei
și Arhiepiscop al Bucureștilor*

Avînd noi puterea arhierescă de a rîndui diferite trepte ierarhice, a dărui ranguri și instituțiuni celor care s-au învrednicit a sluji cu toată credincioșia Sfintei Biserici Ortodoxe Române,

— Cunoscînd bogata și îndelungata activitate desfășurată de Domnul Nicolae Lungu, prea vrednic profesor de muzică la Institutul nostru Teologic din București, compozitor de valoare, prețuit atît pentru lucrările sale cu caracter popular și național, cît și pentru cele din rama muzicii corale bisericești, Domnia Sa reușind să armonizeze o bună parte din comorile muzicii noastre psaltice, însuflețit culegător al colindelor noastre și al folclorului muzical românesc, iscusit și neîntrecut conducător de coruri,

— Încredințându-ne noi înșine de toate acestea și cu deosebire de lucrarea sa pilduitoare vreme de 50 de ani în grupările corale bisericesti din capitală, mai ales în Corala Catedralei Sfintei Patriarhii, pe care a înzestrat-o cu un bogat și ales repertoriu și o conduce neîntreput de 23 ani,

— Am socotit de bine de a-i conferi «Crucea Patriarhală» lucrată cu încuviințarea noastră pentru mireni în atelierelor Institutului Biblic și i-am dăruit-o personal, astăzi în ziua de 19 mai 1970 în Catedrala Patriarhală, cu ocazia sărbătoririi celei de a 70-a aniversări a nașterii Domniei Sale.

Arhiepiscop și Mitropolit

JUSTINIAN

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Consilier cultural

Preot PETRE F. ALEXANDRU

După citirea *Grammatei*, Prea Fericitul Părinte Patriarh prinde pe pieptul profesorului Nicolae Lungu, acestui vrednic slujitor al Bisericii, «Crucea Patriarhală».

Înalta cinstire, săvârșită de către însuși Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și binecuvîntarea Sa, încheie ca un «Amin» al rugăciunii sfinte, impresiionanta solemnitate.

Și am văzut atunci, dragostea și recunoștința, trecînd granițele tuturor contradicțiilor : de vîrstă, de profesie, de rang și de titlu, de cult și credință. De la Președintele Uniunii compozitorilor români, Ion Dumitrescu, la compozitorii, M. Chiriac, Al. Pașcanu, L. Feldman, A. Giroveanu etc. la prieteni și ucenici, coriști și studenți, îmbrățișarea sărbătoritului sub care se ascundea atîta bogăție, transmitea sentimentul de satisfacție a unei drepte împliniri. A fost, în totul, consacrarea unui drum, păstrat cu vrednicie și devotament, cu curaj și perseverență, cu încredere și răbdare, capabil să însemne pentru cei ce vin, un exemplu demn să fie urmat.

Ca și uriașul său înaintaș C. Brîncuș — de asemeni fiu al Olteniei, plin de năzuirea aflării în artă a celor mai elevate formule de expresie, Profesorul Nicolae Lungu, în muzică, s-a apropiat de perfecțiunea simplității, abstractizînd esențele și transfigurînd sunetul din vibrație, în fluid, pentru a înlesni transgresarea naturii umane în sanctuarul inefabilului.

De aceea, uneori, muzica lui iese din limitele artei, provocînd stări de religiozitate, mutații de ecumenicitate, care dezagregă toate negativitățile ascunse în natură umană.

ASISTENT

ȘEZĂTOARE CULTURALĂ LA INSTITUTUL TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

Dindu-se expresie îndreptățitei îndatoriri de a se cinsti, cu toată râvnă, memoria elitelor sociale și ale marilor valori naționale ale poporului nostru, studenții anului II de la Institutul teologic din București, în ziua de miercuri 20 mai 1970 la orele 18, în sala de festivități a școlii lor, au prăznuit, sub forma unei șezători culturale, pe vrednicul fiu al poporului român, *Spătarul Nicolae Milescu*.

Au fost prezenți P. C. Pr. Petre Alexandru, consilier la Sectorul Cultural al Sfințitei Arhiepiscopii a Bucureștilor, ca delegat al Prea Fericitului Patriarh Justinian, P. C. Diac. Prof. Nicolae I. Nicolaescu, rectorul Institutului, P. C. Pr. Prof. Al. I. Ciurea, Prof. Nicolae Lungu, P. C. Diac. Asist. N. Moldoveanu, studenții și doctoranzii Institutului din toți anii și elevii Seminarului teologic.

După intonarea imnului «Hristos a înviat», a luat cuvântul P. C. Pr. Prof. Al. I. Ciurea, dirigintele anului II, sub a cărui îndrumare s-a pregătit această manifestație, care a precizat că ceea ce face studenții prezenți acum pe scenă este în primul rând un răspuns de adevărați fii duhovnicești la dese sfaturi și îndemnuri părintești ale Prea Fericirii Sale Părintelui Patriarh Justinian, care în numeroase rânduri, pentru o utilă și cuviincioasă viață de internat, a consiliat darea de șezători culturale.

Pornind apoi de la situația remarcată de unele publicații teologice străine care afirmă că astăzi este «ora Ortodoxiei», întrucât credința ortodoxă este atenționată mai mult ca oricând de toate confesiunile creștine în dialogul sau relațiile lor ecumenice și joacă un fel de rol de arbitru interconfesional, noi am alunecat — precizează p. c. sa — retrospectiv pe firul istoriei la situația de acum trei sute de ani, când un român de-al nostru a jucat același rol în marea controversă teologică din Franța dintre janseniști și protestanți. Este Spătarul Nicolae Milescu mlădiță viguroasă a poporului nostru, om politic și cărturar, teolog ortodox necontestat și mare umanist, care a făcut începătura acestui rol atât de important al Ortodoxiei românești în zilele noastre.

El a scris atunci pe lângă alte valoroase lucrări teologice sau științifice, acea importantă operă teologică «*Enchiridion sive Stella Orientalis occidentali splendens*», în latinește și grecește, care s-a tipărit la Paris în 1669, fiind prima scriere a unui român care vede lumina zilei în Occident și totodată o frumoasă și competentă prezentare a Ortodoxiei în general și a celei românești în special.

Spătarul Nicolae Milescu este totodată o puternică verigă de legătură între poporul român și cel rus și chinez, cu care întretinem bune relații de prietenie și frățietate pînă în zilele noastre.

Aceasta este geneza și acestea sînt gândurile noastre cele mai de seamă — încheie p. c. sa — care ne-au determinat să aducem acest modest omagiu acestui mare om de cultură și teolog român din secolul al XVII-lea, prin programul ce urmează.

În continuare s-a cîntat luminînda Învierii «Cu trupul adormind ca un muritor» armonizată de P. C. Diac. N. Moldoveanu, după care studentul Constantin Tuțuianu a ținut conferința intitulată: «*Un mare om de cultură și teolog român din secolul al XVII-lea: Spătarul Nicolae Milescu*».

Începînd prin a arăta importanța moștenirii noastre de la înaintași pe care trebuie s-o prețuim, s-o păstrăm și s-o transmitem urmașilor noștri nu numai în-treagă, dar și sporită, pentru că fără trecut noi n-am fi nimic și n-am putea face

nimic, n-am ști de unde venim și încotro ne îndreptăm, ce-am făcut, ce facem și ce vom face, a trecut la prezentarea vieții spătarului Milescu care face parte dintre acei bărbați din trecutul nostru, de care sîntem mîndri și a căror memorie trebuie venerată. Născut în Moldova la 1636 în Mileștii Vasluiului, studiază la Academia domnească Trei Ierarhi din Iași, apoi la vestita școală a Patriarhiei din Constantinopol — reușind a-și însuși o vastă cultură teologică și laică, precum și mai multe limbi. Ajunge demnitar la curțile domnești ale Moldovei și Munteniei, dobîndește în 1659 rangul de spătar, pribegeste în Apus, intră în slujba țarului Rusiei și ajunge șef al Corpului de traducători de la Consiliul diplomatic rus, este în fruntea soliei la împăratul Chinei din partea țarului este ținut în mare cinste de țarul Petru cel Mare, se dovedește un mare sprijinitor al românilor și moare la 1708.

Diplomat de valoare și cărturar de prim rang, scrie multe opere în românește, grecește, latinește și rusește, cu conținut diferit: istoric, teologic, pedagogic, dintre care cele mai importante sînt: *Enchiridion*, *Descrierea Chinei*, *Jurnal de călătorie în China*, pentru ca să amintim numai cîteva din cele 20 la număr.

Pentru scoaterea în evidență a valorii operei sale, s-a insistat asupra conținutului valorosului *Enchiridion* — mărturisirea de credință a spătarului moldovean — care după ce expune dogma transubstanțiației învățătura ortodoxă despre sfintele taine, post, ierurgii, monahism, venerarea sfinților și icoanelor, rugăciuni pentru morți, zice: «Acestea sînt credințele Bisericii de Răsărit și pe acestea le va ține cu ajutorul lui Dumnezeu, fără nici o schimbare».

Cît despre lucrările ce oglindesc călătoria în China și descrierea țării și popoului chinez, acestea sporesc valoarea lui Milescu, el fiind primul care vorbește pe larg despre China, cunoscută pe acea vreme, foarte puțin.

Făcînd caracterizări și aprecieri asupra spătarului, conferința a fost încheiată prin cuvintele:

«Amintirea lui fie vrednică și cinstită de toată suflarea românească, oricine să învețe de la el știință de carte, credința curată, curajul și jertfa de sine, împlinirea datoriei după cuvîntă, să vadă în el o aleasă pildă de viață, iar dacă este român, cu alese sentimente pentru Patrie, să-l urmeze întru totul pe acela care a fost Nicolae Milescu Spătarul».

În continuare, corul dirijat de studentul Marcel Manole, a cîntat «Bătuta» de Șt. Popescu, după care studentul Ion Puțanu a făcut lectura unui fragment din opera spătarului — *Enchiridion* — în traducerea Părintelui Profesor Alexandru Ciurea — unde autorul prezintă unele dogme și învățături ortodoxe. După vechiul imn studențesc «Gaudeamus igitur», scurta șezătoare s-a încheiat cu înflăcăratul și patrioticul cînt «Pui de lei» — ce a însuflețit nu numai pe executanți, dar și întreaga asistență.

La sfîrșit a luat cuvîntul P. C. Pr. Consilier Petre Alexandru, care a felicitat pe studenții anului II pentru reușita lor șezătoare culturală și pentru ideea închirării ei unei așa de însemnate personalități, iar în mod deosebit a adresat felicitări Părintelui Profesor Alexandru Ciurea prin grija și rîvna căruia a fost realizat acest program.

A fost un moment înălțător pentru toți și o împlinire a speranței că se pot face lucruri bune și frumoase, dacă este dragoste și bunăvoință.

Stud. CONSTANTIN ȚUȚUIANU

BISERICA DIN PAROHIA ȘERBAN VODĂ — BUCUREȘTI

Duminică, 10 mai 1970 (Duminica a treia după Paști sau a *Mironosițelor*), s-a făcut târnosirea bisericii parohiale cu hramul «Adormirea Măicii Domnului», a parohiei Șerban-Vodă din București.

Pentru slujba sfințirii a sosit, la orele 9 dim., P. S. Episcop Dr. Antim Nica, vicar patriarhal, însoțit de P. S. Episcop Karekin Sarkisian, din Catolicosatul armean al Ciliciei, rector al Colegiului Teologic din Antelias (Liban), aflat în vizită la noi, ca invitat al Institutului teologic din București, în cadrul schimbului de vizite de studenți și de profesori (teolozi) între biserica noastră și Biserica Armeană menit să ducă la cunoașterea reciprocă și la stringerea legăturilor frățești dintre bisericile ortodoxe și bisericile orientale necalcedoniene. P. S. Sa a fost însoțit de P. C. Pr. Prof. Ene Branște, protectorul Institutului teologic din București, care a făcut și oficiul de interpret.

Încă de dimineață, în jurul bisericii celei noi s-a strâns un mare număr de credincioși din parohia Șerban Vodă, ca și din parohiile învecinate, dornici să vadă o sfințire de biserică, slujbă care, prin firea lucrurilor, se săvârșește mai rar, dar este plină de măreție și solemnitate. La sosirea în fața bisericii, P. S. Episcop Dr. Antim Nica a fost întâmpinat de corul liturghisitorilor și al credincioșilor, care au intonat «Pre Stăpînul și arhiereul nostru...». După intrarea în biserică, P. C. Pr. Dinu Provian, protoiereul Protoieriei a III-a Capitală, a prezentat raportul P. S. Episcop, arătînd, conform uzanțelor, numărul bisericilor și al preoților din protoierie, expunînd în linii generale activitatea pastorală a preoților și indicînd pe scurt realizările cele mai de seamă pe teren social-patriotic din ultimul timp.

A început apoi slujba sfințirii, oficiată de soborul liturghisitorilor, prezidat de P. S. Episcop Antim. Răspunsurile liturgice au fost date de o formație corală condusă de dl. Pantelimon Frunză. Actul de fundație a bisericii, care s-a pus la picioarele Sfintei Mese a fost semnat și de P. S. Episcop armean Karekin Sarkisian. La sfîrșitul slujbei sfințirii, toți credincioșii prezenți au trecut, după dătină, prin sfîntul altar, spre a săruta Sfînta Masă de curînd sfințită și a primi binecuvîntarea P. S. Episcop Dr. Antim Nica, vicar patriarhal.

A început apoi slujba sfintei liturghii. Predica zilei a fost rostită de P. C. Pr. I. Hagiu, care, în legătură cu pericopa evanghelică a duminicii, a vorbit despre meritele femeii creștine în istoria Bisericii, în viața religioasă a credincioșilor și în viața socială a omenirii în general. La sfîrșitul sfintei liturghii a luat cuvîntul mai întîi P. C. Pr. Alexandru Niculescu, parohul bisericii, care a făcut un scurt istoric al construirii bisericii de curînd sfințite, arătînd diferitele contribuții bănești aduse la înălțarea sfîntului locaș. Biserica s-a ridicat pe terenul dăruit de buna credincioasă Athena-Valentina Popescu, iar sumele necesare au fost adunate din vânzarea altor terenuri dăruite parohiei și din ofrandele benevole ale credincioșilor, la care s-a adăugat ajutorul masiv al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, acordat în mai multe etape. S-au distins, prin contribuțiile personale, prin munca și rivna depusă pentru adunarea fondurilor și pentru înzestrarea bisericii, membrii Consiliului parohial, format din domnii: I. Oană, Prof. N. Stoichițoiu, Ing. Gh. Ionescu, Prof. N. Stanciu, C. Cojocar, I. Vîntu și Ilie Pătru. Parohul bisericii și-a încheiat cuvîntarea aducînd mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și reprezentan-

tului Departamentului Cultelor pentru ajutorul dat la construcția bisericii, P. S. Episcop Dr. Antim Nica pentru osteneala de a fi săvârșit sfințirea, soborului liturghisitorilor și membrilor corului care au înfrumusețat slujba sfințirii, membrilor Consiliului și ai Comitetului parohial și tuturor credincioșilor care au contribuit cu ofrandă și cu munca lor la această importantă lucrare.

Din partea parohienilor a vorbit apoi dl. Prof. N. Stoichițoiu, membru al Consiliului parohial, care a dat glas bucuriei simțite de credincioși în această zi de împlinire a unui ideal urmărit de multă vreme și înfăptuit azi, după atîta muncă, după nenumărate eforturi, jertfe și strădanii. În numele credincioșilor, d-sa a adus mulțumiri conducerii statului și a bisericii, tuturor ostentitorilor, dăruitorilor și făcătorilor de bine ai bisericii nou sfințite, precum și P. C. Pr. Paroh Alexandru Niculescu, care, în scurtă vreme de la venirea sa la conducerea parohiei, a îndeplinit întregul program de lucru trasat de Consiliul parohial cu doi ani și jumătate în urmă, pentru terminarea și înzestrarea bisericii.

Seria cuvîntărilor a fost încheiată de P. S. Episcop Antim Nica. În cuvinte calde, P. S. Sa a adus preoților și enoriașilor parohiei Șerban Vodă binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și i-a felicitat călduros pentru osteneala, rîvna și stăruințele depuse în construcția și zugrăvirea bisericii. Subliniind însemnătatea spirituală a lucrării săvârșite și aducînd laude tuturor celor ce au contribuit la ea, Prea Sfințitul Antim urează credincioșilor să se bucure în pace de roadele duhovnicești ale strădaniilor lor și să frecventeze regulat biserica, ascultînd sfaturile preoților și ducînd în casele și la locurile lor de muncă mesajul Bisericii de pace, de îndemn la muncă și de iubire între oameni și popoare. P. S. Sa a recomandat apoi credincioșilor pe P. S. Episcop armean Sarkisian, subliniind însemnătatea ecumenistă a acțiunii duse de biserica noastră pentru cunoașterea reciprocă și strîngerea legăturilor dintre bisericile ortodoxe și cele necalcedoniene, în vederea începerii dialogului pentru reafacerea unității creștinismului răsăritean.

Slujba s-a încheiat printr-un polihroniu pentru conducătorii Patriei și ai Bisericii noastre, pentru cei ce au contribuit la zidirea bisericii nou sfințite și pentru toți credincioșii prezenți. A urmat apoi agapa tradițională, organizată în casa unuia dintre slujitorii bisericii. Au luat parte P. S. Episcop Antim Nica și soborul slujitorilor, P. S. Episcop Karekin Sarkisian, P. C. Pr. Ene Braniște, prorectorul Institutului teologic din Capitală, membrii corului care au dat răspunsurile la sfînta slujbă, membrii Consiliului parohial și reprezentanți ai credincioșilor din parohie. P. C. Pr. Paroh Al. Niculescu și P. S. Episcop Antim Nica au rostit scurte toasturi în sănătatea conducătorilor țării și ai bisericii, pentru credincioșii parohiei și organizatorii agapei. Un scurt cuvînt a rostit apoi (în limba franceză) P. S. Episcop Karekin Sarkisian, exprimîndu-și, în termeni entuziaști, bucuria de a fi avut prilejul fericit să asiste la o slujbă ortodoxă pentru sfințirea bisericii, precum și frumoasele impresii despre țara și biserica noastră și despre poporul român, pe care i le-a prilejuit vizita făcută la noi. P. S. Sa a adus mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și P. S. Episcop Antim Nica pentru călduroasa primire de care s-a bucurat în calitate de oaspete al bisericii și al teologiei românești, precum și pentru dragostea cu care a fost întîmpinat și primit în mijlocul credincioșilor din parohia Șerban Vodă. Îmbogățit în cunoașterea bisericii și a țării noastre, P. S. Sa se va întoarce în patria adoptivă (Liban) și mai hotărît să activeze mai departe

pentru apropierea și strângerea legăturilor frățești dintre Bisericile și popoarele noastre.

Ziua sfințirii bisericii din parohia Șerban Vodă va rămâne neștearsă în amintirea enoriașilor acestei parohii, atât prin frumusețea și solemnitățile slujbei săvârșite cit, și prin prezența unui ierarh și mare teolog al Bisericii Armene, care a lăsat aici o frumoasă amintire.

ASISTENT

BISERICA DIN PAROHIA „RADU VODĂ“

Duminică 31 mai 1970 a fost săvârșită tîrnosirea Bisericii din parohia Radu Vodă, comuna Lupșanu, județul Ialomița.

Începută cu peste 30 ani în urmă în acest sat, mic pe atunci și care nu avea lăcaș de închinăciune, biserica aceasta s-a ridicat prin osîrdia Preotului Paroh Valeriu Popescu și a credincioșilor localnici, care au dorit și au stăruit în această rivnă sfîntă de a avea și ei în satul lor o Casă a Domnului în care să vină ei și urmașii lor să se roage și să învețe să fie buni creștini și buni români.

Înaltă, sveltă, frumos pictată, în haină de sărbătoare, în duminica sus-amințită, biserica din Radu Vodă își primea oaspeții săi: pe credincioșii cari o ridicaseră și o înfrumusetaseră, pe alții din satele vecine și alții și mai de departe, veniți din Capitală, să sporească bucuria localnicilor și să se bucure și ei, la rîndul lor, de bucuria celor ce încununau în acea zi rodul muncii lor de zeci de ani și dorinței lor împlinite.

La ora 9 dim., Prea Sfințitul Episcop Antim Tîrgovișteanul, vicar patriarhal, însoțit de P. C. Pr. Cons. Petre F. Alexandru de la Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor și de diac. Constantin Dumitrescu de la Catedrala Patriarhală, sosește în fața bisericii celei noi. În sunetul clopotelor și ale imnului «Pre Stăpînul și Arhiereul nostru», cîntat de credincioși, care așteptau în frunte cu preotul lor frumos înșiruiți, în haină de sărbătoare și cu flori în mîină, pe Vlădica care avea să le sfințească biserica, Prea Sfințitul Episcop Antim intră în biserică, unde este întîmpinat de P. C. Prot. Ion Purcărea de la Călărași și de alți invitați la această solemnitățe. Începe slujba tîrnosirii săvârșită de P. S. Episcop Antim, înconjurat de P. C. Pr. Cons. Petre Alexandru, P. C. Protoiereu Ion Purcărea, P. C. Paroh Valeriu Popescu, de alți preoți vecini și de Diac. C. Dumitrescu.

Frumosul și impresionantul ritual al sfințirii unei biserici noi este urmărit cu evlavie de credincioșii veniți să ia parte la slujba de sfințire.

După actul tîrnosirii, se începe sfînta liturghie — prima sfîntă liturghie săvârșită în biserica nou-tîrnosită și prima liturghie arhierască, oficiată în acest sfînt locaș.

La sfîrșitul ei, P. C. Protoiereu Ion Purcărea face un scurt raport asupra lucrărilor gospodărești ce se execută în protopopiatul Călărași, arătînd că atîtea alte biserici se înnoiesc prin restaurări, reparații radicale, picturi noi sau restaurări de picturi.

P. C. Pr. Valeriu Popescu face apoi darea de seamă a construcției acestei sfințe biserici. Mulțumește din adâncul sufletului, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru ajutorul bănesc acordat în vederea terminării picturii acestei sfințe biserici. Emoționat, își arată adâncă mulțumire că strădania sa de zeci de ani este astăzi terminată și încununată prin această deosebit de frumoasă solemnitate. Ca bătrînul Simion și Părintele Valeriu Popescu, care împlinește acum frumoasa vîrstă de 70 ani spune: «acum slobozește pe robul Tău, Stăpîne...».

Îa cuvîntul apoi Prea Sfințitul Episcop Antim Tîrgovișteanul care spune printre altele: «Este mare ziua de astăzi pentru acest fapt, pentru că mare este bucuria credincioșilor, care după o așteptare de peste 30 ani își văd împlinită o veche dorință a lor și a celor ce între timp au adormit întru Domnul, de a avea în satul lor lăcaș sfințit de închinăciune. Au trecut deci ani și zeci de ani de cînd s-au pus temeliele Bisericii sfințite astăzi, dar rîvna voastră, iubiți credincioși, nu a slăbit; și iată că datorită acestei sfințe rîvne, a preotului vostru, Părintele Valeriu Popescu, a epitropilor și consilierilor de ieri și de astăzi, a credincioșilor prezenți și a altora care nu sînt de față dar al căror nume va fi trecut în cartea vieții veșnice, — am ajuns astăzi să avem acest fericit prilej de a săvîrși sfințirea acestui măreț lăcaș.

Am venit aici prin încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, cel care poartă grijă de Biserica întreagă din cuprinsul Patriarhiei Române. Am venit aici pentru a ne pleca genunchii la acest altar acum sfințit și a ne ruga pentru această biserică și pentru credincioșii ei.

Ați văzut, iubiți credincioși, că am început săvîrșirea tîrnosirii printr-o proceciune de înconjurare a bisericii cu sfințele moaște, rugîndu-ne ca toți sfinții mucenici să fie prezenți în mijlocul nostru și rugători pentru sufletele noastre.

Am uns biserica și sfințul altar cu Sfințul și Marele Mir și l-am stropit cu aromele, vînd a arăta că toți cei ce vor veni aici să se roage să plece cu sufletele miruite și pline de mireasmă și aromă duhovnicească. Am spălat sfințul altar, arătînd că și viața noastră trebuie să fie curată. Am arătat la urmă credincioșilor lumina, cu lumînarea aprinsă în mînă, însemnînd prin aceasta că acest sfințit lăcaș este lăcaș de lumină și călăuză către viața veșnică pentru credincioșii veniți la rugăciune.

Iubiți credincioși, Sfințul Apostol Pavel spune că Dumnezeu nu este Dumnezeuul vorbelor, ci al faptelor. Aici, în satul dvs. s-a săvîrșit o faptă bună, folositoare obștei creștine din acest sat. Dar pe drumul faptelor bune merge întreaga noastră Biserică Ortodoxă Română. Ea este alături de poporul nostru care își construiește o viață nouă. Și dacă poporul nostru este astăzi lovit de o grea încercare, a inundațiilor care au adus pierderi el s-a dovedit alături de unit pentru a vindeca cît mai repede rănile ce s-au produs în aceste zile. Poporul este unit, ascultînd glasul Conducătorilor Statului nostru care ne îndeamnă pe toți să fim alături de cei care sînt astăzi în neozari, în regiunile bîntuite de inundații. De aceea și Ierarhii Bisericii noastre au arătat în comunicările făcute către Conducerea de Stat, că Biserica cu toți slujitorii și credincioșii săi ortodocși se alătură cu toată inima în acțiunea de sprijinire a sinistrațiilor. Sînt încredințat, iubiți credincioși, că această chemare a ajuns și la inimile voastre.

Țin să exprim mulțumiri vrednicului vostru paroh, Părintelui Valeriu Popescu, care a stat de veghe și v-a îndemnat la săvîrșirea acestei sfințe și dumnezeiești lucrări. Pentru osteneala c. sale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian îi așează astăzi prin mîna noastră pe grumazul său, sfința Cruce, cu aceasta ridicîndu-l astăzi la rangul de «Iconom Stavrofor». Este acest fapt o mărturie a mulțumirii pe care

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian o aduce preotului dvs. pentru că s-a ostenit pentru Casa Domnului și o răsplătă pentru munca sa. Poartă deci, părinte Valeriu, cu cinste și demnitate această sfințită Cruce pînă la sfîrșitul vieții.

Dumnezeu să vă răsplătească tuturor, iubiți credincioși, pentru osteneala pe care ați depus-o în această lucrare.

Mulțumesc tuturor celor ce au adus împreună cu noi rugăciuni astăzi în această nouă Biserică. Mulțumesc, de asemenea, tuturor celor care prin cîntarea lor frumoasă s-au unit cu noi în rugăciune. Mulțumesc Bunului Dumnezeu că ne-a învrednicit să săvîrșim această lucrare dumnezeiască, lucrare care nu este izolată, căci asemenea lucrări se fac în multe alte locuri, în țara noastră, datorită climatului de libertate religioasă de la noi, așa cum bine a spus părintele protopop. Ceva mai mult, în lucrările de înnoire a bisericilor, noi am avut nu numai libertatea de a le săvîrși, dar și sprijin de la organele de Stat; iar cînd a fost vorba de biserici monumente istorice, am avut chiar ajutorul bănesc de la stat, prin Departamentul Cultelor.

Încă o dată, vă aduc cuvînt de laudă și binecuvîntare din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian care este acum cu sufletul prezent în mijlocul nostru.

Fie binecuvîntată și de neuitat această zi!

Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți, Amin!

P. S. Episcop hirotesește apoi pe Părintele Paroh Valeriu Popescu în «Iconom Stavrofor», punîndu-i pe grumazul său Crucea Patriarhală acordată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, distincție ce se dă preoților care se remarcă printr-o activitate pastorală și gospodărească deosebită.

La sfîrșitul festivității, are loc în curtea bisericii agapa creștinească tradițională la care iau parte credincioșii prezenți.

După masă, Prea Sfințitul Episcop și însoțitorii săi se reîntorc în București, lăsînd în urmă, în sufletele celor ce au luat parte la această înălțătoare solemnitate, amintirea unei zile de neuitat.

Satul Radu Vodă de la marșinea Bărăganului are acum biserica pe care și-a dorit-o

A S I S T E N T

Ô PIOASĂ ADUCERE AMINTE :

În dimineața zilei de joi 25 iunie 1970, urmînd un creștinesc și frumos obicei, cîntăreții bisericești din Capitală s-au adunat la Mînăstirea Cernica, unde în cadrul slujbei Sfîntei Liturghii urmată de parastas au comemorat pe colegii lor de strană adormiți, mai de mult sau mai recent, în Domnul.

De obicei această comemorare anuală obișnuia să se facă la Mînăstirea Pasărea, acolo unde este înmormîntat marele lor înaintaș, cîntăreț de strană, profesor

și îndrumător în tainele cîntării psaltice, Ion Popescu-Pasărea. Dar, pentru că în momentul de față acolo este deschis un vast șantier de reparații, comemorarea din anul acesta s-a făcut la Mînăstirea Cernica.

În dimineața zilei amintite, o dimineață senină de vară, plină de soare, de pace și de voie bună, la ora 8, cîntăreții bisericești se adunaseră deja în biserica mare a Mînăstirii pentru slujba solemnă de pomenire.

Slujba sfintei liturghii urmată de slujirea paraslasului a fost oficiată de un sobor alcătuit din preoți de mir și din preoți monahi viețuitori în Mînăstire, în frunte cu P. C. Pr. Haralambie Bărbuleanu de la biserica-paraclis patriarhal Sfîntul Spiridon Nou din Capitală. Strana a fost susținută de două grupuri de cîntăreți bisericești, care au dat răspunsurile alternativ, executînd cele mai cunoscute și mai frumoase melodii psaltice tradiționale.

Au fost de față I. P. S. Mitropolit Tit Sîmedrea, viețuitor în Sfînta Mînăstire Cernica, P. C. Arhim. Roman Stanciu, starețul Sfintei Mînăstiri Cernica, părinți călugări din obștea Mînăstirii, credincioși veniți din obișnuință la slujbă aici, vizitatori și excursioniști.

Întreaga slujbă religioasă s-a desfășurat într-o atmosferă de evlavie sufletească, de trăire duhovnicească, de bogată rodire spirituală.

În memoria celor adormiți în Domnul au rostit calde cuvinte de prețuire și de recunoștință mai mulți vorbitori.

Astfel, P. C. Pr. Haralambie Bărbuleanu de la paraclisul patriarhal Sfîntul Spiridon Nou, pornind de la cuvintele psalmistului «Lăuda-voi pe Domnul în toată viața mea, cînta-voi Dumnezeuului meu cît voi trăi» (Psalm 145), a evocat tipul cîntărețului de strană, legat cu trup și suflet de nobila misiune de oficiere împreună cu preotul a cultului creștin ortodox. Din pleiada de numeroși slujitori care au ridicat cîntarea de strană pe înalte culmi, care s-au impus și s-au învrednicit de o deosebită prețuire din partea contemporanilor și a urmașilor, vorbitorul a desprins figura binecunoscutului maestru al psaltichiei, compozitorul și profesorul Ion Popescu-Pasărea, care a înzestrat cîntarea bisericească cu valoroase bucăți muzicale, utilizate în diferite momente și împrejurări, potrivit structurii și nevoilor cultului nostru ortodox și rînduielilor tipiconale.

Un alt vorbitor, cîntărețul bisericesc Vasile M. Rădu de la parohia Sfîntul Gheorghe-Progresul, după ce a legat comemorarea de astăzi de cele din trecut, arătînd că aceasta este o verigă nouă ce se adaugă lanțului de aur care leagă pe slujitorii stranei în viață de înaintașii și colegii lor plecați din lumea aceasta — în care sens a pomenit cu un sentiment de adîncă durere și de recunoștință numele cîtorva dintre aceștia —, a exprimat respectuoase mulțumiri și sentimente de smerită supunere față de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian pentru grija ce a purtat și poartă neîncetat și celor mai mici dintre slujitorii bisericești — cîntăreților de la strană. «Se cuvine, din toată inima noastră, să exprimăm prea smerite și pline de recunoștință mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, marele nostru ocrotitor și purtător de grijă, precum și celorlalți membri ai Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, care s-au îngrijit și se îngrijesc de soarta noastră.

În același timp, și cu același devotament și profund respect, avem datoria să mulțumim Onoratului Departament al Cultelor».

În încheiere, vorbitorul a mulțumit I. P. S. Mitropolit Tit Sîmedrea pentru dragostea arătată și de data aceasta cîntăreților bisericești, ținînd să participe la

această piosă comemorare, precum și P. Cuv. Arhim. Roman Stanciu, starețul Mănăstirii Cernica, «pentru bunăvoința și concursul dat întru ducerea la bun sfârșit a acestor nobile strădării care ne-au adunat astăzi aici».

Adresându-se apoi colegilor de strană participanți la această comemorare, vorbitorul i-a îndemnat să aibă mereu în minte și în inimă icoana celor răposați, să-i pomenească în rugăciunile lor neîncetate și, cu toții, să se roage bunului Dumnezeu spre a le da sănătatea deplină și puteri sporite și a-i învrednici pe fiecare din ei, purtând povara a încă unui nou an al vieții pe umeri, să se întilnească iarăși și la anul viitor, pentru a face din nou după dătină obișnuita pomenire.

Ultimul vorbitor, cîntărețul bisericesc Vasile Găină de la parohia Albă, a încercat în cuvîntul său să înfățișeze cîteva aspecte ale rolului cîntărețului bisericesc în cadrul slujbelor de strană și ca membru al obștii credincioșilor din care face parte.

«Cîntărețul bisericesc, a spus vorbitorul, face legătura între preot și credincioși, între păstor și turmă. În biserică, cîntărețul de strană face misionarism, propovăduiește și predică prin fiecare cîntare toate adevărurile de credință ale Bisericii, ale Ortodoxiei...». Mai ales astăzi, rolul cîntărețului de strană în biserică a crescut mult: «el este colaboratorul cel mai apropiat și permanent al preotului în opera de pastorație în rîndul credincioșilor».

Potrivit legiuirilor bisericești întocmite cu înțelepciune de Sfințul Sinod în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, astăzi rolul cîntărețului de strană a crescut și s-a conturat mai precis. Opera de catehizare a credincioșilor este o împletire de activitate neînteruptă, de colaborare rodnică a preotului cu cîntărețul bisericesc. «Dacă preotului îi revine în primul rînd rolul de a învăța pe credincioși adevărul de credință ortodoxă prin predici și cateheze, cîntărețului bisericesc îi revine rolul de a învăța — el, cel dintîi — pe credincioși cîntările bisericești și în primul rînd cîntările sfîntei liturghii uniformizate — cîntarea omofonă».

În ceea ce privește aportul adus de cîntăreții bisericești pe lărmî obșteșc, vorbitorul a arătat că aceștia «au secundat întotdeauna pe preoți în îndatoririle și sarcinile ce li s-au încredințat...».

La sfârșitul slujbei religioase a fost trimisă o telegramă: Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în care au fost exprimate sentimente de profundă recunoștință, mulțumire și devotament, pentru sprijinul și sollicitudinea arătate în realizarea și buna desfășurare a acestei creștinești inițiative.

De asemenea s-a trimis o telegramă Domnului Președinte al Departamentului Cultelor.

După terminarea adunării comemorative a avut loc în trapeza Mănăstirii Cernica o masă obștească. În timpul ei s-au subliniat frumusețea și reușita acestei comemorări și s-au adus din nou mulțumiri forurilor superioare bisericești și Departamentului Cultelor, precum și conducerii Mănăstirii Cernica pentru bunăvoința și sprijinul acordat în realizarea acestei festivități de piosă pomenire și aducere în minte.

ASISTENT

† PREOTUL CONSTANTIN MOISIU

În noaptea de 12 spre 13 ianuarie a. c. s-a sffrșit firul zilelor acestei vieți a părintelui Iconom Stavrofor Constantin Moisiu fost slujitor al bisericii Manu Cavafu din Capitală vreme de aproape 35 de ani.

Preotul Constantin Moisiu s-a născut la 13 septembrie 1887 în comuna Zăpodeni, județul Vaslui. a fost fecior de preot.

La 1 octombrie 1912 a fost numit preot pe seama parohiei Muntenii de Jos, Vaslui unde a funcționat pînă la 1 aprilie 1925 cînd a fost transferat după cerere la parohia Manu Cavafu din Capitală funcționînd aici pînă la sffrșitul vieții sale pămîntești.

Datorită deosebitelor sale însușiri sufletești și intelectuale a primit din partea autorităților superioare diferite demnități și sarcini; astfel a fost subprotoiereu, după aceea protoiereu al județului Vaslui, protoiereu al Capitalei, președinte al Comisiei disciplinare de pe lîncă Arhiepiscopia Bucureștilor, președinte al Consistoriului Mitropolitan al Mitropoliei Ungrovlahiei, președinte al Consistoriului Spiritual Central al Patriarhiei Române, consilier referent administrativ al Mitropoliei Ungrovlahiei.

În toate aceste însărcinări preotul Constantin Moisiu a dovedit un simț al răspunderii față de oameni și probleme, demnitate față de superiori, sinceritate față de colaboratori, dragoste și înțelegere pentru subalterni.

De aceea, în toate aceste demnități a lăsat frumoase amintiri, iar cei ce au avut prilejul să lucreze ori în ce chip cu el, i-au păstrat pentru toată viața respect, iubire și admirație.

A fost prohodit în ziua de 14 ianuarie a. c. de un mare sobor de preoți și diaconi în prezența multor credincioși.

Despre activitatea și meritele celui răposat au vorbit P. C. Preot Alexandru Ionescu, vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor și P. C. Pr. Dumitru Stancu, parohul bisericii Manu Cavafu din Capitală și care, după ce repausatul preot Moisiu rămas văduv, a luat asupra-și sarcina totalei îngrijiri a acestuia, greu suferind în ultimii ani ai vieții sale.

„Dacă moartea unui tînăr, — a spus P. C. Preot Alexandru Ionescu —, dezlăntuie în noi cei vii sentimentul tragic al existenței, în schimb moartea unui octogenar trezește în noi toți simțămîntul nostalgic al amintirilor venite din depărtările copilăriei și linerețiilor noastre.

Psihologicește vorbind, explicația este simplă: dispere copacul care a adăpostit sub ramurile lui cîteva generații și această dispariție este totdeauna însoțită de ieșirea la iveală a unei stări romantice latente în noi purtătoare a unor valori în care trecutul își spune greu cuvîntul.

Într-adevăr, Preotul Moisiu a fost o întruchipare vie și deci autentică a preotului ortodox român tradițional.

Nu vom insista mult asupra acestei idei. Ea este prea mult subliniată de marii noștri istorici pentru a nu fi devenit loc comun și decă am ținut s-o subliniez este pentru a aminti un lucru pe care adesea îl dăm uitării și anume că, un preot este cu atît mai autentic, decît mai eficientă munca lui socială, cu cît este mai adînc încadrat în tradiția spirituală a comunității din care face parte, exact ca arborele care este cu atît mai falnic cu cît rădăcinile îi sînt mai adînc înfipte în pămîntul din care a răsărit. De aceea personalitatea unui preot nu se manifestă sub aspect spectaculos, adesea strălucitor, decît în măsura în care acest aspect este însuși spectacolul odihnitor al tradiției pe care el o întruchipează și care prin esența ei este universală și antiindividualistă.

Din această perspectivă privit preotul Moisiu a corespuns întru totul ca bun chip al preotului prezent în icoanele neamului nostru.

Trecînd acum la ceea ce răposatul a însemnat ca om, adică la însușirile date lui prin titlul de naștere, putem adăuga că acestea au coincis perfect cu cele dobîndite prin educația și instrucția tradițională.

Începînd cu înfățișarea lui deschisă pînă la comportarea în mici gesturi preotul Moisiu a răspîndit în jurul său o atmosferă de voie bună și bucurie.

L-a ajutat la aceasta și simțul născut al umorului specific moldovenesc, al satului de răzeși din părțile Vasluiului unde s-a născut.

De aici înghăduința lui și înțelegerea pentru greșalele celor din jur; de aici omenia lui, niciodată desmintită și de toți remarcată și acel aer de bonomie care deschidea pentru toți cei din jur, poarta comunicării.

Nimic distant, nimic sfidător, ca să ne exprimăm prin negație, în ființa acestui om; și când zicem om, zicem o culme și zicem mesajiu evanghelic.

Aceste însușiri organice legate de integrarea lui în specificul ortodoxiei, au fost la preotul Moisiu permanente susținute de dragostea lui pentru instruire, căci să nu trecem cu vederea, a fost un om instruit. A dovedit-o aceasta prin felul cum a predicat, dar mai ales prin cele în care a scris, și a scris mult și folositor. Clar și concis, el n-a predicat vorbe ci idei și n-a scris decât ceea ce poate rămâne ca și ortodoxia căreia i-a slujit peste momentele trecătoare ale scrisului efemer.

Sfântul Apostol Pavel s'ătuiește pe Tit să fie atent mai ales la preotul care, poate învăța pe alții. Preotul Moisiu a știut să învețe pe alții și prin această merită cu prisosință omagiul apostolic.

Nedescris ca stil și comportare a fost preotul Moisiu și în funcțiile și sarcinile administrative care i s-au încredințat și în care el a dovedit simț al răspunderii, înțelegere față de oameni și probleme, colaboratori, precum și impunerea în demnitate față de superiori.

Pentru tot acest mănunchi de calități noi ne plecăm fruntea și ne rugăm din inimă lui Dumnezeu ca pentru micile greșeli legate de robia noastră păminteană, să fie iertat și rinduit în cetatea celor de-a dreapta Dreptului Judecător.

ASISTENT

† PREOTUL GHEORGHE SLIVNEANU

Marti 21 aprilie 1970, în săptămâna Sfințelor Patimi, la orele 9 dimineața, a încetat din viață subit, după ce săvârșise o sfințire de apă în casa unui enoriaș, preotul Gheorghe Slivneanu, în vîrstă de 75 de ani, de la parohia Sfîntul Ioan-Botezătorul din Ploiești.

Născut în anul 1895, luna mai în 9, în comuna Slivna din județul Galați, ca fiu al preotului Constantin și al preotesei Ecaterina, a urmat școala primară la Bîrlad, seminarul la Galați și Facultatea de teologie la București, absolvind-o în anul 1924. În același an s-a căsătorit cu Steliana, fiica preotului Gheorghe Ioanițescu și a preotesei Elisabeta din Ploiești și astfel devine ploieștean. În ziua de 21 decembrie 1924 a fost hirotonit diacon, pe seama bisericii Catedrala Sfîntul Ilie din Ploiești. A funcționat ca diacon pînă la 1 martie 1935, cînd a fost hirotonit preot pe seama aceleiași biserici, la care a slujit neîntrerupt, 45 de ani din care 10 ca diacon și 35 ca preot.

În tot acest timp activitatea preotului Gheorghe Slivneanu s-a desfășurat cu vădite și meritorii rezultate, pe tărîm pastoral, misionar, gospodăresc, cultural și social. Deși n-a avut sarcină administrativă de paroh, a fost permanent alături de colegii săi, pe care i-a secundat la toate înfăptuirile administrative-gospodărești. A colaborat la reviste preoțești, cu articole de importanță teologică și socială. A activat în căminele culturale ale orașului Ploiești, ca și în comitetele de luptă pentru pace. În anul 1949, timp de o lună, a fost în misiune pastorală în Ardeal, în comuna Petrilca — Turda. Între anii 1943, 1 octombrie și 1945, 1 iunie, a fost prototieru al circumscripției I-a a județului Prahova.

Pentru activitatea desfășurată, pe tot timpul pastorației sale, a fost distins cu «Briu Albastru», în anul 1931 și apoi hirotesit «Econom Stavrofor» în anul 1944.

Pe lîngă toate însușirile unui remarcabil păstor de suflete, preotul Gheorghe Slivneanu a ilustrat preoția cu marele dar al cîntării. A fost un neîntrecut cîntăreț psaltic, chiar din seminar. Apoi, între anii 1921—1924, student fiind, cînta funcțio-

nat cîntăreț la biserica Mavrogheni din București; după aceea, ca diacon și mai apoi ca preot, a desfășurat pe credincioși cu timbrul său cotifelat și mîndros, cu priceperea sa în executarea cîntărilor de strană; prin precizia executării și deosebitul simț muzical, ca un profund cunoscător al muzicii psaltice. A fost unul dintre cei mai desăvîrsiți cîntăreți ai preoțimii ploieștene, în acești 45 de ani: «privighetoarea preoțimii prahovene».

În toată comportarea sa s-a dovedit un bun coleg și un demn cleric. În plinătatea vîrstei, dar și a stăpînirii din plin a facultăților sale fizice și spirituale, a ilustrat, pînă în ultima zi, altarul cărui a i-a slujit cu toată demnitatea.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de 12 preoți, joi, 23 aprilie, Joia Mare, dar și praznicul Sîntului Mare Mucenic Gheorghe, al cărui nume l-a purtat, în frunte cu P. C. Protoiereu Marin Cîlă.

Părintele Protoiereu Marin Cîlă a vorbit, în numele Centrului Eparhial și al preoților din cuprinsul protoieriei, arătînd activitatea și evidențiind însușirile alese, dovedite de cel ce-a fost preotul Gheorghe Slivneanu.

Preotul Paroh Alexandru Strejnicu, a evocat figura colegului său, cu care a fost în strînsă legătură timp de 50 de ani, din studenție, fiind hirotonit la aceeași sfințită liturghie, unul preot și altul diacon și conlucrînd la aceeași unitate cultică, timp de 33 de ani, în care timp «nu s-a produs nici cea mai mică încercare de fisură, în unitatea de gînduri și fapte». «Ne-a călăuzit, — a spus C. Sa — ne-am trudit și am reușit să realizăm axioma: «ce bine este a fi frații împreună», spre liniștea noastră sufletească, spre binele și sporul acțiunii noastre, spre binele instituției și spre pilduirea oricui. Gîndurile și preocupările noastre s-au întredătruns, s-au frămîntat în armonie deplină și s-au sudat cu efecte concrete-durabile. Ne-am mîngîiat în amărăciune, și tot în același ritm, ne-am strunit bucuriile vremelnice».

A mai vorbit și profesorul Constantin Rîpeanu, fost coleg de facultate cu Preotul Gheorghe Slivneanu, evidențiind meritele defunctului, în toată activitatea sa socială-locală.

După tradiționala ocolire a sîntului locaș, cărui a i-a slujit neîntreput 45 de ani, cornul neînsușit a fost transportat la cimitirul Viisoara, flancat de colegii săi de altar: Pr. Al. Strejnicu și Pr. Gh. Roșu și însoțit de o impresionantă mulțime de credincioși-enoriași, închinători ai bisericii din tot orașul și fiii și fiicele sale duhovnicești și așezat în mormînt, alături de rămășițele fiicei sale, Milica, pierdută cu mulți ani în urmă, 1948.

Figura preotului Gheorghe Slivneanu va rămîne multă vreme în amintirea credincioșilor din Municipiul Ploiești, ca una dintre cele mai alese figuri de slujitori ai Mîntuitorului Hristos, la altarul bisericii Sîntul Ioan-Botezătorul, Catedrala Municipiului Ploiești.

ASISTENT

† PĂRINTELE IANCU PETRESCU - VISARION

În ziua de 9 mai a. c. s-a stins din viață venerabilul slujitor al Bisericii noastre, Părintele Iancu Petrescu-Visarion.

Învrednicit de Dumnezeu să ajungă la vîrsta patriarhilor biblici, căci avea la trecerea sa în Biserica triumfătoare frumoasa vîrstă de 86 de ani, părintele Iancu a plecat dintre noi regretat de toți cei ce l-au cunoscut și prețuit. Și, Doamne! Cine din cei ce l-au cunoscut nu l-au prețuit și stimat! Căci Dumnezeu l-a înzestrat cu altea daruri, încît oricine vorbea cu el, oricine lua parte la slujbele bisericesti oficiate de el, oricine s-a bucurat de prietenia lui, nu putea decît să rămîină încîntat de această altă de bogată și complexă personalitate.

Omul de cultură, stînd de vorbă cu părintele Iancu, îi admira întinse și variata sa cultură.

Omul de artă admira în el pe artistul înăscut, cunoscător și iubitor al tuturor artelor.

Omul de artă admira în el pe artistul înăscut, cunoscător și iubitor al tuturor vîntul muzicolog care gîrbovit pe manuscrise muzicale din vremuri uitate ne-a descoperit comori de piese muzicale ale veacurilor trecute, care ar fi rămas necunoscute încă alte multe veacuri, fără munca sa.

Credinciosul care venea să-și înalțe sufletul în biserică în care slujea lui Dumnezeu părintele Iancu găsea în slujbele pe care le oficia acest neîntrecut maestru al cîntării bisericești, — apreciat și de credinciosul simplu și de cei ce caută frumosul în cîntarea Bisericii, spre a se înălța pe aripile lui către cer, după ce și-a scaldat sufletul în baia plină de mireasma duhovnicească, cultul nostru ortodox, — liniștea, mîngîierea, mulțumirea și satisfacția sufletului său. Căci vocea sa caldă, plină de dulceață, bine timbrată, catifelată, de bas cantabil, ar fi putut, dacă nu ar fi iubit atât de mult Biserica și pe Dumnezeu, să cinstească orice scenă de operă și orice concert. Cu această voce neînchipuit de frumoasă și plăcută și cu tehnica și arta sa de a cînta, — care nu erau numai daruri înăscute dar și câștigate printr-o muncă stăruitoare de mulți ani, — părintele Iancu cucerea sufletele credincioșilor prezenți la slujbele sale.

Credinciosul ca și prietenul care avea nevoie de un cuvînt bun, un sfat bun, îl găsea pe părintele Iancu, venerabil preot încercat de ani și de o experiență îndelungată în arta de a mîngîia sufletele.

Iată pentru ce, fiecare din cei ce l-au cunoscut și au auzit de plecarea dintr-o noi a părintelui Iancu a avut îndreptățirea sa pentru a regreta sincer despărțirea firească de acest minunat om și preot, plin de atîtea daruri.

Fiecare din cunoscuții săi știm în ziua prohodirii sale — stînd în fața catafalcului de vorbă cu noi înșine și făcînd un bilanț sumar asupra vieții și operii celui ce ne părăsea, — că ilustrul dispărut pleca din lumea aceasta nu numai încercat de ani, dar și de atîtea roade și cinste care se resfrîng și asupra Bisericii noastre Ortodoxe Române în care el a trăit și a lucrat.

Toți îl regretăm, dar toți sintem în același timp mîndri că unul dintre noi — un preot în sutană — s-a ridicat atât de sus, înclt a fost onorat, laudat și premiat nu numai în țara noastră, ci și peste hotare, nu numai de lumea bisericească, dar și de lumea dinafara Bisericii, care l-a cunoscut pe el sau opera sa. Rodul migăloasei sale munci din bibliotecile și arhivele Parisului sau Romei, făcuse din el un savant apreciat de lumea muzicologilor. Se știe că ultima sa lucrare, de 677 pagini, tipărită în limba franceză de Uniunea Compozitorilor Români: *Etudes de paléographie musicale byzantine*, Bucurest, 1967, a fost alit de bine primită de specialiștii de la noi și din străinătate.

12 mai 1970. Biserica Sîntul Visarion era în doliu. Cel ce zeci de ani a slujit la sîntul său altar, cel ce făcuse din ea o podoabă a bisericilor bucureștene, cel ce cu chipul său preoțesc, cu înfățișarea sa plăcută și cu darul său de prea ales slujitor, a făcut ca acest dumnezeiesc și frumos locaș să fie întotdeauna plin de credincioși, își lua rămas bun de la toți ai săi. Enoriașii, prietenii, mulți preoți din Capitală, delegați ai Ununii Compozitorilor din România, — toți au ținut să-l po-treacă pe ultimul său drum.

Slujba prohodirii a fost săvîrșită de I. P. S. Mitropolit Tit Simedrea, vechi prieten al părintelui Iancu, înconjunat de un mare sobor de preoți.

La sfîrșitul slujbei, mai mulți vorbitori au înfățișat precum se cuvenea viața și lucrarea acestei personalități a lumii noastre preoțești și a culturii noastre muzicale.

Primul, — în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care întotdeauna a cinstit cu prețuirea ce se cuvenea pe acest atât de distins slujitor al Bisericii, — a luat cuvîntul P. C. Consilier Patriarhal Dumitru Fecioru. P. C. Sa a spus: «În numele marelui păstor al Bisericii Ortodoxe Române, al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, aduc preotului Iancu Petrescu și marelui cunoscător și cercetător al muzicii noastre bisericești, omagiul de prețuire al Prea Fericirii Sale și ultimul său salut.

Preotul și bizantinologul Iancu Petrescu a fost în permanenta atenție a Prea Fericirii Sale. l-a urmărit cu deosebită luare aminte și cu prețuire activitatea sa ca preot și ca păstor de suflete al parohiei încredințate grijii sale duhovnicești, dar

măi ales i-a urmărit activitatea sa de cărturar și de cercetător al celei mai frumoase vistierii a Ortodoxiei, vistierie care ne constituie mîndria și ne definește esența noastră ortodoxă, și anume cîntarea bisericească.

Știa Prea Fericirea Sa comorile de cîntec ortodox pe care le descoperise savantul și cercetătorul bizantinolog Iancu Petrescu în depozitele bibliotecilor din Paris, Milano, Roma, Grotta-Ferata, Berlin. Cunoștea Prea Fericirea Sa strădaniile depuse de preotul Iancu Petrescu, copiind, transcriind, foto-copiind, migălînd cu mare răbdare asupra vechilor manuscrise grecești ale acestor biblioteci, lăsate în părăsire de cercetătorii occidentali, dar descoperite de dragostea de Ortodoxie și de cînt ortodox a cercetătorului Iancu Petrescu.

Aprecia Prea Fericirea Sa această muncă migăloasă de cercetător și de aceea ușa Cabinetului Prea Fericirii Sale era deschisă totdeauna preotului și savantului Iancu Petrescu.

Îl prețuia ca om, ca preot și savant.

Ca om, pentru că răspîdea în jurul său omenia, omenie specifică poporului român.

Ca preot, pentru că o viață întreagă de peste 60 de ani a slujit altarului lui Hristos, pentru că vreme de peste 60 de ani a spovedit, a împărtășit și a învățat pe credincioșii săi adevărurile de credință ale Bisericii Ortodoxe, pentru că o viață întreagă n-a dezbrăcat haina de preot și nu și-a părăsit chipul cuvios de preot.

Ca savant, pentru că prin studiile sale a ridicat numele de român și de preot ortodox alături de marii savanți bizantinologi internaționali, pentru că prin el țara noastră românească și Biserica Ortodoxă Română este amintită cu cinste între țările și Bisericile lumii.

Apreciind toate aceste calități, Prea Fericirea Sa — cu lărghețea care îi caracterizează — a dispus ca lucrarea savantului și preotului Iancu Petrescu, lucrare care-i încununează opera și anume: *Studii de paleografie muzicală bizantină*, lucrare de aproape 700 de pagini, scrisă în limba franceză să fie tipărită, cu cheltuiala Patriarhiei Române, în Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor. Și cum totdeauna darul atrage darul, și preotul Iancu Petrescu, ca o atenție față de Prea Fericirea Sa, Patriarhul lui și al nostru, a donat bibliotecii de la Sfîntul Sinod, înființată de Prea Fericirea Sa, 1300 de volume din selecta sa bibliotecă.

Și acum, în clipa aceasta cînd pămîntul primește cele ale sale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian trimite vrednicului preot și marelui bizantinolog ortodox român Iancu Petrescu, omagiul și ultimul salut al Prea Fericirii Sale, rugînd pe Stăpînul cerului și al pămîntului ca să primească sufletul său în loc luminat, în loc de verdeață, în loc de odihnă, de unde a fugit toată durerea înfrîstarea și suspinarea.

Dumnezeu să-l odihnească».

A luat apoi cuvîntul în numele Uniunii Compozitorilor din România Domnul Profesor Nicolae Lungu.

A urmat apoi la cuvînt Domnul Ing. Tomescu, în numele carmeniștilor, părințele Iancu fiind multă vreme membru marcant al fostei societăți muzicale «Carmen» unde a lucrat alături de marii maeștri ai muzicii corale românești Dumitru Chiriac și Ioan Kirescu.

Preotul Ioan C. Popescu de la parohia Mihai-Bravu a vorbit apoi în numele Coralei Preoților din Capitală, al cărui președinte a fost vrednicul de laudă Părintele Iancu, care cu prestigiul său a dat prestigiu acestei remarcabile formații corale bisericești.

La sfîrșit a vorbit părintele Mihai Dimoftache parohuș bisericii Sfîntul Visarion, vechi colaborator și distins ucenic al părintelui Iancu.

Fiecare dintre vorbitori a încercat să cuprindă în cuvînte — pe cît s-a putut — atît lucrarea pe tărîm bisericesc și muzical a părintelui Iancu, cît și regretul și duioșia acestei despărțiri, de cel ce a fost distins slujitor al Bisericii, nefîntrecut cîntăreț bisericesc, mare profesor de muzică psaltică, erudit muzicolog și bun prieten al tuturor celor ce au luat parte la probodirea și la pogonirea în cripta săpată lîngă zidul bisericii Sfîntul Visarion pe care preotul Iancu Petrescu-Visarion a slujit-o și pe care atît de mult a iubit-o.

Pr. P. F. A.

† PREOTUL CONSTANTIN MARIN

În noaptea de 17 mai 1970 s-a stins din viață Preotul Constantin Marin, fost paroh al bisericii Sfântul Dumitru din orașul Tecuci județul Galați. El s-a născut la 23 iunie 1894 în satul Ungureni din fostul județ Tecuci, dintr-o aleasă și veche familie preotească. Școala primară a urmat-o în satul natal, iar apoi a fost înscris la Seminarul teologic din Galați, pe care l-a absolvit în anul 1916. Facultatea de teologie a urmat-o între anii 1924—1928.

În anul 1917 s-a căsătorit cu domnișoara Amalia Alexiu, Dumnezeu binecuvântându-le căminul cu șase copii, din care numai trei au ajuns la vârsta maturității. La 9 septembrie același an, a fost hirotonit preot pe seama parohiei Tepeu — Tecuci pe care a păstorit-o până la data de 1 octombrie 1918, când s-a transferat la parohia Ungheni, satul său natal. Aici păstorește 12 ani de zile, aducând importante îmbunătățiri și urări de sănătate, i s-au rostit de toți cei prezenți, creștinul: «Dumnezeu să-l ierte!» La pogorânie au luat parte 21 de preoți în frunte cu P. C. Protoiereu Vasile Cristea, care în cuvinte alese și bine cumpănite, a elociat personalitatea dispărutului, scoțind în evidență calitățile sale de bun păstor, iscusit duhovnic, bine chivernisind Casa Domnului, pe care în ultimul an s-a străduit s-o împodobească cu o nouă pictură, fiind un model vrednic de imitat de toți slujitorii sfințelor altare.

Pr. Marcel Gafton, urmașul său la parohiat, a vorbit în numele său, al Consiliului și Comitetului parohial și al enoriașilor, scoțind în relief figura păstorului cel bun, care-și pune sufletul său pentru oi, cum și vrednicia sa de tată de familie, ce a dat o deosebită creștere celor trei fii, din care unul a fost renumitul O.R.L.-ist din București Dr. Aurel Marin, conferențiar universitar și membru corespondent al Academiei de Medicină din Paris, mort cu câțiva ani mai înainte, în urma unui infarct. Această pierdere neașteptată de mare pentru familie, dar și pentru patrie, fiind un savant de renume mondial, l-a distrus sufleteste, încât o boală nemiloasă, zi de zi, l-a măcinat sănătatea, așa că la 1 ianuarie 1970 a ieșit la pensie. În seara zilei de 16 mai când Părintele Gafton și cu pictorul Răducanu din București au venit să-i aducă vestea cea bună, că s-a terminat de pictat și cașalul cu pridvorul, pe care el nu mai avusese posibilitatea vara trecută să le facă, a rostit abia perceptibil: «Îmi pare bine», ca după o zi să-și ia rămas bun de la viață.

Sub parohialul său biserica Sfântul Dumitru a fost înzestrată cu o frumoasă casă parohială și cu toate cele necesare slujbei. Moartea sa este regretată nu numai de frații preoți, și de foștii săi fii duhovnicești, ci și de toți cei care l-au cunoscut. Corpul i-a fost depus în cavoul familiei din cimitirul Sfântul Ilie al orașului Tecuci, alături de fiul său Constantin, căzut la datorie în al doilea război mondial. Dumnezeu să-l odihnească în pace!

ASISTENT

† ALEXANDRINA PREOT CONSTANTIN PROVIAN

S-a stins din viață în ziua de 14 mai 1970, la vârsta de 86 ani una din cele mai distinse fiice, soții și mame de preot, doamna Alexandrina Preot Constantin Provian, soția regretatului profesor și director al Seminarului teologic din Buzău, preotul Constantin Provian.

De o adîncă modestie și nemiîntîlnită bunătate, de o aleasă finețe și înaltă demnitate, asemenea «proorocei» Anei de demult», după o căsnicie înfloritoare care a durat numai treisprezece ani, și-a purtat haina cernită a văduviei cu înaltă conștiință a îndatoririlor de mamă, vreme de patruzeci și opt de ani.

Singură la vîrsta de numai 38 ani, cu copilul său orfan pe care l-a crescut și l-a dăruit societății și Bisericii, în persoana protoiereului Dinu Provian, s-a luptat cu greutățile vieții, ale lipsei și durerilor omenești și prin credința și harul lui Dumnezeu a biruit și anii și suferințele.

Regretată de toți cei care au cunoscut-o și au prețuit-o și plînsă de copiii săi, a lăsat în sufletele tuturor imaginea sfîntă a mamei în cel mai înalt sens al cuvîntului.

Slujba înmormîntării s-a făcut de un sobor de preoți în Biserica Albă din București. Flori și munți de flori din luna lui Florar, ce constituiau tot atîtea mărturii de simpatie și regret, împodobeau biserica.

Într-o frumoasă și aleasă cuvîntare Preotul Protoiereu Gheorghe Iliescu-Izvoarele, parohul bisericii, a zădărnit în cuvinte vrednice de antologie patristică, icoana mamei-văduve, singure, și sfînte. P. C. sa, printre altele a spus :

«Multe minuni sînt în univers, dar capodopera creației este și rămîne inima de mamă. Ea este un adînc nespus de mare în fundul căruia se află bunătatea, iubirea, mîngîierea și iertarea. O astfel de inimă de mamă a încetat să mai bată. Nu sînt pe lume ochi care să privească mai cald și mai duios ca ochii unei mame. Asemenea ochi de mamă bună s-au închis pentru totdeauna. Nu este leagăn și nu sînt mîini mai scumpe care să legene și să mîngîie mai cald ca mîinile de mamă. Asemenea leagăn și mîini s-au răcit pentru totdeauna». Arătînd viața și greutățile prin care a trecut dispăruta în cei 48 ani de văduvie, — după durerea încercată prin pierderea soțului și a unui copil, — p. c. sa scoate în relief activitatea și munca deosebită pe care regretata a depus-o în societate și în Biserică.

Preotul Alexandru Delcea de la parohia Sfîntul Nicolae Vlădica, în cuvinte calde și pline de regret, a adus omagiul preoțimii bucureștene și ale preoților din cuprinsul Protoieriei Circa III Capitală, pe care o conduce distinsul fiu al celei dispărute.

Sicriul a fost transportat la Buzău în cimitirul orașului unde un grup de preoți în frunte cu protoiereul orașului, profesori și elevi de la Seminarul teologic, au adus prinosul lor de rugă preotesei venerabile și soției fostului director de acum aproape o jumătate de veac. Preotul Profesor Sibiescu a evocat momente din viața soților Provian și modul elocvent al comportării lor cu elevii de atunci și viața de seminar.

Tîrziu, spre seară, într-o atmosferă cernită și în dangătul duios de clopot a fost așezată în criptă alături de soțul său, după o despărțire de 48 de ani.

ASISTENT

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL EPARHIEI BUZĂULUI

CONFERINȚELE DE ORIENTARE

În luna mai a.c., preoțimea din cuprinsul Eparhiei Buzăului a dezbătut în conferința de orientare subiectul *Slujirea intereselor obștești în țara noastră în lumina nollor legiuri*.

Preoții participanți, atît cei ce au susținut tema, cît și cei ce au luat parte la discuțiile purtate pe marginea subiectului, au arătat mai întîi temeiurile teologice pentru slujirea omului și a lumii de către Biserică în vremea noastră.

Biserica fiind o comunitate de credință, respectă legile îndemnând în același timp, pe credincioși să asculte de clasicul îndemn al Sfințului Apostol Pavel, precum și a afirmației Prea Fericitului Părinte Patriarh care a arătat că «Biserica trăiește în lume și nu se poate separa, nici dezinteresa de lume, de starea ei, de nevoile ei, de durerile ei. Biserica este pentru lume, pentru oameni, așa cum și Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat pentru noi oamenii». Și această nouă orientare pastorală, slujirea lumii după chipul slujirii lui Hristos, este cunoscută nouă tuturor prin formula «Apostolat social», pusă în practică de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române.

S-au arătat apoi legiurile generate de transformările care au loc în țara noastră și care sînt adoptate în scopul slujirii intereselor obștești și s-au discutat, în continuare, măsurile care angajează în mod special răspunderea slujitorilor bisericești față de aceste legi.

P. S. Părinte Episcop Antim, ca întotdeauna, și acum a inspectat o parte din aceste conferințe, interesîndu-se de aproape de bunul mers al lor. P. c. părinți președinți l-au informat despre modul cum s-a desfășurat conferința respectivă, citi și despre relatările p. c. părinți protopopi asupra mersului vieții bisericești din cuprinsul protopopiatului respectiv.

P. S. Sa, răspunzînd cuvîntelor calde adresate de reprezentanții preoțimii și ai Centrului Eparhial, a adus substanțiale lămuriri la tema dezbătută.

«Omul spune printre altele, P. S. Sa, este făcut a trăi în societate. Numai în societate, el poate să-și așere propria-i viață. El se naște slab și dezarmat. Pentru a proteja infirmitatea sa și pînă să ajungă la plenitudinea forței sale, este necesară o primă societate: Societatea domestică.

Familia la rîndul său nu-i suficientă. Progresul social va avea drept măsură gradul de solidaritate care va uni între ele părțile vii ale ființei colective. Condiția naturală a omului este de-a trăi în comun. De aci necesitatea ansamblului de legi care conduc această lume și puterile care o mișcă».

Vorbînd, în continuare, despre respectarea legilor, P. S. Sa arată că făcînd aceasta «punem în viața noastră ordine, disciplină și frumusețe». Noi avem o datorie de conștiință de a respecta legile care au funcția de prevenire a conflictelor, de împiedicare a lăcomiei unora de a exploata slăbiciunile altora, a salva demnitatea și libertatea. «Rațiunea de a interveni este ordine publică, iar prin legi se menține disciplina vieții sociale. Statul vorbește în numele tuturor».

P. S. Sa încheie cuvîntul prin a sublinia misiunea creștinului în stat care e «de a asculta și a respecta legile, căci nu din constrîngere, ci din conștiință facem aceasta (Romani XIII, 5). Biserica noastră face din credincioșii ei prieteni ai legilor, devotați patriei.

Forța exemplului este unul dintre cei mai puternici agenți ai influenței sociale. Această lege psihologică se verifică atît în bine, cît și în rău. Cel mai mic detaliu al conduitei noastre în măsura în care este observat de alte persoane nu întîrzie să influențeze în mod conștient sau inconștient, adesea pe calea sugestiei».

Cuvîntul P. S. Episcop Antim a fost ascultat cu mult interes de preoțime, care a mărturisit prin reprezentanții ei că își va face și de acum înainte datoria în spiritul legiurilor noastre care au drept scop întărirea cuceririlor revoluționare, apărarea drepturilor și intereselor cetățenilor, a ordinei și muncii pașnice. Și vor face aceasta și cu mai mult sîrg, cu cît acestea sînt legi unanim acceptate, supuse,

în prealabil, discuției publice, care arată pregnant comunitatea de interese dintre organele create pentru asigurarea ordinii în păturile largi ale populației, expresie concretă fiind grupurile de cetățeni care exercită controlul obștesc.

ÎNCHEIEREA CURSURILOR ȘCOLII DE CÎNTĂREȚI BISERICEȘTI ȘI A SEMINARULUI TEOLOGIC

În ziua de 27 iunie, în sala de festivități a seminarului, în prezența P. S. Părinte Episcop Anlim a avut loc serbarea de sfârșit de an a celor două școli teologice, care își desfășoară activitatea sub atența supraveghere a ierarhului locului, el însuși un experimentat profesor.

După un scurt dar plăcut program artistic, a luat cuvîntul P. C. Pr. Director Dumitru Luca care a înfățișat strădaniile corpului profesoral și roadele acestei munci didactice și pedagogice.

S-a subliniat că întotdeauna s-a căutat să se dea îndrumări educative cu caracter religios-moral și social-cetățenesc. «Am căutat cu toții, — spune p. c. sa — să formăm la elevi conștiința moral-cetățenească, să le formăm caracterul și deprinderile în conformitate cu tradițiile și aspirațiile poporului nostru muncitor».

În toate acțiunile întreprinse în cursul anului s-a simțit din plin sprijinul larg al P. S. Episcop Anlim, care de multe ori a luat parte și la consiliile profesoriale sau a intrat în clase și a stat de vorbă cu fiecare elev, căutînd să le cunoască sufletele și aptitudinile.

P. c. sa încheie cuvîntul cu mulțumiri aduse Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Prea Sfinților episcopi Anlim al Buzăului și Chesarie al Dunării de Jos, cît și Onor. Departamentului Cultelor.

După cuvîntul absolventului Măcăilă Dumitru și membru al cenaclului literar «Viața Buzăului» din localitate, cuvînt presărat cu versuri, a răspuns Prea Sfințitul Părinte Episcop care și-a exprimat în primul rînd mulțumirea de modul cum s-a desfășurat programul serbării, cît și de rezultatul obținut în anul școlar ce se încheie acum.

Referindu-se în continuare, la rolul disciplinei în procesul de educație, P. S. Sa a spus :

«Nici un educator nu se va gîndi să necăjească pe elevii săi pentru simpla plăcere, sau să facă disciplină pentru disciplină, ori oare-ar fi frumusețea ei. Totuși, este însă foarte adevărat că redusă chiar la minimum, disciplina sub un aspect restrictiv, ca orice regulă serioasă, comportă o jenă.

Această jenă este educatoare și departe de a ne teme de ea, trebuie s-o căutăm într-o oarecare măsură.

Adevărata disciplină în școală, și mai cu seamă în școlile teologice, cere colaborarea elevilor pentru a înfrumuseța viața lor zilnică.

Educatorilor nu mai este nevoie să li se mai amintească mărețiile și serviciile acestei arte sublime — «arta artelor». Pentru a introna și a disciplina clasa, trebuie să ai stăpînire de sine și fără umor. Trebuie să fim egali cu noi înșine; severi cînd trebuie și fără pic de umbră de răzbunare.

Disciplina este un minunat mijloc de formare morală a elevilor noștri, ba chiar și una socială, așa cum este etica socială.

Vom căuta ca să procedăm în cadrul și cu ajutorul disciplinei astfel concepută, ca niște adevărați părinți care se îngrijesc de buna creștere și educație a fiilor lor.

Tineretea este sezonul de primăvară, când totul renaște și se dezvoltă în planle tinere — în aceste tinere suflete.

În corecția defectelor profesorul nu poate face nimic singur. Trebuie ca să lucreze și copilul cu el, căci el nu poate rămâne pasiv într-o atare operă. Trebuie să coopereze, însă trebuie mai întâi de toate să fie luminat, lămurit asupra lui însuși. Trebuie să-și cunoască defectele ajutat de profesorul său.

De aceea profesorul trebuie să studieze atent pe elevii săi ca să-i cunoască bine și să-i ajute să se corijeze».

Prezintă apoi situația anului școlar 1969—1970.

După înmînarea premiilor de către P. S. Episcop Antim, asistența a intonat «mulți ani trăiescă» și «imnul arhieresc», după care festivitatea a luat sfîrșit într-o caldă manifestare de simpatie arătată ierarhului locului.

IN AJUTORUL SINISTRAȚILOR

Imediat după apariția în presa centrală a Apelului Consiliului Național al Frontului unității Socialiste pentru ajutorarea sinistraților, necunoscînd amploarea dezastrului, P. S. Episcop Antim, prin telegrama din 20 mai a.c., adresată domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat, a exprimat compasiunea personală, a clerului și salariaților bisericești din cuprinsul Eparhiei Buzăului, materializată într-un ajutor de 500.000 lei.

După publicarea evaluării provizorii a calamităților, Permanența Consiliului Eparhial, din 23 mai a.c., socotește că Eparhia Buzăului poate veni în ajutorul acestor sinistrați cu suma de 1.500.000 lei. În acest sens s-a dat o nouă telegramă, în aceeași zi, Președintelui Consiliului de Stat, care a apărut în rezumat în ziarul «Scînteia» din 27 mai 1970.

Pentru realizarea acestei sume, care a făcut o deosebită impresie în rîndul cititorilor presei, în ziua de 18 mai, P. S. Episcop a trimis un apel telegrafic Protopopiatelor prin care se dă un indemn călduros ca fiecare parohie și personalul său să contribuie cu o sumă «cît mai substanțială» în această acțiune patriotică de ajutorare a județelor calamitate de pe urma inundațiilor.

Preoțimea a înțeles comandamentul ceasului de față și a răspuns cu toată căldura, dovedind o strînsă corelație între ceea ce propovăduiește și ceea ce realizează în practică.

Pe lângă obiectele și banii depuși în comunele respective — toți preoții și cîntăreții au propus să contribuie cu o sumă mai mare decît salariu pe o zi — 100 lei preotul, indiferent de salariu, 50 sau 70 lei ca la Buzău, cîntărețul și 25 lei îngrijitorul.

Situația subscrierilor la 1 iunie a.c. se prezintă astfel :

Centrul Eparhial

Contribuții din fonduri proprii	150.000 lei
Salariul pe o lună al P. S. Episcop, contribuția salariaților pe 8 luni și fond de premiere	33.596 „
Total	183.596 lei

Seminarul teologic

Fond de premii	1.170 lei
Economii hrană elevi	5.130 „
Salariul pe o zi al profesorilor și salariaților	9.600 „
Total	15.900 lei

Report	199.496 lei
Casa de ajutor a salariaților (C.A.R.)	17.000 "
Total general C. Eparhial	216.496 lei

Protopopiatul Buzău

Contribuția a 121 parohii	248.300 lei
Mănăstirea Ciolanu	5.000 "
Personalul clerical	175.920 "
Salariații protopopiatului	1.992 "
Salariații mănăstirilor	6.796 "
Contribuția protopopiatului	20.000 "
Total	458.008 lei

Protopopiatul Brăila

Contribuția a 97 din 103 parohii, restul fiind în zona inundabilă	240.000 lei
Contribuția protopopiatului	20.000 "
Personalul protopopiatului	2.500 "
Personal clerical	132.100 "
Total	394.600 lei

Protopopiatul Focșani

Contribuția a 97 parohii, 4 inundate	135.650 lei
Contribuția protopopiatului	12.000 "
Salariații protopopiatului (P. C. Pr. Protopop contribuie 200 lei lunar)	3.520 "
Personal clerical	144.400 "
Total	295.570 lei

Protopopiatul Panciu

Contribuția a 88 parohii	136.000 lei
Contribuția protopopiatului	15.000 "
Salarii personalul cancelariei	3.760 "
Personal clerical	104.560 "
Salariați mănăstire	2.560 "
Total	261.880 lei

Protopopiatul Râmnicu-Sărat

Contribuția protopopiatului	12.000 lei
Personalul protopopiatului	3.200 "
Personal clerical	92.000 "
Contribuția a 78 parohii	120.000 "
Total	227.200 lei

Protopopiatul Pârlagele

Contribuția protopopiatului	12.000 lei
Personalul protopopiatului	1.900 "
Personal clerical	73.760 "
Contribuția a 74 parohii	99.200 "
Total	186.860 lei

Total general pe Eparhie se înfățișează astfel :	
Centrul Eparhial	216.496 lei
Protopopiatul Buzău — 121 parohii	458.008 „
Protopopiatul Brăila 97 din 103, restul fiind inundate	392.100 „
Protopopiatul Focșani 97 parohii, restul inundate	288.530 „
Protopopiatul Panciu — 88 parohii	261.880 „
Protopopiatul Rm. Sărat — 78 parohii	227.200 „
Protopopiatul Pătrlagele	186.860 „
Total general	2.031.074 lei

Contribuția Bisericii pe județe se prezintă astfel :

Județul Buzău	1.088.564 lei
Județul Vrancea	557.450 „
Județul Brăila	394.600 „
Total	2.040.614 lei

Prin aceasta, se constată că preoțimea din cuprinsul Eparhiei a pecetluit cu exemplul ceea ce a propovăduit întoldeauna din amvon, donind suma de 2.000.000 lei.

HRAMUL MÎNĂSTIRII RĂTEȘTI

Așezată la poalele vârfului Șoimu, la circa 30 km depărtare de orașul Buzău, Mănăstirea Rătești, ctitoria familiei Bănănescu, de la începutul secolului al XVII-lea, este o așezare mănăstirească de maici.

Biserica măreață, zidită în 1844 «prin osîrdia și cheltuiala Prea Sfințitului și mult iubitorului de cele dumnezeiești D. D. Chesarie Episcopul Buzăului (...) la care l-au ajutat și alți pravoslavnici și creștini», printre care figurează în pomelnic și arhimandritul Eufrosin «profesorul», care nu e altul decît arhicunoscutul Eufrosin Poteca, își serbează hramul la Sfînta Treime.

Sublinierea importanței hramului la o așezare mănăstirească a fost făcută de P. S. Episcop Antim, care a slujit sfînta liturghie în această zi, aici.

La sfîrșit, P. S. Sa a ținut un cuvînt duhovnicesc despre învățămintele pe care creștinul trebuie să le tragă din afirmarea credinței noastre în Sfînta Treime și a amintit apoi despre acțiunea ctitorilor care ridicau biserici dintr-o adîncă evlavie, terminînd cu îndemnul ca toți creștinii adevărați să fie ascultători de legiurile bisericesti și ale statului. La sfîrșit s-a servit masa în trapeza mănăstirii, după care P. S. Episcop a cercetat îndeaproape șantierul care instalează lumina electrică în incinta mănăstirii.

C R O N I C Ă R

† PREOTUL DUMITRU VLĂDESCU

7

În ziua de 10 iunie a. c., s-a stins din viață, în mod neașteptat, cel ce a fost preotul Dumitru Vlădescu, parohul bisericii Domneasca din Focșani, județul Vrancea, un distins preot al Eparhiei Buzăului.

Născut la 18 martie 1904, în Nămolosa-Tîrg, județul Galați, a urmat școala primară în satul natal, Seminarul teologic «Sfîntul Andrei» în orașul Galați și Facultatea de Teologie din București. La 10 iulie 1931 a fost hirotonit diacon pe seama bisericii Nașterea Sfîntului Ioan Botezătorul, din Focșani și apoi hirotonit preot la 1 iunie 1933 pe seama actualei biserici — Domneasca. Timp de 37 de ani și-a desfășurat misiunea preotească cu toată convingerea, dușind o viață plină de credință, de muncă și de strădanie neobosită, pildă pentru întreaga preoțime, de îndeplinire a misiunii sacerdotale.

Pe latură administrativă era de o corectitudine exemplară, încît frații preoți găseau în el un sfătuitor și un îndreptar în problemele de administrație și pastorație.

În cancelaria bisericii Domneasca a funcționat, cu 20 ani în urmă, Școala de cîntăreți bisericești, — preotul Vlădescu fiind director tot timpul. Școala a dat, pentru deservirea strănei bisericești, talentați cîntăreți care poartă o amintire neștearsă fostului lor director.

Isteț la minte și rîvnitor în slujba Bisericii și a Patriei, a intrat în atenția conducerii bisericii și a însuși P. S. Episcop Antim al Buzăului, care l-a apreciat ca pe un distins colaborator, promovîndu-l în postul de protopop, iar Adunarea Eparhială l-a desemnat delegat în Adunarea Națională Bisericească. Pentru munca sa neobosită și competență, la propunerea Eparhiei, Sf. Sinod Mitropolitan i-a acordat rangul de iconom stavrofor.

Preotul Dumitru Vlădescu n-a fost numai un vrednic preot, un distins protopop, un iscusit părinte duhovnicesc ci și un devotat soț și tată de familie, conviețuirea în cadrul familiei fiind exemplară și întreaga sa familie pilduitoare.

Păstorind la o biserică — monument istoric — ctitoria Domnitorului Dabija Vodă și a Doamnei Despina s-a îngrijit de buna ei podoabă.

Preoții din oraș și dimprejur s-au perindat la căpățul său în Sf. Biserică, rostind rugăciunile de pomenire, iar enoriașii cu frunțile cernite, au făcut de veghe ziua și noaptea.

Prohodirea s-a oficial în ziua de sîmbătă 13 iunie, după amiază, de către un sobor de preoți avînd în frunte pe P. C. Pr. Protopopi Ion Munteanu-Focșani și Vasile Văcăreanu-Panciu, preotul Pascu Ion, pensionar, fost slujitor la «Domneasca», precum și alți 11 preoți din localitate și din alte parohii. Răspunsurile la strană au fost date de corul cîntăreților bisericești sub conducerea d-lui Gîngă Vasile, secretarul Protoieriei Focșani.

Au rostit cuvîntări: P. C. Pr. Protopop Ion Munteanu care a transmis din partea P. S. Episcop Antim al Buzăului mîngieri duhovnicesci familiei pentru distinsul preot decedat Dumitru Vlădescu, devotat fiu și preot al bisericii, rîvnitor, împlinitor al îndatoririlor administrative, frățești compasiuni din partea preoțimii din Protopopiatul Focșani. De asemenea, a adus cuvînt de duioasă apreciere P. C. Pr. Protopop V. Văcăreanu. Cine putea să-l aprecieze și mai mișcător decît numai fostul său coleg și paroh Pr. Pascu Ion: «Era — în orice clipă cu ușa casei și a sufletului deschisă și primitoare; durerea familiei și regretul nostru al tuturor nu pot găsi alinare decît în chipul demn în care și-a dus viața, în numele bun ce-l lasă moștenire copiilor săi și mai ales în neclintita credință în care trăim».

Enoriașii și organele parohiale, prin glasul consilierului parohial Modreanu R., au exprimat profunda lor compasiune pentru fostul lor preot duhovnic și paroh «model în conștiințozitate, în exercitarea serviciilor religioase, dotat cu simțul ordinii, al frumosului, al corectitudinii, al gospodăririi».

Toți vorbitorii au descris, în cuvîntările lor, personalitatea celui dispărut «imaginea unui distins slujitor al bisericii, care rămîne ca un simbol al înțelepciunii, un chip al blîndetelor și un îndreptar al credinței».

Cortegiul funebru, în frunte cu preoții slujitori, corul cîntăreților bisericești și mulțimea de credincioși, în dangătul clopotelor, a străbătut străzile pînă la cimitirul nordic al orașului unde la orele 18 a fost înhumat.

Fie-i odihna în pace!

ASISTENT

NOTE BIBLIOGRAFICE

Olga Cicancu, *Literatura în limba greacă în Moldova și Țara Românească în veacul al XVII-lea*, în «Studii», București, XXIII (1970), nr. 1, p. 17—42.

Autoarea consideră exagerată ideea «exodu lui» grecesc, în țările române, întrucît în veacul al XVII-lea se constată o diaspora grecească în întreaga Europă. Se știe că în acest sercol țările române erau sprijinitoarele bisericilor ortodoxe din Imperiul otoman.

Intemeierea academiilor grecești de la București și Iași, «singurele școli superioare din Peninsula Balcanică», vor aduce numeroși învățați greci în țările române. După lucrarea lui Gh. M. Ionescu, *Influența culturii grecești în Muntenia și Moldova cu privire la biserici, școli și societate (1359—1873)*, București, 1900, Olga Cicancu valorificînd lucrările lui P. P. Panaitescu K. Tsourkas. C. Noica, V. Papanostea etc., lărgesc orizontul cunoașterii epocii respective. «Literatura religioasă care a dominat viața literară românească a epocii amintite, a fost totodată un important mijloc de pătrundere și răs-pîndire a limbii grecești, de circulație în Răsăritul ortodox» (p. 23). Efortul de apărare a ortodoxiei prin publicarea și traducerea unor opere din greacă (vezi Nicolae Milescu, Șerban Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu) e apreciat la justa sa valoare.

Catalogul bibliotecii domnitorului Constantin Brîncoveanu de la Hurezu reflectă remarcabile titluri de literatură elină (Vezi C. Dima-Drăgan și M. Caratașu, *Les ouvrages d'histoire byzantine de la bibliothèque du Prince Const. Brancovean*, în «Revue des études sud-est européennes», 1967, V), «Varlaam și Ioasa», «Fiziologul», «Esopia», «Alexandria», «Flore di virtù», «Mîntuirea păcătoșilor», «Pildele filozofești» pătrund în cultura noastră prin canalele culturii grecești. Existența unui mare număr de intelectuali greci în Moldova și Țara Românească, din această perioadă se soldează cu realizarea unor opere

constind din cronici, proverbe, poezii grecești, discursuri, epigrame, «scrise fie de înalți prelați ai bisericii ortodoxe», fie de alte persoane culte.

Proschinatarul lui Ioan Comnen, profesor la București, dedicat lui Constantin Brîncoveanu, tipărit în 1701, de Antim Ivireanu la Snagov, reeditat în 1745 la Veneția, ne oferă o bogăție de informații despre minăstiri, obiecte religioase și e scris într-o frază curgătoare.

Numeroasele manuscrise din bibliotecile și arhivele românești, corespondența lui Nicolae Mavrocordat cu personalități de valoare ca Calachi Carlofil, Dositel al Ierusalimului, etc, reflectă preocupări interesante de literatură diversificată, poezie, poetică, retorică, etică. Discursul lui Ieremia Căvela (*Cuvînt despre deșertăciune*), prilejuit de moartea Smaragde, fiica lui Șerban Cantacuzino, redă un aspect din literatura acelei vremi.

Epigrama e cultivată de învățații greci ce se perindau la curțile domnești, proslăvînd pe domnitori (Vezi N. Mavrocordat, *Despre datorii sau Prefața la opera lui Meletie Sirigu*, 1690; Al. Eilan, *Epigrame funerare grecești în epoca fanariotă*, în «Studii și materiale de istorie medie», I (1956), nr. 4).

Dreptele: *Vitejiile preaelaviosului și preaelaviosului Mihai Voievod* ale lui Stavros, visticierul domnitorului român, (operă apărută în I. greacă în 1638 la Veneția), *Istoria lui Mihai Vodă*, scrisă de Gh. Palamed (1607), *Istoria celor petrecute în Țara Românească de la Șerban Vodă pînă la «Gavril Vodă»*, de episcopul Matei al Mirelor, — aparțin literaturii române, întrucît ele au fost alcătuite sub patronaj român. (Vezi Dan Simonescu, *Le chroniqueur Mathieu de Myre*, în «Revue des études sud-est européennes», IV (1966), nr. 1—2).

Nu se poate face o istorie a literaturii vechi românești din veacul al XVII-lea «fără a ține seama de literatura în limba greacă din această perioadă» (p. 42).

C. B.

Ilie Popescu Teiușani, *Legislația școlară feudală în Țările Române*, art. în «Contribuții la istoria învățămîntului românesc», culegere de studii, Pitești, 1970, p. 50—85.

Ceea ce caracterizează, în primul rînd, legislația școlară feudală din Țara Românească și Moldova, este emiterea ei de către domnitor, apariția ei ca o «milă domnească».

Hrisovul școlar, cu cea mai mare vechime este considerat a fi cel al domnitorului Gheorghe Ștefan, emis la Iași în 1656, ce cuprinde referiri asupra școlii lui Vasile Lupu.

Inflințată ca o școală latină, școala domnească din Iași (ca și cea din Țara Românească) a intrat treptat sub influența Bisericii Ortodoxe Grecești.

Prin hrisovul din 1 Septembrie 1707, Constantin Vodă Brncoveanu hotărăște veniturile necesare funcționării școlii, de la Sfîntul Sava și planul ei de învățămînt.

Planul, o măturte a nivelului studiilor propuse școlii domnești din București, era de fapt, o anexă a gramatelor patriarhului Hrisant Notara. În baza acestor gramate (august 1707) școala de la Sfîntul Sava era concepută cu o programă de studii asemănătoare unei înalte școli filozofice cu caracter teologic, cu o metodologie interesantă (învățămînt accesibil, gradat, odihna elevilor).

Hrisant Notara la sub ohrăduirea sa și școala domnească din Iași căreia îi trimite profesorii, cărți și programă de studii (trimisă și la București).

După prima gramată patriarhală, urmează cea a lui Hrisant, emisă în septembrie 1728. Ca element nou și deosebit de important, gramata prevedea înființarea la Iași, pe lângă două școli pentru învățarea limbii grecești, și două «pentru limbile slavonească și moldovenească». Actul cuprinde și referiri, asupra sarcinilor ce revin celor patru școli.

Grigore Ghica, urmașul lui Nicolae Mavrocordat, a emis în timpul celor patru domnii (de două ori în Țara Românească și de două ori în Moldova), trei hrisoave cu referiri asupra școlilor. Dintre acestea o importanță mai mare o prezintă cel din 25 decembrie 1747, din Moldova. După o relatare succintă asupra situației grele în care ajunseseră școlile în timpul unor domni ai Moldovei, hrisovul stabilește existența celor patru școli și înființarea a încă trei școli slavone și române, pe lângă episcopii de la Roman, Rădăuți și Huși.

În 1748, Grigore Ghica vine domnitor la București și ca dovadă a preocupărilor sale avansate, va da și aici, la 17. Ianuarie 1749, un hrisov pentru școli.

Dintre hrisoavele școlare emise în anul următor, mai importante sînt cel al lui Ioan Teodor Calimach, emis la 25 Iunie 1759 pentru școlile din Moldova, cel din 1766 emis de Grigore Alexandru Ghica tot pentru școlile din Moldova și cel pentru școlile din Țara Românească emis în Ianuarie 1776.

Dacă pînă acum hrisoavele școlare prevedeau numai pregătirea de proști, predicatori, slujitori în cancelarii, cele trei hrisoave menționate, prin programa indicată școlilor, au în vedere și pregătirea unor cetățeni demni, administratori cunoscători în treburile publice. Hrisovul din 1759 apără școala domnească de concurența școlilor «făcute pe delături», fixează la șase ani durata școlarității. Numărul școlilor moldovenești crește prin numirea — potrivit hrisovului din 1766 — a încă 23 dascăli la Suceava, Cîm-lungul Sucevei, Neamț, Bacău, Putna, Tecuci, Covurlui, Tutova, Fălcu, Iași, etc.

Cel mai de seamă hrisov școlar, din secolul al XVIII-lea este considerat însă cel emis în Țara Românească în Ianuarie 1776 (a doua domnie a lui Alexandru Ipsilanti). Se prevedea aici: un învățămînt în trei trepte: academia (București), școala medie (la Craiova și Buzău) și școala de limbă slavonă și română (în capitala de județ); un plan de studii care să cuprindă ciclul inițial de șase ani (trei ani cunoștințe elementare și latină, trei ani elinește și latinește), ciclul doi de trei ani (limbile clasice și moderne), alți trei ani pentru studii științelor. Printre noutățile hrisovului se număra și menținerea asupra interzicerii bătaii, asupra recomandării de exerciții fizice și de igienă.

În Transilvania, după multe acțiuni pregătitoare, în decembrie 1774 a fost emisă o lege a învățămîntului după un proiect de reformă elaborat în timpul domniei Mariei Tereza și a fiului ei.

Din această lege un interes deosebit îl prezintă dispozițiile referitoare la organizarea învățămîntului, ce trebuia să cuprindă obligator toți copiii între 6 și 12 ani și dispoziția potrivit căreia școala era a statului.

Prin regulamentul special emis în 1781, în Transilvania învățămîntul mediu sau gimnazial cuprindea două cicluri: ciclul inferior — trei clase, și ciclul superior (humanitatis) — două clase.

Leptuirile școlare de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea sînt numeroase. Care este starea școlilor în această perioadă se deduce din raportul mitropolitului Moldovei, Iacob Stamate II (a dăstorit între anii 1792—1803).

Înviatul prelat constată cu amărăciune lipsa dascălilor, metodele presbite, cunoștințele necorespunzătoare, etc.

În organizarea învățămîntului național din Țara Românească se face un pas important prin proiectul propus de eforii școlilor din București în raportul lor din 10 decembrie 1817. Proiectul, aprobat de domnitor, prevedea organizarea învățămîntului în trei etape: școala grecească, școala de la biserică Sfîntul Gheorghe și (treapta de jos) școlile din județe și ținuturi. Domnitorul introducea și mențiunea ca ținutii ce vor dori să se facă preoți, trebuie să treacă sîr prin școala românească din București. Ca școală românească era rînduită cea de la Sfîntul Gheorghe. Profesor este numit Gheorghe Lazăr, care aduce și un adevărat proiect de organizare a învățămîntului.

Bazele învățămîntului public în Țara Românească și Moldova au fost puse prin Regulamentul Organic, intrat în vigoare la 1 Iulie 1831 și respectiv 1 Ianuarie 1832. În virtutea prevederilor din Regulamentul Organic și prin stăruința unor progresiști ca Petru Poenaru și Gheorghe Asachi au apărut la 13 Iulie 1833 un *Regulament al școlilor publice din Principatul Țării Românești* și *Regulament al școlilor publice din Principatul Moldovei*. Ele reprezintă la noi «primele legiuri școlare, în sensul modern al cuvîntului». Ele se aseamănă în general.

După o introduce referitoare la rolul și scopul educației și instrucției, regulamentele prevăd structura învățămîntului național. Un element deosebit de important este înființarea claselor complementare, prin care se pun bazele învățămîntului superior. Regulamentul școlar moldovean acordă o deosebită importanță înființării învățămîntului tehnic. Așa cum lângă București se va înființa o școală de agricultură, la Iași se întemeiază un institut tehnic.

Aplicarea *Regulamentelor* a stîrnit numeroase discuții contradictorii. Cu toate protestele lui Gheorghe Asachi și a profesorilor Academiei Mihailene, boierimea reacționară a obținut înlocuirea limbii românești în cursul superior al Academiei cu limba străină. În Țara Românească, boierimea reuși să emită, în 1847, o *Legiuire asupra reorganizației instrucției publice* prin care programa școlilor sătești era cu mult redusă. Iar în academie predarea se făcea în limba franceză.

Revoluția din 1848 avea să aducă însă noi principii de organizare. Multe din acestea avuseseră ca precursor, memoriile lui Ioan Eliade Rădulescu și Ion Ghica.

Petițiunea-program de la Iași din martie 1848 și proclamația de la Izlaz au cerut înlocuirea legilor din 1847 cu legi care să prevadă

drepturi la învățătură pentru toți și un învățămînt în limba națională. La adunarea de la Blaj, poporul transilvănean își exprima dorința înființării unui învățămînt liber, a unor școli românești la sate, gimnazii, institute militare, seminarii preoțești și a unei universități.

În finalul articolului, Dl. Ilie Popescu Teișan dezbate problema apariției învățămîntului pentru fete. Nici un document, pînă la începutul secolului al XIX-lea, nu a prevăzut instrucția fetelor.

Adusă din străinătate, ideea organizării unei școli pentru fete a prins glas, pentru prima dată, prin proiectul marelui boier cărturar Dinicu Golescu. Tot el întocmise și un plan de studii pentru o astfel de școală ce ar fi durat șase ani. Moartea fulgerătoare a lui Dinicu Golescu a împiedicat realizarea proiectului.

În 1837, «Muzeul Național» și «Curierul românesc» anunțau înființarea unei *Societăți de dame pentru a se ține școala de fete*, iar în 1840 Obșteasca Adunare hotărîse înființarea unei pensionat.

În Moldova o asemenea hotărîre fusese luată din 1834.

Școala a fost instalată în chiliile bisericii Sfîntul Ilie de la Iași.

La București, o școală de fete organizată cu adevărat a fost Institutul Elisabetan creat în 1843 din inițiativa Elisabetei Stirbei.

În Transilvania, o școală de fete de naționalitate română a luat ființă în 1826 la Năsăud. Inițial se predă aici în limba germană; din 1863 s-a introdus limba română.

Virgil Molin, *Cărți școlare tipărite în țările românești pentru popoarele vecinale: sîrbi, bulgari și greci*, art. în «Contribuții la istoria învățămîntului românesc», Culegere de studii, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970, p. 19—49.

În evoluția lor culturală, țările românești au cunoscut etape în care, dat fiind nivelul ridicat de dezvoltare, și-au putut permite ajutorarea culturală a popoarelor vecine. Un aspect al acestui ajutor îl reprezintă și scoaterea de sub teascurile tipăriștelor românești a unor cărți bisericești, și mai apoi a unor cărți de școală (bucoavne, bucvare) pentru sîrbi, bulgari, greci.

În prezentarea acestui fenomen, autorul evidențiază, pe rînd, procesul apariției relațiilor și împrejurărilor istorice în care s-a produs.

Pentru sîrbi numeroasele lucrări au fost tipărite la Rîmnic — localitate integrată, prin pacea de la Pojarevâți (1718), imperiului habs-

burgic. Deși din punct de vedere ecleziastic, episcopia Rîmnicului nu acceptă Jurisdicția mitropoliei sîrbo-ortodoxe de la Carlovăț, între cele două localități se stabilesc relații de colaborare. Un rol important în aceste relații îl are tipărirea de la Rîmnic întemelată de Antim Ivireanul la 1705 și reconstituită de dascălul Damaschin, după douăzeci de ani de nefuncționare.

În 1726 apare la Rîmnic «*Intlia învățatură pentru tineri*», «cu litere și cu silabe întrînsa», o lucrare bilingvă. Prezentarea bucoavnească paralelele (slăvonesc și românesc) însemna apariția în tiparul românesc a unei formule tipografice noi. Se folosește un model rusesc. În ceea ce privește traducerea versiunii românești din slavonește, autorul presupune că ar fi fost făcută de starețul de la Govora, călugărul Ștefan, «ucenicul» mult preluit de vladica Damaschin. Lucrarea este reeditată în 1727 sub titlul «*Intlia învățatură*», într-o versiune pur slavonă și în 1734 tot în aceeași versiune.

Relațiile dintre Rîmnic și Carlovăț se întrepun prin anul 1737 cînd armatele chezaro-crăiești încep să se retragă din Ollenta, pentru a fi reluate abia în timpul episcopului Grigorie (Socoteanu, 1749—1764), la Rîmnic și a mitropolitului Pavel Nenadovici, la Carlovăț.

Se tipărește la Rîmnic *Gramatica slavonă* (1755) pentru tinerii sîrbi, o lucrare bibliofilă, o colecție de rugăciuni consacrate sfinților, evoliu și mucenicilor ortodocși sîrbi și *Pravila de rugăciuni* (1761) pentru minăstirile și bisericile sîrbești, «o lucrare cu excepțional caracter bibliofil».

Toate acestea sînt mărturiile ale activității tipografice de la Rîmnic dar și a relațiilor culturale dintre sîrbi și români.

Pentru bulgari. — Tot la tipărirea de la Rîmnic se va tipări «cea dintîi tipăritură bulgărească» (1806) — «*Învățatură la cazanille ce se citesc peste tot anul*».

La Brașov, în 1824, pedagogul, naturalistul, medicul, și filosoful Petăr-Beron a tipărit «*Bukvar bilgarski*», «cel dintîi abecedar în limba bulgară» prin care se pune baza activității tipografice didactice bulgărești.

Interesante sînt motivările date de autorul articolului tipării acestei lucrări la Brașov și nu în alt context cultural românesc: existența lui Beron la Brașov, reușita lui în acțiunea de atragere a unor fruntași bulgari și de constituire a primei asociații de editură a poporului bulgar, existența la Brașov a condițiilor prielnice (tipărirea cu literă capitală și de titluri) apariției unei astfel de bucoavne.

Asociația de editură de la Brașov, acei «epifropi ai poporului», aveau în prevederile lor

și tipărirea de cărți în «*alte limbi*». Printre acestea ar fi urmat să fie și un «*Mic lexicon*» în bulgară, grecă, vlahă și rusă și o «*Gramatică cească etimologică*» în aceleași limbi. Planurile nu s-au realizat deoarece Beron pleacă la studii, la München, și celorlalți lucrarea nu li se pare rentabilă. Doar Nenovici, în zelul său tipografic, editează. În 1826, o istorie biblică.

Ideea tipării de cărți didactice pentru poporul bulgar își găsește ecou și în Muntenia. În 1842, Zaharia Karkalechi tipărește în limba bulgară un bucur reeditat de 15 ori pînă în 1850. După «*Cartea de învățatură pentru tineret*» și «*Ptrivicka bilgarska gramatika*» (1850) numărul cărților didactice crește. Activitatea tipografică a lui Karkalechi este continuată de Copalnic prin editarea lucrărilor «*Kratka* (scurtă) aritmetika», 1845 și «*Kratka geografija*» (1851).

În 1858 apare, la tipografia Nifon, «*Kratka geografija*» și după patruzeci de ani Vasile S. Beron, medic și director al «Școlii centrale» din Belgrad, editează un abecedar bulgar-francez.

Activitatea tipografică a lui Petăr-Beron va fi continuată de Stolanov-Beron-Infliatul, doctor și director de școală. El tipărește două gramatici: una bulgaro-franceză și alta bulgaro-nemțescă. Tot el își trimite la Viena (și i se tipărește) manuscrisul unei logici bulgare.

Pentru a demonstra care a fost importanța acestor tipăriri executate în țările românești pentru poporul bulgar este suficient să se menționeze că în afara cazanille tipărită la Rîmnic de Sofronie de la Vrața în 1806, «opera lui Beron scrisă și tipărită în limba vie a poporului, rămîne temelia de la care pornește apoi «*învățămîntul bulgar modern*».

Pentru greci. — Apariția și dezvoltarea tiparului grecesc pe teritoriul țării române are o semnificație mult mai complexă. El a fost cerut din afară și organizat de meșterii tipografi români, din secolul al XVII-lea, cînd la Iași cînd la București. Rolul său era de a servi ca instrument al *ortodoxiei-militante*, de a ajuta la organizarea unui tipar grecesc-autohton (denumdată asuprirea otomană asupra Greciei nu permitea aceasta) și ca instrument al neo-elismului.

Domnia lui Vasile Lupu, oferea la Iași condițiile realizării acestor deziderate ale cărturarilor greci. În anul 1680 ieromonahul Mitrofan este plătit de mitropolitul Dosoftei să instaureze o tipografie grecească. De sub teascurile ei va ieși lucrarea polemică, «*Întîmpinarea contra primatului papal*», scrisă de Nectarie «patriarh al marelui și sîntului oraș Ierusalim». Presa de tipar a fost realizată de Mitrofan iar litera grecească se pare că a fost adusă de la Kiev.

Același caracter militant îl va avea și cea de a doua tipăritură, cartea despre erezi a lui Simeon Tesalonicul.

Ca recompensă pentru activitatea sa, Mitrofan ajunge, sub domnia lui Brincoveanu episcop al Buzăului.

După o adevărată înflorire, în timpul lui Constantin Brincoveanu, și sub oblăduirea marelui arhieru și renumit tipograf Antim Ivi-reanu, tiparul grecesc mută la București își învecetează activitatea. Slova grecească este înlocuită din ce în ce mai mult cu cea românească.

Abia în timpul domniei Ghicleștilor se mai instalează o tiparniță în scopul răspîndirii culturii grecești. De aici ies în 1768 un «Comentar la gramatica scrisă de Theodor», în 1783 «Abecedarul cel mare» pentru școlarițare. Bucovina este cea de a treia apărută în țările românești, după cea de la Râmnic (1749) și cea de la Iași (1755). Dar cititorii acestei tiparnițe nu mai sînt voievozi ci persoane particulare — precează așilor.

Decăzut din nou în timpul lui Mihai Suțu tiparul grecesc nu va dispărea totuși din țările române.

La începutul secolului al XIX-lea, Polyzois Kontos, un educator grec țipărește «Învățătură variată sau Abecedarul lesnicos...» pentru școlarii creștinilor din Turcia. Apreclat, manualul va fi reeditat și la Sibiu, în 1811, în tipografia lui Iohan Bart și destinat a fi dăruit micilor creștini din Turcia.

În timpul domniei lui Scarlat Callimachi, tiparul grecesc se mută la Iași, instalat la Mînaștirea Trei Ierarhi. Scopul activității de aici este acela de răspîndire a culturii grecești. Printre cele mai de seamă lucrări țipărite aici se numără «Cămilele civil al principatului Moldovei» (1816—1817) cu o frumoasă gravură ce reprezintă pe Callimachi, «Învățătura științelor comerciale» (Didascală, 1817) și Elemente de aritmetică — un manual didactic cu o excelentă realizare grafică.

Tiparul grecesc revine la București, în timpul domniei în Moldova, a lui Nicolae Suțu. De sub teascurile «noii tiparnițe» patronate de Domnița Ralu ies acum patru tragedii reprezentate de altfel și pe scena teatrului de la Cișmeana Roșie.

Dar ceea ce duce faima istorică a acestei tipografii este conceperea și practicarea deci de către profesorul de muzică bisericească a unei noi tehnici de țipar de note muzicale. La invenție a contribuit și Anton Pann ce a devenit mai apoi director-conducător al tipografiei. Semnele tipografiei au fost făcute de un meșter aurar din București. Astfel apare

la București în 1820 «primul manual de saltichie... din întreaga și pentru întreaga biserică ortodoxă a Răsăritului». Tiparul de note muzicale «pe musichie» este adoptat de întreaga lume tipografică.

Început și desăvîșit sub impulsul mișcării eretice, cea de a patra etapă a activității tipografice grecești se încheie o dată cu înăbușirea mișcării la 1821. De acum tipăriturile grecești vor avea numai o apariție sporadică.

Studiu este de un real folos specialiștilor și iubitorilor de carte veche românească.

Lidia A. Demény, *Xilogravurile lui Filip Moldoveanu*, art. în «Studii și cercetări de Istoria artei, seria arta plastică», tomul 16, Editura Academiei Republicii Socialiste România, nr. 2, 1969, p. 129—241.

O veche preocupare a autoarei este cercetarea și descoperirea de noi elemente în legătură cu *Tetraevangelul slavon* din 1457, prima lucrare țipărită în țara noastră și ilustrată cu xilogravuri de o deosebită valoare artistică.

Autoarea își propune ca în studiul de față să oglindească importanța artistică a acestor xilogravuri, locul lor în istoria artei grafice din sud-estul Europei și totodată să prezinte câteva date referitoare la viața și activitatea lui Filip Moldoveanu.

Arta xilogravurilor a apărut în Europa în secolul al XIV-lea prin executarea de subiecte cu caracter religios.

Din punct de vedere artistic, aceste xilogravuri erau destul de schematice, cu imagini în linii simple, completate, de cele mai multe ori, după țipărire. Tehnica execuției este îmbunătățită simțitor, o dată cu apariția tiparului.

În 1461, în Germania, apare cartea de poezii *Boner Edelstein* prima lucrare cu xilogravuri.

În cartea cu litere chirilice, xilogravurile apar o dată cu tiparul entruic. Din punct de vedere grafic, cărțile chirilice cu cel mai înalt nivel de prezentare din secolul al XVI-lea sînt cele țipărite de Bojdar Vucovici, la Venetia prin 1518. Cărțile ieșite de sub teascurile tiparului lui Vucovici vor influența tiparul românesc de la mijlocul și din a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

În acest complex de influențe apar și xilogravurile executate de Filip Moldoveanu în 1541.

Înțial, gravurile erau executate într-o tehnică simplă, fără o valoare intrinsecă. Dacă textul cărții putea fi reprezentat în mai multe culori, xilogravurile erau monocrome, comple-

tate după realizare, cu desene policrome, într-o execuție manuală.

În secolul al XV-lea, în manuscrisul românesc, apare Icoana.

În Moldova, aceasta a fost descoperită, pentru prima dată, în *Tetraevanghelul lui Gavril Uric* (1429) considerat «primul artist român cunoscut».

În încercarea de a se apropia de cartea manuscrisă, Filip Moldoveanu va încerca să realizeze portretizarea grafică.

El a tipărit *Tetraevanghelul* la 1541, folosind ca model *Tetraevanghelul lui Macarie* din 1512.

Ca elemente noi, prezente în lucrarea lui Filip Moldoveanu, sînt xilografurile ce reprezentau, pentru prima dată, figuri omenești. Acestea erau însoțite de texte gravate în lemn și tipărite. Modelul de inspirație al tipografului în ilustrarea cărții l-a constituit, cu certitudine, un *tetraevanghel* manuscris. Care va fi fost aceasta, rămîne o problemă deschisă pentru viitoare cercetări. Se presupune că modelele folosite au fost gravate de Filip Moldoveanu. În sprijinul acestei ipoteze autoarea aduce două argumente: 1) prezența mai ales pe xilografurile mari, Jos, lângă piciorul drept al lui Hristos, a monogramei gravorului; 2) cercetările asupra xilografurilor dovedesc că realizatorul lor nu a luat clișee de la alte tipărituri nici chiar de la tipăriturile cu caractere latine (gravurile *Tetraevanghelului* au texte în limba slavonă).

Cercetările întreprinse de autoare asupra tipăriturilor chirilice anterioare anului 1546 au evidențiat faptul că nici acestea nu au fost folosite ca model de Filip Moldoveanu întrucît nu aveau xilografuri. Deci, conchide autoarea, «ne aflăm în fața unei creații artistice românești, realizate de mîna meșterului din Moldova Filip Moldoveanu».

Filip Moldoveanu a tipărit xilografurile cu cerneală neagră folosind la inițiale și la paginile cu frontispicii, cerneală roșie. Din punct de vedere artistic a fost influențat de arta bizantină, prin intermediul manuscriselor autohtone și de arta Renașterii.

Gravorul român s-a dovedit a fi un talentat executor al xilografurilor, ceea ce face ca acestea să fie situate la nivelul celor cunoscute din tiparul chirilic european al timpului.

Informațiile referitoare la viața și activitatea lui Filip Moldoveanu sînt destul de puține. Singurele date certe oferite de *Tetraevanghelul din 1546* sînt numele gravorului și monograma lui. În rest, datele oferite de cercetători sînt ipotetice. Autoarea optează pentru ipoteza emisă de Nicolae Iorga încă din anul 1931: Filip Mol-

doveanu este același cu Filip Mahler, tipăritorul *Catehismului luteran românesc* (Sibiu, 1544). Documentele asupra lui Filip Mahler sau Philippus Pictor evidențiază rolul important pe care l-a avut acesta în viața culturală românească din secolul al XVI-lea. Traducător, calligraf și pictor, Filip este, consideră autoarea, același Filip Moldoveanu, «tipăritorul primelor xilografuri în istoria tiparului românesc și tipăritorul primului text în limba română».

Rămîne ca o sarcină de viitor descoperirea unor noi date asupra acestei importante figuri din istoria culturii noastre medievale. Studiul de față este doar o semnalare a acestor xilografuri realizate de Filip Moldoveanu. Pentru ca acest material să servească și ca studiu comparativ cu xilografurile din tipăriturile chirilice europene de epocă, autoarea reproduce ca ilustrații și 17 xilografuri.

Prof. N. STANCULESCU

Iakob Burckhardt, *Cultura Renașterii în Italia*, traducere de N. Balotă și Gh. Ciorogaru. Prefață, tabele cronologice, note și indice de Nicolae Balotă, Editura pentru literatură (cultură generală), B.P.T., 1969, (2 vol.). I (CXXIV + 340 p.), II (368 p.).

«Die Kultur der Renaissance in Italien», publicată de profesorul Iakob Burckhardt în 1860, pe atunci profesor la Basel, era considerată de însuși autorul ca un «eseu», deoarece socotea că și luase «o sarcină peste măsură de grea» și că dispunea «de mijloace și forțe cu totul limitate». Era modestia marelui istoric, filozof și poet, care dăduse lumii o capodoperă, ce avea să devie curînd o lucrare clasică în specialitatea ei.

Cine vrea să intre în lumea Renașterii italiene, ca să cunoască noțiunea de stat pe vremea tiranilor, a republicilor italiene (Veneția, Florența); să cunoască rolul papilor; să-și dea seama de formarea noului tip de om cu personalitate specifică, într-o vreme cînd s-a format un cult al antichității greco-romane; să înțeleagă frumusețea naturii descoperită atunci în profunzimea ei; să cunoască viața într-o societate dornică să trăiască din plin, alături de viața de familie, cu moralitatea și religia influențată de spiritul păgîn al Renașterii, ca și de vechile și noile superstiții, care aveau să zdruncine credința, — acela va găsi satisfacția intelectuală citînd — aș zice, studiînd — această mare operă a lui Burckhardt.

De data aceasta, editura pentru literatură (Biblioteca pentru toți) ne-a oferit în traducerea lui N. Balotă și Gh. Clorogaru, opera care ilpsea de publicului nostru dornic de a se instrui și de a cunoaște oamenii și civilizații din alte timpuri.

Cultura Renașterii în Italia e precedată de un studiu (Jakob Burckhard și problema Renașterii) — impropriu numit prefață (cuprinde 81 de pagini) — amplu, erudit și scris cu competență de N. Balotă.

Același a scris un instructiv «Tabel cronologic (Burckhardt)», urmat de «Cronologia Renașterii», apoi de o folositoare «Notă asupra edițiilor».

La sfârșitul volumului al doilea a fost adăugată «Bibliografia lucrărilor mai des citate de Burckhardt în cuprinsul cărții», și un necesar instrument de cercetare a operei, un «Indice de nume».

Cartea de față îndeplinește astlele toate condițiile unei lucrări interesante și utile, — o carte de căpătii pentru orice cărturar sau diletant în cunoașterea Renașterii și Umanismului.

Așteptăm din partea editurii alte asemenea valoroase lucrări.

REMUS ILIE

Carmen Dumitrescu, *Anumite aspecte din pictura pronaosului bisericii Stănești-Vilcea și semnificația lor*, art. în «Studii și cercetări de istoria artei, seria Arta plastică», Tomul 16, nr. 2/1969, p. 209—218, București, 1969.

În satul Stănești-Lungești există și astăzi o mică biserică — inițial biserică de mănăstire — unul dintre puținele monumente din Țara Românească ce și mai păstrează pictura originală datată de la începutul secolului al XVI-lea.

Printre problemele ridicate de acest monument și care au trezit interesul autoarei articolului se numără și aceea a hramului bisericii și semnificația unei scene picturale din pronaos.

Din planșa pictată în 1536 aflăm că biserică a fost zugrăvită la această dată și a avut ca primii ctitori pe Mogoș ban și Mogoș spătar. Construcția fiind din lemn, monumentul a fost refăcut din temelie de Giura și zugrăvit în 1536.

Înalte de modificările suferite la sfârșitul secolului al XIV-lea biserică avea o intrare în pronaos la sud (zidită ulterior) și alta la vest. Existența portretelor ctitorilor Giura și Vilaia

pe perețele de nord al pronaosului duce la concluzia că intrarea principală a fost cea din sud. Concluzia este întărită mai ales de prezența, deasupra acestei intrări, a icoanei de hram — de tip Platytera, sau Vlaherniolissa. Biserica era închinată, deci, hramului Maicii Domnului, a Întrupării sau, cum spune planșa, «Preasfințitei Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioară Maria». Pentru prăznuirea lui, călugărul slujitorii ai bisericii au ales ziua de prăznuire a Adormirii Maicii Domnului. Așa se explică de ce a apărut și a rămas ca hram al bisericii, Adormirea — ceea ce nu corespunde icoanei de hram.

Hramul nu se referă însă numai la Sfânta Fecioară ci și la Iisus Verbul Întrupat. Pentru a exprima această asociație au fost ilustrate *Imnul de Crăciun și Imnul Acașit*.

Pînă astăzi, cea mai veche reprezentare cunoscută a Imnurilor de Crăciun este aceea din biserică Sfântul Climent-Ohrîda (1295) cu care se aseamănă reprezentarea de la biserică din Stănești — dacă se face abstracție de benzile dintre registre. Imnul de Crăciun zugrăvit la Stănești se aseamănă însă mai mult cu cel pictat în trapeza Mănăstirii Hilandar — Athos, 1621.

Reprezentarea Imnului Acatist la Stănești este făcută în trei registre cu scene pentru fiecare din cele 24 strofe. În colțul dinspre est, acolo unde se termină strofele Acatistului și rămăsese un spațiu liber, apăsă o scenă rară — Căința lui David.

După lămurirea primei probleme propuse — biserică are hramul *Întruparea* și nu *Adormirea*, dovadă *Imnul de Crăciun și Imnul Acatist* din pronaos — autoarea trece la a doua problemă: sensul reprezentării *Căinței lui David* la biserică din Stănești.

Pe baza literaturii de specialitate și a cercetărilor minuțioase întreprinse, doamna Carmen Dumitrescu dovedeste mai întîi înrudirea dintre Giura și Tudor Logofăt și soția sa Dumitra zugrăvii în naosul bisericii din Stănești. Tudor Logofăt fusese ucis — probabil în urma unui complot — în ianuarie—februarie 1536 de Radu Paisie. O dată cu el fusese ucis și Toma Manul, o altă rudă a lui Giura.

Scena Căinței lui David este o ilustrare a pasajului din *Biblie* — *Impărași*, cartea a doua, cap. 12: 10: Nathan mustră pe David pentru punerea la cale a omorîrii lui Urie, soțul Ret-sabei. Regele se călește și este tertat. Generalizată, scena exprimă căința pentru o faptă nedemnă și iertarea săptuitorului.

Inițial, spune cercetătoarea, explicația dată sensului scenei de la Stănești a fost aluzia la vreun păcat al ctitorului. Locul în care este

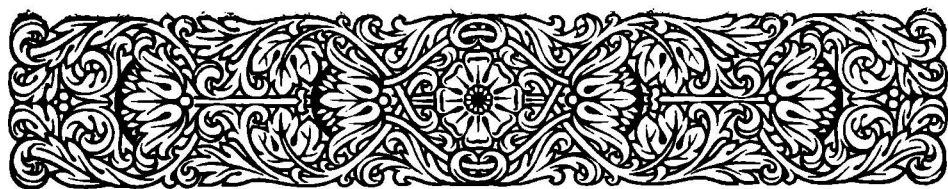
pictată scena dă posibilitatea și a unei alte interpretări :

După moartea rudelor sale era firesc ca lui Giura să-i fie mereu teamă și în același timp să dorească răzbunarea. După credința sa, Radu Paisie săvârșise o faptă nelegiuită omorînd pe cei doi boieri. Giura dorea probabil moartea făptuitorului. Nu era respinsă nici căința necestula și implicit, ridicarea lui Giura la prețuirea de odinioară. Ca rugă pentru victorie, ctitorul bisericii de la Stănești, zugrăvește *Imnul Acatist* și o scenă care să illustreze dorința sa : revenirea domnului la bunele sentimente față de el, expresie a căinței.

Nu lipsește nici amenințarea dată indirect la adresa domniei : «Și acum nu se va depărta sabia în veac din casa ta» — cuvintele adresate lui David de profetul Nathan, probabil tocmai pentru a întări amenințarea sa. Giura a zugrăvit în naosul bisericii și pe Tudor logofățul din Drăgolești.

Prin soluțiile date celor două probleme ridicate de pictura bisericii din Stănești, autoarea articolului încearcă să demonstreze încă o dată că în orice pițitură se reflectă întotdeauna aspirațiile sociale specifice etapei istorice corespunzătoare.

IOAN F. STÂNCULESCU

RECENZII

Vasile Drăguț, *Pictura murală din Transilvania (sec. XIV—XV)*, Editura Meridiane, București, 1970, 116 p. și 67 ilustrații alb, negru și color.

Tezaurul de picturi murale din Transilvania epocii anterioare căderii Constantinopolului (1453) este, în general, destul de puțin cercetat. Dezvăluirea, prin lucrarea de față, a acestui tezaur păstrat în vechi biserici românești transilvănene, urmărește nu numai prezentarea unor personalități artistice ci, totodată, explicarea direcțiilor de dezvoltare unitară a artei celor trei principate românești.

Apărute de-a lungul a trei perioade de împletire a tradiției picturale românești cu elemente ale artei centrelor mai evolute, picturile murale transilvănene se impun a fi cunoscute cu atât mai mult cu cât «ele alcătuiesc primul și cel mai numeros grup de picturi medievale românești din câte ni s-a păstrat».

Datele despre primele încercări artistice din Transilvania sînt destul de sărace ca urmare a dispariției monumentelor și lipsei de mențiuni documentare. Se presupune însă să în timpul voievodului Ahtum, urmașul lui Glad, înainte de anul 1002, ca urmare a dezvoltării relațiilor cu Bizanțul, viața artistică din Transilvania s-a intensificat.

Atrasă din ce în ce mai mult sub influența creștinismului slavon, populația românească din Transilvania își întemeiază așezăminte religioase proprii¹. Aceste lăcașuri au fost totodată și prilej de manifestare a picturilor populare. Cum arătau aceste picturi este destul de greu de închipuit dat fiind faptul că cele mai multe biserici transilvănene din această perioadă au fost construite din lemn — material ce nu a rezistat peste veacuri.

Abia în a doua jumătate a secolului al XIII-lea, o dată cu ascensiunea militară și politică a cnezilor români, apar, pe moșiile acestora, primele biserici de zid.

Din această epocă au dăinuit peste veacuri bisericile de la Densus, Sîntă Mărie Orlea, Cura Sada, Streisîngeorgiu și Strei din județul Hunedoara.

Reprezentînd o primă perioadă de dezvoltare a vechii picturi românești din Transilvania, pictura murală a monumentelor amintite exprimă procesul de îmbogățire și diversificare a artei autohtone sub influența tradițiilor stilistice și iconografice romanico-gotice.

Ctitorie a familiei Cînde, biserica din Sînta Mărie Orlea este singurul monument religios din perioada tulbură a secolului al XIV-lea ce a fost înzestrat cu picturi murale. Considerate «dintre cele mai prețioase din câte ne-a lăsat eul mediu în întreaga țară», aceste picturi impresionează și azi prin armonia de culori și modul de prezentare a compozițiilor.

Ansamblul pictural al acestei biserici² aparține mai multor epoci. Un prim strat se află în porțiunea inferioară a zidurilor și este format din opt cruci de cu-

1. Se presupune că aceste așezăminte religioase au avut cit de cit elemente care să ateste apartenența unei arte religioase. Aceasta cu atât mai mult cu cât, așa după cum reiese dintr-o scrisoare adresată de Papa Grigore IX, la 1234, cneazului Bela, în această perioadă, «organizarea ecleziastică ortodoxă se vedea destul de puternică...».

2. Picturile de la biserica din Sînta Marie Orlea au fost descoperite în secolul al XIX-lea de Romer Fr. Floris.

loare neagră pe fond roșu pal. Al doilea strat pictural este cel de pe pereții naosului unde fiecare perete este împărțit în trei registre: Dintre scenele picturale ce s-au mai păstrat se disting următoarele: *Prezentarea lui Iisus la templu, Iisus în mormint (vir dolorum), Înălțarea, Schimbarea la față, doi sfinți martiri (bust), Intrarea în Ierusalim, Întâlnirea lui Ioachim cu Ana la poarta de aur, Nașterea Iecioarei, Prezentarea Iecioarei la templu, Descoperirea sfintei cruci* (peretele nordic), *Răstignirea, Iisus pe cruce, Coborârea de pe cruce, Bunavestire, Nașterea lui Iisus* (peretele de răsărit), *Judecata de apoi* (peretele sudic).

Dintre aceste compoziții, dl. Vasile Drăguț consideră că cea mai impresionantă ca realizare este *Descoperirea sfintei cruci* care are în centrul său pe împărăteasa Elena ce susține, împreună cu patriarhul Macarie, crucea ridicată de un slujitor.

Impresionant prin suplețea artistică și complexitatea sa, ansamblul pictural de la Sântă Mărie Orlea este opera unui pictor cunosător al tradiției bizantine influențate de pictura italiană. Date fiind condițiile istorice complexe din Transilvania din secolul al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea, acest meșter nu putea fi un transilvăean.

Studierea atentă a picturilor de la Sântă Mărie Orlea, asemănarea sa din punctul de vedere al caracterelor generale cu pictura bisericii de la Sopocani din regiunea sârbescă al Nemanjizilor duc la concluzia că pictorul necunoscut și-a avut atelierul în această zonă.

În ceea ce privește datarea picturilor de la Sântă Mărie Orlea, s-au emis diferite ipoteze. Conducându-se tot după caracteristicile stilistice și iconografice ale picturii naosului, dl. Vasile Drăguț datează cu certitudine întregul ansamblu în primul sfert al secolului al XIV-lea «fiind, cu siguranță, cel mai vechi ansamblu de pictură ortodoxă din câte s-au păstrat în întreaga țară». Această datare este susținută și în baza inscripției, parțial conservate, de pe peretele sudic al navei. Apare aici anul 1311 ca an al închinării lăcașului.

La începutul secolului al XIV-lea cnezatele românești din Transilvania se întăresc din ce în ce mai mult. Drept urmare crește și numărul monumentelor de zid ale cnezilor. În realizarea artistică a acestora, tradițiile locale deveniseră insuficiente fapt ce atrage împletirea lor, pe măsura necesităților, cu elemente artistice de tip occidental.

Corespunzător organizării cneziale în această perioadă are loc și organizarea bisericăscă și, implicit, crește numărul lăcașurilor de cult³. Dintre acestea, printre puținele monumente păstrate se numără și biserica din Strei (jud. Hunedoara). Construită la sfârșitul secolului al XIII-lea, biserica din Strei este pictată chiar în a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Din această pictură s-au mai păstrat și dezațat de stratul de var fragmente parțiale în altar (din tema iconografică *Iisus în glorie sau Majestas Domini*) și naos — pe latura de miazăzi.

Se presupune că biserica din Strei ar fi fost pictată și la exterior⁴.

Datarea picturilor de la biserica din Strei este mult îngreuiată dată fiind numeroasele probleme stilistice și iconografice pe care le ridică. Dacă I. D. Ștefănescu data aceste picturi în secolul al XIII-lea, Corina Nicolescu le situează în secolul al XII-lea iar V. Vătășianu consideră valabil secolul al XV-lea.

Pornind de la mediul artistic specific țărilor din centrul Europei, de la cadrul stilistic și iconografic, dl. Vasile Drăguț consideră că picturile bisericii de la Strei, aparțin perioadei când, în pictura medievală, «pe fondul devenit tradițional al picturilor romane, se suprapuneau, deopotrivă, unele inovații ale «goticului internațional» ca și vagi ecouri din pictura nord-italiană trecentistă»⁵.

În concluzie, picturile bisericii din Strei ar data din a doua jumătate a secolului al XIV-lea.

3. În documentul din 1 iunie 1360 al lui Petru, voievod al Transilvaniei și castelan de Hațeg, prin care se convoca scaunul de judecată al districtului Hațeg, erau amintiți și cinci delegați ai preoșilor hațegane. Se presupune că în afară de aceștia mai erau și alți preoți. Declinându-se numărul bisericilor românești era destul de mare în această perioadă.

4. Înlăturarea tencuiei de pe fațade a dat la iveală fragmente de tencuială specifică picturii în frescă, motive decorative și imaginea cu *Iisus în mormint (Vir dolorum)*.

5. Sint prezentate, de către autor, asemănări stilistice și iconografice evidente ale picturii bisericii din Strei cu picturile bisericilor Murska Sobota (Slovenia — 1370), Chyžné (Slovaclă — al treilea sfert al secolului al XIV-lea) și Butoniga (Istria — către 1400).

Ele sînt rezultatul muncii a doi pictori: un meşter a realizat picturile din navă, de pe pereţele sudic, iar celălalt a pictat altarul, chipul Sfintei Ecaterina şi *Bala pruncului*, din naos, Iisus în mormînt — imagine ce decorează timpanul portalului vestic.

La sfîrşitul secolului al XIV-lea şi începutul secolului al XV-lea contradicţiunile dintre vechile organizaţii româneşti şi feudalitatea maghiară, se ascut. Dar ameninţarea tălărească şi otomană impune acordarea de privilegii importante cnezilor români ce apărau hotarele. Printre aceste privilegii se numără şi permisiunea de a construi biserici de zid ce «reprezentau cele mai importante realizări pe plan artistic din ambianţa satelor româneşti în mijlocul cărora erau înălţate»⁶.

Un element nou în această epocă este apariţia influenţei tot mai pregnante a Munteniei şi Moldovei asupra acestor cnezate transilvănene. Această influenţă se face simţită şi în domeniul artistic. Dacă pînă acum pentru pictura ctitoriiilor lor, cnezii transilvăneni apelaseră la meşteri străini, de acum ei îşi vor îndrepta atenţia spre formele noi şi originale ce le avea arta munteană aflată sub influenţa bizantină. În această ambianţă artistică, apar în cnezatele româneşti din Transilvania, zugrăvi locali — realizatori ai picturilor unor biserici ca acelea din Leşnic, Cornişor, Şe-gbiste, Remetea.

Ctitorie a cnezului Dobre «Romănul», vechea bisericuţă din Leşnic, în forma sa iniţială, se aseamănă mult cu bisericile din Sîntă Mărie Orlea şi Strei. Pictura sa aparţine a două epoci: pereţii de sud-vest şi nord ai naosului sînt pictaţi la sfîrşitul secolului al XIV-lea sau începutul secolului al XV-lea, pereţele de est al naosului şi altarul sînt pictaţi în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Pictura din primul strat se caracterizează printr-o originală împletire a elementelor ce caracterizează pictura romanico-gotică transilvăneană cu elemente bizantine. Realizatorul acestei picturi a fost desigur un ortodox de prin părţile Hunedoarei. O dovedesc iconografia, unele compoziţii importante şi, mai ales, inscripţiile caligrafiate în limba cukului slavon.

Demne de remarcat la această pictură sînt încercările zugrăvului de a exprima zbcuimul epocii în care trăia, epocă în care multe cnezate româneşti transilvă-nene erau angajate, sub semnul crucii, în lupta împotriva invadatorilor. Astfel, cne-zul Dobre are în mîină un toiag crucifor iar în scena *Judecării de apoi* sînt pre-zenţi doi ostaşi ce duc pe umăr trupul neînsuflelit al altui oştean cu o săgeată în piept⁷.

Judecata de apoi mai are aici încă un aspect aparte, unic în acel timp, în scene satirice sînt prezenţi în flăcările iadului: zlatarul, crişmarul.

Operă a unor zugrăvi locali este şi pictura bisericii din Crişcior — ctitorie a unui voievod din familia Bălea. Dintre scenele ce s-au mai păstrat pînă azi sînt descrise: *Spălarea picioarelor*, *Cina cea de taină*, *Adormirea Maicii Domnului* (cu ecouri ale picturii bizantine), *Purtarea crucii* (în mare parte distrusă), *Sfîntul Gheor-ghe omorînd balaurul*, tabloul votiv, figurile celor trei regi ungari sfinţi (Ştefan, Eremie, Ladislau)⁸. Primele scene sînt opera unui zugrav în timp ce tabloul votiv şi portretele regilor sînt făcute de un altul «de data aceasta un artist în toată pu-terea cuvîntului».

Picturile de la Crişcior, «unul dintre cele mai vechi ansambluri de decoraţie murală datorată unor zugrăvi români», aparţin ultimelor două decenii ale secolului al XIV-lea. Documentele referitoare la familia ctitorului, precum şi însemnarea ce mai există încă în secolul al XVIII-lea vin în sprijinul acestei afirmaţii.

Din categoria ctitoriilor de sat transilvănene fac parte şi bisericile din Strei.

6. Multe dintre aceste monumente au dispărut sub vitregiile vremii. Documente amintesc de minăstirile din Ieud (1364), din Biserica Albă (1373), din Birsana, de Minăstirea Sfîntul Mihail din Perl (1389), de biserica din Redin-Ciuj (1398), biserica de lemn cu hramul Adormirea Maicii Domnului din Schei Braşovului (aprox. 1390), biserica veche din Lugoş şi biserica înnoită a minăstirii bănăţene din Partoş.

7. Această imagine din pictura bisericii din Leşnic este considerată «singurul caz cunoscut cînd luptele de apărare împotriva turcilor găsesc o asemenea ilustrare în contextul iconografiei bisericeşti medievale».

8. Prin hotărîrile sinodale, ultima în 1279, în Transilvania nu puteau fi construite biserici «schismatice» dacă nu se reprezentau, în pictura lor, cel trei regi sfinţi — drept omagiu adus «sfîntei coroane».

Biserica din Streisningeorgiu aparține, prin stilul arhitectonic și ferestrele originale, secolului al XIII-lea. Lângă tabloul votiv aflat la exterior, pe peretele de răsărit, se găsește «cea mai veche pisanie datată din cîte se cunosc pînă acum în întreaga artă românească medievală». Tabloul familiei ctitorului, cneazul Cîndreș, a fost repictat în secolul al XVIII-lea, o dată cu interiorul bisericii. Modificările făcute cu acest prilej, sînt evidente.

Un grad mai mare de autenticitate l-a păstrat biserica din Ribița — monument vestit pentru vechimea și picturile sale interioare!

Dintre fragmentele de pictură păstrate aici fac parte tabloul votiv ce reprezintă pe ctitorul jupan Vladislav și pe Miclăuș — fratele său, închinînd biserica Sfîntului Nicolae, și sfîntii regi ai Ungariei (prezenți și la Crișcior). Se pare că și la Crișcior și la Ribița, pictura bisericilor a fost realizată de același zugrav — un român, cu singuranță, dată fiind fidelitatea redării costumelor femeiești. Pînă la realizarea picturii de la biserica din Ribița, zugravul a avut însă timp să-și îmbogățească experiența artistică.

La începutul secolului al XX-lea mai puteau fi văzute picturile murale ale bisericii din Șeghiste (jud. Bihor).

Ctitorie a unor cnezi locali și apoi reședință de protopopiat, această biserică, ridicată la începutul secolului al XV-lea, este astăzi complet distrusă. Așa cum este descrisă în documente, pictura bisericii din Șeghiște impresiona prin spontaneitatea și farmecul artei meșterului popular.

Pentru a întregi imaginea de ansamblu a acestei perioade artistice de implementare a elementelor orientale și occidentale cu cele tradiționale în picturile murale ale bisericilor românești din Transilvania de la începutul secolului al XV-lea, dl. Vasile Drăguț prezintă și modestele fragmente de pictură murală de la bisericile din Peșteaua, Rîmeș și Gura Sada. Cele mai multe dintre acestea sînt prea puțin cercetate dat fiind faptul că au fost acoperite de alte zugrăveli.

Ceea ce este specific pe plan artistic acestei perioade de la sfîrșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea, îl constituie în dreptarea tot mai evidentă a artiștilor către tradiția autohtonă.

În secolul al XV-lea, ca urmare a dezvoltării relațiilor artistice cu Moldova și Țara Românească, vechea pictură românească înlătură treptat influențele occidentale. O contribuție valoroasă la dezvoltarea artistică a «Țării plaiurilor» a adus-o «tutela religioasă exercitată de... mitropolii din Tîrgoviște».

Din punct de vedere istoric pictura românească din Transilvania înregistrează astfel o nouă fază. Icoana de hram aflată pe peretele din vest al bisericii din Ostrovu Mare (jud. Hunedoara) este exemplul de pictură murală reprezentativ al acestei faze. Icoana prezintă pe *Maica Domnului cu pruncul*, compoziție încadrată de o margine formată din trei bandouri roșii și unul «decorat cu o panglică în zig-zag și de un chenar cu palmete, motiv de veche tradiție bizantină». Inițial această icoană se afla la exterior; astăzi se găsește în încăperea de la parterul turnului clopotniță adăugată bisericii în secolul al XV-lea. Deși zidurile turnului clopotniță au acoperit o bună parte a decorului, pictura ce s-a mai păstrat permite dezvăluirea aici a unui «stil matur al picturii bizantine de epocă paleologică, așa cum poate fi înțeles și în picturile de mare prestigiu artistic care decorează biserica domnească Sf. Nicolae din Curtea de Argeș». Aceasta este o dovadă a legăturilor multiple dintre Transilvania și Țara Românească, legături oglindite cu mai multă claritate de fragmente de pictură murală de la biserica din Densuș (jud. Hunedoara).

Prin forma și structura sa arhitectonică biserica din Densuș ar putea fi considerată «cel mai misterios monument din cîte se află pe întinderea țării noastre» — spune dl. V. Drăguț.

Un prim element propriu acestei biserici este faptul că a fost construită din pietre romane de la Ulpia Trajana Augusta Samizegetusa, amestecate cu bolovani de rîu și cărămidă.

Se poate conchide, prin urmare — spune autorul — că a fost construită în secolul al XIII-lea prin «reamenajarea unei străvechi construcții de lungă vreme ruinată». Urme ale vestitelor ruine se găsesc și în interiorul bisericii: stîlpii de susținere ai turnului sînt din pietre votive cu inscripții latine avînd însă, și picturi murale (destul de greu de descifrat).

Din pictura murală a bisericii din Densuș s-au mai păstrat fragmente în naos⁹, în altar¹⁰ și deasupra ușii de la intrare, unde se află icoana de hram — Maica Domnului cu pruncul — tipul *Glykophilousa* și *Sfintul Nicolae*.

Analiza atentă a acestor picturi ale bisericii din Densuș relevă, ca elemente specifice, programul iconografic limitat ca spațiu și prezența principalelor categorii de sfinți în locul scenelor ample. Prin aceste elemente biserica din Densuș se aseamănă mult cu biserica din Dolhești — dovadă a legăturilor spirituale dintre țările românești, în secolul al XV-lea¹¹.

Pictura bisericii din Densuș este realizată de trei zugrăveli: «Ștefan, meșterul principal, și-a pictat numele, cu litere chirilice, sub fereastra de s.e. a altarului. Acesta este considerat «primul nume de zugrav român descoperit pînă astăzi pe vreo pictură murală din țară». După tehnică și stil, opere ale meșterului Ștefan sînt picturile din altar, primele două registre din naos și icoana de hram. O comparație atentă a acestora cu picturile și icoana de hram a bisericii din Ostrovul Mare duce la concluzia că tot meșterul Ștefan este cel ce a lucrat și aici.

Asemănările picturilor bisericii de la Densuș cu picturile murale ale ctitoriei Basarabilor de la Curtea de Argeș ne face să credem că meșterul Ștefan se formase în ambianta artistică din Țara Românească. Calitățile sale artistice dovedesc că în Țara Românească pictura, în secolul al XV-lea, ajunsese la un înalt nivel de dezvoltare.

Picturile registrelor inferioare ale naosului, mai puțin realizate artistic, sînt făcute de un alt zugrav, influențat de meșterul Ștefan.

«Cel de al treilea zugrav a fost, cu certitudine, un «român hunedorean crescut în tradițiile modestelor ctitorii de sat» din Transilvania. Pictura sa — de pe stîlpi centrali — este mai naivă și în același timp mai impresionantă prin caracterul său popular.

Potrivit părerilor cercetătorilor I. D. Ștefănescu și V. Vătășianu, picturile bisericii din Densuș ar fi fost realizate la mijlocul secolului al XV-lea. Inscripția păstrată fragmentar pe stîlful de n.v. vine să întărească această presupunere¹².

În timpul lui Iancu de Hunedoara, viața artistică a românilor transilvăneni cunoaște o înflorire continuă. Apărute la începutul secolului al XIV-lea, la Sîntă Mărie Orlea, elementele stilului paleolog — renumit în Ortodoxie în această perioadă — se afirmă pe deplin și în «Țara Plaiurilor». Purtătorii acestui stil sînt meșteri formați în ambianta artistică a Țării Românești din timpul domniei Basarabilor.

Fragmente de pictură păstrate la biserica cetății Colțului (în special cele din altar: *Năframa Veronichii* sau *Mandylionul*, *Vindecarea orbului*, *Iisus și Petru pe mare*, *Cina din Mamvri*, *Împărțșania apostolilor*) vin să ilustreze această nouă etapă în dezvoltarea picturii românești transilvănene.

Pictura de la biserica cetății Colțului se caracterizează prin varietatea și dinamismul figurilor, prin tonurile cromatice vii, pitorescul scenelor și prin strînsă legătură cu realitatea. Toate acestea dau picturii o notă aparte, o fac să se deosebească de picturile din sudul balcanic. Chiar și cele note luate din pictura constantinopolitană — ca ummare a influenței grecilor pribegi din Țara Românească sînt integrate în scopul înnoirii ei.

Problema datei la care a fost realizată pictura bisericii cetății Colțului, este încă în discuție. Autorul înclină să accepte cel de al treilea sfert al secolului al XV-lea, date fiind mențiunile documentare referitoare la familia cneazului Cinde, ctitorul acestei biserici.

Românii din Transilvania au întreținut relații nu numai cu Țara Românească, ci și cu Moldova. Influența moldovenilor asupra «Țării Plaiurilor» se extinde în special în timpul lui Ștefan cel Mare. Vestitul domnitor crează și dezvoltă adevărate centre de cultură pentru transilvăneni: biserica de la Feleac, biserica de la Vad

9. Dintre picturile din naos, doar cele din registrul al treilea mai pot fi identificate cu certitudine, și nici acestea nu mai sînt toate în întregime.

10. În altar există fragmente, ici-colo, ce permit restabilirea ansamblului iconografic. Dintre acestea într-o stare mai acceptabilă sînt cele din registrul inferior.

11. Biserica de la Dolhești Mari este ctitorie a hatmanului Șendrea — portarul Sucevei. Pictura sa a fost realizată înainte de anul 1481.

12. «La anul 6952 (1443) luna noiembrie 23 s-a pictat hramul sfîntului Nicolae...». Comparația cu semnătura lui Ștefan, inscripția pare a fi caligrafiată tot de meșterul principal.

— devenită centru episcopal —, biserica de la Ciceu-Mihăești. Tot sub influența domnitorului moldovean se dezvoltă activitatea culturală din mănăstirile maramureșene, se înființează pe lângă acestea, școli de gramătică și caligrafii.

Din punct de vedere artistic, din împletirea originală a influențelor din Țara Românească și din Moldova, iau naștere opere de o deosebită valoare. Dintre acestea se distinge, în mod special pictura bisericii fostei mănăstiri a Rîmețului.

Pictura inițială a bisericii datează din timpul lui Matei Corvin. Acoperite în parte de zugrăveli ulterioare și înegrite de fum, scenele din interior sînt realizate în epoci diferite.

Pe intradosul arcului dintre pronaos și naos se disting fragmente din vechea pictură de influență bizantină, datate, cu probabilitate, în a doua jumătate a secolului al XV-lea. Realizatorul ei, potrivit unei inscripții în piatră, aflată deasupra ușii de intrare, pare să fie *Mihul de la Crișul Alb* — zugrav român din Transilvania domniei lui Matei Corvin.

În altar picturile datează din 1741 și printre zugravii ce le-au lucrat se află și Ranite — cel ce a pictat, în 1738, cea mai mare parte a paraclisului nordic al bisericii Sfîntul Nicolae din Scheii Brașovului.

Măiestria artistică dovedită de Mihul de la Crișul Alb întărește presupunerea că, în timpul domniei lui Matei Corvin, existau și în Transilvania zugravi români cu personalitate puternică.

Cercetările au dus la stabilirea unor asemănări între vechile picturi ale bisericii din Rîmeț și cele din vechiul altar al bisericii ortodoxe din Zlatna, mai ales între inscripțiile acestor biserici. De aici concluzia că, în mare parte, picturile bisericii de la Zlatna sînt opera aceluiași Mihai de la Crișul Alb.

În aceeași mișcare artistică a vremii se integrează și vechile picturi de la biserica din Bîrsău (jud. Hunedoara) considerată un timp dispărută. Ca program iconografic, picturile de la biserica din Bîrsău se aseamănă cu picturile bisericii din Densuș. Realizatorul lor a fost, desigur, un localnic inițiat pe lângă meșterii veniți din Țara Românească ori Moldova.

Cu oarecare probabilitate, tot din epoca de sfîrșit a secolului al XV-lea, par să dateze și fragmentele de pictură murală ce se mai păstrează la biserica din Crișior (pe fațada nordică), la biserica din Lipova, jud. Arad (în pronaos)¹³ și la vechea biserică din Lugoj — dărmată în 1879.

În secolul al XVI-lea situația românilor din Transilvania se înrăutățește. Numărul cîtorilor locali este din ce în ce mai mic. Biserici ortodoxe se ridică mai mult prin grija domnitorilor de dincolo de Carpați. Acest fenomen atinge apogeul în timpul lui Mihai Viteazul. La Făgăraș, Tirgu Mureș, Ocna Sibiului, Luyerdium, Alba Iulia și în alte părți sînt întărite lăcașurile vechi și ridicate altele ca expresie a aceluiași scop al marelui domnitor: unitatea de neam a tuturor românilor. Dintre acestea doar fragmente de pictură murală de la biserica din Dîrlos (în apropiere de Mediaș) vin să ilustreze activitatea zugravilor români transilvăneni. Descifrarea aici a unor scene ca *Prinderea lui Iisus*, *Răstignirea*, *Coborîrea de pe cruce* (?) și *Punerea în mormînt* (?), analiza atentă a acestora, dă posibilitatea distrugerii, în modul de stilizare, a unor noi influențe gotice. Autorul explică prezența acestora prin influența mediului săsesc asupra artei zugravului român. Un alt element, demn de menționat este afirmarea, în pictura de la Dîrlos, a unor idei de decorație-monumentală unitară — idei apărute și dezvoltate în cadrul picturilor moldovenești exterioare. Iată deci, încă o dovadă a legăturilor dintre Moldova și Transilvania în special în timpul lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș — lucrarea zugravului din Dîrlos datînd din perioada deceniului patru al secolului al XVI-lea — anul 1544.

★

Complexa prezentare a picturii murale din Transilvania contribuie la înțelegerea procesului de formare a picturii românești ortodoxe, proces ce s-a desfășurat în cadrul unei originale sinteze dintre tradiții occidentale și orientale.

Ilustrative pentru această fază sînt monumentele istorice de la Crișior, Peșteana, Ribita, Leșnic datate de la începutul secolului al XV-lea.

13. Documentele o menționează prima dată în secolul al XIV-lea «cînd se pare că era reședința unui episcopat ortodox». Restaurată de numeroase ori, biserica din Lipova prezintă azi o măreție deosebită.

Treptat, spre mijlocul secolului al XV-lea, în operele zugravilor transilvăneni se fac simțite tot mai mult influențele artei meșterilor din Moldova și Țara Românească.

Picturile murale de la Rîmeți, Zlatna, Bîrsău, Lipova, exprimă pe deplin acest complex de influențe, și, totodată tendința continuă de sinteză și individualizare.

Ceea ce ajută și mai mult pe cititor să înțeleagă fenomenul artistic este faptul că, autorul lucrării nu se rezumă la prezentarea vechilor picturi bisericești ale românilor din Transilvania prin simpla analogie iconografică cu monumentele istorice mai importante. Prezentarea se face și în funcție de influențele de ordin economic, social, politic și național — influențe determinante în ultimă instanță.

În acest mod lucrarea D-lui V. Drăguț contribuie totodată la îmbogățirea cunoștințelor cu privire la istoria medievală a Transilvaniei.

Dl. Vasile Drăguț nu pierde din vedere faptul că pictura murală din Transilvania a apărut și s-a dezvoltat și pe fondul elementelor artistice tradiționale ale minorităților conlocuitoare. Privită prin această prismă, epoca artistică prezentată ridică noi probleme pe care autorul își propune să le deslășească în cadrul unei viitoare lucrări asupra picturii murale gotice din «Țara plaiurilor».

Notele, indicele iconografice ale picturilor murale românești din Transilvania (secolele al XIV-lea—al XVI-lea, indicele de nume și locuri și, mai ales, cele 67 de ilustrații (unele alb-negru, altele color) sporesc valoarea lucrării.

IOAN F. STANCULESCU

Hans-Georg Bandi, *Originea eschimoșilor*, traducere de Dr. Lucia Berciu, studiu introductiv și note de Prof. Ion Nestor, Editura Științifică, București, 1969, 206 p. + 36 planșe.

Eschimoșii sînt unicul popor primitiv care — din timpuri străvechi — trăiește împrăștiat pe trei continente, într-o regiune extraordinar de vastă, întinzîndu-se de la strîmtorrea Bering pînă la coasta dinspre Atlantic a Labradorului și a Groenlandei. Această populație, care vreme îndelungată a stîrnit doar interesul investigațiilor etnografice, s-a bucurat în timpurile mai noi de o atenție deosebită din partea arheologilor. Profesorul elvețian Hans-Georg Bandi a făcut din cercetarea arheologică a întinselor regiuni arctice locuite de eschimoși o adevărată pasiune a sa, adunîndu-și materialul pentru lucrarea de față direct pe teren, dar în același timp ținînd seama și de datele etnografice, lingvistice și antropologice și alcătuiind astfel o operă științifică unică în acest domeniu.

Prima ediție a cărții sale, anume cea germană, a apărut la Stuttgart, în 1965, sub titlul *Istoria străveche a eschimoșilor (Urgeschichte der Eskimo)*, fiind urmată de ediția engleză, cu titlul modificat: *Istoria străveche a regiunilor eschimoșe*. Ediția românească a fost intitulată *Originea eschimoșilor*, ținînd seama de conținutul real al lucrării și de procesul de cercetare și de gîndire al autorului, care a făcut unele modificări și adaosuri, destinate exclusiv acestei ediții. Redactată de un arheolog specializat, atât în arheologia străveche a Europei și a Asiei, cît și în cea a regiunilor arctice, lucrarea dovedește că și eschimoșii au o preistorie, un trecut milenar, ei fiind un adevărat «popor de pionieri ai Nordului, care au cucerit Arctica într-o luptă de milenii».

În ultimele patru decenii, cercetarea arheologică a ținuturilor locuite de eschimoși — care a format îndeosebi preocuparea unor oameni de știință danezi, sovietici, americani și canadieni — a dus la rezultate remarcabile în ceea ce privește formarea, dezvoltarea și răspîndirea culturii eschimoșilor. În secolul trecut, arheologul englez Boyd Dawkins lansase ipoteza potrivit căreia eschimoșii ar fi urmașii vîntătorilor de reni din Europa vestică de la sfîrșitul perioadei glaciare. Această ipoteză, acceptată vreme îndelungată de mulți cercetători, a fost supusă unei verificări atente, în timpurile mai noi, de către arheologi și antropologi, ca: Frederica de Laguna, Kaj Birket-Smith, G. Hatt, Guttorm Gjessing, A. M. Zolotarev, Chester S. Chard și alții. Autorul lucrării de față, profesorul Hans-Georg Bandi, a ținut seamă de toate rezultatele celorlalți cercetători, analizînd faptele și formulîndu-și ipotezele cu toată prudența, fără a se sîii să atragă atenția asupra persistenței unor lacune de informare și a caracterului problematic al unor concluzii privind problemele legate de originea și dezvoltarea culturii eschimoșilor.

Sprrijinindu-se pe cercetările lui Kaj Birket-Smith, autorul arată în Prefața lucrării că în total există astăzi probabil 55.000 de eschimoși, împărțiți în trei grupuri principale: eschimoșii de apus (din Alaska), eschimoșii centrali (din Canada arctică) și eschimoșii de răsărit (din Groenlanda), deși este sigur că, așa cum dovedesc descoperirile arheologice, ei au locuit temporar o regiune mult mai mare decât aceea pe care o ocupă astăzi.

Din punct de vedere antropologic, eschimoșii ocupă un loc special, ei constituind o unitate evidentă și, în ciuda diferitelor legături cu alte populații, neputând fi afiliați nici rasei indiene, nici celei asiatico-mongoloide. Cultura lor este «surprinzător de unitară», în ciuda unor diferențieri accidentale, provenite ca urmare a mediilor de viață diferite în care s-a format și s-a răspândit această cultură.

Ținuturile arctice au avantajul de a fi păstrat în pământul înghețat, în condiții mult mai bune decât alte ținuturi, material arheologic interesant, care permite reconstituirea vieții materiale și spirituale a eschimoșilor. Pentru identificarea vieții lor religioase, descoperirile arheologice au furnizat o serie de amulete de tipuri diferite — ca de pildă crani, dinți și gheare de animale —, apoi toba care folosea la dansurile rituale sau la invocările șamanilor, măștile rituale, precum și diferitele podoabe servind la împodobirea șamanilor. De asemenea, mormintele au constituit un punct important de cercetare arheologică. Ele au variat, în funcție de ținut: în Alaska apare alit înmormintarea de tip indian, cu așezarea cadavrului pe o platformă, cit și înmormintarea în poziție chirchită, precum și o formă primitivă de îmbălsămare; la eschimoșii centrali, morții erau expuși în tundră, la cei răsăriteni înmormintarea se făcea într-un fel de ciste de piatră, de dimensiuni aproape megalitice. Toate aceste feluri de înmormintare aveau o semnificație religioasă, dovedind existența unui puternic cult al morților.

Într-un capitol intitulat *Etnografia și originea culturii eschimoșilor* (p. 33—35) autorul cercetează diferitele teorii susținute de etnologi cu privire la cultura eschimoșilor. Apoi, înainte de a prezenta cercetările arheologice în acest domeniu, consacră un capitol pentru *Primii descoperitori ai Americii* (p. 36—50). Istoricul cercetărilor arheologice în regiunile ocupate de eschimoși și rezultatele diferitelor expediții întreprinse aici în trecut și în timpurile mai noi sînt înfățișate în capitolul intitulat *Jaloane pe calea cercetării* (p. 51—59).

Partea centrală a lucrării, care reprezintă interes deosebit și pentru cercetătorii din domeniul istoriei religiilor, este alcătuită dintr-un capitol intitulat *Zone de descoperiri, descoperiri și cultură preistorice în ținutul eschimos* (p. 60—163). Asupra acestuia vom stărui ceva mai mult, oprindu-ne îndeosebi la rezultatele arheologice care au adus contribuții la cunoașterea vieții religioase a eschimoșilor din trecutul îndepărtat.

Autorul urmărește mai întâi cercetările arheologice întreprinse în jurul strîm-torii Bering. În partea asiatică a acesteia s-a descoperit una din cele mai interesante faze ale vechii culturi eschimose: cultura Okvik. Din materialul privitor la această cultură, autorul cercetează cu atenție figurinele zoomorfe descoperite, interpretate drept idoli sau obiecte de ceremonial, și analizează o sculptură cu conținut religios, denumită «Madona din Okvik». Din reprezentările religioase ale populației Okvik sînt menționate două sculpturi în formă de mască, anumite obiecte ciudate și o serie de sculpturi în fildeș, cu caracter original, cuprinse sub denumirea de «obiecte înaripate», care se pare că aveau o importanță magică la ceremonialul vîntorii de balene, sau la vîntoarea de reni.

Trecînd la Alaska, autorul semnaleză unele descoperiri care atestă existența unui cult al morților foarte dezvoltat. Se menționează înmormintarea în poziție chirchită, în morminte care cuprindeau obiectele personale ale celui decedat, subliniindu-se obiceiul caracteristic de a i se aplica mortului ochi artificiali din os sau din fildeș.

În Alaska de nord-vest s-a descoperit cultura Ipiutak, avînd unele caracteristici de demne de relevat. În anul 1940, Rainey a descoperit la Point Hope un cîmțir al așezării Ipiutak, din care a cercetat mai mult de o sută de morminte. În unele din acestea, mortul este înmormintat la o adîncime de 50 cm pînă la 1 m, într-un sicriu alcătuit din mai multe trunchiuri de lemn plutitor, de obicei întins pe spate, cu capul orientat spre apus, avînd alături un număr redus de obiecte de inventar funerar. Alte morminte, situate sub imediată suprafață a solului, provin de la așa-zisele expuneri de cadavre. Acest tip de morminte are drept caracteristică

existența unui inventar funerar foarte original, care duce la presupunerea că este vorba de înmormântarea unor persoane cu o poziție socială înaltă.

În trei morminte de sicrie s-a constatat obiceiul, cu totul original, de a pune morților ochi artificiali din fildeș, cu pupile de jad. Obiceiul este pus în legătură cu o legendă, cunoscută eschimoșilor bătrâni din Point Hope, care se referă la existența unui bărbat cu ochi de fildeș. La unul din craniile amintite s-au găsit pe locul nărilor două păsări mici, sculptate în fildeș, cu ochi încrustați în jad, iar peste regiunea maxilarelor s-a aflat un alt obiect sculptat în fildeș, în forma unei guri cu buzele cusute. Asemenea «apărători de gură» s-au mai găsit și în alte morminte. Toate acestea, după cum afirmă autorul, duc la concluzia că la vechii eschimoși exista credința de a închide orificiile corpului, fie pentru a împiedica spiritele rele să pătrundă în trupul celui mort, fie pentru ca mortul să nu devină o primejdie pentru cei rămași în viață.

Pe lângă probabilitatea existenței unui cult al ursului la eschimoși, autorul indică și un cult al spiritelor, bazându-se pe descoperirea unor măști mortuare, alcătuite din discuri din corn de ren, așezate pe fața morților. De asemenea sînt menționate și unele sculpturi extrem de originale aflate în mormintele de suprafață din cultura Ipiutak. Cuprinse sub denumirea de «sculpturi ajurate», acestea se împart în trei categorii: figurine de animale fantastice stilizate, inele răsucite și lanțuri — uneori aceste elemente formînd diverse combinații în forme ciudate, dintre care nici măcar două exemplare nu sînt identice. Întrucît aceste sculpturi bizare, dovadă o tehnică superioară, au fost descoperite în mormintele de suprafață, cercetătorii presupun că ele însoțeau înmormîntarea unor persoane deosebite, probabil șamani.

În Canada arctică s-a dezvoltat cultura Dorset, a cărei origine constituie încă o problemă foarte discutată. După ce analizează reprezentările zoomorfe și micile figurine antropomorfe aparținînd acestei culturi, autorul se oprește la mormintele populației Dorset, prezentînd caracteristicile celor trei tipuri: morminte formate dintr-o simplă groapă rotundă, îngrădită cu pietre, morminte în formă de tumul funerar din pietre — conținînd obiecte fin ornamentate, cu caracter simbolic — și morminte imitînd marile ciste de piatră din cultura Thule, constînd din îngrădiri rectangulare din piatră, acoperite cu plăci mari, în care morții erau îngropați împreună cu tot avutul lor personal. Arta culturii Thule, deși destul de modestă în comparație cu celelalte culturi eschimoșe, are caracteristicile ei interesante, formate mai ales din micile figurine de păsări înotătoare, lucrate din fildeș, avînd adeseori cap de femeie, cu vădită destinație magică.

În ceea ce privește Groenlanda, se menționează cultura Inugsuk descoperită aici, menționîndu-se puternica dezvoltare a vîntătorii cu caiacul și a uneltelor respective caracteristice, a lipsei ceramicii și a apariției unor elemente explicate prin influența normanzilor.

În Concluzii (p. 164—176) autorul arată că tabloul privind originea și cultura eschimoșilor constituie «un mozaic cu multe lacune», care — prin cercetările ce vor urma — va mai suferi desigur multe modificări.

Într-adevăr, pentru ca să se poată da o explicație definitivă și cît mai puțin contradictorie a tuturor fenomenelor apărute în stînul preistoriei eschimoșilor, e nevoie încă de cercetări amănunțite pe teren și de studii intense. În această privință s-a ajuns, în anii din urmă, la unele schimburi de păreri și contacte foarte utile și foarte promițătoare între cercetători de diferite naționalități. Există toate condițiile ca acestea să fie continuate și amplificate în viitor, iar tainele persistente încă în preistoria eschimoșilor să fie descoperite printr-o colaborare internațională lăudabilă.

Tinzînd spre acest țel, studiul lui H.-G. Bandi rămîne ca o contribuție de seamă la problema originii și a culturii eschimoșilor. Unul din meritele acestui studiu este acela de a fi stabilit o bază științifică efectivă în interpretarea fondului cultural și social original al eschimoșilor și a poziției lor în istoria omenirii. În lumina acestor lucrări, eschimoșii apar nu ca grupuri decăzute în urma readaptării la condițiile vitrege de mediu, ci ca adevărați pionieri ai ținuturilor arctice, care au întemeiat străvechi forme de cultură și au desfășurat o viață spirituală aparte. Cercetarea acestora e de real folos, atît pe plan istoriografic general cît și pentru aportul adus la studiul istoriei religiilor.

450 Jahre Reformation. Herausgegeben von Leo Stern und Max Steinmetz. Redaktion: Erhard Voigt und Gerhard Brendler. VEB, Deutscher Verlag der Wissenschaften, Berlin, 1967, 497-p.

La 31 octombrie 1967. În întrecăd lumea protestantă, s-a comemorat cea de a 450-a aniversare a extraordinarei mișcări reformatoare inițiată și condusă de Martin Luther, acum patru secole și jumătate, în Apus.

În actualele condiții ale ecumenismului contemporan, comemorarea a 450 de ani de la Reformă a atras, cum era și firesc, atenția tuturor Bisericilor creștine și a altor organizații științifice, sociale etc. din dorința sinceră de a-i desprinde semnificația și importanța nu numai în contextul istoric de acum 450 de ani, ci și pentru timpul nostru.

Ceea ce este demn de remarcat e că «comemorarea începutului Reformei s-a făcut de astădată într-un climat nou, însuflețit de intenții cu totul deosebite de cele care au generat Reforma și au însuflețit-o pe tot parcursul dezvoltării ei... Climat care constă în absența spiritului de controversă și din tendința de a înțelege valorile Bisericilor creștine neprotestante, ceea ce a făcut posibil ca la comemorarea aceasta să participe și reprezentanții altor Biserici, în special ai Bisericii Romano-Catolice și ai celei Ortodoxe» (*Comemorarea Reformei și năzuințele ecumeniste contemporane*, în «Ortodoxia», nr. 4, oct.—dec. 1967, p. 489).

Desigur că asupra originii, cauzelor și rolului pe care l-a avut Reforma s-a discutat și s-a scris enorm, din diferite tabere și variate puncte de vedere, teologice și neteologice etc. Fără să se fi ajuns astăzi la un punct de vedere unitar se observă totuși o evoluție considerabilă în atitudinea teologilor și cercetătorilor, în sensul că s-a părăsit perioada «criticii distructive» și s-a inaugurat perioada «abordării respectuoase» a persoanei și operei lui Luther (*Considerații asupra Teologiei protestante după 450 de ani de la Reformă*, în «Studii Teologice», nr. 9—10, nov.—dec., 1967, p. 556).

În general, pînă mai acum, Reforma a fost privită aproape numai, dacă nu exclusiv, teologic, desprinsă oarecum din contextul ei istoric și factorii social-politico-economici care au provocat-o și a căror corolar este. E meritul istografiei noi de a fi abordat și sub acest unghi și de a-i fi scos în evidență importanța.

Cartea de față, «450 de ani de la Reformă», e tocmai o reconsiderare a Reformei lui Luther, reușind să ne dea o privire integrală asupra ei prin situarea sa în adevărul său context istoric și reliefaarea extraordinarului rol progresist pe care l-a avut nu numai în Germania, ci și în Europa.

Scrisă de o serie de profesori, savanți și cercetători, majoritate istorici sau lingviști, neteologi, excepție unul singur, de la diferite Universități din diferite țări cu populație protestantă, cartea aceasta e totuși unitară în prezentarea diferitelor aspecte ale Reformei din punctul de vedere amintit. Și interesul pe care îl stîrnește este cu atât mai mare, cu cît pînă acum Reforma nu a fost privită decît sub unghiuri mai mult sau mai puțin înguste, fără o perspectivă de ansamblu realistă și integrală. Și marele merit al acestei cărți e tocmai acela de a ne fi oferit această acum. «Despre cauzele — zice Prof. Leo Stern, de la Universitatea Martin Luther din Halle-Wittenberg și membru al Academiei Germane de Științe — caracterul și efectele Reformei asupra istoriei germane și europene există o imensă literatură istorică protestantă, catolică, profană și teologică. Însă arătarea contextelor istorice reale cu toată aprecierea critică a Reformei și a rolului contradictoriu al lui Martin Luther, pe care l-a jucat din 1521 — în special în războiul țărănesc german — a cărui însemnătate pozitivă a fost evidențiată pentru istoria germană și europeană, este meritul incontestabil al istografiei actuale a Reformei. Deosebirea cardinală între analiza de față și istoriografic tradițională protestantă, ca și catolică asupra Reformei constă în aceea că ideile religioase și politice ale timpului de odinioară nu au fost arătate ca niște cauze, ci ca rezultate ale treptei de dezvoltare politică și social-economică ajunsă în trecerea de la modul de producție feudal la cel capitalist timpuriu. Însă și elementele specifice teologice ale învățăturii lui Luther își găsesc explicația lor în dimensiunea politică» (p. 23).

De la început dl. Gerald Götting — președintele Uniunii creștin-democratice din Germania, vice-președinte al Consiliului de Stat al Republicii Democratice Germane și președintele Comitetului pentru festivitățile cu prilejul împlinirii a 450 de ani de la Reformă — subliniază că momentul când Martin Luther a bătut cele 95 de teze contra comerțului bisericesc cu indulgențe, pe ușa Bisericii din Wittenberg, «mai înainte de a fi cugetat ca o invitație la o discuție academică, a fost momentul declanșării unei mișcări istorice: Reforma. Ea a înfățișat, pe de altă parte, hotărâtor asupra formării forțelor sociale în revoluția timpurie burgheză, în care se uneau aproape toate păturile poporului în una din cele mai mari mișcări revoluționare de mase din istoria noastră, pentru a lua lupta — după scuturarea principalului sprijin al orânduirii feudale ce supraviețuia istoric, puterea ierarhiei medievale catolice și contra celorlalte forme ale exploatații și împilării feudale contra șerbiei și sistemului de dominație al principelui teritorial. Dincolo de Germania Reforma a devenit un proces istoric de o însemnătate istorică general europeană» (p. 7).

De aceea, pentru a se comemora, cum se cuvine, un astfel de eveniment important, Comitetul din Republica Democrată Germană pentru festivitățile cu prilejul celei de a 450-a aniversare a Reformei a strâns pe reprezentanții organelor de Stat și Frontului național împreună cu reprezentanții științei și vieții bisericești pentru a munci în comun la pregătirea festivităților și sesiunilor științifice cu acest prilej. Pentru că «jubileul Reformei este o chestiune a întregului popor democratic al Republicii noastre. Dincolo de cercul specialiștilor sau bisericilor, toate păturile populației trebuie să fie atrase în acest schimb de idei asupra însemnătății epocii Reformei pentru timpul nostru, pentru dezvoltarea istorică ulterioară a poporului nostru și pentru rezolvarea sarcinilor noastre naționale actuale... Pentru prima oară în istoria Germaniei sărbătorim jubileul Reformei într-un Stat al cărui deviză politică supremă este menținerea și întărirea păcii... Din secolul al XVII-lea nu a existat nici o aniversare a Reformei în Germania care să nu fi stat sub umbra unui război sau a pregătirii unui nou război... Azi datorită politicii consecvente de pace a Guvernului nostru toți cetățenii din Republica Democrată Germană, participă la acest jubileu al Reformei ca la o chestiune a întregului popor unit politic-moral, cum nu a fost niciodată până acum. Poporul nostru e propriul său stăpîn pentru că a transpus în fapte concluziile din trecutul său și s-a unit strîns în lupta pentru construcția vieții cele noi. Aceasta arată că istoria poporului nostru nu este moartă, un trecut îndepărtat, ci e o parte a vieții noastre. Istoria nu poate fi concepută ca o mișcare care se desfășoară într-un cerc sau în care totul se repetă continuu, ci ca o mișcare progresivă, care merge înainte, un proces de evoluție spre trepte tot mai înalte ale existenței sociale și naționale... Cu creația primului stat german al muncitorilor și țăranilor noi am atins în istoria poporului nostru o culme din care întreg trecutul nostru primește o perspectivă nouă, mai bună decât până acum. Astfel noi putem obține o adevărată imagine justă și obiectivă și despre epoca istorică a Reformei, în timp ce o considerăm din punct de vedere al noului alins în ea și în timpul nostru. Astfel în Republica Democrată Germană putem sărbători, pentru prima oară în Germania, un jubileu al Reformei, în care timpul Reformei este considerat și prețuit în mod consecvent din punct de vedere al progresului social și a intereselor sociale ale întregului popor... Pentru că noi am preluat în formarea primului stat socialist din Germania toate tendințele și ideile democratice și umaniste înaintate din epoca Reformei și le-am realizat pe un plan nou social» (p. 8—10).

Căci «Luther — cum observă și Prof. Max Steinmetz de la Universitatea Karl Marx din Leipzig — și Muntzer, Erasmus și Melancton, Butzer și Karlstadt, Durer și Grünewald, Sebastian Franck și Hans Sachs, Sebastian Münster și George Agricola, ei toți și mulți alți care au deschis calea pentru formarea națiunii germane, nu au creat numai valori permanente și au îmbogățit cultura națională și cea universală, ci și în pragul epocii noi contemporane au deschis poarta spre o evoluție a cărei moștenitor și desăvârșitor e Republica Democrată Germană, primul stat al muncitorilor și țăranilor din istoria noastră» (p. 57).

Din temelnică analiză pe care o face în continuare dl. Gerald Götting Reformei din această perspectivă, mai reținem între altele: «de fapt Reforma numai atunci se înțelege just cînd se înțelege ca o parte a aceluși proces revoluționar cuprinzător din anul 1517—1525 care trebuie să se caracterizeze ca punctul suprem al revoluției burgheze timpurii din Germania. Pentru că Reforma nu a fost un fapt pur

intern bisericesc, ci expresia unei situații revoluționare și înainte de toate o parte componentă a unei mișcări revoluționare. Odată declanșat acest proces revoluționar, masele populare au fost împinse în mod consecvent mai departe de la atacul contra curiei romane și stăpînitorilor feudali spirituali, la un asalt contra sistemului feudal, adică și contra stăpînitorilor feudali lumești și principilor teritoriali. Prin aceasta a început un proces de diferențiere inevitabil între forțele claselor participante la revoluție. Burgheziei îi revenea obiectiv sarcina istorică de a se pune în fruntea mișcării, care a crescut istoric din contradicția între caracterul dezvoltat al forțelor de producție și raporturile feudale de producție care le împiedicau și de a soluționa această contradicție în favoarea noului mod de producție capitalist. Acest rol însă burghezia, deja din prima perioadă timpurie a dezvoltării sale în Germania, nu l-a apreciat just, ea nu a fost suficient de unită și de puternică și nu era gata pentru o alianță puternică cu purtătorii consecvenți ai revoluției populare. Astfel în cele din urmă ea a părăsit pretențiile sale și s-a mulțumit cu zguduirea poziției puterii conducătoare politico-economice și spirituale a Bisericii Catolice, exercitată de opera reformatoare a lui Martin Luther și și-a pus tot sprijinul intereselor sale în minile stăpînitorilor feudali lumești... Așa Luther s-a pus sub ocrotirea principelui teritorial, care devenea pentru el tot mai mult reprezentantul acelor forțe suficient de puternice, în ochii lui, ca să ia sub paza sa opera de înnoire bisericască, la care și-a redus preocupările. În felul acesta Luther s-a îndepărtat de masele revoluționare, ba chiar s-a pus adesea contra lor și mișcarea reformatoare, care a început-o ca o mișcare a poporului, a sfârșit ca o reformă a principilor. Țăranii dimpotrivă au dus lupta mai departe contra sistemului feudal în Germania. Ei au fost sprijiniți de grupurile de plebei orășeni.

Purtătorul de cuvînt pasional al acestor forțe populare a devenit Thomas Müntzer; el a luptat fără nici un compromis ca conducător al plebeilor și țăranilor pentru o societate mai bună, fără inegalitate socială și asuprire. Pretențiile sale erau expresia fără compromis și ducerea mai departe, în modul cel mai consecvent, a tuturor ideilor cu care s-au legat preocupările sociale ale Reformei în conștiința păturilor populare exploatare. În timp ce Luther ca reformator burghez a dat înapoi de frică în fața acestor consecințe... Thomas Müntzer — a păstrat țelul revoluționar pînă la moartea sa silnică din anul 1525, care marchează în același timp sfîrșitul luptelor hotărîtoare a marelui război țăranesc german, victoria politică a forțelor feudale lumești.

Cu toate acestea, în Germania a fost dată prima mare lovitură hotărîtoare a burgheziei europene contra feudalismului și Reforma a fost aceea care a plasat lovitura hotărîtoare organizației politice a Bisericii medievale ca centru internațional al feudalismului... și a deschis seria revoluțiilor burgheze de mai târziu în Europa. În aceasta constă forța sa istorică permanentă. Chiar și mișcărilor, începînd cu Zwingli și Calvin, reformatorii Elveției, pînă la războiul hughenotilor din Franța, pînă la revoluția burgheză din Țările de Jos și din Anglia, nu pot fi concepute, în acest mod, fără reforma inițiată de Luther, ca să nu mai vorbim de dezvoltarea în țările din Nordul Europei.

Desigur la Luther e vorba înainte de toate de înnoirea Bisericii, însă critica sa se îndreaptă nu numai contra teologiei medievale, ci și contra practicii Bisericii timpului său, care prin laicizarea sa deschisă, căutarea după averi, năzuința după putere, trădau mesajul Bibliei, devenea un sprijin al reacțiunii nu numai spirituale, ci și a celei economice... Reforma ca proces în Biserică a fost de la început în fașgul întregului proces istoric revoluționar al acelei epoci și nu poate fi desfăcută de aceasta, cum a indicat aceasta și istoricul bisericesc Karl Heussi: «Cît timp organizarea bisericască a fost considerată ca sacrosantă un atac trebuia să fie considerat ca o erezie. Lui Luther îi revine meritul de a fi zguduit printr-o critică teologică concisă ideologia Bisericii romane ca forță feudală, atunci foarte puternică» (p. 10—14).

Aici am vrea să precizăm față de remarcă istoricului bisericesc Karl Heussi numai atât că, în Apus, Luther a fost primul într-adevăr care a criticat Biserica romană și ideologia sa feudală, dar cu multe secole înainte de el, în răsărit Bise-

rica ortodoxă a fost prima care a criticat cu toată vehemența poziția și politica imperialistă de dominație a papei în Biserică și în lumea creștină în general, critică care a dus în cele din urmă la ruperea Bisericii române din trupul Bisericii — Una, nedespărțite a lui Hristos.

Desigur, ar mai fi de subliniat încă multe alte merite incontestabile ale Reformei inițiate de Martin Luther în apus, ca de exemplu, favorizarea procesului eliberării tuturor sferelor lumesti ale vieții de sub tutela clericală (care a dus în cele din urmă la o adevărată separație între domeniul religios și cel natural), traducerea Bibliei în limba poporului, unul din cele mai mari merite naționale ale lui Luther și altele (p. 15).

În încheiere, dl. Gerald Götting subliniază încă o dată că: «În condițiile actuale din Republica Democrată Germană, datorită climatului nou de viață, de muncă și de acțiune comună, teologii germani, în răspunderea umanistă comună a tuturor cetățenilor din Republica Democrată Germană, scot acum în evidență moștenirea lui Luther nu contra catolicilor și necreștinilor, ci se unesc în prețuirea unanimă a marelui acțiuni istorice a Reformei inițiate de Martin Luther, împreună cu toți cetățenii statului german democrat lucrând cu toți pentru sprijinirea marilor tradiții progresiste ale poporului german, în acțiunea comună de apărare și menținere a păcii în lume și de luptă contra imperialismului» (p. 17—19).

Am stăruit ceva mai mult asupra acestui prim studiu pentru că el este programativ și rezumă perfect punctul de vedere asupra Reformei și întrucât spațiul nu ne permite să stăruim mai mult și asupra celorlalte studii la fel de interesante a altor personalități științifice. Între acestea amintim cu titlul informativ: Gerald Götting, *450 de ani de la Reformă*, p. 7—19; Max Steinmetz, *Insemnătatea națională a Reformei*, p. 44—57; Leo Stern, *Problemele Reformei în lumina jubileelor ei*, p. 20—43; Gerhard Brendler, *Reformă și progres*, p. 58—69; Erdmann Schott, *Insemnătatea teologică a celor 95 de teze*, p. 70—88; Siegfried Hojer, *Luther și ereziile evului mediu*, p. 89—101; Karl Czok, *Mișcările populare revoluționare în orașele medievale în timpul de la Reformă și războiul țărănesc*, p. 128—145; Gerd Fesser, *Alitudinea lui Luther față de autoritate, deosebi în timpul de la 1525 pînă la 1532*, p. 146—156; Walter Zöllner, *Declinul cititorilor și mănăstirilor în spațiul săsesc Thuringian în epoca Reformei*, p. 167—168; Peter Maier, *Cauzele secularizării Prusiei și raporturile ei față de Reforma lutherană*, p. 170—185; György Székely, *Societate, cultură și naționalitate în Reforma lutherană din Ungaria*, p. 201—216; Robert Mandrou, Lucien Febvre, *Un destin — Martin Luther*, p. 217—220; Erwin Arndt, *În jurul Bibliei germane corecte*, p. 217—236; Ernst Ullmann, *Albrecht Dürer și portretul omului revoluției timpurii burgheze în artă cultă*, p. 248—261; Franz Hofmann, *Reforma ca fenomen istoric-cultural*, p. 262—272; Hans Ahrbeck, *Prezentarea Reformei lutherane în începuturile istoriografiei pedagogice în 1779—1842*, p. 273—285; Ludwig Deiters, *Republica Democrată Germană ocrotește monumentele cultural-naționale. Despre grija pentru centrelor memoriale ale Reformei*, p. 366—376.

Prin bogăția materialului și prin felul nou de abordare a problemelor legate de Reforma lui Martin Luther, cartea aceasta aduce o lumină nouă asupra lor fiind de un real folos nu numai istoricilor ci și teologilor.

IOAN I. ICA

Ἡ πρώτη πανορθόδοξος διάσκεψις. Ρόδος. ΚΑ' Σεπτεμβρίου — Α' Οκτωβρίου Ἀπὸ Κείμενα-Πρακτικά. Ἐκ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Ἀπὸς Πρῶτην Συνέλευσιν ἀπὸ τῆς Ρόδου — (24 Σεπτεμβρίου — 1 Οκτωβρίου 1961. Διοριστικὰ Πρακτικά. Δὲ τῆς Πατριαρχίας Ἐκουμενικῆς, 1967, 154 π.).

Volumul apărut în anul 1967, închinat primei conferințe panortodoxe de la Rodos, ținută între 24 septembrie și 1 octombrie 1961, constituie un document prețios al primelor manifestări bisericești, primii pași mai apăsați pe drumul înțelegerii și

Împreună slujirii lui Dumnezeu, «întru Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească Biserică». El cuprinde pe larg toate lucrările premergătoare acestei conferințe, prima în amploarea ei, de acest gen, corespondența bogată între Patriarhia Ecumenică și Bisericile ortodoxe, scrisori și telegrame dintre Patriarhatul ecumenic și diferiți conducători de biserici și Stat, către conducerea administrativă a insulei Rodos, programul zilnic al lucrărilor, salutățile trimise de bisericile surori și problemele discutate.

De o deosebită importanță apare corespondența Patriarhiei ecumenice și conducerea Bisericii anglicane și către Consiliul Mondial al Bisericilor, prin care se arată scopul acestei conferințe în vederea discuțiilor și punerii în acord cu privire la viitorul prosinod ecumenic.

În scrisori irenice speciale, Întăistătorii Bisericilor ortodoxe și-au anunțat delegațiile lor la această conferință. Printre cei mai cunoscuți pentru activitatea lor ecumenică pot fi menționați: I. P. S. Mitropolit Nicodim al Leningradului, din partea Bisericii Ruse; I. P. S. Mitropolit Damaschin al Zagrebului din partea Bisericii Sârbe; Ancus Campbell Max Intl, Arhiepiscopul anglican al Ierusalimului, din partea Bisericii Anglicane; Francis Hang, Dr. Nicolae Nisiotis și Raymond Mazouel, din partea Consiliului Mondial al Bisericilor.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române delegația a fost formală din: I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, P. S. Episcop Nicolae Corneanu al Aradului, P. S. Episcop Andrei Moldovan al Bisericii Române din America, Profesorul universitar Nicolae Chîtescu. Preotul Grigore Cernăianu și Ieromonahul Lucian Florea.

După săvîrșirea unei sfinte liturghii, împletită cu rugăciuni și ectenii speciale momentului istoric, toți conducătorii delegațiilor bisericești, într-o înșiruire caldă și variată de mărlurisirii a dorului și dragostei pentru unitatea și unificarea bisericii, au adus în numele bisericilor lor salutul creștinesc și urarea pentru reușita conferinței (p. 55—94).

De o frumusețe vrednică de pagini patristice, I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, conducătorul delegației Bisericii Ortodoxe Române, a declarat în fața celor prezenți: «Iată ce bine și ce frumos este să locuiească frații împreună» (Ps. XIII, 21). Iubirea încălzește inimile tuturor, întărește gândurile, împuternicește cugetele pentru ca să păstrăm sub acoperământul sinodal al ortodoxiei ecumenice, comoara adevărului și frumusețea vieții în Domnul» (p. 76).

La lucrările celor 6 comisii au luat parte delegații bisericilor respective. Menționăm că din partea Bisericii Ortodoxe Române a prezidat comisia pentru poziția Bisericilor ortodoxe față de celelalte biserici I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei.

Toate aceste lucrări sînt redată în procesele verbale încheiate (p. 116—128). În continuare s-a înlocuit catalogul temelor pentru viitorul prosinod cu următoarele puncte: 1. Credința și Dogma 2. Serviciile divine. 3. Rînduiești de Drept și bisericești. 4. Poziția bisericilor ortodoxe față de alții. 5. Poziția bisericilor ortodoxe față de cealaltă lume creștină. 6. Ortodoxia în lume. 7. Învățăturile teologice universale. 8. Probleme generale (p. 128—133).

În partea ultimă a cărții sînt prezentate referatele comisiilor, împletite în mod cu totul original cu rugăciunile de încheiere (134—140).

Volumul se încheie cu scurte caracterizări ale problemelor discutate, pe zile în procesele verbale respective. De o valoare deosebită sînt publicate diferitele servicii religioase efectuate pentru reușita conferinței (p. 140—152) și în sfîrșit, scrisoarea Sanctității Sale Patriarhului. Atenagora pentru încheierea lucrărilor și mulțumirile sale pentru trimiterea delegațiilor către bisericile participante, precum și pentru contribuția adusă de ele la reușita conferinței.

Volumul editat de către Patriarhia Ecumenică constituie un popas istoric și o reușită care va fi urmată de altele.

Pr. DAVID POPESCU

Igor Smolitsch, *Les moines, Histoire et anthologie*. Paris, Maison Mame, 1967, 228 p.

În direcția străduințelor altor învățați, precum N. Derjavin, N. Arseniev, Fr. Dvornik, E. Benz etc., preocupați de contribuțiile umanismului slav în istoria culturii, Igor Smolici își propune să arate câteva din bogățiile Liturghiei și ale întregii vieți duhovnicești pe care le cuprinde creștinismul răsăritean, trăit în smerenie, rugăciune, iubire și slujire a omului.

Pentru ca studiul care încadrează textele antologiei să redea cât mai fidel limitele cronologice ale fenomenului istoric cercetat și să se realizeze cât mai unitar, autorul folosește o metodă organicistă. În consensul acesteia, curentul de viață duhovnicească este expus în legătură cu temeiul dogmatic pe care se bazează și este urmărit după creșterea lui lăuntrică, de la primele înfiripări spirituale până la roadele sfințeniei pe care le-a generat.

Cititorul care parcurge până la ultima filă cartea lui Igor Smolici încearcă o mare satisfacție intelectuală, mai ales că expunerea autorului este susținută și prin texte bine alese, care o ilustrează.

De prisos să mai notăm că, pe lângă date concludente în problemă, cartea lui Igor Smolici aduce servicii și ideii ecumeniste, mijlocind creștinilor din Occident cunoștințe despre una din cele mai bogate realități ortodoxe.

Pr. GHEORGHE I. DRAGULIN

BUNĂ DIMINEAȚA LA MOȘ AJUN

Melodia: **AL. PODOLEANU**Aranjament coral: **IOAN D. CHIRESCU**

Moderato

S. *mf* Bu-nă di-mi-nea - ța la Moș A - jun! *p* Ne dați ori nu ne

A. *mf* Bu-nă di-mi-nea - ța la Moș A - jun! *p* Ne dați ori nu ne

T. *mf* Bu-nă di-mi-nea - ța la Moș A - jun! *p* Ne dați ori nu ne

B. *mf* - - - - - *p* - - - - -

La Moș A - jun, la Moș A - jun! Ne

mf dați? Ne dați ori nu ne dați? Ne dați, ne dați? *ff* **Fine** *mf* **Più viyo** Am ve-nit și noi o-da-tă,

mf dați? Ne dați ori nu ne dați? Ne dați, ne dați? *ff* *mf* Am ve-nit și noi o-da-tă,

mf dați? Ne dați ori nu ne dați? Ne dați, ne dați? *ff* *mf* dați? Ne dați, ne dați? *ff*

mf dați ori nu ne dați? Ne dați, ne dați, ne dați? *ff*

D. S. Sal Fine poco rit.

La un an cu să-nă-ta-te. Dom-nul Sfint să ne a-ju-te, la co-vrigi și la nuci mul-te.

La un an cu să-nă-ta-te. Dom-nul Sfint să ne a-ju-te, la co-vrigi și la nuci mul-te.

O, CE VEȘTE MINUNATĂ

CÎNTEC DE STEA

Ar. de D. G. KIRIAC

Andante moderato

S. *mf* 1. O, ce ves-te mi-nu-na-tă În Vi-tle-em ni-sa-ra-tă!

A. *mf* 1. O, ce ves-te mi-nu-na-tă În Vi-tle-em ni-sa-ra-tă!

T. *mf* 1. O, ce ves-te mi-nu-na-tă În Vi-tle-em ni-sa-ra-tă!

B. *mf* 1. O, ce ves-te mi-nu-na-tă În Vi-tle-em ni-sa-ra-tă!

1. Că a năs-cut Prunc, Prunc din Du-hul Sfint, Fe-cioa-ra Ma-ri-a,

1. Că a năs-cut Prunc, Prunc din Du-hul Sfint, Fe-cioa-ra Ma-ri-a,

1. Că a năs-cut Prunc, Prunc din Du-hul Sfint, Fe-cioa-ra Ma-ri-a,

Prunc din Du-hul Sfint, Fe-cioa-ra Ma-ri-a,

1. Că a năs-cut Prunc, Prunc din Du-hul Sfint, Fe-cioa-ra Ma-ri-a!

1. Că a năs-cut Prunc, Prunc din Du-hul Sfint, Fe-cioa-ra Ma-ri-a!

1. Că a năs-cut Prunc, Prunc din Du-hul Sfint, Fe-cioa-ra Ma-ri-a!

Prunc din Du-hul Sfint, Fe-cioa-ra Ma-ri-a!

1. O, ce veste minunată,
În Vitleem ni s-arată!
Că a născut Prunc,
Prunc din Duhul Sfînt,
Fecioara Maria } bis
2. Că la Vitleem, Maria,
Săvîrșind călătoria,
În sărac salaș,
Lîng - acel oraș,
A născut pe Mesia } bis
3. Pre Fiul cel din vecie.
Ce l-a trimis Tatăl, mie,
Să se nască
Și să crească,
Să ne mîntuiască. } bis

LA SCUȚAȚI, CREȘTINI!

COLIND POPULAR

Allegretto Ar. de **D. G. KIRIAC**

S.
 1. la scu-lați creș-tini, scu-lați. — Că vă vi-ne
 2. Mi-ti-tel și-n-fă-șă-țel. — Mi-ti-tel și-n-

A.
 1. la scu-lați creș-tini, scu-lați. — Că vă vi-ne
 2. Mi-ti-tel și-n-fă-șă-țel. — Mi-ti-tel și-n-

T. *Cu gura închisă*

 1-6. V, v, v, v, v, v, v, v, v, v

B.
 1-6. U

1 Moș Cră-ciun, — Că vă vi-ne Moș Cră-ciun, — Că vă vi-ne Moș Cră-ciun. —
 2 fă-șă-țel, — Mi-ti-tel și-n-fă-șă-țel, — Mi-ti-tel și-n-fă-șă-țel. —

1. Moș Cră-ciun, — Că vă vi-ne Moș Cră-ciun, — Că vă vi-ne Moș Cră-ciun. —
 2. fă-șă-țel, — Mi-ti-tel și-n-fă-șă-țel, — Mi-ti-tel și-n-fă-șă-țel. —

v v v Că vă vi-ne Moș Cră-ciun, — Că vă vi-ne Moș Cră-ciun. —
 Mi-ti-tel și-n-fă-șă-țel, — Mi-ti-tel și-n-fă-șă-țel. — V

1-6 Că vă vi-ne Moș Cră-ciun, — Că vă vi-ne Moș Cră-ciun. —
 Mi-ti-tel și-n-fă-șă-țel, — Mi-ti-tel și-n-fă-șă-țel. — U

1. la scuțați creștini, scuțați
Că vă vine Moș Crăciun. -bis
2. Mititel și-nfășățel.
Mititel și-nfășățel. -bis
3. Cu scufia de mătase
Cu scufia de mătase.-bis
4. Dar în fundul tichiutei,
Dar în fundul tichiutei. - bis
5. Este-o piatră nestemată
Ce cuprinde lumea toată. -bis
6. Tarigrad pe jumătate
București a treia parte.-bis

MOȘ CRĂCIUN

Versuri : ST. CRUCEANU

Muzica de D. G. KIRIAC

Moderato

S. I. II

1. Moș Crăciun cu ple-te al-be, A so-sit de prin nă-meti; Să a-du-că da-ruri
 2. Din bă-trini se po-ves-te-ste, Că-n tot a-nul ne-gre-șit; Moș Cră-ciun pri-beag so-
 3. Moș Cră-ciun cu ple-te al-be, In-co-tro vrei să a-puci? Tri-aș cin-ta „Flo-ri-le

A.

T.

B.

1. mul-te; Pe la fe-te și bă-rieti. Moș Cră-ciun, Moș Cră-ciun!
 2. se-ste; Nici o-da-tă n-a lip-sit. Moș Cră-ciun, Moș Cră-ciun!
 3. dal-be, De-la noi să nu te-đuci. Moș Cră-ciun, Moș Cră-ciun!

1,2,3. Moș Cră-ciun, Moș Cră-ciun!

1,2,3. Moș Cră-ciun, Moș Cră-ciun!

1,2,3. Moș Cră-ciun!

DOMNUL ȘI DOMN DIN CER

COLIND POPULAR

Mult liniștit și duios

Ar. de GH. CUCU

S.

1. Ma-re-i sea-ra de-as-tă sea-ră, Dom-nu-let și Domn din
 2. Fi-ul plin-ge sta-re n-a-re... Dom-nu-let și Domn din

A.

T.

B.

1. Dom-nu-let și Domn din
 2. Dom-nu-let și Domn din

1. Dom-nu-let și Domn din
 2. Dom-nu-let și Domn din

1. Dom-nu-let și Domn din
 2. Dom-nu-let și Domn din

p

cer. Si nu-i sea-ra de-as-tă sea-ră, Dom - nu - leț și
cer. Pe bra - țe - le ma - mei sa - le, Dom - nu - leț și
cer. Dom - nu - leț și
cer. Dom - nu - leț și

Meno mosso *poco rit.*

Domn din cer. Ci e sea-ra lui Cră-ciu-n, Lui Cră-ciu-n ce lui bă-trin,
Domn din cer. Ne-n-chi-năm cu să - nă - ta - te, Tot de bi - ne s-a-veți par-te

Domn din cer. Ci e sea-ra lui Cră-ciu-n, Lui Cră-ciu-n ce lui bă-trin,
Domn din cer. Ne-n-chi-năm cu să - nă - ta - te, Tot de bi - ne s-a-veți par-te

Domn din cer. Ci e sea-ra lui Cră-ciu-n, Lui Cră-ciu-n ce lui bă-trin,
Domn din cer. Ne-n-chi-năm cu să - nă - ta - te, Tot de bi - ne s-a-veți par-te

a tempo *rit.* *Tempo I*

Cind s-a năs-cut Fi-ul Sfint, Fi-ul Sfint pe-a cest pă-mint. 3. Noi um - blăm și
Hris-tos să vă dea de toa-te: Via-ță lun-gă, să-nă-ta-te. pp

Cind s-a năs-cut Fi-ul Sfint, Fi-ul Sfint pe-a cest pă-mint. 3. Noi um - blăm și
Hris-tos să vă dea de toa-te: Via-ță lun-gă, să-nă-ta-te. pp

Cind s-a năs-cut Fi-ul Sfint, Fi-ul Sfint pe-a cest pă-mint. 3. Noi um - blăm și
Hris-tos să vă dea de toa-te: Via-ță lun-gă, să-nă-ta-te. pp

poco *ppp*

co - lin - dăm, Dom - nu - leț și Domn din cer! Ces - tor fe - țe

poco *ppp*

co - lin - dăm, Dom - nu - leț și Domn din cer! Ces - tor fe - țe

poco *ppp*

co - lin - dăm, Dom - nu - leț și Domn din cer! Ces - tor fe - țe

poco *ppp*

pppp

ne-n - chi - năm — Dom - nu - leț și Domn din cer. — Domn din cer!

pppp

ne-n - chi - năm — Dom - nu - leț și Domn din cer. — Domn din cer!

pppp

ne-n - chi - năm — Dom - nu - leț și Domn din cer. — Domn din cer!

pppp

COROANA DE TRANDAFIR

COLIND POPULAR

Andante *rit.* *Ande GH. CUCU*
a tempo

S. 1,2,3. Ce - ti - ni - ță, ce - ti - oa - ră dra - gă, Ce - ti -

A. 1,2,3. Ce - ti - ni - ță, ce - ti - oa - ră dra - gă, Ce - ti -

T. — — — — —

B. — — — — —

ni - ță, ce - ti - oa - ră dra - gă —

1. Ci - ne coa - se la fe -
2. Co - roa - riă de în - ge -
3. Vai, o Mai - că nici - vi -

1. Ci - ne coa - se la fe -
2. Co - roa - riă de în - ge -
3. Vai, o Mai - că nici - vi -

1. Ci - ne coa - se la fe -
2. Co - roa - riă de în - ge -
3. Vai, o Mai - că nici - vi -

reas - tră O co - roa - nă prea fru - moa - să, Ce - ti -
raș. Pen - tru I - sus co - pi - las. în - tris - tezi!
sezi Cum o să te în - tris - tezi!

reas - tră O co - roa - nă prea fru - moa - să, M (cu gura
raș. Pen - tru I - sus co - pi - las. în - tris - tezi! Inchișă)
sezi Cum o să te în - tris - tezi!

reas - tră O co - roa - nă prea fru - moa - să, M (cu gura
raș. Pen - tru I - sus co - pi - las. în - tris - tezi! Inchișă)
sezi Cum o să te în - tris - tezi!

rit. a tempo

ni - ță, ce - ti - oa - ră dra - gă, Ce - ti ni - ță, ce - ti - oa - ră dra -

m,
m m

gă —

1. Es - te Mai - ca lui Hris - tos, Me - si -
2. Co - roa - nă de tran - da - firi, Cari - a -
3. Co - roa - nă de tran - da - firi, Va - fi

1. Es - te Mai - ca lui Hris - tos, Me - si -
2. Co - roa - nă de tran - da - firi, Cari - a -
3. Co - roa - nă de tran - da - firi, Va - fi

1. Es - te Mai - ca lui Hris - tos, Me - si -
2. Co - roa - nă de tran - da - firi, Cari - a -
3. Co - roa - nă de tran - da - firi, Va - fi

a chip veau să-i nu - mai lu fi pă - e ti - mi - nos. spini. miri. 1,2,3 Ce - ti - ni - ță, ce - ti - oa - ră

a chip veau să-i nu - mai lu fi pă - e ti - mi - nos. spini. miri. M (Cor mut)

a chip veau să-i nu - mai lu fi pă - e ti - mi - nos. spini. miri. M (Cor mut)

rit. a tempo rall.

dra - gă, Ce - ti - ni - ță, ce - ti - oa - ră dra - gă.

CĂ STEAȘA

Ar. de IOAN D. CHIRESCU

* Recitativo quasi parlando

Ci - ne pri - meș - te stea - ua fru - moa - să și lu - mi - noa - să,

Cu col - țuri mul - te și mă - run - te, De la Naș - te - rea lui Hris - tos,

Ca un soa - re lu - mi - nos. soa - re lu - mi - nos.

soa - re lu - mi - nos. soa - re lu - mi - nos.

soa - re lu - mi - nos. soa - re lu - mi - nos.

attaca :

* A 2-a oară se cîntă împreună cu tenorii și bașii.

STEABA ȘȘS RĂSARE

CÎNTEC DE STEA DIN DOBROGEA

Ar. de IOAN D. CHIRESCU

Allegro (M.M. ♩ = 152)

S. *p*

A. *p*

T. *mp*

B. *p*

1. Stea-ua sus ră - sa - re — Ca o tai-nă ma - re,
 2. Că as-tăzi cu - ra - ta, — Prea ne-vi-no va - ta,
 3. În ța-ra ve - sti - tă — Bet-le-em nu - mi - tă.

1. Stea-ua sus ră - sa - re — Ca o tai-nă ma - re,
 2. Că as-tăzi cu - ra - ta, — Prea ne-vi-no va - ta,
 3. În ța-ra ve - sti - tă — Bet-le-em nu - mi - tă.

1. Stea-ua sus ră - sa - re — Ca o tai-nă ma -
 2. Că as-tăzi Cu - ra - ta, — Prea ne-vi-no va -
 3. În ța-ra ve - sti - tă — Bet-le-em nu - mi -

1.2.3. La la la la la la la la

Cîțiva baritoni cu voci sănătoase

strofele 1, 2, 3.

1. Stea-ua stră-lu - ce - ște — Și lu - mii ve - ste - ște :
 2. Fe - cioa - ra Ma - ri - a — Na - ște pe Me - si - a
 3. Ma - gii, cum ză - ri - ră — Stea-ua, și por - ni - ră,

1. Stea-ua stră-lu - ce - ște — Și lu - mii ve - ste - ște :
 2. Fe - cioa - ra Ma - ri - a — Na - ște pe Me - si - a
 3. Ma - gii, cum ză - ri - ră — Stea-ua, și por - ni - ră,

1. - re — Și lu - mii ve - ste - ște
 2. - ta — Na - ște pe Me - si - a
 3. - tă — Stea-ua, și por - ni - ră,

4. Mergînd du - pă ra -
 5. La din-sul in - tra -
 6. Lu - înd fi - e - ca -

1. Stea-ua stră-lu - ce - ște — Și lu - mii ve - ste - ște :
 2. Fe - cioa - ra Ma - ri - a — Na - ște pe Me - si - a
 3. Ma - gii cum ză - ri - ră — Stea-ua, și por - ni - ră,

4. Și da-că so - si - ră, —
5. Cu da-ruri gă - ti - te, —
6. Ca - re bu - cu - ri - e —

4. Mer-gînd du-pă ra - ză, — Pe Hris-tos să va - ză. Și da-că so - si - ră, —
5. La din-sul in - tra - ră — Și I se-n-chi - na - ră. Cu da-ruri gă - ti - te, —
6. Lu - înd fi - e - ca - re — Bu - cu - ri - e ma - re, Ca - re bu - cu - ri - e —

4. Mer-gînd du-pă ra - ză, — Pe Hris-tos să va - ză. Și da-că so - si - ră, —
5. La din-sul in - tra - ră — Și I se-n-chi - na - ră. Cu da-ruri gă - ti - te, —
6. Lu - înd fi - e - ca - re — Bu - cu - ri - e ma - re, Ca - re bu - cu - ri - e —

4. — ză, — Pe Hris-tos să va - ză. —
5. — ră — Și I se-n-chi - na - ră, —
6. — — Bu - cu - ri - e ma - re, —

4.5.6. La la la la la la la la 4. Și da-că so - si - ră,
5. Cu da-ruri gă - ti - te,
6. Ca - re bu - cu - ri - e

strofele: 4,5,6.

4. În - da - tă - L gă - si - ră.
5. Lui Hris-tos me - ni - te.
6. Și a - ici să fi - e.

CODA
poco a poco rall.

4. În - da - tă - L gă - si - ră, De - la ti - ne - re - țe — Pin' la bă - trî - ne - țe.
5. Lui Hris-tos me - ni - te, De - la ti - ne - re - țe — Pin' la bă - trî - ne - țe.
6. Și a - ici să fi - e: De - la ti - ne - re - țe — Pin' la bă - trî - ne - țe.

4. În - da - tă - L gă - si - ră, De - la ti - ne - re - țe — Pin' la bă - trî - ne - țe.
5. Lui Hris-tos me - ni - te, De - la ti - ne - re - țe — Pin' la bă - trî - ne - țe.
6. Și a - ici să fi - e: De - la ti - ne - re - țe — Pin' la bă - trî - ne - țe.

4. În - da - tă - L gă - si - ră, De - la ti - ne - re - țe — Pin' la bă - trî - ne - țe.
5. Lui Hris-tos me - ni - te, De - la ti - ne - re - țe — Pin' la bă - trî - ne - țe.
6. Și a - ici să fi - e: De - la ti - ne - re - țe — Pin' la bă - trî - ne - țe.

ÎN ORAȘUL BETLEEM

CÎNTEC DE STEA DIN DOBROGEA

Ar. de IOAN D. CHIRESCU

Allegretto (M.M.♩ = 104)

S.

pp 1. În o - ra - șul Bet - le - em,
p 2. Că se va na - ste Hris - tos,
mf 3. Trei Crai de - la Ră - să - rit

A.

pp 1. În o - ra - șul Bet - le - em,
p 2. Că se va na - ste Hris - tos,
mf 3. Trei Crai de - la Ră - să - rit,

T.

pp 1. La
p 2. La
mf 3. La

B.

strofele: 1,2,3.

1. Ve - niti, creș - tini să ve - dem, Că as - tăzi ni s - a - mpli - nit Proo - ro - ci - rea de - de - mult,
 2. Me - si - a, chip lu - mi - nos, Din Fe - cioa - ra Ma - ri - a Și din nea - mul lui A - vram.
 3. La - n - chi - na - re au ve - nit, Da - ruri scum - pe a - du - cînd, Lui Hris - tos cu toți cîntînd.

1,2,3. La la la la la la la 1. Proo - ro - ci - rea de - de - mult.
 2. Și din nea - mul lui A - vram.
 3. Lui Hris - tos cu toți cîntînd.

1,2,3. La la la la, 1. Proo - ro - ci - rea de - de - mult.
 2. Și din nea - mul lui A - vram.
 3. Lui Hris - tos cu toți cîntînd.

pp 1. Proo - ro - ci - rea de - de - mult.
p 2. Și din nea - mul lui A - vram.
mf 3. Lui Hris - tos cu toți cîntînd.

f 4., „Cul-că-te, M-pă-rat ce-resc, În să-laş do-
ff 5. Cra-ii te vor lă-u-da, Și mă-ri-re

f 4., Cul-că-te, M-pă-rat ce-resc, Ia Ia Ia Ia Ia Ia
ff 5. Cra-ii te vor lă-u-da, Ia Ia Ia Ia Ia Ia

f 4. La Ia Ia Ia Ia Ia Ia
ff 5. La Ia Ia Ia Ia Ia Ia

strofele: 4, 5.

4. bi-to-resc, Te cul-că pe fin us-cat De în-geri în-con-ju-rat,
 5. îți vor da, Sla-vă în-tru cei de-sus, Pa-ce pi-nă la A-pus.”

4. Ia Ia Ia Ia Ia Ia, De în-geri în-con-ju-rat,
 5. Ia Ia Ia Ia Ia Ia, Pa-ce pi-nă la A-pus.”

4. Ia Ia Ia Ia, De în-geri în-con-ju-rat,
 5. Ia Ia Ia Ia, Pa-ce pi-nă la A-pus.”

4. Ia Ia Ia Ia, De în-geri în-con-ju-rat,
 5. Ia Ia Ia Ia, Pa-ce pi-nă la A-pus.”

CODA *poco rall. e molto cresc.*

În o-ra-șul Bet-le-em.

În o-ra-șul Bet-le-em.

În o-ra-șul Bet-le-em.

În o-ra-șul Bet-le-em.

NUNTA DIN CANA GALILEI

CÎNTEC DE STEA DIN DOBROGEA

Allegro (M.M. ♩ - 195)

Ar. de IOAN D. CHIRESCU

S. *mp*

A. *p*

T. *mp*

Bar. *p*

B. *mp*

1. La nun - ta ce s-a-n - tim - plat _____ În
 2. Si vrind trîști a nu-i lă - sa _____ În
 3. Șe - zind la' ma - să și bind _____ Bău -

1. La nun - ta ce s-a-n - tim - plat _____ În
 2. Si vrind trîști/a nu-i lă - sa _____ În
 3. Șe - zind la ma - să și să _____ și

1. A _____ La nun -
 2. A _____ Si vrind
 3. A _____ Șe - zind

1. s-a-n - tim - plat _____ În Ca - na Ga - li - le - ii Fost - a
 2. nu-i lă - sa _____ În Ca - na Ga - li - le - ii, A ve -
 3. - să și bind _____ Bă - u - tu - ra n - a - jun - gînd, Toți cei

1. s-a-n - tim - plat _____ În Ca - na Ga - li - le - ii Fost - a
 2. nu-i lă - sa _____ În Ca - na Ga - li - le - ii, A ve -
 3. - să și bind _____ Bă - u - tu - ra n - a - jun - gînd, Toți cei

1. plat _____ În Ca - na Ga - li - le - ii, Fost - a
 2. sa _____ În Ca - na Ga - li - le - ii, A ve -
 3. bind _____ Bău - tu - ra n - a - jun - gînd, Toți cei

1. - ta ce s-a-n - tim - plat În Ca - na Ga - li - le - ii,
 2. trîști a nu-i lă - sa În Ca - na Ga - li - le - ii,
 3. la ma - să și bind În Ca - na Ga - li - le - ii,
 Bău - tu - ra n - a - jun - gînd, _____

1. Ca -
 2. Ca -
 3. - tu -

na Ga li le ii,
 na Ga li le ii,
 ra n - a jun gînd, _____

1. și I - sus che - mat — In Ca-na Ga - li - le - ii,
 2. nit cu mai-ca sa — In Ca-na Ga - li - le - ii,
 3. ciți la ma - să stau — In tă - ce - re se ui - tau,

1. și I - sus che - mat — In Ca-na Ga - li - le - ii,
 2. nit cu mai-ca sa — In Ca-na Ga - li - le - ii,
 3. ciți la ma - să stau — In tă - ce - re se ui - tau,

p

1. In Ca-na Ga-li - le - ii,
 2. In Ca-na Ga-li - le - ii,
 3. In, in tă-ce-re se ui - tau,

p

1. In Ca-na Ga-li - le - ii,
 2. In Ca-na Ga-li - le - ii,
 3. In, in tă-ce-re se ui - tau,

strofele : 1,2,3.

1. Fost - a și I - sus che - mat — In Ca-na Ga - li - le - ii.
 2. A ve - nit cu mai-ca sa — In Ca-na Ga - li - le - ii.
 3. Toți cei ciți la ma - să stau — In tă - ce - re se ui - tau.

1. Fost - a și I - sus che - mat — In Ca-nă Ga - li - le - ii.
 2. A ve - nit cu mai-ca sa — In Ca-na Ga - li - le - ii.
 3. Toți cei ciți la ma - să stau — In tă - ce - re se ui - tau.

p

1. Fost - a și I - sus che - mat — In Ca-na Ga-li - le - ii.
 2. A ve - nit cu mai-ca sa — In, Ca-na Ga-li - le - ii.
 3. Toți cei ciți la ma - să stau — In, in tă-ce-re se ui - tau.

p

1. Fost - a și I - sus che - mat — In Ca-na Ga-li - le - ii.
 2. A ve - nit cu mai-ca sa — In, Ca-na Ga-li - le - ii.
 3. Toți cei ciți la ma - să stau — in, in tă-ce-re se ui - tau.

4. Ia-ră ma - ma lui I - sus, Vă - zînd că
 5. Ia-ră I - sus s-a scu - lat, Și slu - gi -
 6. A-tunci toți au cu - nos - cut În Ca - na

4. Ia - ră ma - ma lui I - sus, Vă - zînd că
 5. Ia - ră I - sus s-a scu - lat, Și slu - gi -
 6. A-tunci toți au cu - nos - cut În Ca - na

4. A Ia - ră ma - ma lui I - sus, Vă - zînd că
 5. A Ia - ră I - sus s-a scu - lat, Și slu - gi -
 6. A A-tunci toți au cu - nos - cut În Ca - na

4. Ia - ră ma - ma lui I - sus Vă - zînd că
 5. Ia - ră I - sus s-a scu - lat Și slu - gi -
 6. A-tunci toți au cu - nos - cut În Ca - na

4. Vă - zînd că nu-i vin de-a - juns, Zi - se: Fi - ul meu iu - bit, Vi - nul
 5. Și slu - gi - le a che - mat, 'N șa-se va - se ap' a pus, Și le - a
 6. În Ca - na Ga - li - le - ii, Cum că Hris - tos s-a năs - cut, În Ca - na

4. Vă - zînd că nu-i vin de-a - juns, Zi - se: Fi - ul meu iu - bit, Vi - nul
 5. Și slu - gi - le a che - mat, 'N șa-se va - se ap' a pus, Și le - a
 6. În Ca - na Ga - li - le - ii, Cum că Hris - tos s-a năs - cut, În Ca - na

4. zînd că nu-i vin de-a - juns: nu-i "Vin",
 5. slu - gi - le a che - mat "Și",
 6. Ca - na Ga - li - le - ii, În

4. sus, Vă - zînd că nu-i vin de-a - juns: "Vin",
 5. lat, Și slu - gi - le a che - mat "Și",
 6. scut În Ca - na Ga - li - le - ii, În

4. nu-i vin de-a - juns, "Vin",
 5. le a che - mat "Și",
 6. Ga - li - le - ii În

4. ni s-a is - pră - vit," Zi - se: "Fi - ul meu iu - bit — Vi - nul
5. um - plut pi - nă sus, Cînd le-a bi - ne - cu - vîn - tat — A - pa - n
6. Ga - li - le - ii, Cum că Hris - tos s-a năs - cut — În Ca - na

4. ni s-a is - pră - vit," Zi - se: "Fi - ul meu iu - bit — Vi - nul
5. um - plut pi - nă sus, Cînd le-a bi - ne - cu - vîn - tat — A - pa - n
6. Ga - li - le - ii, Cum că Hris - tos s-a năs - cut — În Ca - na

4. Vi - nul ni s-a is - pră - vit," Zi - se: "Fi - ul meu iu - bit — Vin'
5. Si le-a um - plut pi - nă sus, Cînd le-a bi - ne - cu - vîn - tat — A
6. Ca - na Ga - li - le - ii, Cum că Hris - tos s-a năs - cut — În

4. Vi - nul ni s-a is - pră - vit," Zi - se: "Fi - ul meu iu - bit — Vin'
5. Si le-a um - plut pi - nă sus, Cînd le-a bi - ne - cu - vîn - tat — A
6. Ca - na Ga - li - le - ii, Cum că Hris - tos s-a năs - cut — În

CODA

strofele: 4, 5, 6. *p* *molto dim. e rall.* *sfz* *ppp*

4. ni s-a is - pră - vit," M, (cu gura închisă) A!
5. vin s-a schim - bat. ii. *sfz* *ppp*
6. Ga - li - le - ii. M, (cu gura închisă) A!

4. ni s-a is - pră - vit," M, (cu gura închisă) A!
5. vin s-a schim - bat. ii. *sfz* *ppp*
6. Ga - li - le - ii. M, (cu gura închisă) A!

4. Vi - nul ni s-a is - pră - vit," M, (cu gura închisă)
5. A - pa în vin s-a schim - bat. ii. *mp*
6. Ca - na Ga - li - le - ii. M, (cu gura închisă)

4. Vi - nul ni s-a is - pră - vit," M, (cu gura închisă)
5. A - pa în vin s-a schim - bat. ii. *mp*
6. Ca - na Ga - li - le - ii. M, (cu gura închisă)

4. Vi - nul ni s-a is - pră - vit," La nun - ta ce s-a n - tim - plat.
5. A - pa în vin s-a schim - bat. ii.
6. Ca - na Ga - li - le - ii.

